STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
NO. 00032

ALE VERK

Mendele Mokher Sefarim

Permanent preservation of this book was made possible by
Beth & Seth Klarman
in honor of
Herbert Elias Klarman

FUNDING FOR THE CORE COLLECTION OF YIDDISH LITERATURE
WAS MADE POSSIBLE IN PART BY A GRANT FROM THE
DAVID AND BARBARA B. HIRSCHHORN FOUNDATION

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschhorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

The National Yiddish Book Center respects the copyright and intellectual property rights in our books. To the best of our knowledge, this title is either in the public domain or it is an orphan work for which no current copyright holder can be identified. If you hold an active copyright to this work – or if you know who does – please contact us by phone at 413-256-4900 x153, or by email at digitallibrary@bikher.org

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אַבּראַמאָוויץ)

אַכטער באַנד

נייע פערבעסערטע אויסגאַבע

פערלאַג: געזעלשאַפט „צענטראַל“, וואַרשע, נאָוואָליפּקי 7

1928

אַלע ווערק פון מענדעלע מוכר-ספרים

(ש. י. אַבראַמאָוויץ)

שבת'דיגע זמירות

פערטייטשט אין שירים און גוט פערקלעהרט,
בכדי איטליכער יוד בעוונדער
זאָל פערשטעהן זייער טייערן ווערט,
ווי שעהן זיי זענען אַ גאָטס וואונדער.

פֶּרֶק שִׁירָה

פערטייטשט אין שירים

פערלאַג „מענדעלע" ווארשא
1928

Copyright by S. Srebeтk NEW-YORK U. S. A. 1927

Printed in Poland

Druk. Sikora i Mylner Warszawa Nowolipki 6.

שבת׳דיגע זמירות

שבת׳דיגע זמירות
פרק שירה

די „שבת׳דיגע זמירות״ („זמירות ישראל״) און דער „פרק שירה״ זענען פערעפענטליכט געוואָרען דורך מענדעלע מוכר ספרים אין יאָהר 1875 אין זשיטאָמיר, אין איין צייט מיט דעם בוך „יודעל״.

די „זמירות ישראל״ זענען דאָן געווען געדרוקט מיט אַזאַ מין קעפּעל: „זמירות ישראל ללילי שבת ולמוצאי שבת. שבת׳דיגע זמירות, פערטייטש אין שירים און גוט דערקלערט, בכדי איטליכער יוד בעזונדער זאָל פערשטעהן זייער שהייערען ווערט, ווי שעהן זיי זענען אַ גאָטס וואונדער״. אין זיינע ביאָגראַפישע נאָטיצען („רשימות לתולדתי״, סאָקאָלאָוו׳ס „ספר־הזכרון״ 1889) דערקלעהרט מענדעלע: „די סבה, וואָס האָט מיך געבראַכט איבערצוזעצען די זמירות איז אַזעלכע: איך האָב געזעהן די תפלות אין סידור „קרבן מנחה״ פאַר יודישע טעכטער, און די איבערזעצונג איז אָהן אַ טעם און אָהן אַ ריח, מען קען עס אין מויל נישט נעמען. דעריבער האָב איך בעשלאָסען, אַז ס׳איז געקומען די צייט צו טהון פאַר אונזערע שוועסטער, די יודישע טעכטער און פאַר די פּראָסטע מענשען אונזערע, און זיי אונטערטראָגען אַ מתנה אויף אַ ריינער שפּראַך. וואָרום אויך זיי האָבען אַזאַ האַרץ ווי מיר, וואָס לעכצט צו גאָט׳ס זיסע ווערטער און מיר קענען זיי נישט פּטר׳ן פון דעם און זיי פערמיידען פון גוטס, פון וויסען און פון מוסר און דאָס אַלץ בעהאַלטען נאָר פאַר אַ קליין ביסעל יחידי־סגולה. און אויב אונזערע הייליגע עלטערען האָבען איבערגעזעצט די תורה אויף דער שפּראַך פון פאָלק, און אונזערע תנאים האָבען פאַר זיי בעשטימט טאָלמאַטשער, כדי דעם המון צו געבען צו פערשטעהן גאָט׳ס רייד, פאַרוואָס זשע זאָלען אויך מיר נישט געהן אין זייערע וועגען צו געבען חכמה און מוסר צו די קינדער פון הייליגען פאָלק אויף דער שפּראַך, וואָס זיי פערשטעהען, און פאַרוואָס זאָלען אויך מיר נישט זאָרגען פאַר

אונזערע טעכטער און פאַר'ן גאַנצען המון און פערמיידען פון זיי די גוטע מתנות און שעהנע אוצרות, וואָס געפונען זיך אין אונזערע תפלות און זיי לאָזען אַרומבלאָנקען אויף די פינסטערע וועגען, זיך צו פערנעמען מיט נאַרישקייטען און פוסטע מעשיות, וואָס פער־נאַרישען, און מיר זאָלען נאָר אין זינען האָבען נאָר אַ קליינעם טהייל פון אונזער פאָלק?! „צי זענען דען נישט אַלע יודען הייליג און צווישען זיי רוהט ניט גאָט?" „מיט די זמירות — זאָגט ווייטער מענדעלע — האָב איך אָנגעהויבען די הייליגע אַרבייט אַלס אַ פּרוב, דערנאָך האָב איך איבערגעזעצט דעם ספר תהלים אין פערזען, ער געפינט זיך ביי מיר אין כתב־יד".

דער „פּרק־שירה" איז געדרוקט געוועזן מיט פאָלגענדיגען טראַדיציאָנעלען העברעאישען טעקסט אויפ'ן שער־בלאַט: „פרק שירה, מתורגם ללשון יהודית בשירים חרוזים ושקולים ע"מ י"א תנועות, עם פתיחה כתובה בלה"ק על דבר פרק שירה זה, ועם פירוש טוב־טעם, הנותן טעם לשבח ומפרש על פי חכמת הטבע ועל פי דברי חכמינו ז"ל כל מאמר מאומרי שירה כענינו. יראו ישרים וישמחו ומכבדי רז"ל יבואו אל גן־נעול זה במפתח אשר נתתי לפניהם ויתענגו לראות מה גדלו מעשי חכמינו, מאד עמקו מחשבותיהם מאת ש. י. אברמוויק". אין דעם מליצה'דיגען לשון־קודש ווערט דאָ געזאָגט, אַז דער „פּרק־שירה" איז איבערגעזעצט אין יודיש, אין פערזען לויט'ן משקל פון י"א תנועות מיט אַן אַריינפיהר, וואָס איז געשריבען אין לשון־קודש וועגען דעם פּרק־שירה און מיט אַ גוטען בעסטען פירוש, וואָס גיעט צו פער־שטעהן על פי חכמת הטבע די רייד פון אונזע־ע חכמים ז"ל". מענדעלע גיעט צו אין זיינע ביאָגראַפישע נאָטיצען, אַז ס'טוהט איהם לייד, — ער האָט געהאַט בדעה אַרויסצוגעבען אַ נייעם „קרבן־מנחה", אָבער צוליב פערשיעדענע סבות נישט בעוויזען צו טהון עס".

דיביידע ווערק — וואָס זענען איצט אַ שעהן ביסעל פער־עלטערט — זענען אינטערעסאַנט דערמיט, וואָס זיי זענען געשריבען אין אַ ריינעם פאָלקסטימליכען יודיש. אין „פּרק־שירה" האָבען מיר אַ רייה שעהן־געפּאַסטע פאַבעלן פון דעם לעבען פון די חיות, מיט אָריגינעלע, גאַנץ יודישליכע בעצייכענונגען און כאַראַקטעריסטיקעס.

נ. מ.

סֵדֶר לֵיל שַׁבָּת.

שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ג״פ:

בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ג״פ:

בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם מַלְאֲכֵי עֶלְיוֹן מִמֶּלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא ג״פ:

זַייט גֶעגְרִיסְט, גֶעשִׁיקְטֶע מִיר מַלְאָכִים
אִיהר גָאט׳ס דִינֶער, אִין מַיין רוּה,
פוּנ׳ם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

קוּמְט מִיט פְרִידֶען, פְרִידְלִיכֶע מַלְאָכִים,
אִיהר גָאט׳ס דִינֶער, אִין מַיין רוּה.
פוּנ׳ם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים,
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

בֶּענְטְשׁט מִיט פְרֵייד מִיךְ, פְרִידְלִיכֶע מַלְאָכִים,
אִיהר גָאטְס דִינֶער, אִין מַיין רוּה.
פוּנ׳ם מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים,
הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא.

צאתכם לשלום מלאכי השלום מלאכי עליון ממלך
מלכי המלכים הקדוש ברוך הוא ג"פ:

כי מלאכיו יצוה לך לשמרך בכל דרכיך.
יי ישמר צאתך ובאך מעתה ועד עולם:

רבון כל העולמים אדון כל הנשמות אדון השלום
מלך אביר מלך ברוך מלך גדול מלך דובר שלום
מלך הדור מלך ותיק מלך זך מלך חי העולמים

אונ געהן בשלום זאלט איהר, פריידליכע מלאכים,
איהר געשיקטע אין מיין רוה,
פונ'ם מלך מלכי המלכים,
הקדוש ברוך הוא.
דען ער בעפעהלט מלאכים זיינע
צוהיטען דיך אין אלע וועגען דיינע,
וואו קעהרען און ווענדען דו וועסט זיך נאר,
וועט שטארק דיך גאט היטען אויף לאנגע יאהר.
רבו׳ פון אלע וועלטען, א, דו האר,
פון שלום, אלע נשמות דו דער שר.
שטארקער מלך, גרויסער און געלויבטער אומעטום,
פריידליך און בעשעהנט מיט כבוד און מיט רוהם,
ביסט א מלך זעהר א גוטער, זעהר א ריינער,
לעבען אין די וועלטען ניסט דו נאר איינער.
מעכטיג ביסט דו גאר א שרעק
און א בעל־רחמים אהן א עק.

מֶלֶךְ טוֹב וּמֵטִיב מֶלֶךְ יָחִיד וּמְיוּחָד מֶלֶךְ כַּבִּיר מֶלֶךְ
לוֹבֵשׁ רַחֲמִים מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים מֶלֶךְ נִשְׂגָּב מֶלֶךְ
סוֹמֵךְ נוֹפְלִים מֶלֶךְ עוֹשֶׂה מַעֲשֵׂה בְרֵאשִׁית מֶלֶךְ פּוֹדֶה
וּמַצִּיל מֶלֶךְ צַח וְאָדוֹם מֶלֶךְ קָדוֹשׁ מֶלֶךְ רָם וְנִשָּׂא
מֶלֶךְ שׁוֹמֵעַ תְּפִלָּה מֶלֶךְ תְּמִים דַּרְכּוֹ. מוֹדֶה אֲנִי לְפָנֶיךָ יְיָ
אֱלֹהַי וֵאלֹהֵי אֲבוֹתַי עַל כָּל הַחֶסֶד אֲשֶׁר עָשִׂיתָ עִמָּדִי וַאֲשֶׁר
אַתָּה עָתִיד לַעֲשׂוֹת עִמִּי וְעִם כָּל בְּנֵי בֵיתִי וְעִם כָּל

דו מֶלֶךְ איבער מְלָכִים, גְרוֹיסֶער פארנֶעהם,
וָואס שְׁטִיצְט גֶעפַאלֶענֶע, דִי וָואס אִין דֶער קְלֶעהם.
וָואס ווירְקְט און שַׁאפְט,
דֶערְלֵייזְט מִיט קְרַאפְט,
וָואס אִין דִי הוֹיכֶע הִימְלֶען אִיז דַיין רוּה,
און יֶעדֶע תְּפִלָּה הֶערְסְט דו דָאךְ גוּט צוּ,
וָואס דַיין הַנְהָגָה, דַיין וֶועג,
אִיז רִיכְטִיג אָהן אַ בְּרֶעג,–
דִיר, גָאט מַיינֶער און פוּן מַיינֶע פֶעטֶער, דִיר
דַאנְק אִיךְ פַארֶ'ן גְנָאד, וָואס דו גֶעטְהָאן הָאסְט מִיר,
און וָואס דו בִּיסְט נָאךְ בְּרֵייט צוּטָאן אַלֶע צַייט
מִיט מִיר, מִיט מַיין גֶעזִינְד און מִיט אַלֶע לַייט,
און גֶעבֶּענְשְׁט זֶוענֶען דִי מַלְאָכִים דַיינֶע,
וָואס טְהוּן דַיין ווילֶען, דִי הֵיילִיגֶע, פַיינֶע,
הֶער פוּן שָׁלוֹם, וָואס דֶער שָׁלוֹם אִיז דַיינֶער
בֶּענְשׁ מִיךְ מִיט שָׁלוֹם, בֶּענְשׁ מִיךְ, אַ גָאט מַיינֶער,

בְּרִיּוֹתֶיךָ בְּנֵי בְּרִיתִי. וּבְרוּכִים הֵם מַלְאָכֶיךָ הַקְּדוֹשִׁים
וְהַטְּהוֹרִים שֶׁעֹשִׂים רְצוֹנֶךָ. אֲדוֹן הַשָּׁלוֹם מֶלֶךְ שֶׁהַשָּׁלוֹם
שֶׁלּוֹ בָּרְכֵנִי בַשָּׁלוֹם וְתִפְקוֹד אוֹתִי וְאֶת כָּל בְּנֵי בֵיתִי
וְכָל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל לְחַיִּים טוֹבִים וּלְשָׁלוֹם: מֶלֶךְ
עֶלְיוֹן עַל כָּל צְבָא מָרוֹם. יוֹצְרֵנוּ יוֹצֵר כָּל מַעֲשֵׂה
בְרֵאשִׁית. אֲחַלֶּה פָּנֶיךָ הַמְּאִירִים שֶׁתְּזַכֶּה אוֹתִי וְאֶת כָּל
בְּנֵי בֵיתִי לִמְצֹא חֵן וְשֵׂכֶל טוֹב בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל בְּנֵי

זָאלסט מִיךְ אִי מַיין גֶעזִינְד אוּן אַלֶע אִידֶען
גֶעדַאכְטֶען צוּ אַ גוּט לֶעבֶּען אוּן פְרִידֶען.
דוּ הֶעכְסְטֶער מֶלֶךְ אִיבֶּער הִימֶעל אַ סַךְ,
אוּנְזֶער בַּאשֶׁעפֶער, מַייסְטֶער פוּן יֶעדֶער זַאךְ,
אִיךְ בֶּעט דַיין לִיכְטִיגֶען פָּנִים דֶעם שֵׁיינֶעם
זַיי מְזַכֶּה מִיךְ מִיט מַיין גֶעזִינד אִינְאֵיינֶעם,
צוּגֶעפִּינֶען חֵן אוּן גְלִיק בַּיי דִיר, גָאט גוּטֶער,
אִי בַּיי אַלֶע לַייט פוּן אֵיין פָאטֶער אוּן מוּטֶער,
בַּיי דִי מֶענְשֶׁענְס קִינְדֶער, אוּמוֹת אַלֶערלֵיי,
וָואס פוּן אָדָם אוּן פוּן חַוָה שְׁטַאמֶען זֵיי,
אִין אִיטְלִיכֶענְס אוֹיגֶען חֵן צוּגֶעפִינֶען,
מִיר זָאלֶען גוּט אִי פְרוּם זַיין אוּן דִיךְ דִינֶען,
דוּ זָאלסט אוּנְז אַלֶע, לִיבֶּער גָאט, מְזַכֶּה זַיין,
שַׁבָּתִים צוּ-צוּנֶעהמֶען אָרֶענְטְלִיךְ, פַיין,
מִיט גְרוֹיס שִׂמְחָה אוּן נַחַת אִין דֶעם גֶעזִינְד,
אִין עוֹשֶׁר, אִין כָּבוֹד אִי מִיט וֶוענִיג זִינְד,

אָדָם וְחַוָּה וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ לַעֲבוֹדָתֶךָ וְזַכֵּנוּ לְקַבֵּל שַׁבָּתוֹת מִתּוֹךְ רוֹב שִׂמְחָה וּמִתּוֹךְ עוֹשֶׁר וְכָבוֹד וּמִתּוֹךְ מִעוּט עֲוֹנוֹת וְהָסֵר מִמֶּנִּי וּמִכָּל בְּנֵי בֵיתִי וּמִכָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל כָּל מִינֵי חוֹלִי וְכָל מִינֵי מַדְוֶה וְכָל מִינֵי דַלּוּת וַעֲנִיּוּת וְאֶבְיוֹנוּת וְתֵן בָּנוּ יֵצֶר טוֹב לְעָבְדְךָ בֶּאֱמֶת וּבְיִרְאָה וּבְאַהֲבָה וְנִהְיֶה מְכֻבָּדִים בְּעֵינֶיךָ וּבְעֵינֵי כָל רוֹאֵינוּ כִּי אַתָּה הוּא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד כִּי לְךָ נָאֶה כִּי לְךָ

דֶערווייטֶער פוּן מִיר אִי פוּן מַיינֶע הויזלַייט
און פוּן גָאר דַיין פָאלק יִשְׂרָאֵל אַלֶע צַייט,
כָּל אַ מִינֵי קְרַאנְקהַייטֶען אִי ווּינְד און וויי,
דַלוּת, אָרֶעמְקַייט, פּוּרְעָנִיּוֹת אַלֶערלֵיי,
און גִיבּ אִין אונזֶער הַארץ אַ גוּטֶען ווִילֶען
דִיךְ צוּדִינֶען טְרַיי מִיט אַלֶע גֶעפִּיהלֶען,
בַּיי דִיר גֶעאַכְט זַיין לָאמִיר הָאבֶּען דָאס גְלִיק
און בַּיי אַלֶע וָואס גִיבֶּען אויף אונז אַ בְּלִיק;
דֶען דֶער מֶלֶךְ פוּן כָּבוֹד בִּיסט דוּ אַלֵיין,
דִיר שְׁטֵיעהט אַזֶעלכֶס אָן, דִיר פַּאסְט עֶס שֵׁיין.
דִיךְ קֵיינִיג אִיבֶּער אַלֶע קֵיינִיגֶען בֶּעט אִיךְ,
גֶעבִּיט דַיינֶע מַלְאָכִים, וָואס דִינֶען דִיךְ,
דִי דִינֶער פוּנֶ׳ם אוֹיבֶּערשְׁטֶען דִי טְרַייֶע,
זֵיי זָאלֶען צוּ מִיר גֶנֶעדִיג זַיין גוּט-מְחַיֶה,
און זָאלֶען מִיךְ דָא בֶּענְשֶׁען, גִיבּ זֵיי אַ זָאג,
בַּיים קוּמֶען אִין מַיין הויז דֶעם הֵיילִיגֶען טָאג;

יאה: אָנָּא מֶלֶךְ מַלְכֵי הַמְּלָכִים צַוֵּה לְמַלְאָכֶיךָ מַלְאֲכֵי הַשָּׁרֵת מְשָׁרְתֵי עֶלְיוֹן שֶׁיִּפְקְדוּנִי בְּרַחֲמִים וִיבָרְכוּנִי בְּבֹאָם לְבֵיתִי בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ כִּי הִדְלַקְתִּי נֵרוֹתַי וְהִצַּעְתִּי מִטָּתִי וְהֶחֱלַפְתִּי שִׂמְלוֹתַי לִכְבוֹד יוֹם הַשַּׁבָּת וּבָאתִי לְבֵיתְךָ לְהַפִּיל תְּחִנָּתִי לְפָנֶיךָ שֶׁתַּעֲבִיר אַנְחָתִי וָאָעִיד אֲשֶׁר בָּרָאתָ בְּשִׁשָּׁה יָמִים כָּל הַיְצוּר. וְאֶשְׁנֶה וַאֲשַׁלֵּשׁ עוֹד לְהָעִיד עַל כּוֹסִי בְּתוֹךְ שִׂמְחָתִי כַּאֲשֶׁר צִוִּיתַנִי לְזָכְרוֹ

דֶען מַײנֶע לִיכְט בְּרֶענֶען לִיכְטִיג אוֹיפֶ'ן טִישׁ
און מַײן בֶּעטֶעל אִיז אוֹיסְגֶעבֶּעט מְחַיֶה פְּרִישׁ,
און הָאב לְכָבוֹד שַׁבָּת דִּי קְלֵײדֶער מַײנֶע
פַאַרבִּיטֶען אוֹיף שֵׁײנֶע, רֵײנֶע און פַײנֶע,
און בִּין גֶעקוּמֶען בֶּעטֶען אִין שׁוּל צוּ דִּיר
דוּ זָאלְסְט פַארְטְרַײבֶּען מַײנֶע זָארגֶען פוּן מִיר,
און הָאב אִין מַײן גֶעבֶּעט עֵדוּת גֶעזָאגְט דָּארט,
אַז אִין זֶעקְס טֶעג בֶּעשַׁאפְסְט דוּ מִיט דַײן וָוארט
דִּי אַלֶע בֶּעשֶׁעפֶענִישׁ, וָואס גָאר אָהן אַ צָאהל,
אִיךְ וֶועל עָס נָאךְ צוּם צְוֵוײטֶען און דְּרִיטֶען מָאל
עֵדוּת זָאגֶען בַּײם קִידוּשׁ אוֹיף אַ כּוֹסֶע
לוּסְטִיג-פְרֵעהלִיךְ מִיט אַ שִׂמְחָה אַ גְרוֹיסֶע,
ווִי דוּ הָאסְט מִיר גֶעבָּאטֶען אִין דֶער תּוֹרָה
זִיךְ אָנְטָאן תַּעֲנוּג מִיט מַײן נְשָׁמָה יְתֵרָה,
וָואס דַײן לִיבֶּער נָאמֶען הָאט מִיר גֶעגֶעבֶּען
דֶעם שַׁבָּת צוּ הִיטֶען, אִין אִיהם צוּלֶעבֶּען,

וּלְהִתְעַנֵּג בְּיֶתֶר נִשְׁמָתִי אֲשֶׁר נָתַתָּ בִּי. בּוֹ אֶשְׁבּוֹת כַּאֲשֶׁר צִוִּיתָנִי לְשָׁרְתֶךָ וְכֵן אַגִּיד גְּדֻלָּתְךָ בְּרִנָּה וְשִׁוִּיתִי יְיָ לִקְרָאתִי שֶׁתְּרַחֲמֵנִי עוֹד בְּגָלוּתִי לְגָאֳלֵנִי לְעוֹרֵר לִבִּי לְאַהֲבָתֶךָ וְאָז אֶשְׁמוֹר לְפִקּוּדֶיךָ וְחֻקֶּיךָ בְּלִי עֶצֶב וְאֶתְפַּלֵּל כַּדָּת כָּרָאוּי וּכְנָכוֹן: מַלְאֲכֵי הַשָּׁלוֹם בּוֹאֲכֶם לְשָׁלוֹם. בָּרְכוּנִי לְשָׁלוֹם. וְאִמְרוּ בָּרוּךְ לְשֻׁלְחָנִי הֶעָרוּךְ וְצֵאתְכֶם לְשָׁלוֹם מֵעַתָּה וְעַד עוֹלָם אָמֵן סֶלָה:

אִין דֶעם שַׁבָּת וֶועל אִיךְ מִיר רוּה גֶעפִינֶען,
וִוי דוּ הָאסט מִיר גֶעבָּאטֶען דִיךְ צוּדִינֶען,
אוּן אַזוֹי וֶועל אִיךְ זִיכֶער טַאקִי טָאן אוֹיךְ
צוּזָאגֶען דַיין גְרוֹיסקַייט מִיט גֶעזַאנג הוֹיךְ;
אוּן גָאט בֶּעט אִיךְ: אָ, דֶערבַּארֶעם זִיךְ, דֶערְלֵייז,
בֶּעפְרַיי מִיךְ פוּן צָרוֹת אוּן פוּן אַל-דָאס-בֵּייז,
דֶערוֶועק מַיין הַארְץ דִיךְ לִיבּ צוּהָאבֶּען, מַיין גָאט,
דֶענְסְמָאל הִיט אִיךְ אָהן טְרוֹיעֶר דַיינֶע גֶעבָּאט,
אוּן מַיין גֶעבֶּעט וֶועט זַיין מִיט גֶעפִיהל רֵיין, שַׁארְף,
אַזוֹי וִוי עָס גֶעהֶער, אַזוֹי וִוי מֶען דַארְף.
אָ, אִיהר הֵיילִיגֶע מַלְאָכִים פוּן פְרִידֶען,
פְרִיד זָאל אַייעֶר קוּמֶען זַיין צוּ אוּנז אִידֶען,
בֶּענְשְׁט מִיךְ מִיט שָׁלוֹם אוּן זָאגְט אַייעֶר בְּרָכָה
צוּ מַיין טִישׁ וָואס פַיין גֶעגְרֵייט מִיט הַשְׁגָחָה,
אַייעֶר אַוֶועקגַאנְג מִיט פְרִיד אִין גָאטְס נָאמֶען
פוּן אִיצְט בִּיז אֵייבִּיג אָמֵן סֶלָה אָמֵן:

אֵשֶׁת חַיִל מִי יִמְצָא וְרָחוֹק מִפְּנִינִים מִכְרָהּ: בָּטַח
בָּהּ לֵב בַּעְלָהּ וְשָׁלָל לֹא יֶחְסָר: גְּמָלַתְהוּ טוֹב וְלֹא
רָע כֹּל יְמֵי חַיֶּיהָ: דָּרְשָׁה צֶמֶר וּפִשְׁתִּים וַתַּעַשׂ בְּחֵפֶץ
כַּפֶּיהָ: הָיְתָה כָּאֳנִיּוֹת סוֹחֵר מִמֶּרְחָק תָּבִיא לַחְמָהּ:
וַתָּקָם בְּעוֹד לַיְלָה וַתִּתֵּן טֶרֶף לְבֵיתָהּ וְחֹק לְנַעֲרֹתֶיהָ:
זָמְמָה שָׂדֶה וַתִּקָּחֵהוּ מִפְּרִי כַפֶּיהָ נָטְעָה כָּרֶם: חָגְרָה בְעוֹז
מָתְנֶיהָ וַתְּאַמֵּץ זְרוֹעֹתֶיהָ: טָעֲמָה כִּי טוֹב סַחְרָהּ לֹא

אשת חיל אַיין אֵשֶׁת חַיִל אִיז אַזעלכֶע זַאך,
זִי אִיז נִישְׁט צוּקוֹיפֶען פַאר פֶערֶעל אַ סַך.
פַארלָאזֶען מֶעג דֶעם מַאנס הַארץ זִיך אוֹיף אִיהר גָאר
דָאס פַארמֶעגֶען וֶועט נִישְׁט גֶעמִינֶערט אַ הָאר.
נָאר גוּטס אַלֵיין וֶועט זִי תָּמִיד אִיהם גֶעבֶּען,
קַיין בֵּייז, קַיין שְׁלֶעכטס קַיינְמָאל אִין אִיהר גַאנץ לֶעבֶּען.
זוּכט וָואל אִי פְלַאקס וִוי מֶעגְלִיך צוּגֶעפִינֶען,
מִיט לוּסְט נֶעהמֶען זִיך אִיהְרֶע הֶענד צוּם שְׁפִּינֶען.
זִי אִיז גְלַייך צוּ הַאנְדֶעלְס-שִׁיפֶען אִין יַם דָארט,
וָואס בְּרֵיינְגֶען אַן בְּרוֹיט עָרְגִיץ פוּן אַ ווַייט אָרט.
אִין דְרוֹיסֶען אִיז נָאך נַאכְט, שְׁטֵעהט זִי אוֹיף גֶעשְׁווִינְד
אוּן גִיט אָרוֹים שְׁפֵּייז אוֹיף אִיהר גַאנץ הוֹיזְגֶעזִינְד.
פְהַיילט יֶעדֶען זַיין אַרבַּייט אוֹים אֵיינֶגֶעהְנְדִיג,
אוּן אִיהרֶע דִינְסְטֶען זַייעֶר אַרבַּייט שְׁטֶענְדִיג.
דֵיינְקְט אָרוֹם אַ פֶעלְד אוּן קוֹיפְט עֶס טַאקִי שׁוֹין,
פְלַאנְצְט אַ וַויינְגָארְטֶען פַאר אִיהר פַארְדִינְסְט, אִיהר לוֹין.

יִכְבֶּה בַלַּיְלָה נֵרָהּ: יָדֶיהָ שִׁלְּחָה בַכִּישׁוֹר וְכַפֶּיהָ תָּמְכוּ
פָלֶךְ: כַּפָּהּ פָּרְשָׂה לֶעָנִי וְיָדֶיהָ שִׁלְּחָה לָאֶבְיוֹן: לֹא
תִירָא לְבֵיתָהּ מִשָּׁלֶג כִּי כָל בֵּיתָהּ לָבֻשׁ שָׁנִים: מַרְבַדִּים
עָשְׂתָה לָּהּ שֵׁשׁ וְאַרְגָּמָן לְבוּשָׁהּ: נוֹדָע בַּשְּׁעָרִים בַּעְלָהּ
בְּשִׁבְתּוֹ עִם זִקְנֵי אָרֶץ: סָדִין עָשְׂתָה וַתִּמְכֹּר וַחֲגוֹר
נָתְנָה לַכְּנַעֲנִי: עוֹז וְהָדָר לְבוּשָׁהּ וַתִּשְׂחַק לְיוֹם אַחֲרוֹן:
פִּיהָ פָּתְחָה בְחָכְמָה וְתוֹרַת חֶסֶד עַל לְשׁוֹנָהּ: צוֹפִיָּה

זִי פַארגַארְטֶעלְט זִיךְ שְׁטַארְק אויף דָאס נַיי,
און אִיהרֶע הֶענד אַרְבַּייטֶען ווִידֶער גֶעטְרַיי.
זִי פִיהלְט ווִי אִיהר גֶעשֶׁעפט אִיז גוּט אִי טַייעֶר,
אִי בַּיי דֶער נַאכט פַארלֶעשְׁט זִי נִיט אִיהר פַייעֶר.
אִיהרֶע פִינְגֶער שְׁטְרֶעקְט זִי צוּ דֶער פְרַיאלְקֶע אוים,
אִיהר הַאנד הַאלט דִי שְׁפִּינְדֶעל און שְׁפִּינט דַארוים.
אִיהר הַאנד, ווָאס דֶערְלַאנגְט צוּם אָרְמֶען אִין דֶער נויט,
אִיהרֶע פִינְגֶער, ווָאס גִיבֶּען דֶעם אֶבְיוֹן בְּרויט.
זִי הָאט נִישְׁט מוֹרָא אִיהר גֶעזִינְד זָאל קַאלט זַיין,
בֶּעקְלֵיידט, בֶּעגֵייט אִיז אִיהר הוֹיזְגֶעזִינְד פַיין.
מַאכט זִיךְ בֶּעטְגֶעוַואנד, אָנְצוּקוּקֶען אַ פְרֵייד,
פַיינֶע לַייוֶוענט און פוּרְפוּרְוָואל אִיז אִיהר קְלֵייד:
אִיהר מַאן שַׁיינט אוּמְטוּם מִיט דִי קְלֵיידֶער זַיינֶע,
בְּשַׁעַת עֶר זִיצְט צְווִישֶׁען גְרויסֶע לַייט פַיינֶע.
שְׁלֵייעֶר מַאכט זִי זִיךְ און לָאזט אַנְדֶרֶע נָאךְ אַפּ,
פון גַארְטְלֶען גִיט זִי נָאךְ דֶעם סוֹחֵר אָרָאפּ.

הֲלִיכוֹת בֵּיתָהּ וְלֶחֶם עַצְלוּת לֹא תֹאכֵל׃ קָמוּ בָנֶיהָ
וַיְאַשְּׁרוּהָ בַּעְלָהּ וַיְהַלְלָהּ׃ רַבּוֹת בָּנוֹת עָשׂוּ חָיִל וְאַתְּ עָלִית
עַל כֻּלָּנָה׃ שֶׁקֶר הַחֵן וְהֶבֶל הַיֹּפִי אִשָּׁה יִרְאַת יְיָ הִיא
תִתְהַלָּל׃ תְּנוּ לָהּ מִפְּרִי יָדֶיהָ וִיהַלְלוּהָ בַשְּׁעָרִים מַעֲשֶׂיהָ׃

דֶער מַלְבּוּשׁ אִיהרֶער אִיז אִי שְׁטַארק אִי שֵׁיין, קְלָאהר,
לַאכְט פוּנֶ׳ם לֶעצְטֶען טָאג אִיבֶער הוּנדֶערט יָאהר.
עֶפֶענט מִיט חָכְמָה אִיהר מוֹיל, רֶעדט קְלוּג אַלְסְדִינג,
אַ לֶערנוּנג פוּן חֶסֶד לִיגט אִיהר אוֹיף דֶער צִינג.
זִי קוּקט אוֹיף דֶער פִיהרוּנג אִין הוֹיז אַלֶע צַייט,
אוּן בְּרוֹיט אוּמְזִיסט עֶסט זִי נִיט וְוִי פוֹילֶע לַייט.
אִיהרֶע קִינְדֶער לוֹיבֶּען זִי אִין אַלֶע עֶרְטֶער,
אִיהר מַאן-עֶר רִיהמט זִי מִיט אַזֶעלְכֶע וֶוערְטֶער:
„פִיל ווַייבֶּער הָאבֶּען פַארְדִינְט אוּן גְרוֹים דְרִיבֶּער,
דוּ אָבֶּער גֶעהסְט זֵיי אַלֶע ווַייט אִיבֶּער,
פַאלְשׁ אִיז דֶער חֵן, נַארִישׁ פוּן שֵׁיינְקַייט דֶער רוּהם,
בֶּערִיהמט אִיז נָאר אַ ווַייבּ, וָואס אִיז גוּט אִי פְרוּם.
גִיט אִיהר פוּן דִי פְרוּכט טַאקִי פוּן אִיהרֶע הֶענט,
אִיהְרֶע מַעֲשִׂים לוֹיבֶּען אוּן מַאכֶען זִי בֶּעקֶענט.“

זְמִירוֹת לֵיל שַׁבָּת

זה הזמר מיוסד מן חרוז שני והלאה על פי א״ב, ובחרוז הראשון חתם המחבר שמו בר״ת שנוית של ג׳ חלקי החרוז, שהם. מקדש, שומר, הרבה, ר״ת משה.

כָּל מְקַדֵּשׁ שְׁבִיעִי כָּרָאוּי לוֹ. כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. שְׂכָרוֹ הַרְבֵּה מְאֹד עַל פִּי פָעֳלוֹ. אִישׁ עַל מַחֲנֵהוּ וְאִישׁ עַל דִּגְלוֹ: אוֹהֲבֵי יְיָ הַמְחַכִּים בְּבִנְיַן אֲרִיאֵל. בְּיוֹם הַשַּׁבָּת שִׂישׂוּ וְשִׂמְחוּ כִּמְקַבְּלֵי מַתַּן נַחֲלִיאֵל א). גַּם שְׂאוּ יְדֵיכֶם קֹדֶשׁ וְאִמְרוּ לָאֵל. בָּרוּךְ

כל מקדש וֶוער עֶס הַאלט דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג הֵיילִיג פַּיין,
וֶוער שַׁבָּת הִיט כְּדִין, אִיהם נִישט מְחַלֵל צוּזַיין,
וֶוערד בֶּעלוֹינְט כְּפִי זַיין וֶוערְק מִיט דֶער פוּלֶער הַאנְד,
יֶעדֶער כְּפִי זַיין גְרַאד און יֶעדֶער כְּפִי זַיין שְׁטַאנְד.
אוהבי דִי וָואס הָאבֶּען גָאט לִיבּ און אִיהם גֶעטְרַייִ,
הָאפֶּען זֶעהן דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ שְׁפָּאגֶעל נַיי,
פְרֵייט זִיךְ, קְוֶועלט שַׁבָּת קוֹדֶשׁ גָאר אַ מוֹרָא,
גְלַייךְ וֶועלכֶע וָואס מְקַבֵּל גֶעוֶוען דִי תּוֹרָה,

א) השבת היא שקולה כנגד שאר כל מצוות התורה במס׳ סנהדרין בכמה מקומות.

יְיָ אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה לְעַמּוֹ יִשְׂרָאֵל: דּוֹרְשֵׁי יְיָ זֶרַע אַבְרָהָם אוֹהֲבוֹ. הַמְאַחֲרִים לָצֵאת מִן הַשַּׁבָּת וּמְמַהֲרִים לָבֹא. וּשְׂמֵחִים לְשָׁמְרוֹ וּלְעָרֵב עֵרוּבוֹ. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ נָגִילָה וְנִשְׂמְחָה בוֹ: זִכְרוּ תּוֹרַת מֹשֶׁה בְּמִצְוַת שַׁבָּת גְּרוּסָה. חֲרוּתָה לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי כְּכַלָּה בֵּין רֵעוֹתֶיהָ מְשֻׁבָּצָה[א]. טְהוֹרִים יִירָשׁוּהָ וִיקַדְּשׁוּהָ בְּמַאֲמַר כָּל אֲשֶׁר עָשָׂה. וַיְכַל אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַשְּׁבִיעִי מְלַאכְתּוֹ אֲשֶׁר עָשָׂה: יוֹם קָדוֹשׁ הוּא מִבּוֹאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. כָּל זֶרַע יַעֲקֹב יְכַבְּדוּהוּ

הֵייבְּט אַיירֶע הֶענט אוֹיף, לוֹיבְּט גָאט מִיט לַייבּ אוּן זֵייל,
וָואס הָאט גֶעגֶעבֶּען רוּה זַיין פָּאלק יִשְׂרָאֵל.
דורשי אַבְרָהָם׳ס קִינְדֶער, וָואס פָּארְשֶׁען גָאט מִיט מִיה,
פַארְצִיה דֶעם שַׁבָּת שְׁפֶּעט, נֶעהמֶען אִיהם צוּ פְּרִיה,
הִיטֶען גֶערְן אִיהם, זַיין עֵרוּב מִיט נָאךְ זַאכֶען,
דֶעם טָאג גִיט גָאט, לָאם מִיר זִיךְ לוּסְטִיג מַאכֶען.
זכרו גֶעדֵיינְקְט תּוֹרַת מֹשֶׁה, פוּן שַׁבָּת דָאס גֶעבָּאט,
שַׁיינְט וִוי אַ כַּלָּה צְווִישֶׁען דִי מִצְוֹת פוּן גָאט,
דָאס רֵיינֶע פָאלק נֶעהמְט, הַאלט עֶס הֵיילִיג, נִישְׁט גְרִינג,
אוֹיפֶ׳ן בֶּעפֶעהל פוּן דֶעם וָואס הָאט גֶעמַאכְט אַלֶסְדִינְג-
פוּן גָאט, וָואס הָאט גֶעמַאכְט פַארְטִיג אוּן פַארְלֶענדְט
אִין דֶעם זִיבֶּעטֶען טָאג דָאס וֶוערְק פוּן זַיינֶע הֶענְט.
יום הֵיילִיג אִיז דֶער טָאג פוּן אָנְהֵייבּ בִּיז עֶר גֶעהט הִין,
בַּיי יַעֲקֹב׳ס קִינְדֶער גֶעאַכְט כְּפִי גָאט׳ס וָוארְט, זַיין דִין,
רוּהֶען אִין אִיהם, עֶסֶען-טְרִינְקֶען צוּפְרִידֶען,
גַאנְץ יִשְׂרָאֵל מַאכֶען אִיהם, אַלֶע אִידֶען:

כִּדְבַר הַמֶּלֶךְ וְדָתוֹ. לָנוּחַ בּוֹ וְלִשְׂמוֹחַ בְּתַעֲנוּג אָכוֹל
וְשָׁתוֹ. כָּל עֲדַת יִשְׂרָאֵל יַעֲשׂוּ אוֹתוֹ: מְשׁוֹךְ חַסְדְּךָ לְיוֹדְעֶיךָ
אֵל קַנֹּא וְנוֹקֵם. נוֹטְרֵי לַיּוֹם הַשְּׁבִיעִי זָכוֹר וְשָׁמוֹר לְהָקֵם.
שַׂמְּחֵם בְּבִנְיַן שָׁלֵם בְּאוֹר פָּנֶיךָ תַּבְהִיקֵם. יִרְוְיוּן מִדֶּשֶׁן
בֵּיתֶךָ וְנַחַל עֲדָנֶיךָ תַשְׁקֵם: עֲזוֹר לַשּׁוֹבְתִים בַּשְּׁבִיעִי
בֶּחָרִישׁ וּבַקָּצִיר עוֹלָמִים. פּוֹסְעִים בּוֹ פְּסִיעָה קְטַנָּה.
סוֹעֲדִים בּוֹ לְבָרֵךְ שָׁלֹשׁ פְּעָמִים. צִדְקָתָם תַּצְהִיר כְּאוֹר

משוך צִיה, גֶערֶעכְטֶער גָאט, דַיין חֶסֶד אויף לַאנְגֶער צַייט
צוּ דִי וָואס קֶענֶען דִיךְ, דַיינֶע טְרַייֶע לַייט,
דִי וָואס הַארֶען צוּם זִיבְּטֶען טָאג און ווִילֶען
דָאס גֶעבָּאט „זָכוֹר וְשָׁמוֹר" צוּדֶערְפִילֶען,
מִיט דֶעם הֵיילִיג גֶעבַּיי דֶערפְרֵיי זֵיי אִינאֵיינֶעם,
דֶערְקַייכְט זֵיי מִיט דַיין לִיכְטִיג פָּנִים דֶעם שֵׁיינֶעם,
לָאז פֶעטֶע עֶסֶענס פוּן דַיין הויז זֵיי גֶענֵיסֶען
און זֵיי אָנְטְרִינְקֶען פוּן דַיין טַייךְ דֶעם זִיסֶען.
עזור הֶעלף דִי וָואס רוּהְ'ן דֶעם זִיבְּטֶען טָאג, טוּעֶן נִיט,
שְׁטֶענְדִיג אִין דֶער צַייט פוּן אַקֶערֶען און שְׁנִיט,
גֵעהְן פַאמֶעלִיךְ נִישְׁט מִיד צוּוֶוערֶען דֶערבַּיי,
עֶסֶען אִין אִיהם, כְּדֵי צוּבֶּענְטְשֶׁען, סְעוּדוֹת דְרַיי,
לָאז שַׁיינֶען, פוּנְקֶעלֶען זֵייעֶר גֶערֶעכְטִיגְקַייט,
וִוי פוּן דִי עֶרְשְׁטֶע זִיבֶּען טֶעג דָאס לֶעכְטִיגְקַייט,
גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל, וָואס הָאט גֶעטְרַיי לִיבּ,
גָאט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל, אֵייבִּיגֶע הִילְף גִיבּ.

שִׁבְעַת הַיָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל אַהֲבַת תָּמִים. יְיָ אֱלֹהֵי
יִשְׂרָאֵל תְּשׁוּעַת עוֹלָמִים:

זה הזמר חברו משה והותם שמו בני ראשי החרוזים הראשונים: מנוחה, שמי, הוא.

מְנוּחָה וְשִׂמְחָה אוֹר לַיְּהוּדִים. יוֹם שַׁבָּתוֹן יוֹם מַחֲמַדִּים.
שׁוֹמְרָיו וְזוֹכְרָיו הֵמָּה מְעִידִים. כִּי לְשִׁשָּׁה כֹּל בְּרוּאִים
וְעוֹמְדִים: שְׁמֵי שָׁמַיִם אֶרֶץ וְיַמִּים. כָּל צְבָא מָרוֹם
גְּבוֹהִים וְרָמִים. תַּנִּין וְאָדָם וְחַיַּת רְאֵמִים. כִּי בְּיָהּ יְיָ
צוּר עוֹלָמִים: הוּא אֲשֶׁר דִּבֶּר לְעַם סְגֻלָּתוֹ. שָׁמוֹר
לְקַדְּשׁוֹ מִבֹּאוֹ וְעַד צֵאתוֹ. שַׁבַּת קֹדֶשׁ יוֹם חֶמְדָּתוֹ. כִּי
בוֹ שָׁבַת אֵל מִכָּל מְלַאכְתּוֹ: בְּמִצְוַת שַׁבָּת אֵל יַחֲלִיצָךְ.

מנוחה רוּהע און פְרֵייד, אַ לִיכְטִיגְקֵייט צוּ דִי אִידֶען,
אִיז דֶער לִיבֶּער שַׁבָּת, דֶער טָאג פוּן פְרִידֶען,
עֵדוּת זָאגט דֶער וָואס הַאלְט אִיהם נִישְׁט פַאר גְרִינְג,
אַז אִין זֶעקס טֶעג אִיז בֶּעשַׁאפֶען אַלְלֶעדִינְג:
שמי דִי הִימֶעל, דִי עֶרד, דִי יַמִּים און טַייכֶען,
דָאס גַאנצֶע גֶעשְׁלִידֶער אוֹיבֶּען דֶעסגְלַייכֶען,
דֶער פִישׁ, דֶער מֶענשׁ, דֶער רְאֵם, וָואס אִיז גָאר זֶעלטֶען,
אַז גָאט עֶר אִיז מַייסְטֶער פוּן אַלֶע וֶועלְטֶען.
הוא עֶר, וָואס הָאט צוּ זַיין לִיבּ פָאלק גֶערֶעדְט גַאנְץ לַאנג.
הַאלְט אִיהם הֵיילִיג פוּנ'ם קוּמֶען בִּיז'ן אַוֶועקגַאנְג,
דֶעם שַׁבָּת קֹדֶשׁ זַיין טָאג, וָואס מְחַיֶּה גוּט,
דֶען פוּן זַיין גַאנְץ וֶוערְק הָאט גָאט אִין אִיהם גֶערוּהט.
במצות פַאר דֶעם שַׁבָּת־הִיטֶען גִיט דִיר גָאט חַיּוּת,
רוּף צוּ אִיהם, וֶועט עֶר דִיךְ שְׁטַארְקֶען אָהן שִׁיהוּת,

קוּם קְרָא אֵלָיו יָחִישׁ לְאַמְּצָךְ. נִשְׁמַת כָּל חַי וְגַם נַעֲרִיצָךְ א). אֱכוֹל בְּשִׂמְחָה כִּי כְבָר רָצָךְ: בְּמִשְׁנֶה לֶחֶם וְקִדּוּשׁ רַבָּה. בְּרֹב מַטְעַמִּים וְרוּחַ נְדִיבָה. יִזְכּוּ לְרַב טוּב הַמִּתְעַנְּגִים בָּה. בְּבִיאַת נוֹאֵל לְחַיֵּי עוֹלָם הַבָּא: ב)

זה הזמר חברו מנחם והסימן מתחיל מהחרוז השני: מערב, נחלת, תפציך, מעין.

מַה יְּדִידוּת מְנוּחָתֵךְ אַתְּ שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. בְּכֵן נָרוּץ

פוּן בֶּעשֶׁעפְנִישׁ דִי וַייל, אוֹיךְ דַיין קְרַאפְט אִיז עֶר,
עֶם מִיט פְרֵייד, עֶר הָאט שׁוֹין אִין דִיר אַ בֶּעגֶעהר.
במשנה מִיט דִי פָּאר חַלוֹת, דֶעם גְרוֹיסֶען קִידוּשׁ דֶערְמִיט,
מִיט פִיל גֶעשְׁמַאקֶע שְׁפַּייז אוּן אַ פְרַייֶ גֶעמִיט,
וֶועלֶען דִי, וָואס מְהוּעֶן זִיךְ אִין אִיהם וואויל גָאר פַיין,
צוּ אַ סַךְ גוּטס אוּן גְרוֹיס וואוילְטִיג זוֹכֶה זַיין,
בַּיים קוּמֶען פוּנֶם דֶערלֵייזֶער אַ מָאל,
אוֹיךְ צוּ עוֹלָם הַבָּא גָאר אָהן אַ צָאהל.

מה ידידות אַךְ, וִוי לִיבּ אִיז דִי רוּה דַיינֶע,
דוּ פְּרִינְצֶעסִין שַׁבָּת פַיינֶע,
דְרוּם דִיר אֶקֶעגֶען לוֹיפֶען מִיר אַלֶע,
קוּם, מִיר בֶּעטֶען, קוּם, גֶעקְרֵיינְטֶע כַּלָּה.

א) תיבת נעריצך שבתוך הזמר אין לה שחר כלל. ואין ספק שצ״ל מַעֲרִיצָךְ ע״ד הכתוב והוא מַעֲרִצְכֶם (ישעיה ח׳ י״ג) ת״י והוא תוקפכון: ב) כל השומר שבת ומכבדה ומענגה כפי כחו כבר מפורש בקבלה שכרו בעולם הזה יותר על השכר הצפון לעולם הבא. מיימוני הלכות שבת פ״ל מ״י ובמסכתא שבת קי״ח. ודוק בתרגומי:

לִקְרָאתֵךְ בֹּאִי כַלָּה נְסוּכָה א) . לִלְבּוֹשׁ בִּגְדֵי חֲמוּדוֹת
לְהַדְלִיק נֵר בִּבְרָכָה. וְהֵכֶל כָּל הָעֲבוֹדוֹת לֹא תַעֲשׂוּ
מְלָאכָה . לְהִתְעַנֵּג בְּתַעֲנוּגִים בַּרְבּוּרִים וּשְׂלָיו וְדָגִים :
מֵעֶרֶב מַזְמִינִים כָּל מִינֵי מַטְעַמִּים. מִבְּעוֹד יוֹם מוּכָנִים
תַּרְנְגוֹלִים מְפֻטָּמִים . וְלַעֲרוֹךְ בּוֹ כַּמָּה מִינִים. שְׁתוֹת
יֵינוֹת מְבֻשָּׂמִים. וְתַפְנוּקֵי מַעֲדַנִּים. בְּכָל שָׁלשׁ פְּעָמִים:

מֶען טְהוּט זִיךְ אָן אִין אַ שֵׁיין קְלֵייד,
מֶען צִינְדט אָן, בֶּענְשְׁט לִיכְט מִיט גְרוֹים פְּרֵייד,
פוּן אַלֶע גֶעשֶׁעפְטֶען אַיין עֶק,
אוּן דִי אַרְבַּייט לֵייגְט מֶען אַוֶועק,
תַּעֲנוּג זִיךְ אָנְצוּטָאן בַּיים טִישׁ,
מִיט קַאפְּהִינֶער, עוֹפוֹת אוּן פִישׁ.
מערב פוּן נֶעכְטֶען אַלֶערְלֵיי שְׁפַּייז בְּרֵייט,
פוּן דֶער פְרִי פֶּעטֶע הִינֶער גְרֵייט,
מֶען גְרֵייט אָן מִינֵי זַאכֶען פִיל,
זֶעהר גוּטֶען וַויין וִויפִיל מֶען וִויל,
גֶעשְׁמַאקֶע שְׁפַּייז אוּן נַאשֶׁערַיי,
אוֹיף דִי סְעוּדוֹת אַלֶע דְרַיי.
תַּעֲנוּג זִיךְ אָנְצוּטָאן בַּיים טִישׁ,
מִיט קַאפְּהִינֶער, עוֹפוֹת אוּן פִישׁ.

א) חכמינו ז"ל קראו לשבת בתוארי הכבוד מלכה, כלה. ר' חנינא מיעטף וכו' אמר בואו ונצא לקראת שבת המלכה. ר' ינאי לבש מאניה ואמר בואי כלה בואי כלה (שבת קי"ט, א) :

להתענג נַחֲלַת יַעֲקֹב יִירָשׁ בְּלִי מְצָרִים נַחֲלָה ב) וִיכַבְּדוּהוּ
עָשִׁיר וָרָשׁ וְתִזְכּוּ לִגְאוּלָּה. ג) יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמוֹרוּ
וִהְיִיתֶם לִי סְגוּלָה. שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲבֹדוּ וּבַשְּׁבִיעִי נָגִילָה:
להתענג חֲפָצֶיךָ אֲסוּרִים וְגַם לַחֲשׁוֹב חֶשְׁבּוֹנוֹת. הִרְהוּרִים
מֻתָּרִים וּלְשַׁדֵּךְ הַבָּנוֹת. ד) וְתִינוֹק לְלַמְּדוֹ סֵפֶר לַמְנַצֵּחַ
בִּנְגִינוֹת ה) וְלַהֲגוֹת בְּאִמְרֵי שֶׁפֶר בְּכָל פִּנּוֹת וּמַחֲנוֹת:

נחלת יַעֲקֹב׳ס אַרְבְּטְהֵייל הָאט מֶען דֶערְפַאר,
אַיין אַרְבּ אָהן אַ גְרֶענִיץ צוּם שְׂכַר.
אַכְטֶען דֶעם שַׁבָּת אָרְם און רַייךְ,
זֶענט אִיהר דִי גְאוּלָה זוֹכֶה גְלַייךְ;
שַׁבָּת אויב אִיהר וֶועט הִיטֶען פַיין,
וֶועט אִיהר גָאטס אַ גֶעלִיבּט פָאלק זַיין;
זֶעקס טֶעג דוּרְכְאַנאנד אַרְבַּייט, טְהוּט,
און דֶעם זִיבְּטֶען טָאג פְרֵייט זִיךְ, רוּהט.
תַּעֲנוּג זִיךְ אָנְצוּטָאן בַּיים טִישׁ,
מִיט קַאפְּהִינֶער, עוֹפוֹת און פִישׁ.
חפציך הַאנְדֶעל אִין אִיהם דַארְף אוֹיפְהֶערֶען,
אוֹיךְ קַיין רֶעכֶענוּנג גֶעפִיהרְט וֶוערֶען;

ב) בלשון הכתוב (ישעיה נח, יד): ג) אלמלי משמרין וכו׳ מיד נגאלין (שבת קיח, ב׳). ה) מפדכין על התינוקות ליארס בשבת ועל התינוק ללמדו ספר וללמדו אומנות (שם) פירש רש״י שם ללמדו אומנות, דהא נמי מצוה היא, דכל מי שאינו מלמדו אומנות מלמדו ליסטות. והפייטן שנה פה לשון הגמרא וכתב למנצח בנגינות ונתת ללמדו אומנות, ובלי ספק עשה זאת בעבור החרוז שיהא עולה יפה

להתענג הלוכך תהא בנחת ו). ענג קרא לשבת. והשנה משבחת. כדת נפש משיבת. בכן נפשי לך ערגה ולנוח בחבת. כשושנים סוגה. בו ינוחו בן ובת: להתענג מעין עולם הבא יום שבת מנוחה. כל המתענגים בה יזכו

גלאט טראכטען אין די געהירען,
טעכטער שידוכים אויספיהרען,
ליינען, זינגען לערנען א קינד,
קוקען אין ספרים איז קיין זינד.
תענוג זיך אנצוטאן ביים טיש,
מיט קאפהינער, עופות און פיש.
הלוכך שטיל לאז זיין דיין גאנג, נישט געיאגט,
שבת איז רוה, האט גאט געזאגט,
דער שלאף איז מחיה גאר אנטיק,
דערקוויקט, ניט צו געזונט א שטיק,
מיין הארץ גלוסט צו דיר דאריבער,
רוהען אין דיר, שבת ליבער,
ווי עס רוהען זעהר צופרידען
מיט זייער געזינד די אידען.
תענוג זיך אנצוטאן ביים טיש,
מיט קאפהינער, עופות און פיש.
מעין טעם גן־עדן שבת די רוה,
די וואס ברייגגען איהם אין תענוג צו

ו) שלא יהא הילוכך של שבת כהילוכך של חול (שבת קי״ג, א׳)

לְרֹב שִׂמְחָה. מֵחֶבְלֵי מָשִׁיחַ יוּצָלוּ לִרְוָחָה. ז) פְּדוּתֵנוּ תַצְמִיחַ וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: להתענג

חתום שם המחבר מרדכי בר יצחק חזק.

מַה יָּפִית וּמַה נָּעַמְתְּ בְּתַעֲנוּגִים. אַתְּ שַׁבָּת מְשׂוֹשׂ נוּגִים: לָךְ בָּשָׂר וְגַם דָּגִים. נְכוֹנִים מִכְּבוֹד יוֹם: מֵעֶרֶב עַד עֶרֶב לֵב חֲרֵדִים. בְּבֹא עִתָּךְ עֵת דּוֹדִים. גִּיל וְשָׂשׂוֹן לַיְּהוּדִים. לִמְצֹא פִּדְיוֹם: וְאַתְּ עֹנֶג לְהִתְעַנֵּג בְּמַמְתַּקִּים. בְּתַעֲנוּגוֹת בְּנֵי אָדָם. וְיַיִן כִּי יִתְאַדָּם. וּשְׁאָר מַשְׁקִים:

וֶועלֶען זוֹכֶה זַיין צוּ פִיל פְרֵייד,
פְרַיי וֶוערֶען פוּן וֵוייטִיג, פוּן לֵייד:
אוּנזֶער הִילְף לָאז שְׁפְּרָאצֶען, אוֹיפְגֵעהן,
טְרוֹיֶער אוּן זָארְג גֶעשְׁווִינד פַארְגֵעהן.
תַּעֲנוּג זִיךְ אָנְצוּטָאן בַּיים טִישׁ,
מִיט קַאפְּהִינֶער, עוֹפוֹת אוּן פִישׁ.

מה יפית אַךְ וִוי שֵׁיין אוּן וִוי לִיבּ, אַ תַּעֲנוּג, כְּלֶעבֶּע,
בִּיסְט דוּ, שַׁבָּת, פַאר טְרוֹירִיגֶע אַ לֶעבֶּען,
פְלֵיישׁ אוּן פִישׁ אִיז בַּיי דִיר דָא בֵּיידֶע גְרֵייט,
פוּן נֶעכְטִיגֶען טָאג דָאס אַלְסְדִינג פַארְטִיג בְּרֵייט.
מערב אַ מֵעֶת-לְעֵת פְרֵייעֶט זִיךְ דָאס הַארץ בַּיי לַייט,
וֶוען דַיין זְמַן קוּמְט, דִי זִיסֶע לִיבְּלִיכֶע צַייט,

ז) (שבת קי"ח, א'.)

רְאֵה וְקַדֵּשׁ בְּיוֹם קֹדֶשׁ. עֲלֵי יַיִן זָכְרֵהוּ. וְאִם אַיִן עֲלֵי
לֶחֶם בְּצַע. בְּעַיִן יָפָה לְקַדְּשׁוֹ: שָׁמְרֵהוּ כְּהִלְכוֹתָיו
מֵעֲבוֹדוֹת. מֵאָבוֹת וְתוֹלָדוֹת. שִׁיר לָאֵל תֵּן לְהוֹדוֹת.
זֵכֶר לְקַדְּשׁוֹ: כָּל שׁוֹמֵר יוֹם שַׁבָּת מֵחַלְּלוֹ. מְהוֹלְלוֹ
מְחוֹל מַעֲלוֹ. וּבָא גוֹאֲלוֹ שְׁמוֹ שִׁילֹה. יוֹבַל שַׁי לוֹ:
יְדַבֵּר סִימָן טוֹב לְךָ בְּמָן וְאוֹת דֶּגֶל. כְּמִבַּטְיוֹן

אַ פְרֵייד, אַ שִׂמְחָה אִיז אוֹיף אַלֶע אִידֶען,
וֶוערֶען פְרַיי פוּן זָארג, לוּסְטִיג אוּן צוּפְרִידֶען.
דוּ בִּיסט אַ פַארְגְנִיגֶען, אַתַּעֲנוּג פַאר זֵיי,
מִיט גוּטֶע שְׁפַּייז, מִיט וַויין, מַשְׁקֶה אַלֶערְלֵיי.
ראה וקדש מַאךְ קִידוּשׁ אִין דֶעם הֵיילִיגֶען טָאג גָאר פַיין,
דֶערמָאהן אִיהם לוּסְטִיג אוֹיף אַ גוּטֶען כּוֹס וַויין,
וַויין אִיז שֶׁענֶער, סַיידֶען אִין אַ נוֹיט,
אֶין בְּרֵירָה, מַאךְ קִידוּשׁ אוֹיף חַלָּה, אוֹיף בְּרוֹיט.
שמרהו זָאלְסְט אִיהם הִיטֶען אַלֶע זַיינֶע דִינִים,
נִישְׁט טָאן קֵיין אַרְבַּייט, מְלָאכוֹת אַלֶע מִינִים,
נִיט אַזֶעלְכֶע וָואס שְׁוֶוער, נִיט קְלֵיינֶע וָואס גְרִינג,
נָאר אַ שֶׁבַח צוּ גָאט גִיבּ, לוֹיבּ אִיהם אוּן זִינג.
כל שומר וֶוער שַׁבָּת אִיז נִיט מְחַלֵּל, וִוי דָאס גֶעבָּאט,
אִיהם וֶוערֶען פַארְגֶעבֶּען זַיינֶע זִינד פוּן גָאט,
אַז וֶועט קוּמֶען דֶער גוֹאֵל, שִׁילֹה דֶער הַאר,
וֶועט עֶר אִיהם בְּרֵיינְגֶען אַ מַתָּנָה דֶערְפַאר.
דבר סימן אַז דוּ, שַׁבָּת, בִּיסְט הֵיילִיג, אִיז דַיין בֶּעחַייז,
וָואס אִין דִיר אִיז נִיט גֶעגַאנְגֶען מָן דָאס שְׁפַּייז,

הַמִּתְגַּלְגֵּל. בְּכָל יוֹם נַח כְּעַם סֶגֶל: יִשְׁבְּתוּ וְיִשְׁקְטוּ א)
הַשּׁוֹרָוִים וְלֹא נָחִים עֲדֵי שִׁשִּׁי. וַתְּשַׁלְּחֵם לַחָפְשִׁי.
בִּגְדֵי שֵׁשׁ וְגַם מֶשִׁי. לְכַבְּדֵךְ יַעֲטוּ. וְיֹאמְרוּ בֹּאִי כַלָּה.
מַה תְּאַחֲרִי. הֵן שֻׁלְחָן וְגַם נֵרֵךְ. עֲרוּכִים כִּי בָא אוֹרֵךְ.

שְׁטֵיינֶער וַוארְפְט אַלֶע טָאג סַמְבַּטְיוֹן דֶער טַייךְ,
און שַׁבָּת רוּהט עֶר שְׁטִיל, ווִי דִי יוּדֶען גְלַייךְ,
וָואס אַרְבַּייטֶען, רוּהֶען נִיט דִי גַאנְצֶע וָואךְ,
דֶעם זֶעקְסְטֶען טָאג בֶּעפְרַייסְט דוּ זֵיי פוּנֶ׳ם יָאךְ,
לְכָבוֹד דִיר טְהוּעֶן זֵיי אָן שֵׁיינֶע בְּגָדִים,
קְלֵיידֶער פוּן גוּטֶען זַיידֶענְשְׁטָאף און פָּארִים.
ויאמרו דִיר אַקֶעגֶען גֵעהֶן זֵיי און זָאגֶען אַלֶע:
לָאז זִיךְ נִיט לַאנג בֶּעטֶען, סְ׳קָאצִיל קוּם כַּלָּה,
אָט הָאסט דוּ אַ טִישׁ גְרֵייט מִיט גוּטֶע גֶערִיכט,
אוֹיךְ מְחַיֶה לִיכְטִיג שַׁיינְט און פוּנְקֶעלט דַיין לִיכט.
דוּ שַׁיינסט נָאךְ מֶעהר פוּנֶ׳ם מָארְגֶענְשְׁטֶערֶען שֵׁיין,
אוֹיף דִיר שַׁיינט ווִי יֶענְק לִיכְט גָאט׳ס כָּבוֹד אַלֵיין,
בְּשַׁעַת דִי פִיעֶר עֶקֶען ווֶעלט אִין יֶענֶעם טָאג,
ווֶען הִימֶעל און עֶרְד בֶּעשַׁאפְט גָאט מִיט זַיין זָאג,
הָאט עֶר מִיט זַיין טַייעֶר לִיכט בֶּעלַייכְט דִי ווֶעלט,
אַז דֶער מֶענשׁ אָבֶער הָאט גֶעזִינדִיגט, גֶעפֶעהלט,
הָאט גָאט דָאס לִיכְט גֶעוָואלט פַארבָּארְגֶען גֶעשְׁווִינד.

א) הרי נהר סמבטיון יוכיח, שמושך אבנים כל ימות השבת ובשבת הוא נח. ב״ר פי״א.

קוּמִי אוֹרִי: כְּבוֹד יְיָ עָלַיִךְ כָּאוֹר זָרַח. בְּעֵת יָצַר בְּלִי
טוֹרַח. קְצוֹת מַעֲרָב וְגַם מִזְרָח. צָפוֹן וְיָמִין: עֶלְיוֹנִים
וְתַחְתּוֹנִים בְּמַאֲמָרוֹ. עֲלֵי תֵבֵל שָׂם אוֹרוֹ. וְכַחֲטוֹא
יְצִיר לְיוֹצְרוֹ. בִּקְשׁוֹ לְהַטְמִין. וְאַתְּ חִלִּית פְּנֵי קוֹנֵךְ
וְלֹא נִטְמַן. יוֹם אֶחָד לְמוֹצָאָיו ב) וְאָז נִגְנַז לִירֵאָיו. יַיִן
עֲסִיס וּמָן: יְהִי לְזָכְרֵךְ וּלְשָׁמְרֵךְ וְיִנָּצֵל מִכָּל רָע. וְיִשְׁכּוֹן
בְּצֵל עֲצֵי עֵדֶן. וְשָׁם אֵצֶל יְשָׁרִים יִתֵּן: סְעוּדוֹתָיו

ואת דוּ אָבֶער בֶּעטְסְט דַיין בַּאשֶׁעפֶער וִוי אַ קִינד,
הַאלְט עֶר זִיךְ דֶערמִיט אוֹיף, לֵייגְט אַפּ אוֹיף מָארְגֶען,
אוּן שַׁבָּת צוּ נַאכְט בַּאלד דָאס לִיכְט פַארְבָּארְגֶען,
עֶר בֶּעהַאלְט עֶס צוּ דִי פְּרוּמֶע זַיינֶע דָארט,
מִיט דֶעם יַין הַמְשׁוּמָּר אוּן מַן אִין אֵיין אָרט.
יהי צוּ דֶעם וָואס דֶערמָאנְט אוּן הִיט דִיךְ וֶועט עֶס זַיין.
עֶר וֶועט בֶּעשִׁירֶעמְט וֶוערֶען פוּן בֵּייז, פוּן פַּיין,
רוּהֶען אוּנְטֶער דִי בֵּיימֶער אִין גַן-עֵדֶן
נֶעבֶּען דִי צַדִיקִים זִיצֶען אִין פְרֵיידֶען.
סעודותיו וֶוער שַׁבָּת הָאט דְרַיי סְעוּדוֹת נִישְׁט פַארְפֶעהלְט,
וִוי משֶׁה הָאט עֶס אִין אֵיין פָּסוּק גֶעשְׁטֶעלְט,
מִיט דֶעם הַיוֹם וָואס עֶר שְׁטֶעלְט דְרַיי מָאל אַרַיין.
דֶער בֶּעגְלִיקְט אוֹיבּ דִי דְרַיי וֶועט עֶר מְקַיֵים זַיין.

ב) מיוסד על מה שאמרו ז״ל: אותה האורה שנברא בה העולם אדם הראשון עמד והביט בה מסוף העולם ועד סופו כיון שחטא אדם הראשון בקש לגנזה חלק כבוד לשבת וכו׳ כיון ששקעה חמה במוצאי שבת התחיל החושך. ב״ר פי״ב.

וְשַׁבְּתוֹתָיו אֲשֶׁר שִׁלֵּשׁ כְּאִישׁ עָנָיו בְּדַת פִּלֵּשׁ. בְּמִקְרָא
חַר הַיּוֹם שִׁלֵּשׁ. ג) רָמַז שְׁלָשְׁתָּן: יַעֲלֶה אִם שָׁלֹשׁ אֵלֶּה
יַעֲשֶׂה לָהּ. מְחַבְּלִים וְגַם צִירִים יְצֻלּוּ בְּלִי מְצָרִים.
יִירַשׁ נַחֲלָה: בְּרָכוֹת יַעֲטֶה מוֹרֶה בְּרֵאשִׁיתֶךָ. וְיֵשׁ
תִּקְוָה לְאַחֲרִיתֶךָ וְשָׁבוּ בָנִים בְּצֵאתֶךָ. לְהַבְדִּיל יִשְּׂאוּ:
כּוֹס רְוָיָה לְהַלֵּל יָהּ בְּשִׁיר וָרוֹן. בְּקוֹל נָעִים קְרָא
בְּגָרוֹן. לְלַוֹּתֶךָ בְּנִין אַהֲרֹן ד) בְּשִׁיר יִקְרָאוּ: כְּבוֹד מְלָכִים
וְכָל פְּלָכִים לְלַוֹּתָם. הַפַּחוֹת וְהַסְּגָנִים. בְּשַׁבָּחוֹת

וֶועסט נִיצוֹל װֶוערֶען פוּן וַועהטִיג, פוּן צַעַר,
און אַ נַחֲלָה אָהן אַ בְּרֶעג אַרְבֶּען דֶערְפַאר.
ברכות מִיט אַ קִידוּשׁ, שַׁבָּת, אִיז דַיין הַתְחָלָה,
און דַיין אַװֶועקְגַאנג אִיז מִיט אַ הַבְדָלָה,
אויף אַ כּוֹס וַויין לױבֶּען הויך דִי אִידֶען,
דיך אויף אַרױס צוּבֶּעלֵייטֶען אִין פְרֵידֶען,
זִינגֶען זֵיי אֵלִיָהוּ׳ס מִיט אַ זִיס קוֹל הויך.
כבוד דֶער כָּבוֹד פוּן מְלָכִים, פִירְסְטֶען אִיז דָאך אויך,
אַז אַלֶע פַיינֶע בְּרִיוֹת בֶּעלֵייטֶען זֵיי,
מִיט רַאצִיֶעס אִי מִיט נִגוּנִים אַלֶערְלֵיי,
אִי מִיט אַ גְרוֹיס אוּרַא שְׁרַייֶען גָאר אַ שְׁרֶעק,
אַלֶע צַייט װֶוען זֵיי גֶעהן פוּן עֶרְגֶיץ אַװֶועק.

ג) רומז לשלש פעמים היום שנאמר בכתוב (שמות יז׳, כד׳) ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום לה׳ היום לא תמצאוהו בשדה. ד) בנין אהרן, ר״ל בְּנֶכֶד ונין של אהרן, שהוא פנחס או אליהו:

וּבִרְנָנִים. בְּכָל עֵת צֵאתָם: יְצַו חַסְדּוֹ קְדוֹשׁ יַעֲקֹב. לֵיל וְיוֹמָם. וְאָז לְוִיִּם עַל מְקוֹמָם. יְנַצְּחוּ שִׁיר אֲשֶׁר זָמַם. בְּכָל מִינֵי זָמָר: עֲלֵי עוֹלָה אֲשֶׁר כְּפוּלָה בְּיוֹם שַׁבָּת. בְּאַהֲבַת יוֹם בְּרוֹב חִבַּת. עַם נְצוּר כְּאִישׁוֹן בַּת עַיִן נִשְׁמָר: מִי יְפָאֵר גֹּדֶל פְּאֵר הַמַּלְכָּה. מְנָתָהּ אַפַּיִם. הֲלִיכָתָהּ אַלְפַּיִם אַמָּה אֲרֻכָּה: חַי זְקוֹף מָךְ בְּקוֹרְאֵי שְׁמָךְ. שְׁמַע עֶלְיוֹן. וְאַל תֶּחֱרַשׁ לְרָשׁ וְאֶבְיוֹן. וְקַבֵּל נִיב וְגַם הִגָּיוֹן. לְבָבוֹ נִשְׁפַּל: מָזוֹן אֲרוּחָה. לְיוֹם

יצו לָאז דֶער הֵיילִיגֶער, וָואס בַּיי יַעֲקֹב גֶעאַכט,
נָאר בֶּעוַוייזֶען אוּנז זַיין חֶסֶד טָאג אוּן נַאכט,
דֶענְסְמָאל וֶועלֶען דִי לְוִיִּם אוֹיף זֵייעֶר אָרְט,
שְׁפִּילֶען אוֹיף דִי כֵּלִים פוּן אִיטלִיכֶען סָארט,
אוֹיף דֶער טָאפְּלֶער עוֹלָה שַׁבָּת אִין פַּייעֶר,
פַאר לִיבשַׁאפְט צוּם טָאג, וָואס מֶען הַאלט אִיהם טַייעֶר,
הִיט דָאס פָאלק דֶערְפַאר אָפּ אוּן פַארְגֶעס עֶס נִיט,
ווִי דָאס שְׁוַוארְץ אַפֶּעלֶע פוּן אוֹיג וֶוערד גֶעהִיט.
מי יפאר דֶער מַלְכָּה׳ס שֵׁיינְקַייט אִיז נִישְׁט צוּדֶערְצֵיילֶען,
אִיהר שְׁפַּייז טָאפֶּעל, אִיהר גַאנג צְוַוייטוֹיזֶענט אֵיילֶען.
חי רִיכְט-אוֹיף, אָ, לֶעבֶּעדִיגֶער גָאט, דֶעם וָואס קוּמְט אוּם,
וָואס רוּפְט צוּ דַיין לִיבֶּען נָאמֶען, וָואס אִיז פְרוּם,
הָארךְ, אוֹיבֶּערְשְׁטֶער, דִי רֵייד, דָאס גֶעבֶּעט פַארְנֶעהם,
זָאלְסְט נִיט שְׁוַוייגֶען צוּם אֶבְיוֹן, וָואס אִין דֶער קְלֶעהם.
מזון דֶער אָרְמֶער וָואס אִיהם פֶעהלט שְׁפַּייז אוֹיף שַׁבָּת צוּם טִישׁ,
לַאז עֶר גֶעהָאלְפֶען וֶוערֶען מִיט בְּרוֹיט, פְלֵיישׁ אוּן פִישׁ,

מְנוּחָה. בְּעֵת יֶחְסַר. יוּחַן בְּפַת דָּג וּבָשָׂר. יֵשֵׁב כְּשָׂר. בְּלִי מַחְסָר. לַחְמוֹ נִכְפָּל: יוֹם שְׁבִיעִי כְּמֵרוֹעִי. אֲנִי קָשְׁבוֹ. בְּרֶדֶת דִּגַן שָׁמַיִם. בְּתֵת לֶחֶם יוֹמָיִם. אִישׁ תַּחְתָּיו שְׁבוּ:

מחבר זה הזמר חתם שמו בראשי החרוזים: יום, הבשר, ואם, גשים, תנו, נפש, הקותיה, זה, קולי, ר״ת יהונתן חזק.

יוֹם שַׁבָּת קֹדֶשׁ הוּא. אַשְׁרֵי הָאִישׁ שׁוֹמְרֵהוּ. וְעַל הַיַּיִן זָכְרֵהוּ. וְאַל יָשִׂים אֶל לִבּוֹ. הַכִּיס רֵק וְאֵין בּוֹ. יִשְׂמַח וְיִרְוֶה. וְאִם לֹוֶה. הַצּוּר יִפְרַע אֶת חוֹבוֹ:

זִיצְען ווִי אַ שְׂרָרָה, נִישְׁט לֵיידְען קַיין נויט,
לָאז דֶעם זִיבְּטֶען טָאג זַיין גֶעטָאפֶּעלט זַיין בְּרויט,
ווִי מֹשֶׁה׳ס רֵייד, ווֶעלְכֶע מֶען הָאט פַארְנוּמֶען,
דֶענסמָאל ווֶען דֶער מַן אִיז פוּן הִימֶעל גֶעקוּמֶען,
בְּשַׁעַת דֶעם בְּרויט גֶעבֶּען דֶענְסְמָאל אוֹיף צְווֵיי טָאג,
„זִיצְט יֶעדֶער אוֹיף זַיין אָרְט״, אִיז גֶעוֶועזֶן זַיין זָאג.

יום שבת דֶער טָאג פוּן שַׁבָּת הֵיילִיג אִיז עֶר,
וואוּיל דֶעם ווָאס הִיט אִיהם ווִי עֶס גֶעהֶערט.
אוּן דֶערמָאהְנְט אִיהם אִין קִידוּשׁ אוֹיף ווַיין,
עֶס פֶּאלְט אִיהם גָאר קַיין גֶעדַאנְק נִיט אַיין,
אַז דֶער בַּייטֶעל אִיז גָאר לֵיידִיג, לֶער,
נִישְׁטָא אִין אִיהם אַי אַ שִׁילִינְגֶער.
לָאז עֶר זִיךְ פְּרֵיישְׁן, עֶסֶען לָרוֹב,
אוֹיב עֶר בָּארְגְט, ווֶעט גָאט צָאהְלֶען זַיין חוֹב.

הַבָּשָׂר יַיִן וְדָגִים. אַל יֶחְסַר בְּתַעֲנוּגִים. וְאִם שָׁלשׁ
אֵלֶה לְפָנָיו צָגִים. זֶה יִהְיֶה שְׂכָרוֹ אֲשֶׁר חָפֵץ בִּיקָרוֹ.
יוֹסֵף חָצָה דָג. וּמָצָא מַרְגָלִית בִּבְשָׂרוֹ א) וְאִם שֻׁלְחָן
כַּדָּת עָרוּךְ. וּמַלְאָךְ אֵל יַעֲנֶה בָּרוּךְ. זֶה יִהְיֶה וְמַן
אָרוּךְ. וְאוֹיְבָיו יִהְיוּ כְדוֹמֶן. וּמַלְאָךְ רַע יַעֲנֶה אָמֵן.
בַּעַל בְּרָכוֹ יְסַפֵּר שִׁבְחוֹ. שְׁמוֹ יַעֲלֶה כְּטוֹב שָׁמֶן:

הבשר פְלֵייש, וויין און פִיש וֶועט אִיהם נִיט פֶעהלֶען,
וֶועט עֶר דִי דְרַיי גֶערִיכְט צוּם טִישׁ שְׁטֶעלֶען,
דָאס וֶועט זַיין דֶער לוֹין זַיינֶער דֶערְפַאר,
פַאר טַייעֶר הַאלְטֶען שַׁבָּת דֶער שָׂכָר.
יוֹסֵף צוּשְׁפַּאלְט אַ פִישׁ, ס'אִיז גַאנְץ קְלָאר,
און גֶעפִינְט אִין אִיהם אַ פֶערֶעל גָאר.

ואם אִיז דֶער טִישׁ גֶעגְרֵייט אָרֶענְטְלִיךְ־פַיין,
און גָאט'ס מַלְאָךְ זָאגט: „זָאלְסְט גֶעבֶּענְשְׁט זַיין",
וֶועט עֶס טַאקי תָּמִיד זַיין ווי הַיינְט,
ווי מִיסְט וֶועלֶען וֶוערֶען זַיינֶע פַיינְט.
דֶער שְׁלֶעכְטֶער מַלְאָךְ עֶנְטְפֶערְט אָמֵן,
און וֶועט מוּזֶען לוֹיבֶּען זַיין נָאמֶען,
דֶער שֵׁם זַיינֶער וֶועט גֶעהן צְווִישֶׁען לַייט,
אַזוֹי ווִי גוּטֶער אֵייל וָואס שְׁמֶעקְט וַייט.

א) יוסף מוקיר שבי זבניה (דג) קרעיה אשכח ביה מרגניתא (שבת קי"ט א).

נָשִׁים נֵרוֹת תַּדְלִיקֶנָה. וְחֹק נִדּוֹת תַּחֲזִיקֶנָה. וְהַחַלּוֹת
תַּפְרִישֶׁנָה: יַעַן בַּעֲדָן זְכוּתָן. יוֹם בָּא עֵת לֵידָתָן. וְאִם
לֹא עָבְרוּ וְנִזְהָרוּ. אֲנִי קְרוֹבָה לֵידָתָן ב). תְּנוּ שֶׁבַח
וְשִׁירָה. לָאֵל אֲשֶׁר שַׁבָּת בָּרָא. וְלָנוּ בוֹ נָתַן תּוֹרָה.
קָרָא לְמשֶׁה מַתָּנָה. בְּבֵית גְּנָזַי הִיא טְמוּנָה. לְךָ יָאֲתָה
וְקַח אוֹתָהּ. תְּנָה לַעֲדַת מִי מָנָה: נֶפֶשׁ כִּי נֶאֱנָחָה. בָּא

נשים וַוייבֶּער אַזֶעלְכֶע וָואס לִיכְט בֶּענְשֶׁען,
און הַאלְטֶען זֵייעֶר צַייט ווִי מֶענְשֶׁען,
וָואס זֵיי בַּאקֶען און נֶעהמֶען חַלָּה,
דֶער זְכוּת פון דִי דְרַיי מִצְוֹת אַלֶע,
וֶועט זֵיי אִם יִרְצֶה הַשֵּׁם בַּיישְׁטֵעהן,
אִין דֶער רֶעכְטֶער צַייט בַּיים צוּקִינד גֵעהן,
דֶערְפַאר וָואס זֵיי הִיטֶען דָאס אַלְסְדִינג,
וֶועלֶען זֵיי גֶעווינֶען גִיךְ און גְרִינג.
תנו גִיט צוּ גָאט אַ שֶׁבַח אַ פַיינֶעם,
פַאר דֶעם הֵיילִיגֶען שַׁבָּת זַיינֶעם,
עֶר רוּפְט און זָאגט צוּ משֶׁה אַ וָוארט:
„אַ מַתָּנָה לִיגט אִין מַיין אוֹצָר דָארְט,
שַׁבָּת אִיז עֶס, פַּאסְט דִיר שֵׁיין ווִינְדֶער,
נֶעהם גִיב זִי דִי יוּדִישֶׁע קִינְדֶער".
נפש אַז דָאס הַארְץ וֵויינט, צָרוֹת טְרֶעטֶען צוּ,
קוּמְט דֶער שַׁבָּת, קוּמְט מְנוּחָה אִי רוּה,

ב) מדברי רז״ל בפרק במה מדליקין (שם ל״ב).

שבת בא מנוחה. גיל וששון ושמחה: ברכו וקדשו
במן. מלרדת לעם לא אלמן. והשבת נפש משיבת. בפסת
בר אשר טמן ג) חקותיה במרה. נצטוו באזהרה.
כהררים בשערה תלוים הלכותיה. שומרי מצותיה:
ינהלו ליום שכלו שבת בצבאותיה: זה האות אשר
שם אל. בינו ובין בני ישראל. ובשביעי אשר הואל:

לוסטיגקייט קומט, אַ שמחה, אַ פרייד,
מען פאַרגעסט אַלע צרות און לייד.
גאָט האָט מיט דעם מן אין יענער צייט,
געוענשט, געהייליגט דעם טאָג ביי לייט:
געהייליגט, דאַרויף איז דאָס אַ בעוויז:
אין איהם איז ניט געגאַנגען מן, קיין שפייז,
געבענשט, וואָס פרייטיג קומט פאַר איהם אָן
מיט אַ מאָל גאַנצע צוויי מעסטליך מן.
חוקותיה היט מען פון שבת די פיל געבאָט,
בעקומט מען עולם הבא פון גאָט.
זה דאָס איז דער צייכען פון גאָט דעם הער,
צווישען איהם און ישראל שטעהט ער
און דעם זיבטען טאָג וואָס ער וויל,
וואָס ער איז שטאַרק הייליג, רוהיג שטיל.

ג) דבדי הזמר מבוארים יותר בדרז״ל: רבי ישמעאל אומר ברכו במן וקדשו במן, ברכו במן, שכל ימות השבת היה יורד עומר בערב שבת שני עומרים, וקדשו במן, שלא ירד בו כל עיקר. (ב״ר פי״א) ותרגמתי לפי הדברים האלו.

סַמְבַּטְיוֹן הַנָּהָר. שֶׁבְּכָל יוֹם רָץ וְנִמְהָר. יוֹכִיחַ בּוֹ מָנוֹחַ. תָּשִׁיב לְמִין אֲשֶׁר שׁוֹאֵל ד) קוֹלֵי קוֹלוֹת יֶהֱדָלוּן: בְּעֵת שִׁירֵי יְגַדְּלוּן. כִּי כְּמַטַל הֵם יְזָּלוּן. וְאַל יַשִּׂיגוּ גְבוּלִי. בְּאֹרַח שִׁיר נְפַל חֶבְלִי. הִתְקוֹשְׁשׁוּ וְאַל תְּשַׁמְּשׁוּ בְנֵזֶר שִׁיר שִׁפְרָה לִי: התקוששו

סַמְבַּטְיוֹן דֶער טַייךְ וָואס לוֹיפְט זֶעהר גִיךְ,
אוּן שַׁבָּת גָאר פְּלוּצְלִים שְׁטֶעלְט עֶר זִיךְ,
בֶּעוַוייזְט, אַז פוּן רוּה אִיז עֶר אַ טָאג,
דָאס גִיבּ דֶעם אַפִּיקוֹרוֹס אַ זָאג.
קוֹלִי עָס הֶערֶען אוֹיף דִי קוֹלוֹת וַיינֶע,
וֶוען אִיךְ זִינג הוֹיךְ דִי זְמִירוֹת מַיינֶע,
וָואס גִיסֶען זִיךְ מְחַיֶה וִוי טוֹי גְלַייךְ,
דִי שְׁטַארְקֶע קוֹלוֹת פוּן יֶענֶעם טַייךְ
שְׁוַוייגֶען, זֶענֶען נִיט מַשִּׂיג גְבוּל מִיר,
אִין דֶעם שְׁטֵייגֶער פוּן זִינגֶען מַיין שִׁיר.
הַאלְט זִיךְ אַיין, קַיין רַעשׁ, קַיין פִּיפְּס מֶעהר,
נֶעהמְט נִישְׁט דִי קְרוֹין פוּן שִׁיר, וָואס מִיר גֶעהר.

ד) רומז למה שאמרו ז״ל: טורנוס רופוס הרשע שאל את ר׳ עקיבא, אמר מה יום מיומים (מאי שנא יומא דשבתא מכל יומא) א״ל הרי נהר סמבטיון יוכיח (ב״ר פי״א).

זה הזמר סימנו ישראל והוא ר׳ ישראל נאגארה והסימן מתחיל
בראשי החרוזים: יה, שבחין, רברבין, אלהא, למקדשך.

יָ הּ רִבּוֹן עָלַם וְעָלְמַיָּא. אַנְתְּ הוּא מַלְכָּא מֶלֶךְ מַלְכַיָּא,
עוֹבַד גְּבוּרְתֵּךְ וְתִמְהַיָּא. שְׁפַר קֳדָמַי לְהַחֲוָיָא: יה
שְׁ בָחִין אֲסַדֵּר צַפְרָא וְרַמְשָׁא. לָךְ אֱלָהָא קַדִּישָׁא.
דִּי בְרָא כָּל נַפְשָׁא. עִירִין קַדִּישִׁין וּבְנֵי אֱנָשָׁא.
חֵיוַת בָּרָא וְעוֹפֵי שְׁמַיָּא: יה
רַ בְרְבִין עוֹבְדֵיךְ וְתַקִּיפִין, מָכִיךְ רָמַיָּא וְזַקִּיף כְּפִיפִין,
לוּ יִחְיֶה גְּבַר שְׁנִין אַלְפִין, לָא יֵיעוֹל גְּבוּרְתֵּךְ
בְּחוּשְׁבְּנַיָּא: יה

יה רבון גָאט דֶער הֶער פון אֵייבִּיג־אֵייבִּיגֶער צַייט,
דו בִּיסְט אִיבֶּער מְלָכִים מֶלֶךְ בַּיי לַייט,
דַייגֶע גְרויסֶע וֶוערק און וואונדֶערלִיכְקַייט,
זֵיי דָא צוּדֶערְצֶעהלֶען גֶעפֶעלְט מִיר פַיין:
שבחין אִיךְ לויבּ פְּרִיהמָארְגֶענס, אִין אָוֶוענְט נִישט מִינדֶער
צוּ דִיר, הֵיילִיגֶער גָאט, חִידוּשִׁים־ווּנְדֶער,
וָואס בֶּעשַׁאפֶען אִיטלִיכֶע זַאךְ בֶּעזוּנדֶער,
הֵיילִיגֶע מַלְאָכִים אִי מֶענְשֶׁענס־קִינְדֶער,
פוּן דִי חַיוֹת בִּיז דִי פֵייגֶעל אַרַיין.
רברבין גְרויס, שְׁטַארק אִיז דַיינֶע וֶוערק בִּיז אויף אַ הָאר
דֶערְנִידְרִיגְסְט הויכֶע, דֶערהויכְסְט נִידְרִיגֶע גָאר.
וֶוען אַ מֶענש זָאל לֶעבֶּען טויזֶענט יָאהר,
וֶועט דַיין וֶוערק בֶּערֶעכֶענֶען אִין שְׁטַאנד נִיט זַיין.

אֱ לָהָא דִּילֵיהּ יְקַר וּרְבוּתָא, פְּרוֹק יַת עָנָךְ מִפּוּם
אַרְיְוָתָא, וְאַפִּיק יַת עַמָּךְ מִגּוֹ גָלוּתָא, עַמָּךְ דִּי בְחַרְתְּ
מִכָּל אוּמַיָּא: יה
לְ מַקְדָּשָׁךְ תּוּב וּלְקֹדֶשׁ קֻדְשִׁין, אֲתַר דִּי בֵיהּ יֶחֱדוּן
רוּחִין וְנַפְשִׁין. וִיזַמְּרוּן לָךְ שִׁירִין וְרַחֲשִׁין, בִּירוּשְׁלֵם
קַרְתָּא דְשׁוּפְרַיָּא: יה
צוּר מִשֶּׁלּוֹ אָכַלְנוּ בָּרְכוּ אֱמוּנַי, שָׂבַעְנוּ וְהוֹתַרְנוּ כִּדְבַר
יְיָ: הַזָּן אֶת עוֹלָמוֹ רוֹעֵנוּ אָבִינוּ, אָכַלְנוּ אֶת לַחְמוֹ

אלהא גָאט, וָואס כָּבוֹד איז דַיינס, שְׁטַארקַייט דֶערְבַּיי,
דַיין שָׁאף בַּיי לֵייבֶען פוּנֶ׳ם מויל בֶּעפְרַיי,
לֵייז דַיין פָאלק אוים, אין גֶייטֶען שְׁטֶעה זֵיי בַּיי,
דָאס אויסגֶעוֶוערלטֶע פָאלְק דַיינֶס, וָואס זֵעהר פַיין.
למקדשך צוּ דַיין בֵּית הַמִקְדָשׁ קֶעהר זִיךְ ווידֶער,
צוּם אָרְט וָואס דָארט קְוֶועלְט אִי הַארץ אִי גְלִידֶער,
אוּן זִינגֶען וֶועט מֶען דִיר שֵׁיינֶע לִידֶער
אִין יְרוּשָׁלַיִם, אַ שְׁטָאדט גָאר אַ שַׁיין,

צור משלו גָאט, פוּן זַיינס וָואס מִיר הָאבֶען גֶעגֶעסֶען,
בֶּענְשְׁט, רַבּוֹתַי, פִיל אִיהרֶע זֶענט גְ׳וֶעסֶען,
מִיר זֶענֶען זַאט דֶעם הַאלז אַרִיבֶּער,
אוּן לָאזֶען נָאךְ אויפֶ׳ן טִישׁ אִיבֶּער,
ווִי מַאכְט גֶעזָאגט הָאט גָאט.
הזן דֶער וָואס עֶר שְׁפַּייזט דִי וֶועלְט זַיינֶע אַלֵיין,
אוּנְזֶער שְׁפַּייזֶער אִיז עֶר פוּן הִימֶעל דָארט,

וְיֵינוֹ שָׁתִינוּ, עַל כֵּן נוֹדֶה לִשְׁמוֹ וּנְהַלְלוֹ בְּפִינוּ, אָמַרְנוּ וְעָנִינוּ אֵין קָדוֹשׁ כַּיְיָ: צור בְּשִׁיר וְקוֹל תּוֹדָה נְבָרֵךְ לֵאלֹהֵינוּ. עַל אֶרֶץ חֶמְדָּה טוֹבָה שֶׁהִנְחִיל לַאֲבוֹתֵינוּ. מָזוֹן וְצֵידָה הִשְׂבִּיעַ לְנַפְשֵׁנוּ. חַסְדּוֹ גָּבַר עָלֵינוּ וֶאֱמֶת יְיָ: צור רַחֵם בְּחַסְדֶּךָ עַל עַמְּךָ צוּרֵנוּ: עַל צִיּוֹן מִשְׁכַּן

הָאבֶּען זַיין בְּרוֹיט גֶעגֶעסֶען גְרוֹיס אִי קְלֵיין,
אוּן אוֹיךְ זַיין וויין גֶעטְרוּנְקֶען, נִישׁט גֶעשְׁפָּארְט,
דְרִיבֶּער לָאמִיר אִיהם אַלֶע דַאנְקֶען שֵׁיין,
אוּן מִיט אוּנְזֶער מוֹיל אִיהם לוֹיבֶּען אוֹיפֶ'ן אָרְט
מִיר זָאגֶען טַאקִי, עֶנְטְפֶּערֶען אַ וָוארְט:
קֵיינֶער אִיז הֵיילִיג וִוי גָאט.

גָאט פוּן זַיינְס וָואס מִיר הָאבֶּען גֶעגֶעסֶען,
בֶּענְשְׁט, רַבּוֹתַי, פִיל אִיהרֶע זֶענט גְזֶעסֶען וכו'
בשיר מִיט אַ גְרוֹיס לוֹיב, מִיט גֶעזַאנְג אוּן לִידֶער
לָאם מִיר לוֹיבֶּען אוּנְזֶער גָאט אוֹיף אַ קוֹל
פַאר דֶער גוּטֶער טַייעֶרֶער לַאנד, בְּרִידֶער,
וָואס עֶר הָאט אוּנְזֶערֶע עֶלְטֶערֶען גֶעאַרְבְּט אַ מָאל,
מִיט שְׁפַּייז אוּן דֶערְנֶעהרוּנְג פַאר דִי גְלִידֶער
הָאט עֶר אוּנְז אָנְגֶעזֶעטִיגְט מִיט־אַ־מָאל;
זַיינֶע גְנָאד זֶענֶען אוֹיף אוּנְז אָהן אַ צָאהל
אוּן דִי גֶעטְרַייַקַייט פוּן גָאט.
גָאט פוּן זַיינְס וָואס מִיר הָאבֶּען גֶעגֶעסֶען,
בֶּענְשְׁט, רַבּוֹתַי. פִיל אִיהר זֶענט גְזֶעסֶען וכו'
רחם דֶערְבַּארֶעם זִיךְ מִיט דַיין חֶסֶד גֶעשְׁווִינְד

כְּבוֹדֶךָ וְבוּל בֵּית תִּפְאַרְתֵּנוּ. בֶּן דָּוִד עַבְדֶּךָ יָבֹא וְיִגְאָלֵנוּ: רוּחַ אַפֵּינוּ מְשִׁיחַ יְיָ צור: יִבָּנֶה הַמִּקְדָּשׁ עִיר צִיּוֹן תְּמַלֵּא. וְשָׁם נָשִׁיר שִׁיר חָדָשׁ וּבִרְנָנָה נַעֲלֶה.

אויף דיין פָאלק, שְׁטַארְקֶער גָאט, און שְׁטֵעה זֵיי בַּיי,
אויף צִיוֹן, וואו דיין כָּבוֹד זִיךְ גֶעפִינְט,
אויף דֶעם הֵיילִיג הויז, אוּנְזֶער שֵׁיין גֶעבַּיי,
יֶענֶער, דיין גֶעטְרַייעֶר קְנֶעכְט דָוִדים קִינְד,
זָאל קוּמֶען און פון בֵּייז אונז מַאכֶען פְרַיי,
אוּנְזֶער חִיוּת, וָואס מִיר הָאבֶען לִיבּ טְרַיי,
שַׂר, דֶער גֶעזַאלְבְּטֶער פון גָאט.

גָאט, פוּן זַיינס וָואס מִיר הָאבֶּען גֶעגֶעסֶען,
בֶּענְשְׁט, רַבּוֹתַי, פִּיל אִיהרֶע זֶענְט גְ׳זֶעסֶען וכו׳
יבנה זָאלְסְט בּוֹיעֶן דֶעם בֵּית הַמִקְדָשׁ אויף זַיין אָרְט,
דִי שְׁטָאדְט צִיוֹן מִיט מֶענְשֶׁען דֶערְפִילֶען,
און זִינְגֶען אַ נַיי לִיד וֶועלֶען מִיר דָארְט,
מִיט אַ קַאפֶּעלֶע גֶעהן און צוּ שְׁפִּילֶען,
דֶער גוּטֶער הֵיילִיגֶער גָאט, וָואס הַאלט וָוארְט,
זָאל גֶעלוֹיבְּט וֶוערֶען מִיט אַלֶע גֶעפִיהלֶען,
אויף אַ גְרוֹיסֶען בֶּעכֶער וַויין אַ פִילֶען,
כְּפִי דִי בְּרָכָה אִיז פוּן גָאט.

גָאט, פוּן זַיינס וָואס מִיר הָאבֶען גֶעגֶעסֶען,
בֶּענְשְׁט, רַבּוֹתַי, פִּיל אִיהרֶע זֶענְט גְ׳זֶעסֶען,

הָרַחֲמָן הַנִּקְדָּשׁ יִתְבָּרֵךְ וְיִתְעַלֶּה. עַל כּוֹס יַיִן מָלֵא כְּבִרְכַּת יְיָ: צוּר

מִיר וֶועֶן וַאש דֶעם הַאלְז אַרִיבֶּער,
אוּן לָאזֶען נָאךְ אוֹיף דֶעם טִישׁ אִיבֶּער
ווִי טַאקִי גֶעזָאגְט הָאט גָאט.

זְמִירוֹת לְיוֹם שַׁבָּת

זה הזמר שם המחבר (שמעון בר יצחק) והוא רבינו שמעון הגדול שעשה כמה פיוטים וחתם שמו בראשי החרוזים מהחרוז השני: שבטי יה, מה יקר, עילם, וצפיר, נסגרתי, בבואו, ראותו. ואח״כ עשה חרוז אחד הסתחיל: יצוה צור חסדו קהלותיו, ר״ת יצחק והוא יכדו לתת שיר ושבח להש״י על שהוציאנו ממצרים והצילנו משונאי ה׳.

בָּרוּךְ אֲדֹנָי יוֹם יוֹם יַעֲמָס לָנוּ יֶשַׁע וּפִדְיוֹם. וּבִשְׁמוֹ נָגִיל כָּל הַיּוֹם. וּבִישׁוּעָתוֹ נָרִים רֹאשׁ עֶלְיוֹן. כִּי הוּא מָעוֹז לַדָּל וּמַחְסֶה לָאֶבְיוֹן: שִׁבְטֵי יָהּ לְיִשְׂרָאֵל

ברוך גֶעלויבְּט אוּן גֶעדַאנְקְט אִיז גָאט טָאג-טֶעגְלִיךְ,
עֶר לָאדט אוּנז אָן מִיט הִילְף מֶעהר ווִי מֶעגְלִיךְ,
מִיט זַיין נָאמֶען אַלֶע טָאג פְּרֵייעֶן זִיךְ מִיר,
אוּן מִיט זַיין הִילְף הֵייבֶּען מִיר דֶעם קָאפּ אַפִּיר;
דֶען עֶר אִיז אַ שְׁטַארְקַייט צוּ דֶעם אָרֶעמַאן,
אַ בֶּעשִׁיטְצוּנג צוּם אֶבְיוֹן אִין אִיהם פַּארַאן,
שבטי גָאטס שְׁבָטִים זֶענֶען עֵדוּת פוּן אָנְהֵייבּ אָן
צוּ יִשְׂרָאֵל, ווִי עֶר הָאט זֵיי גוּטס גֶעטָאן,
אִין זֵייעֶרֶע צָרוֹת אִיהם אוֹיךְ גֶעווֶען שְׁלֶעכְט,
אַז זֵיי הָאבֶּען שְׁווֶער גֶעאַרְבַּייט, גֶעווֶען קְנֶעכְט,

עֲדוּת. בְּצָרָתָם לוֹ צָר. בְּסִבְלוּת וּבְעַבְדוּת. בְּלִבְּנַת
הַסַּפִּיר הֶרְאָם עֹז יְדִידוּת א) וְנִגְלָה לְהַעֲלוֹתָם מֵעֹמֶק
בּוֹר וָדוּת. כִּי עִם יְיָ הַחֶסֶד וְהַרְבֵּה עִמּוֹ פְדוּת: מַה
יָּקָר חַסְדּוֹ בְּצִלּוֹ לְגוֹנְנֵמוֹ. בְּגָלוּת בָּבֶלָה שִׁלַּח
לְמַעֲנֵמוֹ ב) לְהוֹרִיד בְּרִיחִים נִמְנָה בֵינֵימוֹ. וַיִּתְּנֵם לְרַחֲמִים
לִפְנֵי שׁוֹבֵימוֹ. כִּי לֹא יִטּוֹשׁ יְיָ אֶת עַמּוֹ בַּעֲבוּר הַגָּדוֹל

וַוייַזְט גְרוֹיס לִיבְּשַׁאפְט זֵיי אִין אַ לִיכְטִיגֶען שַׁיין,
קוּמט זֵיי אַרוֹיסְנֶעהמֶען פוּן דֶער גְרוּבּ פוּן פַּיין;
דֶען בַּיי גָאט אִיז דָא גְנָאד, גוּטְסְקַייט אַלֶע מָאל,
אוֹיף אוֹיסְצוּלֵייזֶען פִּיל וֶועגֶען אָהן צָאהל.
מה יקר וִוי וואוּנדֶער טַייעֶר אִיז זַיין גְנָאד, וָואס עֶר טְהוּט,
אִין שָׁאטֶען זַיינֶעם זֵיי צוּ בֶּעשִׁיטְצֶען גוּט,
זֵיי צוּלִיבּ גֶעהט עֶר אִין גָלוּת בָּבֶל דָארט,
אִין דִי שִׁפְלִיךְ צְווִישֶׁען זֵיי נֶעהמְט עֶר אַיין אָרט
רַחֲמָנוּת, לִיבְּשַׁאפְט לָאזט עֶר זֵיי דֶערְלַאנְגֶען
בַּיי יֶענֶע, וֶועלְכֶע הַאלְטֶען זֵיי גֶעפַאנְגֶען;
דֶען זַיין פָאלְק פַארְלָאזט גָאט נִישְׁט אוּמְזוּסט
צוּ לִיבּ זַיין גְרוֹיסֶען נָאמֶען אוּן רוּהם:

א) זו גלוי שכינה בלבת אש מתוך הסנה בזמן שעבוד גלות מצרים, והפייטן הולך ומונה פה כל שעבודי עול מלכיות על הסדר:

ב) וזהו מה שאמרו ז"ל: כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה, שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן, גלו לבבל שכינה עמהן וכו' (מגילה כ"ט).

שְׁמוֹ: עֵילָם שָׁת כִּסְאוֹ לְהַצִּיל יְדִידָיו ג) לְהַעֲבִיד מִשָּׁם
מְעֻזְנֵי מוֹרְדָיו. מֵעֲבוֹר בְּשֶׁלַח פָּדָה אֶת עֲבָדָיו. קֶרֶן
לְעַמּוֹ יָרִים תְּהִלָּה לְכָל חֲסִידָיו ד) כִּי אִם הוֹגָה וְרִחַם
כְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב חֲסָדָיו: וּצְפִיר הָעִזִּים הִגְדִּיל עֲצוּמָיו
ה) וְגַם חָזוֹת אַרְבַּע עָלוּ לִמְרוֹמָיו ו) וּבְלִבָּם דִּמּוּ

עילם אִין עֵילָם דָארְט שְׁטֶעלְט עֶר זַיין שְׁטוּל אַנִידֶער
מַצִּיל צוּ זַיין זַיינֶע גֶעלִיבְּטֶע ווִידֶער,
אוֹיסְצוּמַאכֶען דָארְטֶען זַיינֶע פַיינְדס תְּקִיפוֹת,
דֶערְלֵייזְט זַיינֶע קְנֶעכְט פוּנֶ'ם שְׁוֶועֶרד, פוּן רְדִיפוֹת,
דֶערהוֹיבְּט זַיין פָּאלְקס הָארֶען, עֶס בֶּעקוּמְט אַ קְרַאפְּט;
הָאט צוּ אַלֶע זַיינֶע פְרוּמֶע רוּהם פַארְשַׁאפְט;
דֶען אוֹיבּ עֶר מַאכְט טְרוֹיעֶרִיג-אוּמְטִיג אַ מָאל,
דֶערְבַּארְמְט עֶר זִיךְ מִיט זַיינֶע גְנָאד אָהן אַ צָאהל.
וצפיר אוּן דֶער צִיגֶענְבָּאק אִיז זֵעהר שְׁטַארק גֶעוָוארֶען,
עֶס וַואקְסְט אִיהם אַרוֹיס אַ פִיעֶרְעֶנְדִיג הָארֶען,
הָאט זַיין גֶעלִיבְּט פָּאלְק צוּ פַארדַארְבֶּען גֶעדַאכְט,
דוּרךְ דִי כֹּהֲנִים הָאט גָאט פוּן פַיינד תֵּל גֶעמַאכְט,

ג) עילם היא מדינה בפרס ועיר המלוכה שם היא שושן הבירה (דניאל ח׳ ב׳).

ד) הדברים האלו מרמזים למה שאירע לאבותינו בפרס בימי מרדכי ואסתר, אשר סברו אויביהם לשלוט בהם ונהפוך הוא אשר שלטו המה בשונאיהם:

ה) והצפיר השעיר מלך יון (דניאל ח׳ כא׳):

ו) חזות ארבע, המה ד׳ מלכים שחלקו להם ארצות אלכסנדר מלך יון אחרי מותו (דניאל ח׳. ח׳) ועיין שם פירוש רבינו סעדיה גאון והראב״ע:

לְהַשְׁחִית אֶת רְחוּמָיו. עַל יְדֵי כֹהֲנָיו מִגֵּר מִתְקוֹמְמָיו ז)
הַסְדֵי יְיָ כִּי לֹא תָמְנוּ כִּי לֹא כָלוּ רַחֲמָיו: נִסְגַּרְתִּי
לֶאֱדוֹם בְּיַד רֵעַי מְדָנַי ט) שֶׁבְּכָל יוֹם מְמַלְּאִים כְּרֵסָם
מֵעֲדָנַי. עֶזְרָתוֹ עִמִּי לִתְמוֹךְ אֶת אֲדָנַי. וְלֹא נִטַּשְׁתַּנִי

דֶען דִי גְנָאד פוּן גָאט הָאבֶּען קֵיינמָאל קַיין עֶק,
דָאס רַחֲמָנוּת זַיינֶע קֵיינמָאל נִישט אַוֶועק:
נסגרתי אִיךְ בִּין אַרַיין אִין אֱדוֹמ׳ס הַאנד, בֵּייזֶע לַייט,
וָואס מַיין גוּטס פִּילְט אָן זֵייעֶר בּויךְ אַלֶע צַייט,
אִי דָארְטֶען אויךְ אִיז מִיט מִיר דִי הִילְף זַיינֶע,
אונטֶערצוּהַאלְטֶען דִי פוּנדַאמֶענטְס מַיינֶע,
אִין אַלֶע מַיינֶע צַייטֶען שְׁטֵעהט עֶר מִיר בַּיי,
דֶען גָאט פַארְלָאזט נִישט, אִיז אויף אֵייבִּיג גֶעטְרַיי.
בבואו פוּן אֱדוֹם קוּמֶענדִיג אִין קְלֵיידֶער פוּן בְּלוּט אוּן רויט,
מַאכְט עֶר אִין בָּצְרָה אַ שֶׁעכְטוּנג, פֶעלְשֶׁער דֶעם טויט,
זֵייעֶר בְּלוּט שְׁפְּרִיצְט, זַיינֶע קְלֵיידֶער צוּפַארְבֶּען,
מִיט זַיין גְרוֹים קְרַאפְט לָאזְט עֶר דִי עֶלְטְסְטֶע שְׁטַארְבֶּען,
פַארבְּלָאזט זֵיי מִיט זַיין שְׁטַארְקֶען אָטֶעם גֶעשְׁוִוינד
אִין דֶעם טָאג וֶוען עֶס הֵייבְּט זִיךְ אויף זַיין שְׁטוּרְמְוִוינד.

ז) רמז למה שאירע לאבותינו בימי מתתיהו כהן גדול חשמונאי כשעמד עליהם אנטיוכוס מלך יון:

ח) בני אדום הרעו לישראל בחרבן בית שני, ומלכות רומי היתה בתחלה רובם בני אדום. עיין רד״ק עובדיה א׳, א׳, ולשון הפייטן פה נסגרתי לאדום אפשר להשוות עם לשון הכתוב ואל תסגר שרידיו ביום צרה (עובדיה א י״ד) שהיו האדומים השרידים בארצם מסגירים הפלטים לבני רומי, וכפירוש הרד״ק שם בפסוק

כָּל יְמֵי עֶדְנַי. כִּי לֹא יִזְנַח לְעוֹלָם אֲדֹנָי: בְּבֹאוֹ מֵאֱדוֹם
חֲמוּץ בְּגָדִים ט) זֶבַח לוֹ בְּבָצְרָה וְטֶבַח לוֹ בְּבוֹגְדִים.
וְיֵז נִצְחָם מַלְבּוּשָׁיו לְהַאְדִּים. בְּכֹחוֹ הַגָּדוֹל יִבְצוֹר
רוּחַ נְגִידִים. הָגָה בְּרוּחוֹ הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים: רְאוֹתוֹ
כִּי כֵן אֲדוֹמִי הָעוֹצֵר. יַחֲשׁוֹב לוֹ בְּבָצְרָה תִּקְלוֹט
כְּבֶצֶר. וּמַלְאָךְ כְּאָדָם בְּתוֹכָהּ יִנָּצֵר. וּמֵזִיד כְּשׁוֹגֵג
בְּמִקְלָט יֵעָצֵר יא) אֶהֱבוּ אֶת יְיָ כָּל חֲסִידָיו אֱמוּנִים
נוֹצֵר. יְצַוֶּה צוּר חַסְדּוֹ קְהִלּוֹתָיו לְקַבֵּץ. מֵאַרְבַּע

ראותו אֱדוֹמ׳ס שַׂר, זֶעהט עֶר, הָאט אַזוֹי זִיךְ גֶענַארְט:
בָּצְרָה הִיט וִוי בֶּצֶר דֶעם וָואס דָארְט פַארְשְׁפַּארְט,
אַ מַלְאָךְ וִוי אַ מֶענְשׁ קֶען דָארט בֶּעשִׁיצְט וֶוערֶען,
אוּן דֶער וָואס בְּכִיוּון וִוי דֶער וָואס אוּמְגֶערֶען.
אַלֶע זַיינֶע פְרוּמֶע, הָאט לִיבּ גָאט דֶעם הֶער,
דִי אַלֶע אִיהם אֱמֶת גֶעטְרַיי הִיט עֶר:
יצוה גָאט לָאז גְנָאד טָאן זַיין עוֹלָם צוּפַארְקְלַייבֶּען,
פוּן פִיר זַייטֶען וֶועלְט צוּ אִיהם צוּנוֹיפְטְרַייבֶּען,
אוֹיף דֶעם הֶעכְסְטֶען פוּן דִי בֶּערג מַאכֶען אוּנְזֶער אָרְט,
מִיט אוּנז קְרִיק לָאז דֶער פַארְזַאמְלֶער זִיךְ קֶערֶען דָארְט.

י״א, ורז״ל נסגרתי לטיטום ומחנהו שהיו מבני אדום ע״י יושבי ארץ אדום שהם אחים ורעים לישראל (עובדיה א׳ ו׳ י״ב והרבה מקומות). ולפ״ז יתכן לפרש נמי בידי כמו על יד. ומדני הוא מן אנשי ריב ומדון כלומר אנשי מצותי הרעים.

ט) ישעיה ס״ג מתחלת הפרשה ואילך: י) שם לד׳ ו׳:

יא) מיוסד על מה שאמרו ז״ל (מכות י״ב א׳) שלש טעיות עתיד שרו של

רוּחוֹת עָדָיו לְהִקָּבֵץ. וּבְהַר מְרוֹם הָרִים אִתָּנוּ לְהַרְבֵּץ.
וְאִתָּנוּ יָשׁוּב נִדָּחִים קוֹבֵץ. יָשִׁיב לֹא נֶאֱמַר כִּי אִם
וְשָׁב וְקִבֵּץ יב): בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ אֲשֶׁר טוֹב גְּמָלָנוּ.
כְּרַחֲמָיו וּכְרוֹב חֲסָדָיו הִגְדִּיל לָנוּ. אֵלֶּה וְכָאֵלֶּה יוֹסֵף
עִמָּנוּ. לְהַגְדִּיל שְׁמוֹ הַגָּדוֹל הַגִּבּוֹר וְהַנּוֹרָא שֶׁנִּקְרָא עָלֵינוּ:
בָּרוּךְ הוּא אֱלֹהֵינוּ שֶׁבְּרָאָנוּ לִכְבוֹדוֹ. לְהַלְלוֹ וּלְשַׁבְּחוֹ

ער קערט צוריק, שטעהט אין פּסוק נישט געשריבען,
נאר אזוי: „ער קערט זיך קריק און האט פארקליבען".
ברוך געלויבט אונזער גאט, וואס האט אונז גוטס געטאן,
כּפי זיין רחמנות און גרויס גנאד פון לאנג אן,
אונז געלאזט גרויסע חידושים בעשעהען,
נאך און נאך אזוי לאז ער ווייטער מעהרען,
צו דערהייבען זיין גרויסען נאמען נאך מעהר,
וואס אויף אונז גערופען געווארען איז ער.
ברוך געלויבט אונזער גאט וואס בעשאפט אונז צו זיין רוהם,
צו ריהמען, צו דערציילען זיין גרויסקייט אומטום,

אדום לטעות, טועה שאינה קולטת אלא בצר (עיר מקלט בנחלת ראובן, דברים ד׳ מג׳) והוא גולה לבצרה (בירת אדום. ישעיה לד׳ ו׳. סג׳. א׳. עמוס א׳ י״ב ובירמיה מט׳ יג׳. ואם הכתוב שם מח׳, כד׳, מיחס בצרה לעיר מואב הוא רק לפי שהיתה עומדת בגבול שתי האומות האלו ועברה לפעמים מיד זו ליד זו). טועה שאינה קולטת אלא שוגג והוא מזיד, היה טועה שאינה קולטת אלא אדם והוא מלאך:

יב) פסוק הוא (דברים ל׳, ג׳) ושב ה׳ אלהיך את שבותך ודרשו ז״ל, והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב״ה שב עמהן מבין הגלוות (מגילה כ״ט א׳).

וּלְסַפֵּר הוֹדוֹ. מִכָּל אוֹם גָּבַר עָלֵינוּ חַסְדּוֹ. לָכֵן בְּכָל לֵב
וּבְכָל נֶפֶשׁ וּבְכָל מְאֹדוֹ. נַמְלִיכוֹ וּנְיַחֲדוֹ: שֶׁהַשָּׁלוֹם שֶׁלּוֹ
יָשִׂים עָלֵינוּ בְּרָכָה וְשָׁלוֹם, מִשְּׂמֹאל וּמִיָּמִין עַל יִשְׂרָאֵל
שָׁלוֹם. הָרַחֲמָן הוּא יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם. וְיִזְכּוּ
לִרְאוֹת בָּנִים וּבְנֵי בָנִים עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹת עַל
יִשְׂרָאֵל שָׁלוֹם. יוֹעֵץ אֵל גִּבּוֹר אֲבִי עַד שַׂר שָׁלוֹם:

מֶעהר פוּן אַנדֶערֶע טְהוּט עֶר אוּנז גְנָאד לִיבֶּער,
מִיט לַייבּ אוּן זֵייל אֵיינְצִיגֶען מִיר אִיהם דְרִיבֶּער.
שהשלום גָאט וָואס זַיינס אִיז דֶער שָׁלוֹם, זַיינס דֶער פְּרִידֶען,
לָאז בְּרָכָה אוּן שָׁלוֹם גֶעבֶּען אוּנז אִידֶען.
פוּן אַלֶע זַייטֶען אִי פוּן לִינְקס אִי פוּן רֶעכְטְס,
לָאז אוֹיף יִשְׂרָאֵל קוּמֶען שָׁלוֹם, קַיין שְׁלֶעכְטְס.
גָאט, וָואס הָאט רַחֲמָנוּת אוֹיף אַלֶע מֶענְשֶׁען,
זָאל זַיין פָאלק מִיט שָׁלוֹם, מִיט פְּרִידֶען בֶּענְשֶׁען,
זָאלֶען זוֹכֶה זַיין זֶעהן קִינדֶער אוּן קִינְדְס קִינדֶער,
וָואס אִין תּוֹרָה, מִצְוֹת זִיךְ עוֹסֵק גָאטס וְוִינדֶער,
שָׁלוֹם אוֹיף יִשְׂרָאֵל זוֹכֶה זַיין צוּ זֶעהן,
אוֹיךְ דֶערְהַארֶען יֶענֶעם וִוי עֶר קוּמְט צוּגֶעהן.
יֶענֶעם, דֶעם יוֹעֵץ, דֶעם גִבּוֹר שְׁטַארְקֶען הַאר,
דֶעם פָאטֶער פוּן אֵייבִּיג, פוּן שָׁלוֹם דֶעם שַׂר.

זה הזמר שם המחבר ברוך חזק והתום שמו בראשי התרוזים:
ברוך, רוכב, ואשרי, כל, חמדת, זכור, קודש:

בָּרוּךְ אֵל עֶלְיוֹן אֲשֶׁר נָתַן מְנוּחָה. לְנַפְשֵׁנוּ פִּדְיוֹם
מִשֵּׁאת וַאֲנָחָה. וְהוּא יִדְרוֹשׁ לְצִיּוֹן עִיר הַנִּדָּחָה. עַד
אָנָה תּוּגְיוֹן נֶפֶשׁ נֶאֱנָחָה: הַשּׁוֹמֵר שַׁבָּת הַבֵּן עִם הַבַּת.
לָאֵל יֵרָצוּ כְּמִנְחָה עַל מַחֲבַת: רוֹכֵב בָּעֲרָבוֹת מֶלֶךְ
עוֹלָמִים. אֶת עַמּוֹ לִשְׁבּוֹת. אִזֵּן בַּנְּעִימִים: בְּמַאֲכָלֵי
עֲרֵבוֹת. בְּמִינֵי מַטְעַמִּים. בְּמַלְבּוּשֵׁי כָבוֹד זֶבַח מִשְׁפָּחָה:

ברוך גֶעלויבט דֶער אויבֶּערְשְׁטֶער, וָואס הָאט רוּה גֶעגֶעבֶּען,
אוּנז בֶּעפְרַייאוּנג פוּן זָארְג, פוּן אַ צוּשְׁטֶערט לֶעבֶּען,
וֶועט צִיוֹן דִי פַארְווִיסְטֶע שְׁטָאדט בְּרֵיינְגֶען פְּרֵייד,
בִּיז וַואנֶען עַגְמַת נֶפֶשׁ, צָרוֹת אוּן לֵייד.
שַׁבָּת וֶוער עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינד
אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינד,

בַּיי גָאט גְלַייךְ וִוי אַ מִנְחָה אויף דִי זִינד.
רוכב דֶער וָואס אויבֶּען זִיצְט, דֶער אֵייבִּיגֶער מֶלֶךְ,
זַיין פָּאלק, הֵייסט עֶר, צוּהַאלטֶען שַׁבָּת פְּרֵיילֶעךְ
מִיט גֶעשְׁמַאקֶע שְׁפַּייז, לַאקֶעטְקֶעס אַפִּילֶע,
מִיט אַ שֵׁיין קְלֵייד, אַ פְּרֵייד אִין דֶער פַאמִילֶע.
שַׁבָּת וֶוער עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינד
אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ וִוי אַ מִנְחָה אויף די...

השומר וְאַשְׁרֵי כָּל חוֹכֶה. לְתַשְׁלוּמֵי כֵפֶל. מֵאֵת כֹּל סוֹכֶה שׁוֹכֵן בָּעֲרָפֶל. נַחֲלָה לוֹ יִזְכֶּה. בָּהָר וּבַשָּׁפֶל. נַחֲלָה וּמְנוּחָה כַּשֶּׁמֶשׁ לוֹ זָרְחָה: השומר כָּל שׁוֹמֵר שַׁבָּת כַּדָּת מֵחַלְּלוֹ. הֵן הֶכְשַׁר חִבַּת קֹדֶשׁ גּוֹרָלוֹ. וְאִם יֵצֵא חוֹבַת הַיּוֹם אַשְׁרֵי לוֹ. אֶל אֵל אָדוֹן מְחוֹלְלוֹ. מִנְחָה הִיא שְׁלוּחָה: השומר חֶמְדַּת הַיָּמִים. קְרָאוֹ אֵלִי צוּר. וְאַשְׁרֵי לִתְמִימִים. אִם יִהְיֶה נָצוּר. כֶּתֶר הִלּוּמִים. עַל

ואשרי וואויל דֶעם וָואס הָאפְּט צוּ וֶוערֶען טָאפֶּעל בֶּעלוינט
פוּן דֶעם וָואס קוּקט אַלְסְדִינג, הויך אִין הִימֶעל וואוינט,
וֶועט אויף בַּארְג, אִין טָאהל אִיהם אַיין עֶרְב מְזֻכֶּה זַיין,
אַיין עֶרְב, רוּה, גַאנְץ קְלָאר ווִי דִי זוּן גִיט אִיהם שַׁיין.
שַׁבָּת וֶוער עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינְד,
אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינְד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ ווִי אַ מִנְחָה אויף דִי זִינְד.
שַׁבָּת וֶוער עֶס הִיט אָפּ כְּדִין, אִיהם נִישְׁט פַארְשְׁטֶערְט,
הָאט שׁוין דָאךְ צוּגֶעגְרֵייט זַיין לוֹין וָואס אִיהם גֶעהֶערְט,
הַאלְט עֶר דֶעם טָאג גֶעהֶערִיג קוּמְט אִיהם אַ דַאנְק,
צוּ גָאט זַיין בַּאשֶׁעפֶּער אִיז דָאס אַ גֶעשַׁאנְק.
שַׁבָּת וֶוער עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינְד,
אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינְד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ ווִי אַ מִנְחָה אויף דִי זִינְד.
חמדת דֶעם בֶּעסְטֶען, לִיבְּסְטֶען פוּן דִי טֶעג רוּפְט אִיהם גָאט,
וואויל דֶעם עוֹלָם אַז הִיט אִיהם ווִי דָאס גֶעבָּאט,

ראשָׁם יָצוּר. צוּר הָעוֹלָמִים. רוּחוֹ בָּם נָחָה: השומר זָכוֹר
אֶת יוֹם הַשַּׁבָּת לְקַדְּשׁוֹ. קַרְנוֹ כִּי גָבְהָה. נֵר עַל רֹאשׁוֹ.
עַל כֵּן יִתֵּן הָאָדָם לְנַפְשׁוֹ. עֹנֶג וְגַם שִׂמְחָה. בָּהֶם
לְמָשְׁחָה: השומר קֹדֶשׁ הִיא לָכֶם שַׁבָּת הַמַּלְכָּה. אֶל תּוֹךְ
בָּתֵּיכֶם לְהָנִיחַ בְּרָכָה בְּכָל מוֹשְׁבוֹתֵיכֶם. לֹא תַעֲשׂוּ

אַ קְרוֹין אויף זֵייעֶר קָאפּ צירט עֶר זֵיי גַאנץ פַיין,
דֶער הַאר פוּן וֶועלְטֶען וֶועט מִיט זֵיי צוּפְרִידֶען זַיין.
שַׁבָּת וֶועט עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינד,
אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ וִוי אַ מִנְחָה אויף דִי וִינד.

כור דֶעם טָאג שַׁבָּת צוּ הֵיילִיגֶען גֶעדֵיינק דִיר,
זַיין כָּבוֹד וָואס הויךְ קוּמְט וִוי אַ קְרוֹין אַפִּיר;
דְרוּם לָאז אַ מֶענְשׁ אַרַיינְגֶעהֶמֶען אִין זִינֶען,
אִין תַּעֲנוּג, פְרֵייד דֶעם טָאג זִיךְ צוּגֶעפִינֶען.
שַׁבָּת וֶועט עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינד,
אַ זוּהן מִיט טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעם קִינד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ וִוי אַ מִנְחָה אויף דִי וִינד.

קודש הֵיילִיג זָאל דִי פְרִינְצֶעסֶען שַׁבָּת זַיין אַייךְ,
אִין אַייעֶר הויז קוּמְט מִיט אִיהר דִי בְּרָכָה גְלַייךְ,
אִין אַיי׳עֶרֶע עָרְטֶער טְהוּט קֵיינֶער נִיט דָאס מִינְדְסְט,
אַיי׳עֶרֶע זִיהן אוּן טֶעכְטֶער, אַ קְנֶעכְט, אויךְ אַ דִינְסְט.
שַׁבָּת וֶועט עֶס הִיט מִיט דֶעם הויזְגֶעזִינד,

מְלָאכָה. בְּנֵיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם. עֶבֶד וְגַם שִׁפְחָה: השומ־

זה הזמר חברו ישראל וחתם שמו בראשי החרוזים: יום. שבת. ראשון, אכול, לא.

יוֹם זֶה מְכֻבָּד מִכָּל יָמִים. כִּי בוֹ שָׁבַת צוּר עוֹלָמִים: שֵׁשֶׁת יָמִים תַּעֲשֶׂה מְלַאכְתֶּךָ. וְיוֹם הַשְּׁבִיעִי לֵאלֹהֶיךָ. שַׁבָּת לֹא תַעֲשֶׂה בוֹ מְלָאכָה. כִּי כֹל עָשָׂה שֵׁשֶׁת יָמִים: יום זה רִאשׁוֹן הוּא לְמִקְרָאֵי קֹדֶשׁ. יוֹם

אַ זוּהן מִיט אַ טָאכְטֶער, אִיטְלִיכֶעס קִינד,
בַּיי גָאט גְלַייךְ וִוי אַ מִנְחָה אוֹיף דִי זִינד.

יום דֶער טָאג אִיז מֶעהר פוּן אַלֶע טֶעג גֶעאַכְט,
דֶען אִין אִיהם רוּהט גָאט, וָואס דִי וֶועלט גֶעמַאכְט.
זֶעקס טֶעג אַרְבַּייט דִי מְלָאכָה, דָאס וֶוערק דַיין,
אוּן דֶער זִיבֶּטֶער טָאג לָאז צוּ דַיין גָאט זַיין.
שַׁבָּת־אִין אִיהם לֵייג דִי אַרְבַּייט אַוֶועק,
דֶען אַלְסְדִינג הָאט עֶר גֶעמַאכְט אִין זֶעקס טֶ׳׳
דֶער טָאג וכו׳

ראשון פוּן יָמִים טוֹבִים אִיז עֶר דֶער עֶרְשְׁטֶער,
שַׁבָּת קוֹדֶשׁ־טָאג פוּן רוּה דֶער גְרֶעסְטֶער,
דְרוּם דַארְף יֶעדֶער קִידוּשׁ מַאכֶען אוֹיף וַויין,
אוֹיף צְוֵויי חַלוֹת הַמוֹצִיא מַאכֶען פַיין.
דֶער טָאג וכו׳

שַׁבָּתוֹן יוֹם שַׁבַּת קֹדֶשׁ. עַל כֵּן כָּל אִישׁ בְּיֵינוֹ יְקַדֵּשׁ.
עַל שְׁתֵּי לֶחֶם יִבְצְעוּ תְמִימִים: יום זה אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים
שְׁתֵה מַמְתַקִּים. כִּי אֵל יִתֵּן לְכָל בּוֹ דְבֵקִים. בֶּגֶד
לִלְבּוֹשׁ לֶחֶם חֻקִּים. בָּשָׂר וְדָגִים וְכָל מַטְעַמִּים: יום זה
לֹא תֶחְסַר כֹּל בּוֹ וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ. וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ
אֱלֹהֶיךָ אֲשֶׁר אָהַבְתָּ. כִּי בֵרַכְךָ מִכָּל הָעַמִּים: יום זה
הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹדוֹ. וְגַם הָאָרֶץ מָלְאָה חַסְדּוֹ.

אכול עֶס פֶעטֶע שְׁפַּייז, טְרִינק אויך מַשְׁקֶה דֶערְבַּיי,
דֶען גֶעבֶּען וֶועט גָאט דִי וָואס אִיהם גֶעטְרַיי,
אַ קְלֵייד אָנצוּטָאן, שְׁטֶענְדִיג בְּרוֹיט פַאר זַיי:
פְלֵייש, פִישׁ, גֶעשְׁמַאקֶע גֶערִיכְט אַלֶערְלֵיי.
דֶער טָאג וכו׳

לא לָאז דִיר אִין אִיהם נִיט פֶעהלֶען קַיין שׁוּם זַאךְ,
עֶס גֶעזוּנְטֶערְהֵייט וְוִיפִיל דוּ ווִילְסְט אַ סַךְ,
אוּן בֶּענְשׁ גָאט דַיינֶעם, וֶועלכֶען הָאסְט גֶערֶען,
וָואס בֶּענְשְׁט דִיךְ, לָאזט דִיר פִיל גוּטֶס בֶּעשֶׁעהרֶען.
דֶער טָאג וכו׳

השמים דִי הִימֶעל דֶערְצֶעהלֶען זַיין כָּבוֹד, רוּהם,
אוֹיךְ דִי עֶרְד אִיז פוּל מִיט זַיין גְנָאד אוּמְטוּם,
זֶעהט, זַיין הַאנְד מַאכְט עֶס אַלְסְדִינג וָואס פַאר אַיךְ,
דֶען עֶר אִיז דֶער מַייסְטֶער, זַיין וֶוערְק רִיכְטִיג גְלַייךְ.

רְאוּ כִּי כָל אֵלֶּה עָשְׂתָה יָדוֹ. כִּי הוּא הַצּוּר פָּעֳלוֹ תָּמִים: יום זה

זה הזמר חברו יהודה וחתום שמו בראשי החרוזים: יום, היום, ובאו, דבר, העם.

יוֹם שַׁבָּתוֹן אֵין לִשְׁכּוֹחַ. זִכְרוֹ כְּרֵיחַ הַנִּיחוֹחַ. יוֹנָה מָצְאָה בוֹ מָנוֹחַ. וְשָׁם יָנוּחוּ יְגִיעֵי כֹחַ: הַיּוֹם נִכְבָּד לִבְנֵי אֱמוּנִים. זְהִירִים לְשָׁמְרוֹ אָבוֹת וּבָנִים. חָקוּק בִּשְׁנֵי לוּחוֹת אֲבָנִים. מֵרוֹב אוֹנִים וְאַמִּיץ כֹּחַ: יונה

דֶער טָאג אִיז מֶעהר פוּן אַלֶע טֶעג גֶעאַכְט,
דֶען אִין אִיהם רוּהט גָאט, וָואס דִי וֶועלְט גֶעמַאכְט.

יום דֶער שַׁבָּת דַארְף נִיט אַרוֹיס פוּן מוֹחַ,
עֶר אִיז גֶעשְׁמַאק מְחַיֶה, גִיט צוּ כֹּחַ.
דִי טוֹיב גֶעפִינְט רוּה, אִין אִיהם רוּה זִיךְ פַארְשַׁאפְט *)
אִין אִיהם רוּהֶען דִי פוּן אַרְבַּייט מִיד אָהן קְרַאפְט:

היום דֶער טָאג אִיז בַּיי יוּדֶען גֶעאַכְט זֶעהר שֵׁיין
אִיהם הִיטֶען גַאנְץ שְׁטַארְק פוּן גְרוֹיס בִּיז קְלֵיין,
שְׁטֵעהט גֶעשְׁרִיבֶּען אוֹיף צְוַויי לוּחוֹת פוּן שְׁטֵיין,
פוּן דֶעם וָואס הָאט פִיל כֹּחַ אוּן שְׁטַארְקֶע קְרַאפְט.
דִי טוֹיב גֶעפִינְט רוּה, אִין אִיהם רוּה זִיךְ פַארְשַׁאפְט,
אִין אִיהם רוּהֶען דִי פוּן אַרְבַּייט מִיד אָהן קְרַאפְט.

---

*) די טויב. היא כנסת ישראל שנמשלה ליונה.

ובאו כלם בברית יחד. נעשה ונשמע אמרו כאחד.
ופתחו וענו יי אחד. ברוך הנותן ליעף כח: יונה
דבר בקדשו בהר המור. יום השביעי זכור ושמור.
וכל פקודיו יחד לגמור. חזק מתנים ואמץ כח: יונה
העם אשר נע כצאן טעה. יזכור לפקדו ברית

ובאו אלע אין פארבינדונג דארט קומען ווי,
„מיר וועלען טאן און הערען" איין געשריי,
גאט איז איינער, איז קולות אלערליי,
געלויבט איז דער וואס די שלאפע גיט ער קראפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה זיך פארשאפט
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיד אהן קראפט.
דבר אויף דעם בארג סיני איז ארום זיין זאג:
געדיינק און היט אפ דעם זיבעטען טאג,
אלע זיינע געזעטץ טראג אויף זיך, טראג,
שטארק זיך עם צוהיטען און גיב דיר צו קראפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה זיך פארשאפט,
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיד אהן קראפט.
העם דעם פאלק וואס ווי א בלינדע שאף נע ונד,
געדיינק די שבועה איהם צוהעלפען גראד,
לאז איהם נישט בעגעגנען קיין ביי, קיין שאד,
ווי דיין שבועה קיין מבול מעהר, האט א האפט.
די טויב געפינט רוה, אין איהם רוה זיך פארשאפט,
אין איהם רוהען די פון ארבייט מיד אהן קראפט.

וּשְׁבוּעָה, לְבַל יַעֲבָר בָּם מִקְרֶה רָעָה. כַּאֲשֶׁר נִשְׁבַּעְתָּ עַל מֵי נֹחַ. יונה:

זה הזמר חברו הראב״ע וחתם שמו אברהם בראשי החרוזים מהחרוז השני ואילך. אסור, בו. רשמו. הוא. מחל.

כִּי אֶשְׁמְרָה שַׁבָּת אֵל יִשְׁמְרֵנִי. אוֹת הִיא לְעוֹלְמֵי עַד בֵּינוֹ וּבֵינִי: אָסוּר מְצוֹא חֵפֶץ עֲשׂוֹת דְּרָכִים. גַּם מִלְּדַבֵּר בּוֹ דִּבְרֵי צְרָכִים. דִּבְרֵי סְחוֹרָה אַף דִּבְרֵי מְלָכִים. אֶהְגֶּה בְּתוֹרַת אֵל וּתְחַכְּמֵנִי: אות היא בּוֹ אֶמְצָא תָמִיד נֹפֶשׁ לְנַפְשִׁי. הִנֵּה לְדוֹר רִאשׁוֹן נָתַן קְדוֹשִׁי. מוֹפֵת בְּתֵת לֶחֶם מִשְׁנֶה בַּשִּׁשִּׁי. כָּכָה בְּכָל שִׁשִּׁי

כי הִיט איך דָעם שַׁבָּת, בֶּעהִיט מִיךְ גָאט פוּן זַיין זַייט,\
ס׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם און מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.\
אסור מֶען טָאר נִיט הַאנדלֶען און קֵיין רֵייזֶען מַאכֶען,\
אוֹיךְ נִיט שְׁמוּעֶסֶען אִין אִיהם גֶעשֶׁעפְט-זַאכֶען,\
עִנְיָנִים פוּן פָּאלִיטִיקָע, פוּן סְחוֹרָה,\
אִיךְ פַארְטִיף מִיךְ נָאר אִין לֶערְנֶען גָאטֶס תּוֹרָה,\
און עָס מַאכְט מִיךְ פַארְשְׁטֶענְדִיג אִי קוּנְצִיג גֶעשֵׂייט,\
ס׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם און מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.\
בו מְנוּחָה אִין אִיהם שְׁטֶענְדִיג גֶעפִין אִיךְ מִיר דָאךְ,\
אַ מוֹפֵת גִיט מַיין גָאט צוּם עֶרְשְׁטֶען דוֹר נָאךְ,\
אִין דָער מִדְבָּר, אַז עֶר שְׁפַּייזְט זֵיי אִין דָער נוֹיט,\
דָעם זֶעקסְטֶען טָאג גֶעגֶעבֶּען אוֹיף צְווֵיי טָאג בְּרוֹיט.\
אַזוֹי אַלֶע פְרֵייטִיג אִיז טָאפֶּעל שְׁפַּייז בַּיי לַייט.\
ס׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם און מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.

יַכְפִּיל מְזוֹנִי: אות היא רָשׁוּם בְּדַת הָאֵל חֹק אֶל סְגָנָיו. בּוֹ לַעֲרוֹךְ לֶחֶם פָּנִים לְפָנָיו א). גַּם לְהִתְעַנּוֹת בּוֹ עַל פִּי נְבוֹנָיו אָסוּר ב) לְבַד מִיּוֹם כִּפּוּר עֲוֹנִי: אות היא הוּא יוֹם מְכֻבָּד הוּא יוֹם תַּעֲנוּגִים. לֶחֶם וְיַיִן טוֹב בָּשָׂר וְדָגִים. הַמִּתְאַבְּלִים בּוֹ אָחוֹר נְסוֹגִים. כִּי יוֹם שְׂמָחוֹת הוּא וּתְשַׂמְּחֵנִי: אות היא מֵחֵל מְלָאכָה בּוֹ סוֹפוֹ לְהַכְרִית.

רשום אִין דֶער תּוֹרָה שְׁטֶעהט צוּ כֹּהֲנִים דָאס גֶעבָּאט,
לֵייגֶען אִין אִיהם לֶחֶם הַפָּנִים פַאר גָאט,
אוֹיךְ אִיז נָאךְ דִי חֲכָמִים דֶער דִין תּוֹרָה,
אַז פַאסטֶען אִין אִיהם אַ גְרוֹיסֶע עֲבֵרָה,
חוּץ וֶוען יוֹם כִּפּוּר קוּמְט אִין אִיהם אַ מָאל אוֹיס וַוייט.
סְ׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם אוּן מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.
הוא גֶעאַכְט אִיז דֶער טָאג, אַ טָאג פוּן פַארְגְנִיגֶען,
חַלָה, וַויין, פְלֵיישׁ, פִישׁ אִין אִיהם דָא צוּקְרִיגֶען,
דִי ווָאס מְרוֹירֶען, הַאלְטֶען זִיךְ אִין אִיהם צוּרִיק,
דֶען אַ טָאג פוּן פְרֵייד אִיז עֶר, אַ טָאג פוּן גְלִיק,
אַ טָאג ווָאס מִיךְ דֶערפְרֵייעֶן, אַט ווָאס עֶר בֶּעטַייט,
סְ׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם אוּן מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.
מחל וֶוער פַארשְׁטֶערט, הֵייבְּט אִין אִיהם אַ מְלָאכָה אָן גָאר,
הָאט אַ שְׁלֶעכְטֶען סוֹף, אָפְּגֶעשְׁנִיטֶענֶע יָאהר,

א) (ויקרא כ״ד ח׳):

ב) אסור להתענות ולזעוק בשבת. (מיימוני והוא בפ״ק דשבת):

עַל כֵּן אֲכַבֵּס בּוֹ לִבִּי כְּבוֹרִית. וְאֶתְפַּלְּלָה אֶל אֵל
עַרְבִית וְשַׁחֲרִית. מוּסָף וְגַם מִנְחָה הוּא יַעֲנֵנִי: אות היא

זה הזכר שם המחבר שלמה חזק וחתום בראשי
החרוזים: שמרו. לעמל. מהרו. הנה. חזק.

שִׁמְרוּ שַׁבְּתוֹתַי. לְמַעַן תִּינְקוּ וּשְׂבַעְתֶּם. מִזִּיו,
בִּרְכוֹתַי אֶל הַמְּנוּחָה כִּי בָאתֶם. וּלְווּ עָלַי בָּנַי א) וְעִדְנוּ

דְרוּם וואַס איך אִין אִיהם ווִי מִיט זֵייף מַיין הארץ רֵיין,
דַאוֶוען צוּ גָאט מַעֲרִיב אוּן שַׁחֲרִית גַאנץ שֵׁיין,
מוּסַף אִי מִנְחָה, עָר עָנטְפֶערְט מִיר פוּן זַיין זַייט,
סְ׳אִיז צְווִישֶׁען אִיהם אוּן מִיר אַ צֵייכֶען אַלֶע צַייט.

שמרו הִיט מַיינֶע שַׁבָּתִים שֵׁיין־פַיין,
כְּדֵי אִיהר זָאלט פוּן מַיין גוּטס זַאט זַיין,
בַּיים קוּמֶען אִין אַייעֶר רוּה דָארט,
אַהִין אִין יֶענֶעם גוּטֶען אָרט,

אוֹיף מִיר, מַיינֶע קִינדֶער, לַייט־בָּארְגט,
עֶסט גוּטֶע שְׁפַּייז אוּן נִישט גֶעזָארְגט,
אוּן בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוּט צוּ,
הַיינט אִיז צוּ גָאט אַ טָאג פוּן רוּה.

א) מיוסד על מה שאמרו ז״ל. אמר להם הקב״ה לישראל בני לוו עלי וקדשו קדושת היום והאמינו בי ואני פורע (ביצה ט״ו, ב).

מַעֲדָנַי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ: לְעָמֵל קִרְאוּ דְרוֹר. וְנָתַתִּי
אֶת בִּרְכָתִי. אִשָּׁה אֶל אֲחוֹתָהּ לְצָרוֹר. לְגַלּוֹת עַל
יוֹם שִׂמְחָתִי. בִּגְדֵי שֵׁשׁ עִם שָׁנִי. וְהִתְבּוֹנְנוּ מִזְּקֵנַי. שַׁבָּת
הַיּוֹם לַיְיָ: ולוו מַהֲרוּ אֶת הַמָּנֶה. לַעֲשׂוֹת אֶת דְּבַר
אֶסְתֵּר. וְחִשְׁבוּ עִם הַקּוֹנֶה. לְשַׁלֵּם אָכוֹל וְהוֹתֵר. בִּטְחוּ

לעמל דֶעם מִידֶען בֶּעפְרַייט פוּן מְלָאכָה,
וֶועל דֶערפַאר גֶעבֶּען דִי בְּרָכָה,
אַיין פְּרוֹי דֶער אַנדֶערֶער צוּ לֵייד,
זִיךְ וַוייזֶען אִין טָאג פוּן מַיין פְרֵייד,
אִין זַיידֶענֶע קְלֵיידֶער שֵׁיינֶע.
פוּן אַלְטֶע לֶערֶענט אֵייךְ, קְלֵיינֶע,
אוּן בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוּט צוּ,
הַיינט אִיז צוּ גָאט אַ טָאג פוּן רוּה.

אויף מִיר, מַיינֶע קִינדֶער, לַייט-בָּארְגְט,
עָסט גוּטֶע שְׁפַּייז אוּן נִישְׁט גֶעזָארגט,
אוּן בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוּט צוּ,
הַיינט אִיז צוּ גָאט אַ טָאג פוּן רוּה.

מהרו אֵיילְט דִי גָאב גֶעשְׁווִינד צוּטָאן,
ווִי אֶסְתֵּר הַמַּלְכָּה זָאגט אָן,
שְׁטֶעלט אויפֶ'ן חֶשְׁבּוֹן פוּן גָאט דֶעם הֶער,
עֶר וֶועט בֶּעצָאהלֶען אַ סַךְ מֶעהר,
אִיהר מֶעגט, יוּדֶען, גַאנְץ זִיכֶער זַיין,
טְרִינקט דֶעם טַייעֶרְסְטֶען בֶּעסְטֶען וַויין,

בִּי אֱמוּנַי. וּשְׁתוּ יַיִן מַשְׁמַנַּי. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ: ולוו הִנֵּה
יוֹם גְּאֻלָּה יוֹם שַׁבָּת אִם תִּשְׁמְרוּ ב) וִהְיִיתֶם לִי סְגֻלָּה.
לִינוּ וְאַחַר תַּעֲבוֹרוּ. וְאָז תִּחְיוּ לְפָנַי. וּתְמַלְאוּ צְפוּנַי.

און בְּרֵיינגט הַיינְטִיגֶען טָאג גוט צו,
הַיינט איז צו גָאט אַ טָאג פון רוה.

אויף מִיר, מַיינֶע קִינדֶער, לַייט, בָּארגְט,
עָסט גוּטֶע שְׁפַּייז און נִישט גֶעזָארגט,
און בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוט צו,
הַיינט איז צו גָאט אַ טָאג פון רוה.

הנה אַ טָאג פון דֶער גְאוּלָּה איז עֶר,
שַׁבָּת אַז אִיהר הִיט ווִי עָס גֶעהֶער,
אִיהר וֶועט מִיר אַ גֶעלִיבט פָאלק זַיין,
רוּהט און דֶערנָאךְ אין וֶועג אַרַיין.
אִיהר וֶועט דֶענְקמָאל פַאר מִיר לֶעבֶּען,
וֶועל דָאס בֶּעסטֶע מַיינס אייךְ גֶעבֶּען,
און בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוט צו,
הַיינט איז צו גָאט אַ טָאג פון רוה.

אויף מִיר, מַיינֶע קִינדֶער, לַייט-בָּארגט,
עָסט גוּטֶע שְׁפַּייז און נִישט גֶעזָארגט,
און בְּרֵיינגט הַיינטִיגֶען טָאג גוט צו,
הַיינט איז צו גָאט אַ טָאג פון רוה.

ב) עיין לעיל בזמר ודידות ס

שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ: ולוו חָזֵק קִרְיָתִי. אֵל אֱלֹהִים עֶלְיוֹן.
וְהָשֵׁב אֶת נְוָתִי. בְּשִׂמְחָה וּבְהִגָּיוֹן. יְשׁוֹרְרוּ שָׁם רְנָנַי.
לְוִיַּי וְכֹהֲנַי. וְאָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ. שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ: ולוו

זה הזמר חברו דונש וחתם שמו בתחלת ד׳ חלקי החרוז כמו בחרוז
ראשון: דרור. וינצרכם. נעים. שבו

דְּרוֹר יִקְרָא לְבֵן עִם בַּת. וְיִנְצָרְכֶם כְּמוֹ בָבַת. נְעִים

הזק שְׁטַארק, אויבֶּערשְׁטֶער, מַיין שְׁטָאדט ווִידֶער,
בְּרֵיינג אַהִין מִיט פְרֵייד, מִיט לִידֶער,
לָאזֶען זִינגֶען גֶעזַאנג פַּיינֶע,
דִי לְוִיִם און כֹּהֲנִים מַיינֶע,
דֶענסְמָאל ווֶעט אִיהר פִּיל גוּטס קְרִיגֶען,
מִיט גָאט הָאט אִיהר גְרוֹיס פַארְגְנִיגֶען,
און בְּרֵיינְגט הַיינְטִיגֶען טָאג גוּט צוּ,
הַיינט אִיז צוּ גָאט אַ טָאג פוּן רוּה.
אויף מִיר, מַיינֶע קִינדֶער, לַייט, בָּארגט,
עֶסט גוּטֶע שְׁפַּייז און נִישְׁט גֶעזָארְגְט,
און בְּרֵיינגט הַיינְטִיגֶען טָאג גוּט צוּ,
הַיינט אִיז צוּ גָאט אַ טָאג פוּן רוּה.

דרור אַ זוּהן, אַ טָאכְטֶער לָאזט עֶר עֶטְמֶען פְּרַיי,
ווִי דָאס שְׁוַארְצְאַפֶּעלֶע הִיט עֶר אַייך טְרַיי,
אִיהר ווֶעט נִישְׁט ווִיסֶען פוּן צָרוֹת און פְּלָאג,
זיצט אַייך און רוּהט דֶעם שַׁבָּתְדִיגֶען טָאג.

שְׁמְכֶם וְלֹא יְשְׁבַּת. שְׁבוּ וְנוּחוּ בְּיוֹם שַׁבָּת: דְּרוֹשׁ נָוִי
וְאוּלָמִי. וְאוֹת יֶשַׁע עֲשֵׂה עִמִּי. נְטַע שׂוֹרֵק בְּתוֹךְ כַּרְמִי.
שְׁעֵה שַׁוְעַת בְּנֵי עַמִּי: דְּרוֹךְ פּוּרָה בְּתוֹךְ בָּצְרָה וְגַם
בָּבֶל אֲשֶׁר גָּבְרָה. נְתוֹץ צָרַי בְּאַף וְעֶבְרָה. שְׁמַע קוֹלִי
בְּיוֹם אֶקְרָא: אֱלֹהִים תֵּן בַּמִּדְבָּר הָר. הֲדַס שִׁטָּה
בְּרוֹשׁ תִּדְהָר. וְלַמַּזְהִיר וְלַנִּזְהָר. שְׁלוֹמִים תֵּן כְּמֵי נָהָר.
הֲדוֹךְ קָמַי אֵל קַנָּא. בְּמוֹג לֵבָב וּבַמְּגִנָּה. וְנַרְחִיב פֶּה

דרוש רִיכְט אוֹיף גָאט דָאס הֵיילִיגֶע הויז מַיינֶע,
טהוּ מִיט מִיר חֶסֶד, וַוייז דִי גְנָאד דַיינֶע,
דֶעם צְוַוייג יַעֲקֹב פְּלַאנְץ אִין וַויינְגָארְטֶען אַיין,
זַיין שְׁרַייעֶן לָאז דִיר אִין אוֹיעֶר אַרַיין.
דרוך טְרֶעט אִין בָּצְרָה דֶעם קֶעלְטֶער, דִי הֵיידֶען,
אוֹיךְ בָּבֶל, וָואס אִיז שְׁטַארְק, טהוּ אָן לֵיידֶען,
מִיט כַּעַס, מִיט צָארֶען צוּשְׁטוֹים דָארט זֵיי,
הֶער, וֶוען אִיךְ רוּף, דֶעם קוֹל פוּן מַיין גֶעשְׁרֵיי.
אלהים גִיבּ גָאט דִי צַייט, וֶוען אִין דֶער מִדְבָּר דָארט
וֶועט וַואקְסֶען בֵּיימֶער פוּן אִיטְלִיכֶען סָארט,
צוּ דֶעם וָואס וָוארֶענְט שַׁבָּת, רוּהט, זִיצְט שְׁטִיל,
גִיבּ פְרִידֶען וִוי וַואסֶער פוּן אַ טַייךְ פִיל;
הדוך פַארְשְׁטוֹים דִי הֵיידֶען, אָ, גָאט שְׁטַארְקֶער הַאר,
לָאזֶען זֵיי זִיךְ פוּקֶען, הָאבֶּען צַעַר,
מִיר וֶועלֶען עֶפֶנֶען אַ מוֹיל בְּרֵייט אוּן וַוייט,
אוּן זִינְגֶען, לוֹיבֶּען דִיךְ אִין יֶענֶער צַייט.

וְנִמְלָאָה. לְשׁוֹנֵנוּ לָךְ רִנָּה: דְּעָה חָכְמָה לְנַפְשֶׁךָ. וְהִיא כֶתֶר לְרֹאשֶׁךָ. נְצוֹר מִצְוַת קְדוֹשֶׁךָ. שְׁמוֹר שַׁבַּת קָדְשֶׁךָ:

זה הזמר חברו שמואל והתם שמו בראשי החרוזים: שבת. מעבור. ואם. אכול. לערוך:

שַׁבָּת הַיּוֹם לַיְיָ. מְאֹד צַהֲלוּ בְּרִנּוּנַי וְגַם הַרְבּוּ מַעֲדָנַי. אוֹתוֹ לִשְׁמוֹר בְּמִצְוַת יְיָ שבת היום ליי: מֵעֲבוֹר דֶּרֶךְ וּגְבוּלִים. מֵעֲשׂוֹת הַיּוֹם פְּעָלִים. לֶאֱכוֹל וְלִשְׁתּוֹת

דעה זוך חָכְמָה פַאר זִיךְ און זַיי פַארשְׁטֶענְדִיג,
זִי וֶועט אַ קְרוֹין צוּ דַיין קָאפּ זַיין שְׁטֶענְדִיג,
הִיט פוּן דַיין הֵיילִיגֶען גָאט דֶעם זָאג,
הִיט דֶעם שַׁבָּת, דַיין הֵיילִיגֶען טָאג.

שבת דֶער טָאג אִיז רוּה, שַׁבָּת צוּ גָאט
זִינגְט זְמִירוֹת אוֹיף אַ קוֹל וֶועהר הוֹיךְ,
גֶעשְׁמַאקֶע שְׁפַּייז אַ סַךְ עֶסט אוֹיךְ,
זָאלסט אִיהם הִיטֶען נָאךְ גָאטס גֶעבָּאט,
דֶער טָאג אִיז רוּה, שַׁבָּת צוּ גָאט.
מעבור נִישְׁט פָאהרֶען, גֶעהן אַרוֹיס פוּן תְּחוּם,
נִישְׁט טָאן הַיינְט קֵיין אַרבַּייט אוּמְטוּם,
נָאר עֶסֶען, טְרִינְקֶען, לוּסְטִיג זַיין,
דֶערבַּיי זְמִירוֹת זִינְגֶען גַאנְץ פַיין,
גָאט מַאכְט דֶעם טָאג פַאר אַ גֶעבָּאט,
דֶער טָאג אִיז רוּה, שַׁבָּת צוּ גָאט.

בְּהִלּוּלִים. זֶה הַיּוֹם עָשָׂה יְיָ שבת היום לי׳׳. וְאִם תִּשְׁמְרֶנּוּ
יָהּ יִנְצָרְךָ כְּבָבַת. אַתָּה וּבִנְךָ וְגַם הַבַּת. וְקָרָאתָ עֹנֶג
לַשַּׁבָּת. אָז תִּתְעַנַּג עַל יְיָ שבת היום לי׳׳: אֱכוֹל מַשְׁמַנִּים
וּמַעֲדַנִּים. וּמַטְעַמִּים הַרְבֵּה מִינִים. אֱגוֹזֵי פֶרֶךְ
וְרִמּוֹנִים א) וְאָכַלְתָּ וְשָׂבָעְתָּ וּבֵרַכְתָּ אֶת יְיָ שבת היום לי׳׳:
לַעֲרוֹךְ בְּשֻׁלְחָן לֶחֶם חֲמוּדוֹת. לַעֲשׂוֹת הַיּוֹם שָׁלֹשׁ

ואם ווי דָאס אַפִּ׳לֶע הִיט דִיךְ גָאט דֶער הֶער,
אוֹיב דוּ הִיטְסט דֶעם טָאג ווִי עֶס גֶעהֶער,
דוּ, דַיין זוהן, דַיין טָאכְטֶער צוּגְלַייךְ,
אִיז דֶער שַׁבָּת אַ תַּעֲנוּג פוּן גָאט,
דֶער טָאג אִיז רוּהֶ, שַׁבָּת צוּ גָאט.
אכול עֶס גוּטֶע שְׁפַּייז דָאס שֶׁעהנְסְט, דָאס בֶּעסְט,
אַלֶערְלֵיי גֶערִיכְט, פִיל דוּ קֶענְסְט,
דֶערְבַּיי אוֹיךְ שַׁבָּת-אוֹיבְּס גֶענִים
מִילְגְרוֹימֶען, אַ שְׁטַייגֶער, אוּן נִיס,
זָאלְסְט עֶסֶען, זָאט זַיין, בֶּענְשֶׁען גָאט,
דֶער טָאג אִיז רוּהֶ, שַׁבָּת צוּ גָאט.
לערוך גְרֵייט דֶעם טִישׁ פַיינֶע חַלָּה,
זַיי מְקַיֵּים דְרַיי סְעוּדוֹת אַלֶע,
דֶעם לִיבֶּען נָאמֶען וָואס אוֹיבֶּען,
אִיהם צוּבֶּענְשֶׁען אוּן צוּלוֹיבֶּען,

א) בשבת ירבה פירות ומגדים (דיני שבת).

סְעוּדוֹת. אֶת הַשֵּׁם הַנִּכְבָּד לְבָרֵךְ וּלְהוֹדוֹת. שִׁקְדוּ וְשִׁמְרוּ וַעֲשׂוּ בָנַי שבת היום לײ׃

יה רבון וכו׳ צור משלו אכלנו וכו׳ תמצא בזמירות ליל שבת.

הִיט, מְהוּט, קִינדֶער, ווִי דָאס גֶעבָּאט,
דֶער טָאג אִיז רוּהֶ, שַׁבָּת צוּ גָאט.

זְמִירוֹת לְמוֹצָאֵי שַׁבָּת

זה הזמר חברו יעקב מנוי חזק וחתום בראשי החרוזים מתרת השני:
יאתה. עת דודים. קרא. בת. מעינות. נחה: וידידים. יחי. חזק.

בְּמוֹצָאֵי יוֹם מְנוּחָה. הַמְצִיא לְעַמְּךָ רְוָחָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְנֶאֱנָחָה. וְנָס יָגוֹן וַאֲנָחָה: יֶאֱתָה לְךָ צוּרִי. לְקַבֵּץ עַם מְפוּזָרִי. מִיַּד גּוֹי אַכְזָרִי. אֲשֶׁר כָּרָה לִי שׁוּחָה: עֵת דּוֹדִים תְּעוֹרֵר אֵל. לְמַלֵּט עַם אֲשֶׁר שׁוֹאֵל. רְאוּת

בטוצאי שַׁבָּת צו נַאכְט, אַז גֶעהט הִין דֶער טָאג פון רוה,
שִׁיק דַיין פָאלק עֶפִּיס אַ פַארגְרִינְגֶערונג צו,
שִׁיק תִּשְׁבִּי צו טְרוֹיעֶרִיגֶע פַאר צָרוֹת, פְּלָאג,
און לָאז פַארשְׁווִינדֶען וֶוערֶען יָאמֶער אִי קְלָאג.
יאתה דִיר, גָאט בֶּעשַׁאפֶער מַיינֶער, פַּאסט עָס, דִיר גֶעהֶר,
דָאס פַארשְׁפְּרֵייטֶע פָאלק צוּפַארְזַאמְלֶען אַהֶער,
עָרגִיץ פון דִי ווִילדֶע דָארט, פון דִי הֵיידֶען,
וָואס טְהוּעֶן זֵיי גֶעבִּיךְ אָן צָרוֹת, לֵיידֶען.
עת לָאז, גָאט, קוּמֶען דִי לִיבֶּע צַייט, וָואס מֶען וַוארט,
צו אַנטְרִינֶען דָאס פָאלק, וֶואס עָס בֶּעט און גַארְט,
דַיין גוּטסְקַייט צו זֶעהְן, וָואס דו וֶועסט דֶענסְמָאל טָאן,
צו דֶער בְּלוּדְנֶע שָׁאף, וֶוען דֶער גוֹאֵל קוּמט אָן.

טוֹבְךָ בְּבוֹא גוֹאֵל. לְשֶׂה פְזוּרָה נִדָּחָה: קְרָא יֶשַׁע לְעַם נִדְבָּה. אֵל דָּגוּל מֵרְבָבָה. יְהִי הַשָּׁבוּעַ הַבָּא. לִישׁוּעָה וְלִרְוָחָה: בַּת צִיּוֹן הַשְׁכוּלָה. אֲשֶׁר הִיא הַיּוֹם נְעוּלָה. מְהֵרָה תִּהְיֶה בְּעוּלָה. כְּאֵם הַבָּנִים שְׂמֵחָה: מַעְיָנוֹת אֲנִי. יָזוּבוּן. וּפְדוּיֵי יְיָ יְשׁוּבוּן. וּמֵי יֶשַׁע יִשְׁאָבוּן. וְהַצָּרָה נִשְׁכָּחָה: נְחֵה עַמְּךָ כְּאָב רַחֲמָן. יְצַפְצְפוּ עַם לֹא אַלְמָן: דְּבַר יְיָ אֲשֶׁר נֶאֱמָן. בַּהֲקִימְךָ הַבְטָחָה: וִידִידִים פְּלִיטֵי הֶרֶג. נְגִינָתָם יִפְצְחוּ בְּמֶרֶג. בְּלִי צְוָחָה וּבְלִי פֶּרֶץ. אֵין יוֹצֵאת וְאֵין צְוָחָה. יְהִי הַחוֹדֶשׁ הַזֶּה.

קרא צוּ דֶעם אֵיידֶעל פָאלק הִילף אוּן מַזָל בֶּעשֶׁעהר,
דוּ גָאט, וָואס גְרֶעסֶער פוּן אַלֶע בִּיסט דוּ מֶעהר,
לָאז דִי דָאזִיגֶע וָואך, וָואס טְרֶעט אִיצט אַרַיין,
צוּ הִילף אוּן צוּ אַ גְרִינג רוּהִיג גֶעמִיט זַיין.
בת דִי טַאכְטֶער צִיוֹן, דִי פַארְוִויסְטֶע אַצִינד,
לָאז נֶעבִּיךְ אוֹיפְגֶעבְּרִיכט וֶוערֶען גֶעשְׁווִינד,
לָאז מֶען דָארְטֶען אִין אִיהר לֶעבֶּען פְרַיי אוּן לַייז.
אוּן פַארְגֶעסֶען וֶוערֶען צָרוֹת, אַל־דָאס־בַּייז.
סחה פִיהר דַיין פָאלק וִוי אַ פָאטֶער אַ גֶעטְרַייעֶר,
אוּן וֶוערד וִוי דַיין הַבְטָחָה אוֹיפֶ'ן הַארץ פְרַייעֶר,
זִינגֶען אַלֶע גֶעלִיבְּטֶע דֶענְסְמָאל לִידֶער,
לוּסְטִיג אָהן זָארג, אָהן גֶעשְׁרַיי, אָהן גֶערִידֶער.
יהי לָאז דֶער דָאזִיגֶער חֹדֶשׁ זַיין מִיט בְּרָכָה
וִוי פוּן דֶעם גְרֶעסְטֶען נָבִיא דִי הַבְטָחָה,

כִּנְבוּאַת אֲבִי הוֹוֶה. וְיִשָּׁמַע בְּבַיִת זֶה. קוֹל שָׂשׂוֹן וְקוֹל שִׂמְחָה: חָזָק יְמַלֵּא מִשְׁאֲלוֹתֵינוּ. אַמִּיץ יַעֲשֶׂה בַּקָּשָׁתֵנוּ. וְהוּא יִשְׁלַח בְּמַעֲשֵׂה יָדֵינוּ. בְּרָכָה וְהַצְלָחָה: בְּמוֹצָאֵי יוֹם גִּילָה. שִׁמְךָ נוֹרָא עֲלִילָה. שְׁלַח תִּשְׁבִּי לְעַם סְגוּלָּה. רֶוַח שָׂשׂוֹן וַהֲנָחָה: קוֹל צָהֳלָה וְרִנָּה. שְׂפָתֵינוּ אָז תְּרַנֵּנָּה. אָנָּא יְיָ הוֹשִׁיעָה נָּא. אָנָּא יְיָ הַצְלִיחָה נָּא:

און גֶעהֶערט לָאז אִין דֶעם הויז וֶוערֶען אויף לאנג,
אַ קוֹל פון פְרֵייד, אַ קוֹל פון שִׂמְחָה, גֶעזַאנג.
חזק דֶערפִילֶען לָאז דֶער שְׁטַארְקֶער אוּנזֶער בֶּעגֶעהר,
און דִי בַּקָּשָׁה אוּנזֶערֶע טָאן לָאז עֶר,
אִין דִי וֶוערְק פון אוּנזֶערֶע הֶענט און מְלָאכָה,
שִׁיקֶען לָאז עֶר דִי בְּרָכָה אִי הַצְלָחָה,
אַז דֶער פְרֵיילִיכֶער טָאג שַׁבָּת גֶעהט אַהִין,
לָאז דַיין לִיבֶּער נָאמֶען אונז הָאבֶּען אִין זִין,
שִׁיק תִּשְׁבִּי צוּם יֶעלִיבְּט פָאלק, שִׁיק מִיט אִיהם מִי-
אַ רוּהִיג לֶעבֶּען, פְרֵייד און גְרִינג גֶעמִיט.
מִיט אַ גֶעזַאנג אויף אַ הויךְ קוֹל,
וֶועט אוּנזֶער מויל זִינגֶען דֶענְסְמָאל,
אַ נוּ, גָאט, גִיב הִילף נוּ,
אַ נוּ, גָאט בֶּעגְלִיק נוּ.

זה הזמר חברו שילא וחתם שמו בסופי תיבות: חדש, ששוני, אל, נא. ומחרוז הראשון ואילך מיוסד ע״פ א״ב.

חַדֵּשׁ שְׂשׂוֹנִי אֵל נָא. וְהָבִיא אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא:
אַמֵּץ וְחַזֵּק רִפְיוֹן יָדָי. בָּרֵךְ מְלַאכְתִּי וְכָל מַעְבָּדָי.
גָּאֳלִי זְכוֹר עָנְיִי וּמְרוּדִי. דְּבָרְךָ הַטּוֹב הָקֵם לְעוֹדְדִי.
קָרֵץ וּשְׁלַח וְשַׂמַּח לְבָבִי. את אליהו הנביא: וָעֵד וְהָכֵן דֵּי
סִפּוּקִי. זַמֵּן מְזוֹנִי וְלֶחֶם חֻקִּי. חֵלֶב חֵיל גּוֹיִם חִישׁ
לְהָנִיקִי. טוּבְךָ תַּשְׂבִּיעַ עוֹלָלַי וְיוֹנְקִי. יָבֹא מְשִׁיחִי לְעִיר

חדש דִי פְרֵייד מַיינֶע בֶּענַיי, גָאט, ווִי מַיין בֶּעגֶעהר,
און בְּרֵיינג אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אַהֶער.
לָאזט מַיינֶע שְׁלַאפֶע הֶענט שְׁטַארְקֶען און קְרֶעפְּטֶען,
בֶּענְשֶׁען מַיין וֶוערק, מַיינֶע אַלֶע גֶעשֶׁעפְּטֶען,
גֶעדֵיינְק, אָ גָאט, מַיין פַּיין, מַיין בִּיטֶער גֶעפִיהל,
דַיין הַבְטָחָה מִיךְ אוֹיפְצוּרִיכְטֶען דֶערְפִיל,
דֶערְפְרֵיי מַיין הַארץ, שִׁיק גֶעשְׁוִוינד, הַאיֶע נִיט מֶעהר,
שִׁיק גִיךְ אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אַהֶער.
ועד לָאזט דִי בֶּעדֶערְפְנִיש מַיינֶע מִיר אָנְבְּרֵייטֶען,
מַיין שְׁפַּייז און מַיין טֶעגְלִיךְ בְּרוֹיט מִיר אָנְגְרֵייטֶען,
דָאס בֶּעסטֶע אִין דֶער וֶועלְט מִיר גֶעבֶּען גֶעשְׁוִוינד,
מִיט דַיין גוּטס אָנְזֶעטִיגֶען מַיין גַאנץ גֶעזִינְד,
דֶער גּוֹאֵל צֶדֶק צוּ מִיר קוּמֶען לָאז עֶר,
גְלַייךְ מִיט אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אַהֶער.

מוֹשָׁבִי. את אליהו הנביא; כּוֹנֵן לְעָם זוּ צוּרִי צוּר לַחֲבוֹשׁ. לֶחֶם לֶאֱכוֹל וּבֶגֶד לִלְבּוֹשׁ. מְשַׂנְאַי יְהֶוֶה יֵרָא וְיֵבוֹשׁ. נְוֵה הַר שֵׂעִיר בְּקָרוֹב תִּכְבּשׁ. שְׂשׂוֹנִי יִגְדַל בִּרְאוֹת סְבִיבִי. את אליהו הנביא: עַמּוֹן וּמוֹאָב מְהֵרָה תְּכַלֶּה. פְּדוּתְךָ לְעַמְּךָ בְּקָרוֹב תְּגַלֶּה. צִיּוֹן תְּמַלֵּא מֵעַם אֵלֶּה. קִרְיַת מֶלֶךְ רָב אָז נַעֲלֶה. שַׁבֵּן תְּשַׁכֵּן בְּתוֹךְ עַם צְבִי. את אליהו הנביא:

כונן גִיב אונז, גָאט, אַ רְפוּאָה צוּ מַכּוֹת אוּן לֵייד,
בְּרוֹיט צוּ עֶסֶען אוּן אוֹיף אָנְצוּטָאן אַ קְלֵייד,
פַיינד מַיינֶע לָאזֶען זֶעהן, וִוי שֶׁעמֶען פַאר שַׁאנד,
דֶעם בַּארג שֵׂעִיר נֶעהם גִיךְ אַיין אִין מִזְרַח-לַאנד,
שְׁטַארק גְרוֹיס וֶועט מַיין פְרֵייד זַיין דָאס אַז אִיךְ דֶערְהֶער,
אַז קוּמט אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אַהֶער.
עמון פַארְלֶענד עַמּוֹן אוּן מוֹאָב גִיךְ אַצִינד,
אוּן צוּ דֶעם פָאלק דַיינֶעם שִׁיק דַיין הִילְף גֶעשְׁווינד,
לָאז צִיּוֹן פוּל זַיין מִיט דֶעם פָאלק, דַיינֶע לַייט,
אִין דֶער גְרוֹיסֶער שְׁטָאדט גֶעהן מִיר אִין יֶענֶער צַייט,
לָאז צוּם פַיינֶעם פָאלק אוֹיף אַ שְׁטֶענְדִיג קְוַואטֶער,
קוּמֶען אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אַהֶער.

זה הזמר חברו אלעזר וחתם שמו בראשי החרוזים:
אגיל, לכן, עוד, זדים, רנו.

אגיל ואשמח בלבבי. בראותי כי מאויבי תריב ריבי. ולציון גואל תביא. איש צמח תצמיח. אליהו הנביא ומלך המשיח: לכן בעמים יחד. תפול אימה ופחד. לבם יפחד. בעת יעלה גוי אחד. ואורחותיו יצליח אליהו: עוד ממזרח למערב. יעור לעשות הרג

אגיל עס וועט מיר אין הארץ שטארק הנאה טאן
צוזעהען ווי דו נעהמסט זיך פאר מיר אן,
און בריינגסט צו ציון דעם גואל דיינעם,
לאזט וואקסען דעם מאן צמח דעם פיינעם,
אליהו הנביא דעם שליח,
און מיט איהם דעם מלך המשיח:
לכן אויף די אלע היידען טאכי וואס דארט,
וועט פאלען איין אימה באלד אויפ'ן ארט,
פאר פחד ווערען זיי אזש געל און גרין,
אז דאס איינציגע פאלק וועט געהן אהין,
און זיינע וועגען בעגליקט, מצליח,
אליהו הנביא דער שליח,
און מיט איהם דער מלך המשיח.
עוד הערט פונ'ם מזרח אין עק מערב זייט,
רעבעלנט ער זיך אפ מיט די ווילדע לייט.
מיט אדום און ערב האלט ער מלחמה,

רָב. בֶּאֱדוֹם וַעֲרָב. לַעֲרוֹךְ מִלְחָמָה וּקְרָב. עַל אוֹיְבָיו יַצְרִיחַ אליהו: זֵדִים מַלְכֵי אֲדָמָה. יְטוּר נָפִישׁ וָקֵדְמָה. מִשְׁמָע וְדוּמָה. נוּסוּ נֶגְבָּה וְיָמָּה. אֲשֶׁר אֶתְכֶם יַבְרִיחַ אליהו: רָנּוּ כָּל עוֹבְרֵי אֹרַח. כִּי הִנֵּה רַעֲנָן אֶזְרָח. אוֹרוֹ זָרַח. קָנֶה כַּפְתּוֹר וָפֶרַח. עַל הַר צִיּוֹן יַפְרִיחַ אליהו:

שְׁרַייעֶט אוּן נֶעהמט זֵיי אַרוֹיס דִי נְשָׁמָה.
אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא דֶער שָׁלִיחַ,
אוּן מִיט אִיהם דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.
זדים פַּטְמַאנֶען פוּן יֶעדֶער שְׁלֶעכטֶער אוּמָה,
יְטוּר, נָפִישׁ, קֵדְמָה, מִשְׁמָע אוּן דוּמָה,
אִין דָרוֹם, אִין מַעֲרָב־זַייט לוֹיפְט אַוֶועק,
אַייךְ אַלֶע פַארְטְרַייבְּט עֶר גֶעשְׁווִינד אַ שְׁרֶעק,
אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא דֶער שָׁלִיחַ,
אוּן מִיט אִיהם דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.
רנו אַלֶע וַואנְדֶערֶער, זִינגט אוֹיף אַ קוֹל הוֹיךְ,
דֶען דֶער צַדִיק שְׁפְּרָאצְט אוּן זַיין לִיכְט שַׁיינְט אוֹיךְ,
בְּלוּמֶען אוּן קְוֶוייטֶען פוּן אִיטְלִיכֶען סָארְט
לָאזְט עֶר אוֹיפְ׳ן בַּארג צִיוֹן בְּלִיהֶען דָארְט,
אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא דֶער שָׁלִיחַ,
אוּן מִיט אִיהם דֶער מֶלֶךְ הַמָּשִׁיחַ.

זה הזמר חברו אברהם וחתם שמו בראשי החרוזים:
אלהים . ביום . רבה . הכן . מעדנים .

אֱלֹהִים יְסַעֲדֵנוּ בְּרָכָה בִּמְאוֹדֵנוּ. וְזֶבֶד טוֹב יִזְבְּדֵנוּ.
בְּכָל מִשְׁלַח יָדֵינוּ. אלהים יסעדנו: בְּיוֹם רִאשׁוֹן לִמְלָאכָה.
יְצַו אִתָּנוּ בְּרָכָה. וְיוֹם הַשֵּׁנִי כָּכָה. יַמְתִּיק אֶת כּוֹדֵנוּ.
אלהים: רַבָּה צְבָאֵי יִשְׁעִי. בַּשְּׁלִישִׁי וּבָרְבִיעִי בַּחֲמִישִׁי.
אַךְ לֹא בְּעִי. יְשַׁלַּח אֶת פּוֹדֵנוּ. אלהים: הָכֵן טְבוֹחַ טֶבַח.

אלהים דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען,
אִין אוּנזֶער פַארמֶעגֶען לָאז אַרַיין דִי שְׂפַאר
עֶר לָאז אונז אַיינטֵיילֶען גוטס טַאקִי נָאר,
אִין אַלֶע אוּנְזֶערֶע גֶעשֶׁעפטֶען גָאר:
דֶער אַלְמֶעכטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען.
ביום זונטִיג אִין עֶרשְׁטֶען טָאג פוּן דֶער מְלָאכָה,
לָאז עֶר הֵייסֶען אַרַיינגֵעהן דִי בְּרָכָה,
מָאנְטִיג דֶעם צְוֵויטֶען טָאג אויךְ הַצְלָחָה,
אוּנזֶער פַארזַאמְלונג זִים, שְׁטִיל אָהן שְׁפִּיצֶען,
דֶער אַלְמֶעכטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען.
רבה לָאז פוּן הִילף דִי מִיטֶעל פַארמֶעהרֶען נָאךְ
אִין דְרִיטֶען און פֶערְטֶען טָאג פוּן דֶער וָואךְ,
דָאנֶערשְׁטִיג בִּין אִיךְ נָאר גַאנץ אָהן אַ בְּרָאךְ,
דֶעם הֶעלְפֶער צוּקוּמֶען אונטֶערהִיצֶען,
דֶער אַלְמֶעכטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען.
הכן מֶען קֵיילֶעט, קָאכט, בַּאקט, מַאכט אַלְסְדִינג בֶּעֲרֵייט,
דֶעם זֶעקסטֶען טָאג פְרַייטִיג אַ סְעוּדָה גְרֵייט,

בַּיּוֹם הַשִּׁשִּׁי זֶבַח. קֹדֶשׁ הִלּוּל וָשֶׁבַח. עַל כָּל מַחֲמַדֵּנוּ
אלהים: מַעֲדַנִּים לְנַפְשֵׁנוּ. נִתַּן בְּיוֹם קָדְשֵׁנוּ. וּרְעֵנָנָה
עַרְשֵׂנוּ. וְלַיְלָה אוֹר בַּעֲדֵנוּ. אלהים יסעדנו:

זה הזמר חברו נחמן וחתם שמו בראשי החרוזים: נאוו, חבי, מלכך, נופת:

אֵלִי חִישׁ גֹּאֲלִי. עַבְדְּךָ יַשְׂכִּילִי. מְבַשֵּׂר טוֹב אֵלַי.
אֶת אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא: נָאווּ עַל הֶהָרִים. שְׁלוּחֵי יוֹצֵר

אַ קִידוּשׁ, אַ זְמִירָה, אַ לויב גַאנץ בְּרֵייט,
אויף אַלֶעם גוּטֶען, וָואס מִיר בֶּעזִיצֶען,
דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען.
מעדנים זֵעהר גֶעשְׁמַאקֶע מַאֲכָלִים, פְלֵייש און פִיש,
וֶוערד שַׁבָּת קֹדֶשׁ גֶעגֶעבֶּען צוּם טִישׁ,
אונזֶער בֶּעט צוּגֶעבֶּעט מְחַיֶה, רֵיין, פְּרִישׁ,
בַּיי נַאכט בְּרֶענֶען לִיכְט, פוּנְקְלֶען ווִי בְּלִיצֶען,
דֶער אַלְמֶעכְטִיגֶער גָאט לָאז אונז שִׁיצֶען.

אלי אָ מַיין גָאט, וָאלסְט גִיךְ דֶעם גוֹאֵל שִׁיקֶען,
דֶער קְנֶעכְט דַיינֶער, אָ, לָאז עֶר בֶּעגְלִיקֶען,
דֶעם אָנְזָאגֶער פוּן בְּשׂוּרוֹת, גָאט מַיין הֶער,
אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שִׁיק אַהֶער.

נאוו שֵׁיין נֶעהמֶען זִיךְ אויף בֶּערג דִי שְׁלוּחִים אויס,
וָואס דֶער מַייסְטֶער פוּן דִי בֶּערג שִׁיקְט אַרויס

הָרִים. וְרַגְלֵי הַמְבַשְּׂרִים. בְּאָמוֹר שׁוּבִי שׁוּבִי: אלי חֲבִי
כִּמְעַט רֶגַע. כָּל מַחֲלָה וְכָל נֶגַע. אוֹיְבַיִךְ אֶפְגַּע. יוֹם
נָקָם בְּלִבִּי: אלי מַלְכֵּךְ יָבֹא לָךְ. יָפָה אַתְּ כֻּלָּךְ.
וְרַעְיָתִי לְמוֹלָךְ. גִּלְעָדִי הַתִּשְׁבִּי: אלי נֹפֶת תִּטּוֹפְנָה

און די פיס פון די אַנזאָגער דאָרט אויך,
ווי זיי שרייען: קום, קום צוריק גאַנץ הויך.
אָ מיין גאָט, זאָלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דיינער, אָ לאָז ער בעגליקען וכו׳
חבי וואַרט נאָר, זאָגט ער, וואַרט אַ רגע איבער,
ביז פּלאָג און אַל דאָס בייז געהט אַריבער,
דיינע פיינד די הײדען מאַך איך אָן שמאַרץ,
צו זיי אויסלאָזען וואָס מיר אויפ׳ן האַרץ.
אָ מיין גאָט, זאָלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דיינער, אָ, לאָז ער בעגליקען וכו׳
מלכך קומען וועט יענער האַר צו דיר צוגעהן,
צו דיר, וואָס ביסט אינגאַנצען וואונדער־שיין,
צו דיר, וואָס אַגעליבטע יעוד שט מיר,
אליהו התשבי קומט צו דיר.
אָ מיין גאָט, זאָלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דיינער, אָ, לאָז ער בעגליקען וכו׳.
נפת זיס ברומען די ליפּען פון די טויבען,
די קינדער יעקב, וואָס אין גאָט גלויבען,
שוין געקומען די צייט צוגעדיגען דאָרט,
ציון די שיינע נחלה אַ ליב אָרט.

שִׁפְתֵי בְּנֵי יוֹנָה. כִּי בָא עֵת לְחֶנְנָהּ צִיּוֹן נַחֲלַת צְבִי: אלי חיש גואל.

מיוסד ע״פ א״ב

אַדִּיר אָיוֹם וְנוֹרָא. בַּצַּר לִי לְךָ אֶקְרָא. יְיָ לִי וְלֹא
אִירָא: גָּדוֹר פִּרְצַת הֵיכָלִי. דָּגוּל מַהֵר חַכְלִילִי. יְיָ
הֱיֵה עוֹזֵר לִי: הֵן אַתָּה תִּקְוָתִי. וְלִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי. יְיָ
עוֹז יְשׁוּעָתִי: זַךְ וּנְקִי כַּפַּיִם. חוֹן פּוֹרְשֵׂי כְנָפַיִם. יְיָ

אָ מײַן גאָט, װאָלסט גיך דעם גואל שיקען,
דער קנעכט דײַנער, אָ, לאָז ער בעגליקען,
דעם אַנזאָגער פון בשורות, גאָט מײַן הער,
אליהו הנביא שיק אַהער.

אדיר אַ שרעקליך, אַלמעכטיגער, אָהן אַ שיעור,
בשעת מיר איז אײנג רוף איך, שרײַ צו דיר,
האָב איך נישט מורא און גאָט איז מיט מיר.
גדור מאַך צורעכט דעם בראָך פון מײַן געבײַ,
שיק גיך דעם, װאָס מיר דערװאַרטען געטרײַ,
אָ, גאָט אַלמעכטיגער, אָ, שטעה מיר בײַ.
הן דו ביסט דאָך די גאַנצע האָפנונג מײַנע,
איך האָף צו בעקומען די הילף דײַנע
אָ, גאָט, אַ הילף אַ שטאַרקע, אַ פײַנע.
זך רײַנער גאָט, װאָס דײַנע הענד זענען רײן
גנעדיג די װאָס בעטען דיך מיט געװײן,
אָ, גאָט, װאָס האַלט אײן דעם צאָרן צו גרױס אי קלײן.

אֶרֶךְ אַפַּיִם: טוּבְךָ תָּחִישׁ לְעַמֶּךָ. יְהִי עָלֵינוּ כִּנְאֻמֶּךָ. יְיָ עֲשֵׂה לְמַעַן שְׁמֶךָ: כּוֹנֵן בֵּית מְכוֹנֶךָ. לְהַרְבֵּץ בּוֹ צֹאנֶךָ. יְיָ בְּאוֹר פָּנֶיךָ: מִפַּחַד לְהַצִּילִי. נַהֲלֵנִי לְצִיּוֹן קֹדֶשׁ גּוֹרָלִי. יְיָ שְׁמַע בְּקוֹלִי: סְעוֹד וּסְמוֹךְ לְנִמְהָרִים. עֲזוֹר נָא אֶת הַנִּשְׁאָרִים. יְיָ יוֹצֵר הָרִים: פְּדֵה עַמְּךָ מֵעַוִּים. צֹאנְךָ מִיַּד גּוֹזְזִים. יְיָ עוֹשֵׂה חֲזִיזִים: קָרֵב קֵץ

טובך דיין גוטסקייט שיק גיך צו דיין פאלק אהער,
ווי דיין הבטחה גיב אונז און בעשעהר,
אָ, גאָט, צוליב דיין נאמען טהו עס מעהר.
כונן בוי־אויף דיין וואוינונג, דיין הייליגען זיטץ.
דיינע שאף פיטער דארטען און בעשיטץ
אָ, גאָט, מיט דיין ליכטיג פנים ווי א בליטץ.
מפחד זיי מיך מציל, ווען איך שטעה שרעקליך שמאל,
פיהר מיך קיין ציון מיין גורל א מאל,
אָ גאָט אלמעכטיגער, אָ, הארך מיין קול.
סעוד לעהן אונטער די פאראגטע וואס דו זעהסט,
שטעה ביי די וואס געבליבען נאר א רעסט,
אָ גאָט שטארקער, וואס בעשאפט די בערג פעסט.
פדה בעפריי א דיין פאלק פון די היידען דארט,
דיין שאף פון די ווילדע אין יענעם ארט,
אָ, גאָט, וואס בליצען מאכט ער מיט א וואָרט.
קרב נו דערפריי שוין, גאָט, מיט דער נחמה,
דערבארם זיך אויף דער פארוויינטער נשמה,
אָ, גאָט, וואס דו ביסט א איש מלחמה,

נֶחָמָה. רַחֵם אוֹם לֹא רוּחָמָה. יְיָ אִישׁ מִלְחָמָה: שְׁכוֹן כְּמֵאָז בְּאָהֳלֵנוּ. תָּמִיד אֵל מְחוֹלְלֵנוּ. יְיָ מַלְכֵּנוּ הוּא יוֹשִׁיעֵנוּ:

זה הזמר מיוסד על פי א״ב ואח״כ חתם המחבר את שמו ישי בר מרדכי חזק: יום. שוע. יזמתי. בורא. רחמיך. מלאכים. רבו. דין. כלילת. יזכר. חפשני. זה. קימו. ומעשה של הזמר נמצא בברייתא דהכ״ד עשה ממנו זמר:

אִישׁ חָסִיד הָיָה. בְּלִי מָזוֹן וּמִחְיָה: בְּבֵיתוֹ עוֹסֵק מַלְבּוּשׁ. וְאֵין בֶּגֶד לִלְבּוּשׁ: גּוֹנֵן בַּחֲשׁוּבָה אִשָּׁה. וְגַם

שכון רוּה וִוי פַארצַייטֶען אִין אוּנזֶער גֶעצֶעלט,
דוּ גָאט, וָואס הָאסט אוּנז אוֹיף דִי פִּים גֶעשְׁטֶעלט,
אַ גָאט, דוּ וֶועסט אוּנז הֶעלְפֶען אִין דֶער וֶועלט.

איש חסיד אַ חָסִיד אִיז גֶעוֶוען אַ מָאל, אַ מָאל,
אָהן בְּרוֹיט, אָהן מִחְיָה, גֶעשְׁטַאנֶען וֵועהר שְׁמָאל.
אָהן אַ קְלֵייד אִין שְׁטוּב גֶעוֶועסֶען פַארְשְׁפַארט,
נִישט מְבוּיָש צוּ וֶוערֶען הָאט אִיהם גֶעאַרט.
אַ וַוייב הָאט עֶר גֶעהַאט גָאר אַיין אַנְטִיק,
אוֹיךְ קִינדֶער אָהן עַיְן הָרָע פִינְף שְׁטִיק.
אֵיינמָאל זָאגט אִיהם דָאס וַוייב אַרוֹיס גַאנץ קְלָאר,
אַזוֹי לֶעבֶּען אִיז מֶעהר קַיין סְבָרָא גָאר.
צוּ עֶסֶען נִישְׁטָא דָאךְ קַיין פִּיצֶעל בְּרוֹיט,
מִיר זֶענֶען נַאקֶעט אִין אַ בִּיטֶער נוֹיט.

בְּבָנִים חֲמִשָּׁה: דִּבְּרָה לוֹ הָאִשָּׁה. יוֹתֵר אֵין לְהִתְיָאֵשָׁה:
הַמִּבְּלִי לֶחֶם לֶאֱכוֹל בְּעֵרוֹם וּבְחוֹסֶר כֹּל: וְתוֹרָה
מְצָאתָ כִּי יָגַעְתָּ. מַה נֹּאכַל מֵעַתָּה: וְהִיר כְּבַר נָשׁוּק.
הֲלֹא תֵּצֵא לַשּׁוּק: חַנּוּן וְרַחוּם בִּמְרוֹמָיו. אוּלַי יְגָמְלֵנוּ
בְּרַחֲמָיו: טוֹב לְקוֹיָו מַחֲסֶה. רְצוֹן יְרֵאָיו יַעֲשֶׂה: יַעֲצַתְּ
בְּדַעַת וּבְחָכְמָה. עֲצָתֵךְ בְּלִי לְהַסְכִּימָה: כְּצֵאתִי
לְבֹשֶׁת וְלִכְלִמָּה. מִבְּלִי כְסוּת וְשַׂלְמָה: לְאֵין בְּיָדִי

לֶערנֶען קֶענסְט דוּ, הָאסט דִיר מִיה גֶעגֶעבֶּען,
נָאר פוּן וָואס וֶועלֶען מִיר וַייטֶער לֶעבֶּען.
בִּיסט גוּט, פְּרוּם, בָּרוּךְ הַשֵּׁם גֶענוּג שְׁטַארק,
אֶט נֶעהם אוּן גֵעה, כְּ׳לֶעבֶּען, אַרוֹים אִין מַארק.
דֶער וָואס אִין הִימֶעל הָאט רַחֲמָנוּת, חַס,
אֶפְשַׁר בֶּעשֶׁעהֶרְט עֶר אוּנז עֶפִּים אִין גַאס.
יֶענֶע וָואס הָאפֶען צוּ אִיהם שְׁטֵעהט עֶר בַּיי,
דֶעם וואוּנשׁ פוּן דִי פְּרוּמֶע דֶערְפִילט עֶר טְרַיי.
דוּ זָאגסט וִוי אַ חֲכָמָה מִיט פַארשְׁטַאנד,
נָאר דִיר צוּפָאלְגֶען וִוי אִיז מֶען אִין שְׁטַאנד.
וִוי גֵעהט מֶען אוֹיף לַייטִישׁ גֶעשְׁפֶּעט אוּן רֵייד,
אָהן אַ מַאנטֶעל, אָהן עֶפִּים אַ קְלֵייד.
אוּן אוֹיף צוּפַארְבֶּעסֶערֶען דֶעם פֶּעלֶער,
אִיז נִישְׁטָא אִי אַ צוּבְּרָאכֶען הֶעלֶער.
זִי גִיט צוּ שְׁכֵנִים אַ שְׁפְּרוּנג אוּן אַנְטְלַייט
שֵׁיינֶע, גַאנץ פַיינֶע קְלֵיידֶער אוֹיף אַ צַייט.

לְפוּרְטָה. אֲפִילוּ שָׁוֶה פְּרוּטָה: מְהֵרָה וְשָׁאֲלָה מִשְּׁכֵנִים. מַלְבּוּשִׁים נָאִים מְתֻקָּנִים: נִלְבַּשׁ וְהִשְׁלִיךְ יְהָבוֹ. עַל יְיָ אֲשֶׁר אֲהֵבוֹ: סָחוּ יְלָדָיו בְּפִלּוּלָם. אַל יָשׁוּב דַּךְ נִכְלָם: עָבַר בַּשּׁוּק בִּסְבָרָתוֹ. וְהִנֵּה אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא לִקְרָאתוֹ: פָּץ לוֹ הַמְבַשֵּׂר. בֶּאֱמֶת הַיּוֹם תִּתְעַשֵּׁר: צַוֵּנִי בְּכָל כְּבוֹדֶךָ. כִּי הִנְנִי עַבְדֶּךָ: קְרָא לְמִי בְּדַעְתּוֹ. קְנוֹת עֶבֶד אֵין כְּמוֹתוֹ: רָחַשׁ אֵיךְ יְשַׁנֶּה דִינוֹ. עֶבֶד לִמְכּוֹר

ער טהוט באַלד די קליידער אָן, וואָס ער האָט.
און געהט אַרוים פון שטוב אויף גאַטס בעראַט.
די קינדער בעטען גאָט מיט אַ געשריי,
לאָז ער ליידיג נישט קומען קריק צו זיי.
ווי ער געהט מיט האָפנונג אין מאַרק אַרום דאָרט,
וואַקסט אליהו הנביא אוים אויפ׳ן אָרט.
דער אָנזאָגער זאָגט צו איהם טאַקי גלייך,
דו וועסט גאַנץ זיכער היינטיגען טאָג רייך.
בעפעהל מיר מיט דיין כּבוד, האָסט דאָס רעכט,
דען איך בין דיין אונטערטעניגער קנעכט.
שרייט אוים: וועער וויל קויפען, וויל קויפען דאָ,
אַזאַ קנעכט ווי ער זיין גלייכען נישטאָ.
ווי שיקט זיך עס, גיט ער ביי זיך אַ קלער,
עפּים פאַרקערט, אַ קנעכט פאַרקויפט זיין העער.
ער לייגט אין חסיד זיין חכמה אַריין,
און ער נעמט איהם גלייך ער וואלט זיין האר זיין.

אֶת אֲדוֹנוֹ: שָׁת לוֹ חָכְמָתוֹ בְּקִרְבּוֹ. וְהֶחֱזִיק בּוֹ כְּמוֹ רַבּוֹ: תַּגָּר קְנָאוֹ בַּאֲהָבִים. בִּשְׁמוֹנֶה מֵאוֹת אֶלֶף זְהוּבִים, תִּבָּעוֹ מַה מְּלַאכְתֶּךָ. אִם בְּבִנְיַן חָכְמָתֶךָ. תַּכְלִית טְרַקְלִין וּפַלְטְרִין. הֲרֵי אַתָּה בֶּן חוֹרִין: יוֹם רִאשׁוֹן בְּמִפְעָלִים. פָּעַל עִם פּוֹעֲלִים: שִׁוַּע בַּחֲצִי הַלַּיְלָה.

אַ סוֹחֵר קויפְט אִיהם און פָּשׁוּט עֶר קְוָועלְט,
פַאר אַכְט הונדֶערט טויזֶענד גִילְדֶען גְרֵייט גֶעלט.
וָואס אִיז דַיין מְלָאכָה, פְרֶעגט עֶר אִיהם דָא גִיךְ,
אויבּ הַייזֶער צו בּויעֶן פַארְשְׁטֵייהסְט דוּ זִיךְ,
וֶוערד פַארְטִיג אַ פַּאלַאץ אַזאַ גֶעבַּיי,
דֶענְסְמָאל זַייא זִיכֶער בִּיסט דוּ ווִידֶער פְרַיי.
דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג ווִי דָאס וֶוערק הֵייבּט זִיךְ אָן,
מִיט דִי פּוֹעֲלִים גְלַייךְ הָאט עֶר זַיינס גֶעטָאן.
אַרוּם הַאלְבֶּע נַאכט שְׁרַייעֶן זִיךְ גֶעשְׁטֶעלט,
עֶנְטְפֶער מִיר, גָאט דוּ מַייסְטֶער פוּן דֶער וֶועלְט.
צוּפַארקויפֶען זִיךְ וָואס אִיךְ הָאבּ גֶעזֶעהן,
אִיז דָאךְ גָאר צוּלִיבּ דַיין כָּבוֹד גֶעשֶׁעהן.
דִי גַאנְצֶע וֶועלט הָאסט דוּ בֶּעשַׁאפֶען גֶערִינג,
מַאךְ פַארְטִיג דֶעם בִּנְיַן, אִין אִיהם אַלְסְדִינג.
וָאלסְט זִיךְ דֶערְבַּארְמֶען אַז אִיךְ רוּף צוּ דִיר,
דֶען דִי כַּוָּנָה אִיז דָאךְ גוּט בַּיי מִיר.
גוּטֶע מַלְאָכִים פוּן הִימֶעל קוּמֶען,
און צוּם בּויעֶן גֶעשְׁמַאק זִיךְ גֶענוּמֶען.

עֲנֵנִי נוֹרָא עֲלִילָה: יָזַמְתִּי וְנִמְכַּרְתִּי לְהַעֲבִידִי. לִכְבוֹדֶךָ
וְלֹא לִכְבוֹדִי: בּוֹרֵא עוֹלָם בְּקִנְיָן. הַשְׁלֵם זֶה הַבִּנְיָן:
רַחֲמֶיךָ יִכָּמְרוּ בַּחֲנִינָתִי. כִּי לְטוֹבָה כַּוָּנָתִי: מַלְאֲכֵי
רַחֲמִים מִמְּעוֹנָתוֹ. אָז הֵחֵלּוּ לִבְנוֹתוֹ. רַבּוּ בְּנֵי הַמְּלוּכָה.
וַתִּשְׁלַם כָּל הַמְּלָאכָה: דָּץ הַסּוֹחֵר בִּרְאוֹתוֹ. כִּי נִגְמְרָה
מְלַאכְתּוֹ: כְּלוּלַת מִגְדָּלִים נָאִים. לְפִי עִנְיַן הַבָּנָּאִים:
יִזָּכֵר לְךָ עַתָּה. אֶתְמוֹל אֲשֶׁר דִּבַּרְתָּ: חֲפָשֵׁנִי בְּוַדַּאי
וּבְבֵרוּר. כְּנַמְתָּ לְעִנְיַן שִׁחְרוּר: זֶה קִיְּמוֹ בֶּאֱמֶת. וּפָרַח
לוֹ אִישׁ הָאֱמֶת:

מַלְאָכִים זֶענֶען גֶעוֶוען פִיל אַ גְוַואלד,
און דִי גַאנצֶע אַרבֵּייט וֶוערד פַארְטִיג בַּאלד
דֶער סוֹחֵר אִיז פַאר שִׂמְחָה גְרָאבּ און בְּרֵייט,
אַז עֶר זֶעהט דִי אַרְבַּייט זַיינֶע אִיז גְרֵייט.
מִיט מְהוּרֶעמְלִיךְ און נָאךְ זַאכֶען,
אַלְסְדִינג ווִי אַרְכִיטֶעקְטֶערֶעם מַאכֶען.
נוּ, הַאר, גֶעדֵיינְק אַצִינד דַיין הַבְטָחָה,
וָואס נֶעכְטֶען צוּגֶעזָאגט פַאר דֶער מְלָאכָה.
דוּ זָאלסט אַצִינד מִיךְ אַרוֹיסְלָאזֶען פְרַיי,
כְּפִי דֶער מְדוּבָּר, אַז וֶוערד גְרֵייט דָאס גֶעבַּיי.
דֶער הָאט מְקַיֵים גֶעוֶוען, גֶעהַאלְטֶען וָוארט,
און דֶער אֱמֶתֶ׳ר מַאן פַארְשְׁווִינדט פוּן דָארט.

אָמַר יְיָ לְיַעֲקֹב — אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
בָּחַר יְיָ בְּיַעֲקֹב — אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
גָּאַל יְיָ אֶת יַעֲקֹב — אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
דָּרַךְ כּוֹכָב מִיַּעֲקֹב — אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

אמר גאט האט צו יעקב געזאגט: כ׳לעבען,
דו, מיין יעקב, וועסט אייביג לעבען, א)
פאל ניט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
גאט ווילט נאך פארצייטענס יעקב אוים,
נעהמט איהם פון אלע צרות ארויס,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט,
גאט ער דערלייזט יעקב אלע צייט,
מאכט פון איהם תמיד אי אומטום לייט,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
פון יעקב געהט אפט א שטערען אויף,
לייכט און פיהרט אויף א וועג ארויף,
פאל נישט אראפ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.

א) מיוסד על מה שאמרו ז״ל (תענית ה׳, ב׳) יעקב אבינו לא מת וכו׳ ש:אמר (ירמיה ל׳, י׳) ואתה אל תירא עבדי יעקב נאם ה׳ ואל תחת ישראל וגו׳ מקיש הוא לזרעו מה זרעו בחיים אף הוא בחיים.

הַבָּאִים יַשְׁרֵשׁ יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
וְיֵרְדְּ מִיַּעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
זְכוֹר זֹאת לְיַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
חֶדְוַת יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
טוֹבוּ אֹהָלֶיךָ יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

יַעֲקב וואַקסט און וואָרְצֶעלְט זיך טיף איין,
גֶעזונט און שְׁטאַרק וועט ער אֵייבִּיג זַיין,
פַאל נִישט אַרָאפּ, ווען אַמָאל איז שְׁלֶעכט,
הָאב נִישט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכט.

עֶס שְׁטאַמְט פון יַעֲקב אַ צְווַייג ווידֶער,
דֶער בּוים האַלט זיך, פַאלט נִישט אַנִידֶער,
פַאל נִישט אַרָאפּ, ווען אַמָאל איז שְׁלֶעכט
הָאב נִישְׁט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכט.
זָאלְסְט עֶס צו יַעֲקב טַאקֶי גֶעדֵיינְקֶען,
מַזָל און בְּרָכָה אִיהם תָּמִיד שֵׁיינְקֶען.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, ווען אַמָאל איז שְׁלֶעכְט,
הָאב נִישט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.
יַעֲקב'ס יְשׁוּעוֹת אַ חֶדְוָה, אַ פְרֵייד,
קוּמט תָּמִיד בְּשַׁעַת צָרוֹת און לֵייד
פַאל נִישט אַרָאפּ, ווען אַמָאל איז שְׁלֶעכְט,
הָאב נִישט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכט.
דַיינֶע גֶעצֶעלְטֶען, יַעֲקב, זֶעהר שֵׁיין,
דָארט לֶערְנֶען אַלֶע פון גְרוֹיס בִּיז קְלֵיין.

יורו משפטיך ליעקב אל תירא עבדי יעקב:
כי לא נחש ביעקב אל תירא עבדי יעקב:
לא הביט און ביעקב אל תירא עבדי יעקב:
מי מנה עפר יעקב אל תירא עבדי יעקב:
נשבע יי ליעקב אל תירא עבדי יעקב:

פאל נישט אראפּ, ווען אַמאל איז שלעכט,
האָב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט
לערנען צו יעקב דיינע געריכט,
וואס לייכטען איהם ליכטיג ווי א ליכט;
פאל נישט אראפּ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.

ביי יעקב געהט קיין צויבער ניט אָן,
האט מיט כּישוף־מאַכער ניט צו טאָן,
פאל נישט אראפּ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
מען זעהט נישט ביי יעקב אזא זינד,
גלויבט אין גאָט ווי פריהער אי אצינד.
פאל נישט אראפּ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.
צו ציילען יעקב איז קיין סברא,
איז פיל ווי שטויב אהן עין הרע.
פאל נישט אראפּ, ווען אמאל איז שלעכט,
האב נישט קיין מורא, יעקב מיין קנעכט.

סְלַח נָא לַעֲוֹן יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
עַתָּה הָשֵׁב שְׁבוּת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
פָּדָה יְיָ אֶת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:
צַוֵּה יְשׁוּעוֹת יַעֲקֹב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקֹב:

גָאט הָאט צוּ יַעֲקב אֵיינמָאל גֶעשְׁוואָרֶען,
עֶר זָאל נִישְׁט וֶוערֶען אֵייבִּיג פַארְלָארֶען,
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, וֶוען אַמָאל אִיז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קַיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.

דִי זִינד פוּן יַעֲקב, אָ, פַארְגִיבּ,
אוּן הָאבּ אִיהם תָּמִיד טַאקֶי לִיבּ.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, וֶוען אַמָאל אִיז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קַיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.

זָאלְסְט יַעֲקב פוּן לֵייד אַרוֹיסְפִיהרֶען,
עֶר זָאל וִוי אַ שָׁאף נִישְׁט פַארְאִירֶען
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, וֶוען אַמָאל אִיז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קַיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.

גָאט! בִּיסְט שׁוֹין גֶעשְׁטַאנֶען יַעֲקב בַּיי,
הָאסְט אִיהם שׁוֹין גֶעהָאלְפֶען פִיל מָאל טְרַיי.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, וֶוען אַמָאל אִיז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קַיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.

יְשׁוּעוֹת צוּ יַעֲקב אוֹיךְ אִיצְט בֶּעפֶעהל,
עֶס זָאל אִיהם גוּט וֶוערֶען אוֹיף דֶער שְׁטֶעל.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, וֶוען אַמָאל אִיז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קַיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.

קול קול יַעֲקב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקב:
רָנִי וְשִׂמְחִי לְיַעֲקב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקב:
שָׁב יְיָ אֶת שְׁבוּת יַעֲקב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקב:
תִּתֵּן אֱמֶת לְיַעֲקב אַל תִּירָא עַבְדִּי יַעֲקב:

אַ קול פון גֶעבֶּעט איז יַעֲקבְ׳ס קול,
דֶערְפְרֵייט איהם מִיט יְשׁוּעוֹת ווִי אַמָאל.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, ווֶען אַמָאל איז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.
יִינגְט לוּסְטִיג, בֶּעלוּסְטִיגט יַעֲקבְ׳ס הַארץ,
זָאל עֶר נִישְׁט הָאבֶּען קֵיין זָארג, קֵיין שְׁמַארץ.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, ווֶען אַמָאל איז שְׁלֶעכט,
הָאבּ נִישְׁט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.
גָאט ווֶעט פוּן שְׁלֶענד איהם בֶּעפְרַייעֶן,
זִיכֶער איהר איהם אָנְזָאגֶען און שְׁרַייעֶן,
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, ווֶען אַמָאל איז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט.
צוּ יַעֲקב ווֶעט עֶר טְרַייעֶ הִילְף גֶעבֶּען,
אֵייבִּיג ווֶעט יַעֲקב אִין דֶער ווֶעלְט לֶעבֶּען.
פַאל נִישְׁט אַרָאפּ, ווֶען אַמָאל איז שְׁלֶעכְט,
הָאבּ נִישְׁט קֵיין מוֹרָא, יַעֲקב מַיין קְנֶעכְט:

זה הזמר חברו יצחק הקטן וחתם שמו בראשי החרוזים: יום. צדקתך. חלפה. קולי. העתר. קראתיך. טהר. נחני.

הַמַּבְדִּיל בֵּין קֹדֶשׁ לְחוֹל. חַטֹּאתֵינוּ הוּא יִמְחוֹל. זַרְעֵנוּ וְכַסְפֵּנוּ יַרְבֶּה כַּחוֹל. וְכַכּוֹכָבִים בַּלָּיְלָה: יוֹם פָּנָה כְּצֵל תּוֹמֶר. אֶקְרָא לָאֵל עָלַי גּוֹמֵר. אָמַר שֹׁמֵר אָתָא בוֹקֶר וְגַם לָיְלָה: צִדְקָתְךָ כְּהַר תָּבוֹר. עַל חֲטָאַי עָבוֹר תַּעֲבוֹר. כְּיוֹם אֶתְמוֹל כִּי יַעֲבוֹר. וְאַשְׁמוּרָה

המבדיל דֶער וָואס הֵיילִיגֶע פוּן וָואכֶען-טֶעג טְהֵיילט אָפּ,
לָאז נֶעהמֶען פוּן אוּנז אוּנְזֶערֶע זִינד אַרָאפּ,
דִי קִינְדֶער אוּנְזֶערֶע אוּן אוֹיךְ אוּנְזֶערֶע גֶעלט,
פַארמֶעהרֶען וִוי זַאמד אַ קַאסֶע אִין דֶער וֶועלט,
אוּן וִוי שְׁטֶערֶען בַּיי דֶער נַאכט.

יום וִוי דֶער שָׁאטֶען פוּן אַ בּוֹים גֶעהט דֶער טָאג הִין,
אִיךְ שְׁרַיי צוּ גָאט וָואס הָאט שְׁטֶענְדִיג מִיךְ אִין זִין,
דֶער הִיטֶער אוֹיבֶּען זָאגט: צוּ וָואס זִיךְ זָארְגֶען.
אַזוֹי אִיז שׁוֹין גֶעשְׁטֶעלט, אַז קוּמט פְרִיהמָארְגֶען,
אוּן נָאךְ אִיהם אוֹיךְ קוּמט דִי נַאכְט.

צדקתך וִוי דֶער בַּארג תָּבוֹר גְרוֹיס אִיז דִי גְנָאד דַיינֶע,
גֶעה פַארְבַּיי אִיבֶּער דִי אַלֶע זִינד מַיינֶע,
לָאזֶען זֵיי פַארְשְׁוִוינְדֶען, אִיז מַיין פַארְלַאנְגֶען,
אַזוֹי וִוי נֶעכְטִיגֶער טָאג וָואס פַארְגַאנְגֶען,
אוּן וִוי אַ טְהֵייל פוּן דֶער נַאכְט.

בַּלַּיְלָה: חָלְפָה עוֹנַת מִנְחָתִי א) מִי יִתֵּן מְנוּחָתִי. יָגַעְתִּי
בְּאַנְחָתִי. אַשְׂחֶה בְּכָל לַיְלָה: קוֹלִי בַּל יוּנְטָל. פְּתַח
לִי שַׁעַר הַמְּנֻטָּל. שֶׁרֹּאשִׁי נִמְלָא טָל. קְוֻצּוֹתַי רְסִיסֵי
לָיְלָה: הֵעָתֵר נוֹרָא וְאָיוֹם. אֲשַׁוֵּעַ תְּנָה פִּדְיוֹם. בְּנֶשֶׁף

הלפה אַוועק איז פון מַיין מִנְחָה די גוטע צַייט,
ווער קען מיר געבען מַיין רוה, וָואס פון מיר וַוייט,
מיד בין איך שוין קרעכצענדיג-זיפצענדיג שטיל,
איך בעוואַש מיך מיט טַייכען טרערען זעהר פיל,
ווַיין און זיפץ אַ גאַנצע נַאכט.
קולי מַיין קול לָאז נישט געוואָרפען ווערען פון דיר:
דעם טוֹיער פון רַחֲמָנוּת עפען, גָאט, מיר,
דען פון טרערען איז מַיין קָאפּ ווי פון טוֹי נַאס,
ווי פון רעגען בַּיי דער נַאכט. ב)
העתר בעט זיך איבער, אַלְמעכטיגער גָאט, אויפ'ס נַיי,
רַאטעווע, הילף גיב, בעט איך רַחֲמִים און שרַיי,
דַיין הילף גיב, בעט איך רַחֲמִים, יָאמער און קלָאג,
אין דעם אָוונט און פַארנַאכט, איטליכען טָאג,
אין דער פינסטער בַּיי דער נַאכט.

א) ביומא דשבתא כד מטא עדן דצלותא דמנחה רעוא דרעוין אשתפה ועתיקא קדישא גליא רצון דיליה (זוהר).

ב) בתרגומי זה נתכוונתי לתרגום יונתן עה"פ אני ישנה (שיר ה' ז') ארום שער רישי אתמלי מן דמעתיך כנבר דשער רישיה כצטבע מטלא דשמיא וציצית נזרי אתמלי מן טפי עיניך כגבר דציצית נזרוהי מלין מטפי מטרא דנחית בלילה:

בְּעֶרֶב יוֹם. בְּאִישׁוֹן לָיְלָה: קְרָאתִיךָ יָהּ הוֹשִׁיעֵנִי.
אֹרַח חַיִּים תּוֹדִיעֵנִי. מִדַּלָּה תְבַצְּעֵנִי. מִיּוֹם וְעַד לָיְלָה:
טַהֵר טִנּוּף מַעֲשַׂי. פֶּן יֹאמְרוּ מַכְעִיסַי. אַיֵּה נָא אֱלוֹהַּ
עוֹשָׂי. הַנּוֹתֵן זְמִירוֹת בַּלָּיְלָה: נַחְנוּ בְיָדְךָ כַּחוֹמֶר.

קראתיך דִיךְ, גָאט, רוּף אִיךְ, דוּ זָאלסט מִיר דַיין הִילְף גֶעבֶּען,
לָאז מִיךְ דֶערְקֶענֶען דֶעם וֶועג פוּנ׳ם לֶעבֶּען,
פוּן דַלוּת אוּן פוּן עֶלֶענד פִיהר מִיךְ אַרוֹיס,
צָרוֹת אוּן אַל דָאס בֵּייז זָאלֶען וֶוערֶען אוֹיס,
טַאקִי גִיךְ פוּן טָאג בִּיז נַאכְט.

טהר רֵיינִיג מַיינֶע זִינד אוּן מִיךְ פוּן זֵיי מַאךְ לֵייז,
לָאזֶען נִישְׁט זָאגֶען דִי וָואס וִוינְשֶׁען מִיר בֵּייז:
וואוּ אִיז עֶר, דֶער גָאט, דֶער בֶּעשַׁאפֶער מַיינֶער,
וָואס מִיט אִיהם בֶּערִיהמְט זִיךְ דֶער מֶענש דֶער פַיינֶער,
זִינגט אִיהם זְמִירוֹת בַּיי דֶער נַאכְט.

נחנו קֶענְסְט וִוי לֵיים אִין דַיין הַאנד אוּנז נָאךְ דַיין בֶּעגֶעהר,
זַיי וְשֶׁע מוֹחֵל אוֹיף זִינד הֵן וָואס גְרִינג הֵן שְׁוֶוער, ג)
דוּ בִּיסְט דָאךְ מַייסְטֶער פוּן אַלְסְדִינג, גָאט לִיבֶּער,
דָאס גִיט אֵיין טָאג דֶעם אַנְדֶערֶען טָאג אִיבֶּער,
אוּן אֵיין נַאכְט דֶער אַנְדֶער נַאכְט.

ג) מכוון למה שדרשו ז״ל: אלמלא ג׳ מקראות נתמוטטו רגליהם של שונאי ישראל וכו׳ חד דכתיב הנה כחומר ביד היוצר כן אתם (ירמיה י״ח ו׳) ופירש״י: ג׳ מקרא״ת המעידין שהעוונות והזכיות בידו (סוכה נ״ב)׳

סְלַח נָא עַל קַל וָחוֹמֶר. יוֹם לְיוֹם יַבִּיעַ אֹמֶר. וְלַיְלָה לְלָיְלָה: המבדיל אֵל פּוֹדֶה מִכָּל צָר. קְרָאנוּךָ מִן הַמֵּצַר. יָדְךָ לֹא תִקְצָר. לֹא יוֹם וְלֹא לָיְלָה. המבדיל מִיכָאֵל שַׂר יִשְׂרָאֵל. אֵלִיָּהוּ וְגַבְרִיאֵל: יָבֹאוּ נָא עִם הַגּוֹאֵל. קוּמוּ רֹנּוּ בַּחֲצִי הַלַּיְלָה. המבדיל תְּנָה לָנוּ שָׁבוּעַ טוֹב. רַעֲנָן

דֶער וָואס הֵיילִיגְט פוּן וָואכֶען-טֶעג טֵיילְט אָפּ,
לָאז נֶעהמֶען פוּן אוּנז אוּנְזֶערֶע זִינד אַרָאפּ, וכו׳
אל גָאט, וָואס פוּן אַלֶע נֵייטֶען דֶער בֶּעפְרַייעֶר
דִיךְ רוּפֶען מִיר פוּן דֶער קְלֶעהם, גָאט גֶעטְרַייעֶר,
צוּהֶעלְפֶען בִּיסט דוּ דָאךְ אַלֶע צַייט אִין שְׁטַאנד,
אוּן קֵיינְמָאל חָלִילָה אִיז נִישְׁט שְׁוַואךְ דַיין הַאנד,
נִישְׁט בַּיי טָאג, נִישְׁט בַּיי דֶער נַאכְט,
דֶער וָואס הֵיילִיגְט פוּן וָואכֶען-טֶעג טֵיילְט אָפּ,
לָאז נֶעהמֶען פוּן אוּנז אוּנְזֶערֶע זִינד אַרָאפּ, וכו׳
מיכאל דֶער מַלְאָךְ מִיכָאֵל שַׂר פוּן יִשְׂרָאֵל,
אֵלִיָּהוּ אוּן דֶער מַלְאָךְ גַּבְרִיאֵל,
מִיט דֶעם גוֹאֵל קוּמֶען לָאזֶען יֶענֶע לַייט,
גְנוּג, עַם קְדוֹשִׁים, צוּשְׁלָאפֶען, אוֹיפְשְׁטֵעהן שׁוֹין צַייט,
שְׁטֶעהט-אוֹיף, שְׁרַייט אִין הַאלְבֶּער נַאכְט,
דֶער וָואס הֵיילִיגְט פוּן וָואכֶען-טֶעג טֵיילְט אָפּ,
לָאז נֶעהמֶען פוּן אוּנז אוּנְזֶערֶע זִינד אַרָאפּ, וכו׳
תנה גִיב אוּנז אַ מַזְלְדִיגֶע אַ גוּטֶע וָואךְ,
מִיר זָאלֶען פְּרִישׁ זַיין, נִיט וִוייסֶען פוּן קֵיין בְּרָאךְ,

כְּגַן רָטוּב • גַּם יְיָ יִתֵּן הַטּוֹב • כָּל הַיּוֹם וְכָל הַלָּיְלָה• המבדיל

אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא אֵלִיָּהוּ הַתִּשְׁבִּי אֵלִיָּהוּ הַגִּלְעָדִי בִּמְהֵרָה בָּא אֵלֵינוּ עִם מָשִׁיחַ בֶּן דָּוִד• אִישׁ אֲשֶׁר קִנֵּא לְשֵׁם הָאֵל א)

גָאט וֶועט מַאכְן זִיךְ דֶערְבַּארְמֶען אוּן גֶעבֶּען,
פִּיל גוּטְס אוּן הַצְלָחָה אִין אוּנְזֶער לֶעבֶּען,
אַלֶע טָאג אוּן אַלֶע נַאכְט•
המבדיל דֶער וָואס הֵיילִיגֶע פוּן וָואכֶען־טֶעג טֵיילְט אָפּ,
לָאז נֶעהמֶען פוּן אוּנְז אוּנְזֶערֶע זִינְד אַרָאפּ,
דִי קִינְדֶער אוּנְזֶערֶע אוּן אוֹיךְ אוּנְזֶער גֶעלְט
פַארְמֶעהרֶען ווִי זַאמְד אַ קַאסֶע אִין דֶער וֶועלְט,
אוּן ווִי שְׁטֶערֶען בַּיי דֶער נַאכְט.

אליהו אֵלִיָּהוּ דֶער נָבִיא,
אֵלִיָּהוּ דֶער תִּשְׁבִּי,
אֵלִיָּהוּ דֶער גִּלְעָדִי,
גִּיךְ אוּן בַּאלְד צוּ אוּנְז קוּמֶען לָאז עֶר,
מִיט מָשִׁיחַ דָּוִד'ס זוּן אַהֶער•
איש דֶער מַאן וֶועלְכֶער, אִיז בֶּעקַאנְט דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט
וָואס הָאט פַאר גָאטְס נָאמֶען זִיךְ אַרוֹיסגֶעשְׁטֶעלְט,

א) במעשה כזבי בת צור (במדבר כ"ה ז, ח). כי יש מרבותינו אומרים אליהו זה פנחס:

אִישׁ בְּשַׂר שָׁלוֹם ב) עַל יַד יְקוּתִיאֵל ג) אִישׁ נִגַּשׁ וַיְכַפֵּר עַל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: אליהו אִישׁ דּוֹרוֹת שְׁנֵים עָשָׂר רָאוּ עֵינָיו ד) אִישׁ הַנִּקְרָא בַּעַל שֵׂעָר בְּסִימָנָיו ה) אִישׁ

דֶער מַאן, וָואס דוּרךְ משֶׁה רַבֵּינוּ דֶעם אַלְטֶען,
הָאט דִי גוּטֶע בְּשׂוֹרָה פוּן שָׁלוֹם דֶערְהַאלְטֶען,
דֶער מַאן, וָואס אִיז אַרוּים, גֶעקוּמֶען גֶעשְׁווִינד,
אוּן מְכַפֵּר גֶעוֶועזֶען אוֹיף דִי יִשְׂרָאֵל'ס זִינד.

אֵלִיָּהוּ:

איש דורות דֶער מַאן, וָואס זַיינֶע אוֹיגֶען זוֹכֶה גֶעוֶועזֶען,
צְווֶעלְף דוֹרוֹת דוּרְכְאַנַאנד אוֹיף דֶער וֶועלְט צוּזֶעהן,
דֶער מַאן, וָואס הָאט גֶעהֵייסֶען מִיט זַיינֶע סִמָּנִים,
דֶער בֶּעוָואקסֶענֶער מִיט פִיל הָאר אוֹיפְ'ן פָּנִים,
דֶער מַאן, וָואס הָאט גֶעטְרָאגֶען שְׁטֶענְדִיג אַ אוּמְטוּם
אַ לֶעדֶערנֶעם גַארְטֶעל אוֹיף דִי לֶענְדֶען אַרוּם.

אֵלִיָּהוּ:

ב) את השמות יקותיאל וכו׳ (דברי הימים א׳, ד. י״ח), דרשו ז״ל על משה רבינו ואמרו יקותיאל זה משה (מגילה יג א) והפייטן כאן הזכיר משה בשם יקותיאל בשביל החרוז שיהא עולה יפה:

ג) הנני נותן לו את בריתי שלום (במדבר כ״ה, י״ב):

ד) פנחס האריך פה ימים הרבה מאד והיה משמש במשכן שילה וה״ה בזמן יפתח זמן משך שלש מאות שנה, וכבר ספרו ז״ל שפנחס לא רצה ללכת אל יפתח להתיר נדרו (ספורנו במדבר שם):

ה) (מלכים ב׳ א׳ ח׳)

וְאֵזוֹר עוֹר אָזוּר בְּמָתְנָיו ו) אליהו: אִישׁ זָעַף עַל עוֹאִיצ חַמָּנִים ז) אִישׁ חָשׁ וְנִשְׁבַּע מִהְיוֹת גִּשְׁמֵי מְעוֹנִים. אִישׁ טַל וּמָטָר עָצַר שָׁלֹשׁ שָׁנִים ח) אליהו: אִישׁ יָצָא לִמְצוֹא לְנַפְשׁוֹ נַחַת. אִישׁ כִּלְכְּלוּהוּ הָעוֹרְבִים וְלֹא מֵת לַשַּׁחַת. אִישׁ לְמַעֲנוֹ נִתְבָּרְכוּ כַּד וְצַפַּחַת: אליהו: אִישׁ מוּסָרָיו הִקְשִׁיבוּ כְּמֵהִים. אִישׁ נֶעֱנָה בָּאֵשׁ מִשְּׁמֵי

איש זעף דֶער מַאן, וָואס הָאט גֶעצָארֶענט שְׁפֶּעטֶער,
אויף דִי וָואס דִינֶען פְרֶעמְדֶע גֶעטֶער,
דֶער מַאן, וָואס צוּשְׁוֶוערֶען גִיט עֶר זִיךְ אַ חַאפּ,
פוּן הִימֶעל לָאז נִיט גֵעהְן קַיין רֶעגֶען אַ קַאפּ,
דֶער מַאן, וָואס טוֹי אוּן רֶעגֶען בֵּיידֶע גָאר
אײנגֶעהַאלטֶען דְרַיי קַיילֶעכְדִיגֶע יָאהר.
אֵלִיָּהוּ:
איש יצא דֶער מַאן, וָואס אִיז פַאר פַיינד אַוֶועק פוּן זַיין אָרט,
אִין פַארְבָארְגֶנִישׁ זִיךְ רוּה צוּגֶעפִינֶען דָארט,
דֶער מַאן, וָואס רָאבֶּען הָאבֶּען אִיהם שְׁפַּייז גֶעבְּרַאכט,
אוּן אִיז נִיט גֶעשְׁטָארְבֶּען פוּן הוּנגֶער פַארְשְׁמַאכט.
דֶער מַאן, וָואס אִיהם צוּלִיבּ, אִין זַיין הַצְלָחָה,
אִין פְלֶעשֶׁעל, אִין גְלֶעזֶעל אַרַיין דִי בְּרָכָה.
אֵלִיָּהוּ:
איש מוסריו דֶער מַאן, וָואס דֶענְסְמָאל דִי שְׁטְרָאפְרֵייד זַיינֶע
הָאבֶּען גֶעהֶערט דִי גוּטֶע, דִי פַיינֶע,

ו) שם. ז) בימי אחאב. ח) מלכים א׳ י״ז, א׳, וכל הענין שם:

גְבוֹהִים ט) אִישׁ סָחוּ אַחֲרָיו יְיָ הוּא הָאֱלֹהִים: אליהו אִישׁ עָתִיד לְהִשְׁתַּלֵּחַ מִשְּׁמֵי עֲרָבוֹת. אִישׁ פָּקִיד עַל כָּל בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. אִישׁ צִיר נֶאֱמָן לְהָשִׁיב לֵב בָּנִים עַל אָבוֹת: אליהו אִישׁ קָרָא קַנֹּא קִנֵּאתִי לַייָ בְּתִפְאָרָה.

דֶער מַאן, וָואס אוֹיף זַיין גֶעבֶּעט אִין גֶעטִימֶעל
בֶּעקוּמֶען צוּם שְׁנִיטֶער פַייעֶר פוּן הִימֶעל,
דֶער מַאן, וָואס דִי אָפְּגֶעטֶער מַאכְט עֶר צוּשְׁפָּאט
אוּן אַלֶע שְׁרַייעֶן אִיהם נָאךְ: גָאט אִיז אַ גָאט.
אֵלִיָהוּ:

איש עתיד דֶער מַאן, וָואס אִיז בֶּעשְׁטִימְט וִוי מִיר גְלוֹיבֶּען,
אוֹיף גֶעשִׁיקְט צוּ ווֶערֶען פוּן דָארט אוֹיבֶּען,
דֶער מַאן, וָואס הָאט פַאנַאנְדֶערצוּטְרָאגֶען,
אַלֶע גוּטֶע בְּשׂוֹרוֹת אָנצוּזָאגֶען,
דֶער מַאן, וָואס אִיז אַ שָׁלִיחַ טְרַיי גָאר וְוינדֶער,
אִיבֶּער צוּבֶּעטֶען דִי טַאטֶעס מִיט דִי קִינדֶער.
אֵלִיָהוּ:

איש קרא דֶער מַאן, וָואס מִיט אַיין אֵיידֶעל הַארץ גֶעשְׁרִיגֶען:
גָאטֶס כָּבוֹד אַרט מִיךְ אוּן הָאבּ נִישְׁט גֶעשְׁווִיגֶען,
דֶער מַאן, וָואס צוּם הִימֶעל אוֹיבֶּען פוּן דֶער עֶרד,
גֶערִיטֶען אִין שְׁטוּרֶם אוֹיף פַייעֶרְדִיגֶע פֶערד,

ט) שם יח מן כ״ז עד מ׳:

אִישׁ רָכַב עַל סוּסֵי אֵשׁ בִּסְעָרָה. אִישׁ שֶׁלֹּא טָעַם טַעַם מִיתָה וּקְבוּרָה: אליהו אִישׁ תִּשְׁבִּי עַל שְׁמוֹ נִקְרָא. תַּצְלִיחֵנוּ עַל יָדוֹ בַּתּוֹרָה. תַּשְׁמִיעֵנוּ מִפִּיו בְּשׂוֹרָה טוֹבָה בִּמְהֵרָה. תּוֹצִיאֵנוּ מֵאֲפֵלָה לְאוֹרָה: אליהו אִישׁ תִּשְׁבִּי תַּצִּילֵנוּ מִפִּי אֲרָיוֹת. תְּבַשְּׂרֵנוּ בְּשׂוֹרוֹת טוֹבוֹת. תְּשַׂמְּחֵנוּ בָּנִים עַל אָבוֹת. בְּמוֹצָאֵי שַׁבָּתוֹת: אליהו אַשְׁרֵי

דֶער מַאן, וָואס אִיהם אִיז בֶּעשֶׁערְט נִיט צוּהָאבֶּען
דֶעם טַעַם פוּן טוֹיט אוּן פוּנִ׳ם בֶּעגְרָאבֶּען.

אֵלִיָּהוּ:

איש תשבי דֶער מַאן, וָואס מִיט זַיין שְׁפִּיצְנָאמֶען תִּשְׁבִּי בֶּעקַאנט.
וָואלְסְט אִין דֶער תּוֹרָה אוּנז בֶּעגְלִיקֶען דוּרךְ זַיין הַאנד,
דוּרךְ זַיין מוֹיל אָנזָאגֶען אַ גוּטֶע גֶערִיכט,
אוּנז אַרוֹיספִיהרֶען פוּן דֶער פִינְסְטֶער אִין דֶער לִיכט.

אֵלִיָּהוּ:

תשבי וָואלְסְט אוּנז רַאטֶעוֶוען, דוּ תִּשְׁבִּי אַלֵיין,
לֵייבֶּען פוּן דֶעם מוֹיל, פוּן וַוייעֶרֶע צֵיין,
וָואלְסְט גוּטֶע בְּשׂוֹרוֹת אוּנז בְּרֵיינְגֶען צוּטְרָאגֶען,
קִינדֶער מִיט עֶלְטֶערֶען פְרֵייליכְם אָנזָאגֶען,
קוּם, תִּשְׁבִּי, קוּם, מִיר דֶערְוַוארְטֶען דִיךְ דָאךְ,
מוֹצָאֵי שַׁבָּת אוֹיף דֶער פוּלֶער וָואךְ.

אֵלִיָּהוּ:

אשרי וואוֹיל דֶעם וָואס הָאט אִיהם גֶעזֶעהן אִין חָלוֹם,
וואוֹיל דֶעם וָואס הָאט אִיהם גֶעגֶעבֶּען שָׁלוֹם,

מִי שֶׁרָאָה פָּנָיו בַּחֲלוֹם אַשְׁרֵי מִי שֶׁנָּתַן לוֹ שָׁלוֹם וְהֶחֱזִיר לוֹ שָׁלוֹם יְיָ יְבָרֵךְ אֶת עַמּוֹ בַשָּׁלוֹם: אליהו
כַּכָּתוּב הִנֵּה אָנֹכִי שֹׁלֵחַ לָכֶם אֵת אֵלִיָּה הַנָּבִיא לִפְנֵי בּוֹא יוֹם יְיָ הַגָּדוֹל וְהַנּוֹרָא. וְהֵשִׁיב לֵב אָבוֹת עַל בָּנִים וְלֵב בָּנִים עַל אֲבוֹתָם: אליהו

אוּן עֶר אִיהם הָאט גֶעעֶנְטפֶערט שָׁלוֹם צוּרִיק:
„גָאט לָאז דַיין פָאלְק בֶּענְשֶׁען מִיט שָׁלוֹם, מִיט גְלִיק".
ככתוב ווִי גֶעשְׁרִיבֶּען שְׁטֵעהט אִין הֵיילִיגֶען פָּסוּק דָארט:
אֵלִיָּהוּ הַנָּבִיא שִׁיק אִיךְ אַייךְ אוֹיפְ'ן אָרט,
אֵיידֶער גָאטס דֶער גְרוֹיסֶער שְׁרֶעקְלִיכֶער טָאג קוּמְט אָן,
אִין עֶנֶן פוּן שָׁלוֹם הָאט עֶר בַּיי אַייךְ צוּטָאן,
דָאס הַארְץ פוּן עֶלְטֶערֶען צוּ קִינְדֶער צוּבֵּייגֶען,
אוּן פוּן קִינְדֶער דָאס הַארְץ צוּ עֶלְטֶערֶען צוּנֵייגֶען.

אֵלִיָּהוּ דֶער נָבִיא,
אֵלִיָּהוּ דֶער תִּשְׁבִּי,
אֵלִיָּהוּ דֶער גִּלְעָדִי,
גִּיךְ אוּן בַּאלד צוּ אוּנז קוּמֶען זָאל עֶר
מִיט מָשִׁיחַ בֶּן דָוִד'ס זוּהן אַהֶער.

רִבּוֹן הָעוֹלָמִים אַב הָרַחֲמִים וְהַסְּלִיחוֹת בְּסִימָן טוֹב וּבְמַזָּל טוֹב הָחֵל עָלֵינוּ אֶת שֵׁשֶׁת יְמֵי הַמַּעֲשֶׂה הַבָּאִים לִקְרָאתֵנוּ לְשָׁלוֹם חֲשׂוּכִים מִכָּל חֵטְא וָפֶשַׁע וּמְנוּקִים מִכָּל עָוֹן וְאַשְׁמָה וָרֶשַׁע וּמְדֻבָּקִים בְּתַלְמוּד תּוֹרָה וּבְמַעֲשִׂים טוֹבִים וְחָנֵּנוּ דֵעָה בִּינָה וְהַשְׂכֵּל מֵאִתְּךָ וְתַשְׁמִיעֵנוּ בָהֶם שָׂשׂוֹן וְשִׂמְחָה וְלֹא תַעֲלֶה קִנְאָתֵנוּ עַל לֵב אָדָם וְלֹא קִנְאַת אָדָם תַּעֲלֶה עַל לִבֵּנוּ. מַלְכֵּנוּ

רבון אָ מַייסְטֶער פון אַלֶע וֶועלְטֶען אָהן אַ גְבוּל,
פָאטֶער וָואס מְכַפֵּר דִי זִינד, מִיט רַחֲמָנוּת פוּל,
מִיט מַזָל, מִיט גְלִיק הֵייבּ אָן אוֹיף אוּנז אִידֶען
דִי זֶעקס וָואכֶען-טֶעג, וָואס קוּמֶען אִין פְרִידֶען,
וָואלֶען פוּן זִינד, פוּן פֶעהלֶער זַיין פְרֵיי אוּן לֵייז,
רֵיין פוּן שׁוּלד, פוּן כָּל אַ מִינֵי שְׁלֶעכְטְס אוּן בֵּייז,
מִיט תּוֹרָה, מַעֲשִׂים טוֹבִים אוֹיסְגֶעפִּילט וֶוערֶען,
לֶערְנֶען אוּן גוּטְס טָאן לָאז מֶען אִין זֵיי בֶּעגֶערֶען.
אוּן גֶנֶעדִיג אוּנז, מִיר זָאלֶען זַיין פַארְשְׁטֶענְדִיג,
זָאלְסְט אִין זֵיי אוּנז אָנְזָאגֶען פְרֵיילִיכְס שְׁטֶענְדִיג,
מִיט קִנְאָה לָאזֶען אוֹיף אוּנז נִישְׁט קוּקֶען לַייט,
דֶעסְגְלַייכֶען מִיר נִישְׁט אוֹיף זֵיי פוּן אוּנְזֶער זַייט.
אָ, גָאט אוּנְזֶער קֶענִיג, אָ גָאט אוּנְזֶער הֶער,
דֶערְבַּארְמִיגֶער פָאטֶער, אוּנְזֶער גֶעבֶּעט דֶערהֶער.

אֱלֹהֵינוּ הָאָב הָרַחֲמָן שִׂים בְּרָכָה וּרְוָחָה וְהַצְלָחָה בְּכָל מַעֲשֵׂה יָדֵינוּ וְכָל הַיּוֹעֵץ עַל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה טוֹבָה וּמַחֲשָׁבָה טוֹבָה אַמְּצוֹ וּבָרְכוֹ גַּדְּלוֹ וְקַיְּמוֹ קַיֵּם עֲצָתוֹ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יִתֶּן לְךָ כִלְבָבֶךָ וְכָל עֲצָתְךָ יְמַלֵּא: וְנֶאֱמַר וְתִגְזַר אֹמֶר וְיָקָם לָךְ וְעַל דְּרָכֶיךָ נָגַהּ אוֹר: וְכָל הַיּוֹעֵץ עָלֵינוּ וְעַל כָּל עַמְּךָ בֵּית יִשְׂרָאֵל עֵצָה שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה וּמַחֲשָׁבָה שֶׁאֵינָהּ טוֹבָה תּוּפַר עֲצָתוֹ כַּדָּבָר שֶׁנֶּאֱמַר יְיָ הֵפִיר עֲצַת גּוֹיִם הֵנִיא מַחְשְׁבוֹת

גִיב דָאס בֶּענְשׁוּנג אִי פַארְדִינסְט און הַצְלָחָה,
אִין אוּנזֶערֶע גֶעשֶׁעפְטֶען, אִין אוּנזֶער מְלָאכָה.
און וֶוער אוֹיף דַיין פָאלק יִשְׂרָאֵל אִין הַארץ הָאט,
גוּטֶע מַחֲשָׁבוֹת, גוּטֶע עֵצוֹת און רָאטה,
אִיהם זָאלְסְט דוּ שְׁטַארְקֶען, בֶּענְשֶׁען אִי גְרוֹיס מַאכֶען,
דֶערפִילֶען זַיין עֵצָה אִין אַלֶע זַאכֶען,
ווִי עֶס שְׁטֵעהט: גָאט זָאל גֶעבֶּען וָואס דַיין הַארץ בֶּעגֶערט
דֶערפִילֶען אִיטְלִיכֶען פְּלַאן וָואס דוּ הָאסט בֶּעקְלֶערט.
וַייטֶער שְׁטֵעהט: וָואס דוּ רֶעדסְט אַרוֹיס וֶועט בֶּעשְׁטֵעהן
אַ לִיכְט שַׁיינט אוֹיף דִי וֶועגֶען, וָואס דוּ וֶועסט גֶעהן.
און שְׁפֶּענֶען זָאלְסְט דוּ אוּנז, גָאט אוּנזֶער הַאר,
פָּאטֶער פוּן רַחֲמָנוּת, פוּן פַארגֶעבּוּנג דֶער שַׂר,

עַמִּים: וְנֶאֱמַר עוּצוּ עֵצָה וְתוּפָר דַּבְּרוּ דָבָר וְלֹא יָקוּם כִּי עִמָּנוּ אֵל: וּפְתַח לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ אַב הָרַחֲמִים אֲדוֹן הַסְּלִיחוֹת בָּזֶה הַשָּׁבוּעַ וּבְכָל שָׁבוּעַ שַׁעֲרֵי אוֹרָה שַׁעֲרֵי אֹרֶךְ יָמִים וְשָׁנִים שַׁעֲרֵי אֲרִיכַת אַפַּיִם. שַׁעֲרֵי בְרָכָה שַׁעֲרֵי בִינָה. שַׁעֲרֵי גִילָה שַׁעֲרֵי גְדוּלָה שַׁעֲרֵי גְאוּלָה שַׁעֲרֵי גְבוּרָה. שַׁעֲרֵי דִיצָה שַׁעֲרֵי דֵעָה. שַׁעֲרֵי הוֹד שַׁעֲרֵי הָדָר שַׁעֲרֵי הַצְלָחָה שַׁעֲרֵי הָרְוָחָה. שַׁעֲרֵי וַעַד טוֹב. שַׁעֲרֵי זְרִיזוּת שַׁעֲרֵי זִמְרָה שַׁעֲרֵי זְכֻיּוֹת

אִין דֶער וָואךְ אוּן אִין דִי אַלֶע וָואכֶען גָאר,
דִי טוֹיעֶרֶען פוּן לִיכְט אוּן פוּן לַאנגֶע יָאהר,
פוּן אַיינְהַאלְטֶען דֶעם צָארֶען, פוּן בְּרָכָה אוּן פְרֵייד,
פוּן פַארְשְׁטַאנד, גְדוּלָה אוּן דֶערלֵייזוּנג פוּן לֵייד,
פוּן שְׁטַארְקַייט, פְרֵיילִיכְקַייט, פוּן פַיינַקַייט אוּן רוּהם,
פוּן גְלִיק אוּן פוּן אַ דֶערגְרִינְגֶערוּנג אוּמְטוּם,
פוּן גוּטֶע בֶּעֲרָאטוּנג אוּן גִיךְ זִיךְ צוּרִיהרֶען,
טוֹיעֶרֶען פוּן לוֹיבּ, פוּן פְרַאוֶועס דִי טִיהרֶען,
פוּן חֵן אִי פוּן גְנָאד אוּן פוּן אַ גוּט לֶעבֶּען,
פוּן הִילף, פוּן יוֹשֶׁר אוּן פוּן זִינד פַארגֶעבֶּען,
טוֹיעֶרֶען פוּן לֶערנֶען, פוּן כָּבוֹד, שֵׁיינַקַייט,
פוּן דֶערנֶעהרוּנג בִּמְנוּחָה אוּן פוּן רֵיינַקַייט,
פוּן גוּטֶער פַּרְנָסָה, פוּן נֶחָמוֹת הֶערֶען,
פוּן אַ רְפוּאָה שְׁלֵמָה אוּן אוֹיפְגֶערִיכְט וֶוערֶען,

שַׁעֲרֵי זִיו שַׁעֲרֵי זוֹהַר תּוֹרָה שַׁעֲרֵי זוֹהַר חָכְמָה שַׁעֲרֵי זוֹהַר בִּינָה שַׁעֲרֵי זוֹהַר דַּעַת: שַׁעֲרֵי חֶדְוָה שַׁעֲרֵי חֶמְלָה שַׁעֲרֵי חֵן וָחֶסֶד שַׁעֲרֵי חַיִּים טוֹבִים שַׁעֲרֵי חָכְמָה. שַׁעֲרֵי טוֹבָה שַׁעֲרֵי טֹהַר. שַׁעֲרֵי יְשׁוּעָה שַׁעֲרֵי יוֹשֶׁר. שַׁעֲרֵי כַּפָּרָה שַׁעֲרֵי כַלְכָּלָה שַׁעֲרֵי כָבוֹד. שַׁעֲרֵי לִמּוּד. שַׁעֲרֵי מָזוֹן שַׁעֲרֵי מְנוּחוֹת שַׁעֲרֵי מְחִילוֹת שַׁעֲרֵי מַדָּע. שַׁעֲרֵי נֶחָמָה שַׁעֲרֵי נְקִיּוּת. שַׁעֲרֵי סְלִיחָה. שַׁעֲרֵי סִיַּעְתָּא דִשְׁמַיָּא. שַׁעֲרֵי עֶזְרָה. שַׁעֲרֵי פְּדוּת שַׁעֲרֵי פַּרְנָסָה טוֹבָה. שַׁעֲרֵי צְדָקָה שַׁעֲרֵי

פון צְדָקָה און פון הֵיילִיגֶע גֶעפִּיהלֶען,
פון רַחֲמָנוּת און פון אַ גוּטֶען ווילֶען,
פון פְרִיד, שַׁלְוָה, גוּטֶע בְּשׂוֹרוֹת און שְׁמוּעוֹת,
טוּיעֶרֶען פון תְּפִלָּה, תְּשׁוּבָה און יְשׁוּעוֹת.
ווִי עֶס שְׁטֵעהט: פון גָאט איז דִי הִילְף פון גֶערֶעכְטֶע,
פון גָאט, זֵייעֶר שְׁטַארְקַייט אִין אַ צַייט אַ שְׁלֶעכְטֶע.
גָאט וֶועט זֵיי הֶעלְפֶען, פון צָרוֹת מַאכֶען לֵייז,
וֶועט זֵיי לֵייז מַאכֶען פון רְשָׁעִים און פון בֵּייז,
עֶר הֶעלְפְט דִי צַדִיקִים און עֶר שְׁטֵעהט זֵיי בַּיי,
ווייל זֵיי שִׁיצֶען זִיךְ אִין אִיהם, זֶענֶען אִיהם טְרַייא.
ווַייטֶער שְׁטֵעהט: גָאט עֶנְטְפְּלֶעקט זַיין הֵיילִיגֶע הַאנְד,
פַאר דִי אוֹיגֶען פון אַלֶע פֶעלְקֶער אִין לַאנד,
און דִי אַלֶע עֶקֶען וֶועלט קוּקֶען אָן,
דִי יְשׁוּעוֹת וָואס אוּנזֶער גָאט וֶועט טָאן.

צַהֲלָה. שַׁעֲרֵי קְדוּשָּׁה שַׁעֲרֵי קוֹמְמִיּוּת. שַׁעֲרֵי רַחֲמִים
שַׁעֲרֵי רָצוֹן שַׁעֲרֵי רְפוּאָה שְׁלֵמָה. שַׁעֲרֵי שָׁלוֹם שַׁעֲרֵי
שִׂמְחָה שַׁעֲרֵי שְׁמוּעוֹת טוֹבוֹת שַׁעֲרֵי שַׁלְוָה: שַׁעֲרֵי
תוֹרָה שַׁעֲרֵי תְפִלָּה שַׁעֲרֵי תְשׁוּבָה שַׁעֲרֵי תְשׁוּעָה:
כִּדְכְתִיב וּתְשׁוּעַת צַדִּיקִים מֵיְיָ מָעוּזָּם בְּעֵת צָרָה:
וַיַּעְזְרֵם יְיָ וַיְפַלְּטֵם יְפַלְּטֵם מֵרְשָׁעִים וְיוֹשִׁיעֵם כִּי חָסוּ
בוֹ: וְנֶאֱמַר חָשַׂף יְיָ אֶת זְרוֹעַ קָדְשׁוֹ לְעֵינֵי כָּל הַגּוֹיִם
וְרָאוּ כָּל אַפְסֵי אָרֶץ אֵת יְשׁוּעַת אֱלֹהֵינוּ: וְנֶאֱמַר קוֹל
צוֹפַיִךְ נָשְׂאוּ קוֹל יַחְדָּיו יְרַנֵּנוּ כִּי עַיִן בְּעַיִן יִרְאוּ
בְּשׁוּב יְיָ צִיּוֹן: וְקַיֵּם לָנוּ יְיָ אֱלֹהֵינוּ מִקְרָא שֶׁכָּתוּב מַה
נָּאווּ עַל הֶהָרִים רַגְלֵי מְבַשֵּׂר מַשְׁמִיעַ שָׁלוֹם מְבַשֵּׂר
טוֹב מַשְׁמִיעַ יְשׁוּעָה אֹמֵר לְצִיּוֹן מָלַךְ אֱלֹהָיִךְ: רִאשׁוֹן

א קוֹל פוּן דַיינֶע וֶועכְטֶער, אַזוֹי שְׁטֵעהט אוֹיף,
זֵיי הֵייבֶּען אַ קוֹל אוֹיף, שְׁרַייעֶן אַלֶע הוֹיךְ,
דֶען בְּעשַׁיינְפֶּערלִיךְ זֶעהן זֵיי, גִיבֶּען אַ בְּלִיק,
ווִי גָאט רִיכְט אוֹיף צִיּוֹן ווִידֶער צוּרִיק.
וָואס שְׁטֵעהט גֶעשְׁרִיבֶּען זַיי אוּנז מְקַיֵּים דָאס וָוארְט.
ווִי שֵׁיין אִיז דֶער אָנְזָאגֶער אוֹיף דִי בֶּערג דָארְט,
עֶר גִיט שָׁלוֹם פוּן דָארט, זָאגט אָן גוּטֶם פְרֵיילִיךְ,
זָאגט אָן הִילְף, זָאגט צוּ צִיּוֹן: דַיין גָאט אִיז מֶלֶךְ.
דֶער עָרְשְׁטֶער וָואס צוּ צִיּוֹן, זָאגט מִיט אַ גֶעשְׁרֵיי:
אָט וֶוענֶען דַיינֶע קִינְדֶער, אָט קוּמֶען זֵיי,

לְצִיּוֹן הִנֵּה הִנָּם וְלִירוּשָׁלַיִם מְבַשֵּׂר אֶתֵּן: אָמֵן סֶלָה.

צוּ יְרוּשָׁלַיִם וֶועל אִיךְ דֶעם מְבַשֵּׂר שִׁיקֶען,
און ער וֶועט מִיט בְּשׂוּרוֹת טוֹבוֹת אוּנז דֶערְקְוִויקֶען,

אָמֵן סֶלָה.

פרק שירה

הַקְדָּמָה לְפֶּרֶק שִׁירָה.

א.

דִּי גַאנְצֶע וֶועלְט אַרוּם אוּן אַרוּם,
אִיטְלִיכְם פִּיצֶער וָואס דָארְט אוּמֶעטוּם,
דָאס גַאנְצֶע גֶעשְׁלִידֶער אִין הִימֶעל,
דִּי עֶרְד אוּנְטֶען מִיט אִיהְר גֶערִימֶעל:
מִיט אִיהְרֶע יַמִּים, קְוַואלֶען, טַייכֶען,
מִיט אַלֶערְלֵיי שְׁטֵיינֶער דֶעסְגְלַייכֶען,
מִיט גְרָאזֶען, בֵּיימֶער פוּן יֶעדֶען סָארט,
מִיט לֶעבֶּעדִיגֶע בֶּעשֶׁעפְּנִישׁ אוֹיף אִיהר דָארְט,
פוּן דִּי פִּישׁ, וָואס אִין וַואסֶער לֶעבֶּען,
בִּיז דִּי פֵייגֶעל, וָואס אִין דֶער לוּפְט שְׁוֶועבֶּען,
פוּן דִּי ווִילְדֶע חַיּוֹת אִין וֶועלְדֶער,
אוּן דִּי מִינֵי בְּהֵמוֹת אוֹיף פֶעלְדֶער,
בִּיז דִּי שְׁרָצִים פוּן אַלֶערְלֵיי גֶעשְׁטַאלְטֶען,
וָואס פְלִיהֶען, קְרִיכֶען אִין לֶעבֶער אוּן שְׁפַּאלְטֶען.
דִּי אַלֶע בֶּעשֶׁעפְּנִישׁ מִיט־אַ־נַאנְד,
הָאט מִיט זַיין חָכְמָה אוּן זַיין פֶערְשְׁטַאנְד,
וָואס אִיז חִידוּשִׁים גְרוֹיס גָאר אָהְן אַ בְּרֶעג,
נָאט אוּנְזֶער הַאר בֶּעשַׁאפֶען אִין זֶעקְס טֶעג.

ב.

די וועלט איננאנצען, ווי גרויס זי איז און לאַנג,
איז איין קאַפּעלע, איין ניגון, איין געזאַנג,
א קאַפּעלע מיט גרויס חכמה און געפיהל,
וואס שפּילט בעשטענדיג און קיין רגע ניט שטיל.
א ניגון, וואס איטליכם בעשעפעניש בעזונדער
זינגט אין איהם זיין שטיקעל קונציג א וואונדער,
א געזאַנג וועהר ריכטיג און חידושים שיין,
וואס אין איהם זינגען אלע פון גרויס ביז קליין:
די הימעל און די היילינע מלאכים דאָרט,
די זון, די לבנה, די שטערען פון זייער אָרט,
געהענדיג אין זייער וועג דאָרט אין דער הויך,
אי די ערד אונטען זאָגט שירה און זינגט אויך:
עס העלפען איהר אונטער משוררים אהן א צאהל:
דאָס געוועקס, חיות און שרצים מיט א מאָל,
אויף וועהר פאַרשידענע קולות אַלערליי,
אלע אויף זייער שטייגער ווי עס פּאַסט זיי,
אלע איינאיינעם שפּילען, זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס גאָר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאַפען אין וועקס טעג.

ג.

דער בעריהמטער זינגער דוד המלך,
וואס פון זיין געזאַנג ווערד אויפ׳ן הארץ פרעהליך,

ער דערקענט גאָטס וואונדער, פרעהט זיך און קוועלט,
ער זינגט און הייסט אויך זינגען די גאנצע וועלט,
רעכענט פון די וועלט-זינגער אוים א צעטיל,
אין זיינע הללויות דארט אויף א בלעטיל.
הללויה, לאָזען זינגען און גאָט לויבען, א)
אלע דארט פון די הויכע הימעל אויבען,
לויבט איהם אלע זיינע מלאכים אינאיינעם,
זיין גאנץ געשלידער ניט א לויב א שיינעם.
לויבט איהם, אי זון אי לבנה, ביידע אויף א קול,
אלע ליכטיגע שטערען, לויבט איהם מיט א מאל,
לויבט איהם אלע הימלען ארום און ארום,
און די וואסער אין דער לופט אויבען אומעטום,
אלע זאלען לויבען דעם נאמען פון גאָט,
דען זיי זענען געוואָרען אויף זיין געבאָט:
ער האט זיי געשטעלט אויף אייביגע יאהר,
ניט געזעץ, נישט עובר צו זיין זיי אויף א האר.
לאָזען אויך לויבען גאָט פון דער ערד אונטען,
די גרויסע פיש און אלע טיפע גרונטען,
אי בליץ אי האגעל, שניי און דער טומאן דארט,
דער שטורעמווינד, וואס טהוט און דערפילט זיין וואָרט,
הויכע בערג און די אלע בערגליך מיט זיי,
פרוכטביימער און צעדערביימער אלערליי,
ווילדע חיות און אלע בהמות אין לאנד,
שרצים וואס קריכען און פייגעל אלערהאנד.
דער זיסער זינגער פון ישראל שטעלט פיר,
די גאנצע וועלט איז א הללויה, א שיר.

אז אלע בעשעפניש זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
וואס איז חידושים גרוים גאר אהן א ברעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ד.

אז א קאפעלע איז אינגאנצען די וועלט,
האבען אויך נביאים, חכמים פירגעשטעלט;
איטליכער פון זיי בעזונדער אויף זיין גאנג
שטעלט פיר פון דער וועלט דעם ניגון, דעם געזאנג;
איטליכער דריקט זיך אזוי אוים מיט ווערטער,
וואס געפינען זיך ביי זיי אין פיל ערטער.
זיי לאזען הויך שרייען, זינגען די הימעל,
טיף פון דער ערד ארויסגעהן א געטימעל,
בערג לאזען ארוים א געזאנג, א געשריי,
דער וואלד און די ביימער אין איהם אלערליי. ב)
די ווערטער פון די היילינגע גרויסע לייט,
זאגען פילוסופים אין דער אלטער צייט,
די גלגלים אין די אויבערסטע ספירות,
זינגען דרעהענדיג זיך זעהר זיסע זמירות. ג)
אפילו די ערד אונטער אונזערע פים,
אי זי אויך זאגט שירה און זינגט מחיה זים. ד)
קדוש, קדוש, קדוש, תמיד א מאל דריי,
זאגען אופנים און שרפים גאנץ געטריי. ה)
אלע עפנען א מויל, זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,

וָואס אִיז חִידוּשִׁים גְרוֹיס גָאר אָהְן אַ בְּרֶעג,
וָואס הָאט אַלְסְדִינְג בֶּעשַׁאפֶען אִין וֶועקְס טֶעג.

ה.

דִי וֶועלְט-קַאפֶּעלֶע אָבֶער זִי צוּפִּילֶען,
צוּפַארְשְׁטֶעהֶען רִיכְטִיג, וָואס בֶּעטַייט דָאס שְׁפִּילֶען,
וָואס אִין דֶעם נִיגוּן לִיגְט אוּן וָואס עֶר דְרִיקְט אוֹיס,
וָואס פוּן דֶעם דָאזִיגֶען גֶעזַאנְג קוּמְט אַרוֹיס,
וָואס פַאר אַ גְרוֹיסֶע חָכְמָה, פַאר אַ גֶעפִיהל,
לִיגְט אִין אִיטְלִיכֶען וָוארְט, אִין אִיטְלִיכֶען שְׁפִּיל,
צוּפַארְשְׁטֶעהְן אִיטְלִיכְס שְׁטִיקֶעל פַאר זִיךְ אַלֵיין,
אוּן דֶעם גֶעזַאנְג אִינְגַאנְצֶען וָואס ווּנְדֶער-שֵׁיין,
אוּן צוּ דֶערְקֶענֶען, דֶערְפוּן צוּזַיין אִין שְׁטַאנְד,
דֶעם מַייסְטֶער אַלֵיין, וָואס מַאכְט עֶס מִיט פַארְשְׁטַאנְד,
צוּדֶערְקֶענֶען זַיין גְרוֹיסְקַייט, וָואס עֶר בֶּעטַייט,
צוּדֶערְקֶענֶען זַיין וֶוערְק אוּן ווּנְדֶערְלִיכְקַייט,
הָאט גָאט, נָאכְדֶעם ווִי עֶר מַאכְט פַארְטִיג זַיין וֶועלְט,
אוּן אַלְסְדִינְג כְּסֵדֶר, כְּסֵדֶר דָארְט אוֹיסְגֶעשְׁטֶעלְט,
גֶעמַאכְט אִין זַיין גֶעשְׁטַאלְט דֶעם מֶענְשֶׁען צוּלֶעצְט,
אִין אִיהם שֵׂכֶל, אַ נְשָׁמָה אַרַיינְגֶעזֶעצְט.
מִיט זַיין שֵׂכֶל אִיז עֶר אוֹיף דֶער עֶרְד אֵיינֶער,
עֶר קֶען פַארְשְׁטֶעהְן גָאטְס וֶוערְק, ווַייטֶער נִיט קֵיינֶער,
נָאר עֶר קֶען פָארְשֶׁען אַלְסְדִינְג מִיט זַיין מוֹחַ,
פַארְשְׁטֶעהְן דִי נַאטוּר אוּן אִין אִיהר גָאטְס כֹּחַ.
עֶר מִיט זַיין שֵׂכֶל, פוּן גָאט אַ מַתָּנָה,
קֶען פוּן דֶער שִׁירָה פַארְשְׁטֶעהְן דִי כַּוָּנָה,

פון איטליכענס טֶבַע, הַנְהָגָה און גאַנג,
פאַרשטעהן דעם פְּשַט פון זיין שִירָה, זיין געזאַנג,
ווי אַלע בעשעפֶניש זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
וואס איז חידושים גרויס גאר אהן א בְּרֶעג,
וואס האט אלסדינג בעשאפען אין זעקס טעג.

ו.

דער איינציגער וועג צוקענען גאט דעם הער,
איהם ליב צוהאבען און פארכטען ווי עס געהער,
איז טאקי די שִירָה פון דער וועלט אליין,
גאטס חָכְמָה אין די בְּרוּאִים פון גרויס ביז קליין.
אז דער מענש דיינקט מיט שֵכֶל און גיט זיך אָפּ,
גאטס ווערק צוזעהען פון אויבען ביז אראפּ,
די טֶבַע פון די בעשעפֶניש מיט־אַ־נאַנד,
זייער פיהרונג, זייער לעבען, זייער שטאנד,
ווי זיי דערנעהרען זיך און האלטען זיך אויס,
ווי קיינער געהט נישט פון זיין געזעץ אַרויס,
און זעהט דארינען גאטס חָכְמָה און וואונדער,
זיין הַשְגָחָה אויף איטליכען בעזונדער,
דענסטמאל בעקומט ער צו גאט חֵשֶק און לוסט.
איהם ליב צוהאבען פארלאנגט זיין הארץ און גלוסט.
אז ער בעטראכט אלסדינג אויף אזא דֶרֶך,
זעהט, ווי אקעגען גאט איז קליין זיין עֵרֶך,
בעקומט ער יִרְאַת שָמַיִם, גאטס מוֹרָא,
און היט זיך צו טאן עפּיס איין עֲבֵרָה, ו)

עֶר גִיט אוֹיף דִי הַבְלֵי הָעוֹלָם אַ שְׁפַּיי,
עֶר טְהוּט מַעֲשִׂים טוֹבִים אוּן וֶוערְד פוּן זִינְד פְרַיי.
עֶר ווִיל אוֹיךְ מִיט גֶעפִיהל זִינְגֶען אוּן לוֹיבֶּען,
צוּם בֶּערִיהְמְטֶען מַייסְטֶער אִין הִימֶעל אוֹיבֶּען,
וָואס אִיז חִידוּשִׁים גְרוֹיס גָאר אָהן אַ בְּרֶעג,
וָואס הָאט אַלְסְדִינְג בֶּעשַׁאפֶען אִין זֶעקְס טֶעג.

ז.

אִיצְט עֶרְשְׁט קֶען מֶען פַארְשְׁטֶעהן דִי טִיפֶע חֲקִירָה,
אִין דֶעם מַאֲמָר, וָואס פַאר דֶער פֶּרֶק שִׁירָה.
דֶער הֵיילִיגֶער תַּנָא זָאגְט מִיט חָכְמָה דָארְט,
וָואס מֶען דַארְף פַארְצוּקֶערֶען זַיין אִיטְלִיכְם וָוארְט,
עֶס צִילְט גַאנְץ ווַייט, ווִי אַ פַייל אוֹיסֶען בּוֹיגֶען,
עֶס דֶערְקְווִיקְט דָאס הַארְץ, עֶס עֶפֶענְט דִי אוֹיגֶען.
עֶר זָאגְט: וֶוער אִין פֶּרֶק שִׁירָה אוֹיף דֶער וֶועלְט,
אִין דֶער גַאנְצֶער פִיהְרוּנְג, וָואס גָאט הָאט גֶעשְׁטֶעלְט,
אִיז זִיךְ עוֹסֵק, דֶערְמִיט בֶּעשֶׁעפְטִיגְט שְׁטֶענְדִיג,
בֶּעטְרַאכְט אַלְץ גָאטְס מַעֲשִׂים אוּן וֶוערְד פַארְשְׁטֶענְדִיג,
אוֹיף אִיהם זָאג אִיךְ עֵדוּת, אַז עֶר וֶוערְד גַאנְץ לֵייז,
פוּנ׳ם יֵצֶר הָרָע אוּן פוּן אַל־דָאס־בֵּייז,
אִי פוּנ׳ם שָׂטָן, וָואס פַארְדַארְבְּט גָאר אַ שְׁרֶעק,
אִי פוּן אַלֶע מִינֵי מַזִיקִים אוּן שְׁלֶעק,
פוּן פְּלָאג אִין מָשִׁיחַ׳ס צַייט, בְּשַׁעַת אַ נוֹיט,
אוּן פוּנ׳ם גֵיהִנֹם שְׁפֶּעטֶער נָאךְ דֶעם טוֹיט.
דִי מַדְרֵגָה זַיינֶע אִיז זֶעהר אַ הוֹיכֶע,
צוּלֶערְנֶען אוּן דָאס צוּשָׁאן אִיז עֶר זוֹכֶה.

זַיין לֶערְנֶען הָאט אַ מַמָשׁוּת, אַ בֶּעשְׁטַאנְד,
עֶס הָאט אַ הַאפְּט אִי אַ קִיוּם אִין זַיין הַאנְד.
עֶר אִיז אוֹיךְ מַאֲרִיךְ יָמִים דָא אוֹיפֶ׳ן אָרְט,
אוּן אִיז נָאךְ זוֹכֶה צוּ עוֹלָם הַבָּא דָארְט. ז)
זַיין נָאמֶען װֶעט אִי שְׁפֶּעטֶער גְרוֹיס זַיין אוּמֶעטוּם,
װֶעט זִיצֶען אִין אַ קְרוֹין פוּן כָּבוֹד אוּן רוּהם,
מִיט דִי הֵיילִיגֶע דָארְט זִינְגֶען אוּן לוֹיבֶּען,
צוּם בֶּערִיהְמְטֶען מַייסְטֶער אִין הִימֶעל אוֹיבֶּען,
וָואס אִיז חִידוּשִׁים גְרוֹיס גָאר אָהן אַ בְּרֶעג,
וָואס הָאט אַלְסְדִינְג בֶּעשַׁאפֶען אִין זֶעקְס טֶעג.

ה.

דֶער הֵיילִיגֶער תַּנָא, דֶער שְׁטַארְק גֶעלֶעהרְטֶער,
זָאגְט װַייטֶער אִין גָאנְץ נָאמֶען מִיט דִי װֶערְטֶער:
זָאלְסְט מִיט לַייבּ אוּן זֶעל דִיר פַּאר אַ חוֹק מַאכֶען,
צוּ װִיסֶען מַיין פִיהְרוּנְג אִין אַלֶע זַאכֶען,
צוּקוּמֶען אִין מַיין פַּאלַאץ, מַיין שֵׁיין גֶעבַּיי,
מַיינֶע גֶעזֶעץ צוּפַארְשְׁטֵעהן, צוּהִיטֶען טְרַיי.
זָאלְסְט אִין דֶעם הַארְץ דַיינֶעם הִיטֶען מַיין תּוֹרָה,
הָאבּ אַקֶעגֶען דַיינֶע אוֹיגֶען מַיין מוֹרָא.
הִיט דַיין מוֹיל, דַיין צוּנְג, נִיט רֵיידֶען וָואס אִיז שְׁלֶעכְט,
זִינְדִיגֶע נַארִישֶׁע רֵייד, וָואס אִיז נִישְׁט רֶעכְט,
אוּן אִיךְ װֶעל אוּמֶעטוּם, וָואהִין דוּ װֶעסְט גֶעהן,
מִיט דִיר זַיין, דִיךְ לֶערְנֶען אַלְסְדִינְג צוּפַארְשְׁטֵיהְן,
דִיךְ לֶערְנֶען שֵׂכֶל, פַּארְשְׁטַאנְד, אִיטְלִיכֶע זַאךְ.
דֶער עִיקָר, וָואס דְרִינֶען אִיז גֶעװֶענְדְט אַ סַךְ,

זָאלְסְט ווּיסֶען, אַז אַלֶע בֶּעשֶׁעפְנִיש אוּמֶעטוּם,
הָאט גָאט גֶעמַאכְט צוּלִיב זַיין כָּבוֹד און רוֹהָם. ח)
אַז אַלְסְדִינְג אִין דֶער וֶועלְט פוּן וָואס פַאר אַ סָארְט.
אִיז גָאר צוּלִיב זַיין כָּבוֹד בֶּעשַׁאפֶען דָארְט.
דִי אַלֶע בֶּעשֶׁעפְנִיש זִינְגֶען און לוֹיבֶּען,
צוּם בֶּערִיהמְטֶען מַייסְטֶער אִין הִימֶעל אוֹיבֶען,
וָואס אִיז הֵידוּשִׁים גְרוֹים גָאר אָהן אַ בְּרֶעג,
וָואס הָאט אַלְסְדִינְג בֶּעשַׁאפֶען אִין זֶעקְס טֶעג.

ט.

אַ וואוּנְדֶער-שֵׁיינֶע מַעֲשֶׂה, וָואס צִילְט זֶעהר וַייט,
דֶערְצֶעהלֶען אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים גְרוֹיסֶע לַייט,
אוֹיף דֶעם זִיסֶען זִינְגֶער, דָוִד דֶעם קֶענִיג,
מֵיינֶען דֶערְמִיט אַ סַך און רֵיידֶען וֵוענִיג.
דִי דָאזִיגֶע מַעֲשֶׂה אִיז אַזוֹי גֶעשֶׁעהן:
אַז דָוִד הָאט דֶעם תְּהִלִּים גוֹמֵר גֶעוֶוען,
אִיז עֶר גֶעוָוארֶען שְׁרֶעקְלִיךְ גָדוֹל בַּיי זִיךְ,
און זָאגְט: רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, אִיךְ פְּרֶעג דִיךְ,
אִיז אִין דַיין וֶועלְט דָא אַ בֶּעשֶׁעפְנִיש בַּיי דִיר,
וָואס זָאגְט שִׁירָה און לוֹיבְּגֶעזַאנְג מֶעהר פוּן מִיר.
אַ פְּרָאשׁ גְרָאד קוּמְט פַאר אִיהם דֶענְסְטְמָאל צוּשְׁפְּרִינְגֶען
און זָאגְט: דָוִד, זַיי נִיט גְרוֹיס מִיט דַיין זִינְגֶען.
אִיךְ פְּרָאשׁ, אַ פִּיצֶעל בֶּעשֶׁעפְנִיש אִין דֶעם טַייךְ,
זָאג, כְּלֶעבֶּען, מֶעהר שִׁירָה פוּן דִיר, קַיין פֶערְגְלַייךְ.
נָאךְ מֶעהר, אִיטְלִיכֶע שִׁירָה, וָואס אִיךְ קְוַואקֶע,
אִיז אוֹיף אִיהר דָא דְרַיי טוֹיזֶענְט מְשָׁלִים טַאקֶע.

פיל באַסנעם מאַכט דאַרויס אַ גרויסער זינגער,
און לייט קוועלען, לעקען דערפון די פינגער.
בעשעפטיגט מיך נאָך מיט אַ מצוה דערצו,
דאָס איז יענע גרויסע מצוה וואָס איך טהו:
ביים ברעג פונ'ם ים איז דאָ אַ מין בעשעפניש,
וואָס בעקומט נאָר פון וואַסער זיין בעדערפניש,
בשעת ער איז גוט הונגעריג און שטאַרבט שיער,
נעמט ער און עסט מיך אויף און יוצא מיט מיר. ט)
די מעשה ווייזט, ווי דוד מיט זיין חקירה
בעטראַכט די טבע, פון דער וועלט די שירה,
אַז אַלע בעשעפניש זינגען און לויבען,
צום בעריהמטען מייסטער אין הימעל אויבען,
וואָס איז חידושים גרויס גאָר אָהן אַ ברעג,
וואָס האָט אַלסדינג בעשאַפען אין זעקס טעג.

י.

אין דעם בית המקדש אויף זייער אָרט,
האָבען די לוים אַ שיר געזאָגט דאָרט,
פאַר איטליכען טאָג זיין שיר בעזונדער,
אַקעגען די גרויסע ווערק און וואונדער,
וואָס אין איהם זענען געשעהן באַלד אויף דער שטעל,
אין די ששת ימי בראשית אויף גאָטס בעפעהל.
און זייער שיר געדיינקט מען עד היום נאָך.
וואָס זאָגען זיי דעם ערשטען טאָג פון דער וואָך?
צו גאָט איז די ערד און אַלסדינג דרינען,
די וועלט מיט די וואָס דאָרט זיך געפינען;

ווייל דענסטמאל בעשאפט ער פון גארנישט די וועלט,
איז דארט האר און גיט זי וועמען איהם געפעלט. י)
אין דעם צווייטען טאג וואס פאר א קאפיטעל?
גאט איז גרויס און זעהר בעריהמט מיט זיין טיטעל;
ווייל די ווערק זיינע צושיידט ער מיט זיין זאג,
זעצט זיך מיט זיין כבוד אין הימעל דעם טאג. יא)
דעם דריטען טאג זאגען זיי אין יענער צייט:
גאט שטעהט אונטען צווישען דער עדה פון לייט;
ווייל ער ענטפלעקט די יבשה מיט פארשטאנד
און גיט זי פארטיג אפ מענשען אין דער האנד. יב)
דעם פערטען טאג האבען זיי געזאגט דעם שיר:
גאט פון נקמות, דיין נקמה, גאט, נעהם אפיר;
ווייל זון און לבנה מאכט ער דענסטמאל אויבען,
און וועט שטראפען די לייט, וואס אין זיי גלויבען. יג)
דעם פינפטען טאג האבען זיי געזאגט א מאל:
צו גאט, וואס אונזער שטארקייט זינגט אויף א קול;
ווייל פייגעל און פיש האט ער אין איהם געמאכט,
זאלען לויבען צו זיין נאמען, וואס געאכט. יד)
דעם זעקסטען טאג האבען זיי געזאגט מיט פרייד:
גאט דער האר קיניגט און שיינקייט איז זיין קלייד;
ווייל דענסטמאל בעשאפט ער חיות אלערליי,
אויך דעם מענשען צולעצט און קיניגט אויף זיי. טו)
אזוי איז דער שיר פון די לויים געווען
כסדר ווי אין דער וועלט איז אלסדינג געשעהן.
אין דעם אייגענעם סדר מיט זייערע גאנג,
דארף דא אין פרק שירה זיין דאס געזאנג, טז)

וִוי אַלֶע בֶּעשֶׂעפְּנִיש זִינְגֶען אוּן לױבֶּען,
צוּם בֶּערִיהְמְטֶען מַייסְטֶער אִין הִימֶעל אױבֶּען,
וָואס אִיז חִידוּשִׁים גְרױס נָאר אָהן אַ בְּרֶעג,
וָואס הָאט אַלְסְדִינְג בֶּעשַׁאפֶּען אִין זֶעקְס טֶעג.

פֶּרֶק שִׁירָה.

פרק ראשון

שָׁמַיִם אוֹמְרִים. הַשָּׁמַיִם מְסַפְּרִים כְּבוֹד אֵל וּמַעֲשֵׂה יָדָיו מַגִּיד הָרָקִיעַ:

אֶרֶץ אוֹמֶרֶת. לַיְיָ הָאָרֶץ וּמְלוֹאָהּ תֵּבֵל וְיוֹשְׁבֵי בָהּ: וְאוֹמֵר. מִכְּנַף הָאָרֶץ זְמִירוֹת שָׁמַעְנוּ צְבִי לַצַּדִּיק וָאֹמַר רָזִי־לִי רָזִי־לִי אוֹי לִי בּוֹגְדִים בָּגָדוּ וּבֶגֶד בּוֹגְדִים בָּגָדוּ.

שָׁמַיִם. דִי הִימֶעל, וָואס דָארְטְעֶן אוֹיבֶּען אִיז גָאטְס שְׁטוּל,
וָואס דָארְטֶען אִיז זַיין גְרוֹיסְקַייט, זַיין כָּבוֹד פוּל,
וָואס דִי לִיכְטִיגֶע שְׁכִינָה זַיינֶע רוּהְט דָארְט, יז)
שֵׁיינְקַייט אִיז פַאר אִיהם, פְרֵייליכְקַייט אִין זַיין אָרְט,
אוֹיף זֵיי אִיז דַארִיבֶּער אַ גְדוּלָה, אַ פְרֵייד,
אוּן זֵיי זָאגֶען שִׁירָה מִיט אַזֶעלְכֶע רֵייד:
דִי הִימֶעל דֶערְצֵעהלֶען גָאטְס כָּבוֹד אוּן רוּהְם,
דִי וֶוערְק פוּן זַיינֶע הֶענְד זָאגֶען זֵיי אוּמֶעטוּם.
אֶרֶץ. דִי עֶרְד, וָואס קוּמְט אוֹיךְ פוּן דֶעם מַייסְטֶער אַרוֹיס,
אוּן זֶעהְט וִוי דִי הִימֶעל נִישְׁט אַזוֹי גוּט אוֹיס,
מִיט זֵיי בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען אִין אֵיין טָאג,
דָאךְ דָארְטֶען אִיז פְרֵיילִיךְ, דָא יָאמֶער אִי קְלָאג,

דָאס לֶעבֶּען אויף דֶער עֶרְד איז נִיט אַזוי גְרִינְג,
מִיט מִיה מוז מֶען אויף אִיהר בֶּעקוּמֶען אַלְסְדִינְג,
דִי בֶּעדֶערְפְנִישׁ זֶוענֶען פִיל, גָאר אָהן אַיין עֶק,
און מֶען הָאט נֶעבִּיךְ אויסְצוּשְׁטֵיעְהֶן פִיל אַ שְׁרֶעק,
מִיט דֶעם שְׁוֵויים פוּנִ׳ם פָּנִים עֶסְט מֶען דָאס בְּרוֹיט,
מֶען הָאט מַכּוֹת, יְסוּרִים און דֶערְנָאךְ דֶעם טוֹיט, יח)
וָואס מַחֲמַת דֶעם הָאבֶּען דִי הֵיידֶען גֶעפֶּעהלְט,
און גֶעזָאגְט: פָּשׁוּט גָאט הָאט פַארְלָאזְט דִי וֶועלְט,
דֶער גְרוֹיסֶער הֵיילִיגֶער גָאט איז דָא קֵיין הַאר,
עֶר איז אִין הִימֶעל און דִי עֶרְד פִיהְרְט אַ שַׂר,
אִיטְלִיכֶער, וָואס זַיין הַארְץ בֶּעגֶעהְרְט מֶעג זִיךְ טָאן,
דֶער אויבֶּערְשְׁטֶער גֶעהְר זִיךְ מִיט דֶער עֶרְד נִיט אָן.
נָאר דִי עֶרְד זָאגְט: אִיךְ פַאל בַּיי מִיר נִיט אַרָאפּ,
גָאט טְהוּט פוּן מִיר דִי הַשְׁגָחָה זַיינֶע נִישְׁט אָפּ:
זִי זָאגְט: צוּ גָאט איז דִי עֶרְד, אַלְסְדִינְג דְרִינֶען,
דִי וֶועלְט מִיט אַלֶע, וָואס דָארְט זִיךְ גֶעפִינֶען. יט)
אויךְ זָאגְט זִי: פוּן דֶער עֶרְד וֶוערְד גֶעהֶערְט אַ שִׁיר: כ)
שֵׁיינְקַייט דֶעם צַדִיק, דֶעם גוּטֶען וָואס בַּיי מִיר,
אִיךְ זָאג דֶעם סוֹד פוּן שְׂכַר צוּ דֶעם גֶערֶעכְטֶען,
אִיךְ זָאג דֶעם סוֹד פוּן פוּרְעָנוּת צוּם רָשָׁע דֶעם שְׁלֶעכְטֶען, כא)
וֵועה דִי פֶעלְשֶׁער, מֶען פֶעלְשְׁט דָאךְ אִין זֵיי צוּרִיק,
און דִי פֶעלְשֶׁערְס פֶעלְשֶׁער, אִין זֵיי פֶעלְשְׁט מֶען קְרִיק,
עֶס מוז דָאךְ אויפְקוּמֶען אַזאַ טְרוֹיעֶר-שְׁפִּיל,
נָאךְ דֶעם אַז אִיטְלִיכֶער מֶעג טָאן וָואס עֶר וִויל.

פּרק שני.

עֲנָנֵי כָבוֹד אוֹמְרִים. לְקוֹל תִּתּוֹ הֲמוֹן מַיִם בַּשָּׁמַיִם וַיַּעֲלֶה נְשִׂאִים מִקְצֵה הָאָרֶץ בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה וַיּוֹצֵא רוּחַ מֵאֹצְרוֹתָיו:

עֲנָנֵי כָבוֹד. דִי הֵיילִיגֶע וָואלְקֶען, גָאטְס אוֹיבֶּערְשְׁטִיבֶּעל,
וִוי דָוִד הַמֶּלֶךְ רוּפְט זֵיי אִין דֶער בִּיבֶּעל, כב)
זֵיי הָאבֶּען אוֹיף גָאטְס בֶּעפֶעהל דֶעם צְוֵוייטֶען טָאג
צוּשֵׁיידְט דָאס וַואסֶער אוּן אָנְגֶעמַאכְט אַ קְלָאג,
וָואס הָאט זִיךְ גֶעהֶערְט מִיט אַ גְרוֹיס גֶעטִימֶעל,
בַּיים שֵׁיידֶען זִיךְ פוּנ׳ם וַואסֶער אִין הִימֶעל.
דָאס וַואסֶער, וָואס הָאט בֶּעדַארְפְט אוּנְטֶען פַאלֶען,
הָאט גֶעגָאסֶען מִיט טְרֶעהְרֶען גַאנְצֶע קְוַואלֶען, כג)
דִי שִׂמְחָה פוּן יֶענֶעם טָאג הָאט עֶס צוּשְׁטֶערְט,
אוּן גָאטְס „כִּי טוֹב" אִין אִיהם זִיךְ נִישְׁט גֶעהֶערְט. כד)
מִיר וֶועלֶען דִי זַאךְ דֶערְקְלֶעהְרֶען אַבִּיסֶעל,
צוּ דִי חֲכָמִים׳ס רֵייד גֶעבֶּען אַ שְׁלִיסֶעל.
בִּשְׁעַת בְּרִיאַת הָעוֹלָם אִין יֶענֶער צַייט,
אִיז דָאס וַואסֶער, אַזוֹי זָאגֶען גְרוֹיסֶע לַייט,
גֶעוֶועזֶען אַזַא מִין שְׁטָאף, וָואס גָאר קַיין פַארְגְלַייךְ,
מִיט אִיצְטִיג וַואסֶער אוּנְטֶען אִין יַם, אִין טַייךְ.
דָאס וַואסֶער הָאט זִיךְ צוּטֵיילְט אִין דְרַיי מִינִים,
אִיטְלִיכְס מִיט זַיין טֶבַע אוּן זַיינֶע דִינִים,

גיהנם אומר. כי השביע נפש שוקקה ונפש רעבה מלא טוב.

דאם אונטערסטע איז דאס עכטע וואסער גאר,
די „רקיע״–קאלטע לופט ווי קריסטאל קלאר,
דאס אויבערשטע א מין לופט ווי פייער הייס.
די פייכטע גאזען, וואס שוויצען אוים ווי שווייס.
ווערען אין דער רקיע, וואס איז אייז קאלט,
פארגליווערט, בעקומען דאס וואסער-געשטאלט,
עס ווערד פון זיי טראפען ווי טרעהרען אטייך,
שרייען און גיסען ארעגען אראפ גלייך. כה)
אט די הייליגע וואלקענס, גאטס רייטוואגען,
דערצעהלען מיט זייער שירה און זאגען:
ס'איז א קול פונ'ם וואסער און געטימעל,
ביים שיידען זיך דורך דעם אייז-קאלטען הימעל,
פון עק וועלט געהען וואלקענס ארויף גאנץ הויך,
מיט זיי קומען פייכטע גאזען ארויף אויך,
דא צוקישען זיך די געשוועסטערקינדער,
און עס ווערד א בליץ, א רעגען גאטס וואונדער.
אין די דאזיגע ווערטער פון דער שירה
ליגט איבער גאטס גבורות א טיפע חקירה,
דער סוד פון וואסער און רעגען ליגט אין זיי,
מיט פירושים פון חכמים אלערליי
גיהנם, דער גיהנם, זאגט שלמה דער קלוגער,
איז נישט זאט, די גאנצע וועלט איז איהם ווייניג,
אויך דעם מענשענס אויג איז נישט זאט אין לעבען, כט)
איהם איז קארג וויפיל מען זאל איהם נישט געבען.

אויף דִי רֵייד דֶערְצֶעהלְט דִי גְמָרָא אָפֶּען
אַ שֵׁיינֶע מַעֲשֶׂה, וָואס הָאט זִיךְ גֶעטְרָאפֶען: כז)
אַז אַלֶכְּסַנְדֶר מוֹקְדוֹן, וָואס מִיט זַיין שְׁוֶוערְד
הָאט גֶעוָואלְט אַיינֶנֶעהמֶען אִינְגַאנְצֶען דִי עֶרְד,
אִיז אוֹיף דִי נְסִיעוֹת אַ מָאל מִיט זַיינֶע לַייט,
בִּיז דֶער טִיר פוּן גַן עֵדֶן פַארְגַאנְגֶען וַוייט,
הָאט מֶען אִיהם דָארְט נִישְׁט גֶעוָואלְט עָפֶנֶען דִי טִיר,
אוּן אוֹיף זַיין בַּקָשָׁה: גִיט עֶפִּים חָאטְשׁ מִיר,—
דֶערְלַאנְגְט מֶען אִיהם אַ שֶׁעדֶעל אַרוֹיס פוּן דָארְט,
דֶערְמִיט גֶעהט עֶר וַוייטֶער אַוֶועק פוּן דֶעם אָרְט.
אוֹיף אַ וָואג לֵייגְט עֶר דֶעם שֶׁעדֶעל אִין אֵיין שָׁאל,
אַקֶעגֶען זַיין גָאלְד אוּן זִילְבֶּער אָהן אַ צָאהל,
עֶר שִׁיט אוּן שִׁיט גָאלְד אִי זִילְבֶּער אָן אַהֶער,
נָאר אוּמְזִיסְט, דֶער שֶׁעדֶעל אִיז טַאקֶע אַלְץ שְׁוֶוער.
עֶר וואוּנְדֶערְט זִיךְ דַארוֹיף שְׁרֶעקְלִיךְ אָהן אַ בְּרֶעג,
אוּן גִיט דִי חֲכָמִים אוּנְזֶערֶע אַ פְרֶעג.
זֵיי עָנְטְפֶערֶען: סְ׳אִיז דֶערְפוּן אַזוֹ דֶער פְּשַׁט,
דָאס אוֹיג פוּן אַ בָּשָׂר וָדָם אִיז אַלְץ נִישְׁט זַאט,
עֶס וָואלְט גֶעוָואלְט פַארְנֶעהמֶען דִי גַאנְצֶע וֶועלְט,
אוּן צוּ־צִיהֶען צוּ זִיךְ אוֹצְרוֹת, גְרִידֶעס גֶעלְד,
דוּ קֶענְסְט דֶעם בֶּעסְטֶען סִימָן הָאבֶּען דַארוֹיף,
נֶעהם אוּן וַוארְף עֶרְד אַבִּיסֶעל אוֹיף דֶעם אַרוֹיף,
וֶוערְד עֶר זַאט אוּן אִיבֶּערִיג וֶוערְד אִיהם אַלְסְדִינְג,
דֶענְסְמָאל וֶועגְט עֶר אַ קְלֵיינִיגְקַייט, וֶוערְד גַאנְץ גְרִינְג
אִיצְט קֶען מֶען פַארְשְׁטֵעהֶען פוּנֶ׳ם גֵיהִנֹם דָאס וָוארְט,
וָואס פַאר אַ טִיפֶע כַּוָנָה עֶס לִיגְט דָארְט.

עָר זָאגְט דִי טוֹבָה, וָואס דֶער טוּיט הָאט גֶעטָאן,
דֶען דָאס גְלוּסְטִיגֶע נֶפֶשׁ זֶעטִיגְט עָר אָן,
אוּן אוֹיךְ מַיין הוּנְגְרִיג נֶפֶשׁ מִיט גוּטְס גֶעפִילְט,
דָא אִין מִיר אִיז דֶעם רָשָׁע'ס תַּאֲוָה גֶעשְׁטִילְט,
דֶער רָשָׁע אִיז זַאט, פוּן זַיין תַּאֲוָה אַיין עֶק,
אוּן אִיךְ הָאבּ אַ גוּטֶען בִּיסֶען, חַאפּ אַ לֶעק.

פרק שלישי

יַמִּים אוֹמְרִים. מִקֹּלוֹת מַיִם רַבִּים אַדִּירִים מִשְׁבְּרֵי־
יָם אַדִּיר בַּמָּרוֹם יְיָ:
נְהָרוֹת אוֹמְרִים: נְהָרוֹת יִמְחֲאוּ כָף יַחַד הָרִים יְרַנֵּנוּ:

יַמִּים. דִי יַמִּים, וָואס זֶענֶען שְׁרֶעקְלִיךְ גְרוֹיס אִי וַויט,
רִינְגְלֶען דִי עֶרְד אַרוּם פוּן אִיטְלִיכֶער זַייט,
און וַואלְטֶען גֶעקֶענְט אַזוֹי גְרִינְג, וִוי אַ הָאר,
אַיינְשְׁלִינְגֶען זִי מִיט אִיהרֶע אַיינְוואוֹינֶער גָאר.
פוּן דִי קוֹלוֹת אִין דֶעם וַואסֶער בִּשְׁעַת שְׁטוּרְם,
און דִי שְׁטַארְקֶע חְוַואלְיֶעס, וָואס גְרוֹיס וִוי אַ טוּרְם,
הֶערְט מֶען דִי יַמִּים זָאגֶען מִיט אַ גֶעשְׁרֵיי:
גָאט אִין הִימֶעל אִיז פִיל שְׁטַארְקֶער פוּן זֵיי. כח)
דֶען רִיגֶעל, טִיהְרֶען צוּם יַם מַאכְט גָאט דֶער הֶער,
זָאגְט: בִּיז דַאנֶען נָאר קוּם און וַוייטֶער נִיט מֶעהר. כט)
נְהָרוֹת. דִי טַייכֶען, גְרוֹיסֶע און קְלֵיינֶע אַלֶערְלֵיי,
פוּן קְוַואלֶען און וַואסֶער אוֹיף בֶּערְג וֶוערֶען זֵיי,
זֵיי זֶענֶען אִין אָנְהֵייבּ דָאס רוֹב הוֹיךְ אַ שְׁרֶעק,
און פְלֵייצֶען אַלְץ נִידֶערִיגֶער בִּיז צוּ דֶעם עֶק. ל)
פַאלֶענְדִיג פוּן אוֹיבֶען פְלוּצְלִים מִיט אַמָאל,
זָאגֶען זֵיי זֵייעֶר שִׁירָה גַאנְץ הוֹיךְ אוֹיף אַ קוֹל:
דִי טַייכֶען קְלַאפֶּען מִיט דִי הֶענְד, שְׁרַייעֶן הוֹיךְ,
דִי בֶּערְג גִיבֶּען אַ ווִידֶער־קוֹל, זִינְגֶען אוֹיךְ:

מַעְיָנוֹת אוֹמְרִים. וְשָׁרִים כְּחוֹלְלִים כָּל מַעְיָנַי בָּךְ: שָׂדוֹת אוֹמְרִים: יְיָ בְּחָכְמָה יָסַד אֶרֶץ כּוֹנֵן שָׁמַיִם בִּתְבוּנָה:

מַעְיָנות. די קוואלען, וואס פלייצען און געהען זייער גאנג,
אונטען אין דער ערד, ווי ברייט זי איז און לאנג,
אז זיי שפרינגען ארויס ערגיץ אין איין ארט,
הערט זיך זייער גערויש, זייער שירה דארט. לא)
זיי זאגען: מיר זינגען, שפילען און טאנצען,
אונזער וואסער איז דאך פון דיר אינגאנצען.
דען גאט טהוט גרויסע וואונדער גאר אהן א צאהל,
גיט רעגען אויף דער ערד, וואסער אלע מאל,
דערפון האבען קוואלען יניקה אלע צייט,
שיין איז זייער שירה, אט וואס זי בעטייט.
שָׂדות. דעם בעסטען טהייל יבשה מאכען פעלדער אויס,
פון זיי קומט די בעשעפניש פיל גוטס ארויס.
כדי זיי זאלען ארויס פון די געוועסער,
און די יבשה זאל ווערען אלץ גרעסער,
האט גאט די הימעל, רקיע, מיט זיין זאג,
בעשאפען גאר תחלת אין דעם צווייטען טאג,
וואס האבען אין זיך פייכטיגקייט איינגעזאפט,
און פון די גרונטען פיל וואסער אפגעצאפט
וואלקענס זענען הויך ארויף פון די גרונטען,
און דורכדעם טאקי האט געטריקענט אונטען,
אויבען קיהלען זיך דארטען די וואלקענס אפ,
און גיסען פון הימעל א רעגען אראפ.

מִדְבָּר אוֹמֵר. יְשֻׂשׂוּם מִדְבָּר וְצִיָּה וְתָגֵל עֲרָבָה וְתִפְרַח כַּחֲבַצָּלֶת: יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ.

אִין דֶעם דָאזִיגֶען עִנְיָן אוּן אִין דֶער זַאךְ,
הָאט אוֹיךְ דָאס לִיכְטִיגְקַייט גֶעהָאלְפֶען אַ סַךְ;
וָוארוּם וִוי יֶעדֶער גֶעלֶערֶענְטֶער מֶענְשׁ וַוייס,
גֶעהֶמֶען זִיךְ דִי וָואלְקֶענְס, וֶוען דִי זוּן בַּאקְט הֵייס,
אַזוֹי אִיז גֶעוֶוען אִין דֶער הַתְחָלָה גָאר
אַזוֹי בְּלַייבְּט דָאס גֶעוֶועץ אוֹיף אֵייבִּיגֶע יָאהר. לב)
דְרִיבֶּער אִיז דִי פֶעלְדֶער אַ שִׁירָה גֶעשְׁטֶעלְט,
וִוי זֵיי זִינְגֶען אוּן זָאגֶען דֶער גַאנְצֶער וֶועלְט:
„מִיט חָכְמָה גְרוּנְדְפֶעסְטִיגְט גָאט דִי עֶרְד, דָאס לַאנְד,
אָנְגֶעבְּרֵייט דִי הִימֶעל אוֹיבֶּען מִיט פַארְשְׁטַאנְד".
עֶס הָאבֶּען גֶעמוּזְט בֵּיידֶע טַאקִי גֶעשֶׁעהֶן,
אֶלָּא נִיט וָואלְט דָאךְ אֵייבִּיג גָארְנִישְׁט גֶעוֶוען.
מִדְבָּר. דִי מִדְבָּר, וָואס אִיז שְׁרֶעקְלִיךְ וִויסְט אוּן טְרוּקֶען,
אוּמֶעטוּם גָאר זַאמְד, וָואהִין מֶען זָאל נִישְׁט קוּקֶען,
אָהן וַואסֶער, אָהן גֶעוֶועקְס אוּן אָהן קַיין שׁוּם זַאךְ,
נָאר גִיפְטִיגֶע שְׁלַאנְגֶען, עֶקְדֶעשֶׁען אַ סַךְ,
וָואס מַחֲמַת דֶעם אוּן דִי שְׁרֶעקְלִיכֶע הִיצֶען,
הָאט בֶּעדַארְפְט אוּנְמֶעגְלִיךְ זַיין דָארְט צוּזִיצֶען;
דָאךְ אִין דֶעם יַם פוּן זַאמְד גֶעפִינְט זִיךְ עֶרְטֶער,
וָואס זֵיי צוּבֶּעשְׁרַייבֶּען לָאזְט זִיךְ אוֹיס וֶוערְטֶער,
אַ גַּן עֵדֶן פְרָאסְט, מִיט בֵּיימֶער אוּן טַייכֶען, לג)
צוּ אִינְזֶלֶען אִין יַם קֶען מֶען זֵיי פַארְגְלַייכֶען.

גַּן עֵדֶן אוֹמֵר. עוּרִי צָפוֹן וּבוֹאִי תֵימָן הָפִיחִי גַנִּי יִזְּלוּ בְשָׂמָיו יָבוֹא דוֹדִי לְגַנּוֹ וְיֹאכַל פְּרִי מְגָדָיו׃

„די מִדְבָּר פְרֵעהט זיך מיט זיי, זָאגט גָאטס וואוּנְדֶער,
און עָס פְרֵעהט זיך איטְלִיכֶער סְטֶעפּ בֶּעזוּנְדֶער,
אַרום און אַרום איז ווִיסְט, נאַקֶעט און בְּלויז,
און אין דֶערְמיט בְּלִיהֶעט אַ סְטֶעפּ ווִי אַ רויז, לד)
עָס זִינְגט די מִדְבָּר און די שְׁטֶעפְּט איהרֶע דָארְט,
די הֵייפֶּען פוּנ׳ם טָאטֶער אין אַזַא אָרְט,
עָס זִינְגֶען די אַיינְוואוינֶער אויף אַ סְקַאלֶע,
פון די שְׁפִּיץ בֶּערְג דָארְטֶען שְׁרַייעֶן זַיי אַלֶע״.

גַן עֵדֶן. דָאס גְלִיק פון אַ מֶענְשֶׁען איז אין איהם גֶעוֶוענְדט.
אִיטְלִיכֶער מֶענְשׁ עֶסְט די פְּרוּכְט פון זַיינֶע הֶענְד,
ווִי מֶען הָאט גֶעזֵייעֶט, אַזוי איז דָאס שְׁנִיט,
די פַייגֶען עֶסְט דֶער, ווֶער דֶעם בּוים הָאט גֶעהִיט.
„לויבְּט דֶעם צַדִיק, איז פוּנ׳ם נָבִיא דָא אַ וָוארְט,
די פְרוּכְט פון זַיינֶע ווֶערְק עֶסְט עֶר דָא און דָארט״. לה)
בִּיטֶער איז די פְרוּכְט פון זִינְד און עֲבֵירוֹת,
די גוּטֶע מַעֲשִׂים טְרָאגֶען זִיסֶע פֵּירוֹת.
דֶער גַן עֵדֶן, אַיין אָרְט פון תַּעֲנוּג און פְרֵייד,
זָאגְט דֶערִיבֶּער שִׁירָה מיט די דָאזִיגֶע רֵייד:
„דֶערְוֶועק זיך און בְּלָאז גֶעשְׁמַאק דוּ צָפוֹן־ווִינְד,
בְּלָאז און ווֵייהֶע אויך פון דָרוֹם־זַייט גֶעשְׁווִינְד,
אַ קִיהל ווִינְטֶעל אין מַיין גָארְטֶען ווֵייהֶע, בְּלָאז,
זַיינֶע בְּשָׂמִים זָאלֶען שְׁמֶעקֶען אין דֶער נָאז,

עָבִים אוֹמְרִים. יָשֶׁת חֹשֶׁךְ סִתְרוֹ סְבִיבוֹתָיו סֻכָּתוֹ חֶשְׁכַת מַיִם עָבֵי שְׁחָקִים:

רוּחַ אוֹמֵר. עֹשֵׂה אֶרֶץ בְּכֹחוֹ מֵכִין תֵּבֵל בְּחָכְמָתוֹ

לָאז מַײן פְֿרַײנד קוּמֶען אִין זַײן גָארְטֶען טַאקֶע,
און עֶסֶען זַײנֶע פֵּירוֹת די גֶעשְׁמַאקֶע." לו)

עָבִים. דִי װָאלְקֶענְס װֶערֶען פוּנ'ם װַארֶעמֶען טוּמַאן,
חֲלָקִים פוּן װַאסֶער אִיז אִין זֵײ פַארַאן,
װָאס הױך אִין הִימֶעל אָפְּגֶעקִיהְלְט װֶערֶען זֵײ,
און גִיסֶען אַ רֶעגֶען, הָאגֶעל אָדֶער שְׁנֵײ,
זֵײ פַארְדֶעקֶען דֶעם בְּלוֹיעֶן הִימֶעל אױבֶּען, לז)
אַ שִׁירָה צוּ גָאט זָאגֶען זֵײ און לױבֶּען:
„טוּנְקֶעל מַאכְט עֶר זַײן פַארְבָּארְגֶנִיש, זַײן גֶעצֶעלְט,
מִיט שְׁװַארְצֶע חְמַארֶעס װַאסֶער אַרוּם פַארְשְׁטֶעלְט".

רוּחַ. דֶער װִינְד אִיז גָאטְס אַ שָׁלִיחַ אִין דֶער װֶעלְט,
עֶר הָאט פַאר אַ מְשָׁרֵת זִיךְ בַּײ גָאט גֶעשְׁטֶעלְט, לח)
עֶר הָאט צוּאַרְבַּײטֶען, צוּטָאן שְׁרֶעקְלִיךְ פִיל,
אִיז תָּמִיד בֶּעשֶׁעפְטִיגְט, זִיצְט קֵײן רֶגַע שְׁטִיל.
פַײכְטֶע זוּמְפִּיגֶע עָרְטֶער טְרִיקֶענְט עֶר אוּיס,
און דִי עֶרְד מִיט תְּבוּאָה זֶעהְט זִיךְ דָארְט אַרוּיס,
מַאכְט אױף צוּ זִיצֶען, צוּזֵײעֶן, דִי עֶרְד פֶעסְט,
עֶר רֵײנִיגְט דִי לוּפְט פוּן עִיפּוּשׁ אִי פוּן פֶּעסְט.
שְׁטוּפְּט אוּנְטֶער דִי װָאלְקֶענְס מִיט אַ גֶעטִימֶעל, לט)
און שְׁפְּרֵײט זֵײ דָארְטֶען אוּיס אױבֶען אִין הִימֶעל.

וּבִתְבוּנָתוֹ נָטָה שָׁמָיִם: אֹמַר לַצָּפוֹן תֵּנִי וּלְתֵימָן אַל תִּכְלָאִי הָבִיאִי בָנַי מֵרָחוֹק וּבְנוֹתַי מִקְצֵה הָאָרֶץ:

אין די אַלע עקען וועלט שפּאַרט ער אָן ווייט,
ברייננט אַלערליי סחורה, זעצט אָפּ און פֿאַרבייט:
פֿון דאַנען ברייננט ער וואַרעמקייט, פֿון דאָרט נעץ,
בעציהט בשמים, געווירץ פֿון די בעסטע פּלעץ,
פֿון פֿיל געוועקס דעם צוויט און זריעה דאַרין,
פֿאַרטראַגט ער צו זייער גלייכען ווייט אַהין. ט)
די זריעה נעהמט זיך אָן, עס וואַקסט גאַר ווינדער,
עס וואַקסען דאָרט אַרום דור דורות קינדער,
די וואָס אין צפון קומען פֿון דרום ווייט,
און וואָס אין דרום העט פֿון צפון-זייט.
דער ווינד, וואָס פֿאַרזאָרגט אַזוי פֿיל געשעפֿטען,
דערהאַלט די וועלט מיט אַלע זיינע קרעפֿטען,
וואָס געהעט אין גאַנץ שליחות, אַרבייט און טראָגט,
איהם פּאַסט די שירה זיינע, וועלכע ער זאָגט.
זאָגט: „די ערד מאַכט ער מיט זיין כח און קראַפֿט,
די וועלט מיט זיין חכמה פֿעסטיגט ער און שאַפֿט,
און די הימעל שפּרייט ער אויס מיט זיין פֿאַרשטאַנד.
זאָגט נאָך זאַכען, וואָס צוטאָן איז ער אין שטאַנד:
צו דעם צפון זאָגט גאָט: אַהער גיב דו ווינד,
און צום דרום-ווינד: פֿאַרמייד ניט, ברייננ געשווינד
ברייננ מיינע קינדערליך פֿון אַ ווייטען אָרט,
און די טעכטערליך מיינע פֿון איין עק וועלט דאָרט.

בְּרָקִים אוֹמְרִים. בְּרָקִים לַמָּטָר עָשָׂה מוֹצֵא רוּחַ מֵאוֹצְרוֹתָיו:

גְּשָׁמִים אוֹמְרִים, גֶּשֶׁם נְדָבוֹת תָּנִיף אֱלֹהִים נַחֲלָתְךָ וְנִלְאָה אַתָּה כוֹנַנְתָּהּ:

ברקים. די בליצען, וואס אזוי איז א חוק געשטעלט,
זיך מיט רעגען און ווינד צו ווייזען דער וועלט:
בשעת עס בליצט, גיסט א שלאקס־רעגען געשווינד, מא)
עס בלאזט און שטורעמט אויך א שרעקליכער ווינד,
גאט ווייזט דענסטמאל זיינע וואונדער אהן איין עק,
אויף זיין כח און זיין גבורה גאר א שרעק.
דער אויבערשטער שטורמט אין הימעל, גיט זיין קול,
דונער, האגעל, בליצען פייער מיט אמאל,
לאזט אפ זיינע פיילען הין און הער צושפרייט,
שיסט אראפ בליצען אין דער ליינג, אין דער ברייט.
עס ענטפלעקען זיך קוואלען וואסער אונטען,
עס דעקען זיך אויף פון דער ערד די גרונטען–
די בליצען, פון גאטס גרויסקייט די אויסשרייער,
זיי זאגען זייער שירה שטארק מיט פייער:
„בליצען האט גאט צו דעם רעגען געמאכט טריי.
לאזט פון זיינע קאמערען דעם ווינד אפ פריי".

גשמים. די רעגענס, וואס פון גאטס גבורות די גרעסטע,
פון זיינע גוטע חסדים די בעסטע,
וואס מיט תחית המתים נאר אויף איין שטאנד
האלטען זיי אונזערע חכמים מיט פארשטאנד: מב)

טַל אוֹמֵר. אֶהְיֶה כַטַּל לְיִשְׂרָאֵל יִפְרַח כַּשּׁוֹשַׁנָּה וְיַךְ שָׁרָשָׁיו כַּלְּבָנוֹן:

זֵיי טְרִינְקְען אָן דִי עֶרְד, דִי גְרויסֶע מוּטֶער,
עֶס שְׁפְּרָאצְט אַרויס גְרָאז, פַאר דִי בְּהֵמוֹת פוּטֶער,
עֶס וַואקְסְט פוּן דֶער עֶרְד אויךְ פַאר'ן מֶענְשֶׁען בְּרויט,
דֶערְהַאלְט איהם בַּיים לֶעבֶּען, אִיהם מַצִיל פוּן טויט,
עֶס דֶערְקְווִיקֶען זִיךְ בְּהֵמוֹת אויף דִי פֶעלְדֶער,
אויךְ אַלֶע וִוילְדֶע חַיוֹת אִין דִי וֶועלְדֶער,
זֵיי קְלַייבֶּען, עֶסֶען, וָואס גָאט הָאט גֶעגֶעבֶּען,
אַלֶע פִיהלֶען עֶפִּיס גָאר אַ נַיי לֶעבֶּען-
דִי רֶעגֶענְס, וָואס שְׁטֶעלֶען יֶעדֶען אויף דִי פִיס,
צוּגִיסֶען זִיךְ אִין דֶער שִׁירָה מְחַיֶה זִיס,
זָאגֶען: „הָאסְט אַ מִילְדֶען רֶעגֶען, גָאט, גֶעשִׁיקְט,
דַיין דָארְשְׁטִיג לַאנְד, דַיין נַחֲלָה הָאסְט דוּ דֶערְקְוִויקְט".
טַל. דֶער טוֹי שֵׁיידט פוּן רֶעגֶען זִיךְ אוּנְטֶער דֶערְמִיט:
רֶעגֶען צַייטֶענְוַויים גֶעהט עֶר, צַייטֶענְוַויים נִיט,
אַ מָאל גִיסְט עֶר טַייכֶענְוַויים, אִין אֵיין אָרְט דָא,
עֶרְגִיץ אַנְדֶערְשׁ-פוּן אִיהם אַ זֵכֶר נִיטָא,
אַ מָאל אִיז עֶר אִין לֶעבֶּען אַרַיין נֵייטִיג,
אַ מָאל אַרְבֵּייט עֶר אָן צָרוֹת אוּן וֶוייטִיג, (מג)
אַ מָאל גֶעהט עֶר מְחַיֶה אַזוֹי שְׁטִיל אוּן מִילְד
אוּן אַ מָאל מִיט שְׁטוּרֶעם, עֶפִּיס מְשׁוּנֶה ווִילְד:
דֶער טוֹי אָבֶער גֶעהט בֶּעשְׁטֶענְדִיג אַלֶע צַייט, (מד)
אִיז פוּל דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אִין אִיטְלִיכֶער זַייט.

אין צייט, אין ארט-איז נישטא פאר איהם קיין גבול.
אייביג איז ער דא, איז די גאנצע וועלט פול.
תמיד ברייננט ער גרוים נוטצען, פארריכט זעהר פיל, (מה)
אהן רעש, אהן שטורעם, געהט געלאסען שטיל.
פונ׳ם טוי די מעלות צום חלק, צום טהייל,
האט גענומען יעקב, אדער ישראל,
אין דער ברכה ביים סוף פון יצחק׳ס לעבען.
גאט, אזוי זאגט יצחק, גאט זאל דיר געבען,
פונ׳ם טוי פון הימעל די מעלות זיינע, (מו)
די געבענשט מיט אזעלכע מעלות פיינע.
צו טוי איז יעקב גלייך ארום און ארום:
איז ניצליך, איז שטיל, איז אייביג און אומעטום.
מיכה הנביא זאגט די אייגענע זאך:
יעקב וועט ווי טוי זיין צווישען פעלקער א סך. (מז)
נאר דערפון אינגאנצען אבער די סבה,
איז צווישען איהם און גאט די שטארקע ליבע.
אייביג איז ישראל אין דעם געטימעל,
ווייל אייביג איז דער גאט זייער אין הימעל;
ווייל דער אייביגער גאט, וואס אין הימעל הויך,
איז צו ישראל ווי טוי טאקע ער אויך.
ווי גאט זאגט עס טאקע די ווערטער אליין,
און ווי די חכמים דערקלערען עס שיין, (מח)
ווייל ווי טוי פון חרמון איז גאטס השגחה,
גאט בעפעהלט אויף אייביג לעבען און ברכה.
אויך צו א רויז האבען די חכמים דארט,
פארגליכען די ישראל מיט א קלוג ווארט.

יְרָקוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה אוֹמְרִים. תִּלְמִיהָ רַוֵּה נַחַת גְּדוּדֶיהָ בִּרְבִיבִם תְּמֹגְגֶנָּה צִמְחָהּ תְּבָרֵךְ:

בְּשַׁעַת גְרוֹים הִיטְק ווַיַאלֶעט דִי רוֹיז, אִיז בְּלַאם טוֹיט,
פַאלְט דַארוֹיף טוֹי, אִיז זִי ווִידֶער פְּרִישׁ אוּן רוֹיט.
בְּשַׁעַת נוֹיט דַאכְט זִיךְ, יִשְׂרָאֵל אִיז פַארְבַּיי,
קוֹים וֶוערְד עֶפִּים בֶּעסֶער, לֶעבְּט עֶר אוֹיף דָאס נַיי. מט)
דֶער טוֹי שְׁטֶעלְט זִיךְ אִין יִשְׂרָאֵל'ס לֶעבֶּען פִּיר,
אִין אַ גַאנְצֶען פָּסוּק אִיז נִכְלַל זַיין שִׁיר:
„ווִי טוֹי וֶועל אִיךְ צוּ דִי יִשְׂרָאֵל זַיין גְלַייךְ,
בִּין אֵייבִּיג, אוּמְטוּם, ווִי עֶר עוֹלָם בַּיי אַייךְ.
עֶר בְּלִיהְט ווִי אַ רוֹיז, גֶעהְט קֵיינְמָאל נִיט אוּנְטֶער,
ווִי לְבָנוֹן'ס וַואלְד זַיין ווָארְצֶעל אַ גֶעזוּנְטֶער".
יְרָקוֹת שֶׁבַּשָּׂדֶה, דִי קְרַייטֶער, וָואס מֶען זֵייעְט אוֹיף דִי פֶעלְדֶער,
אוּן וַואקְסֶען נִיט ווִילְד ווִי גְרָאז אִין דִי וֶועלְדֶער,
וָואס דֶעם מֶענְשֶׁען קוּמְט נֶעבִּיךְ אָן גֶענוּג שְׁוֶוער,
בִּיז עֶר בְּרֵיינְגְט זֵיי אַרוֹיס אוֹיף דֶער וֶועלְט אַהֶער:
עֶר אַקֶערְט פְּרִיהֶער, עֶר גְרָאבְּט אוּן מַאכְט בֵּייטֶען,
פַאר דֶער זְרִיעָה אַ גֶעלֶעגֶער צוּבְּרֵייטֶען.
נֵייךְ, וַוארְם צוּלִיגֶען זָאל דָארְט זַיין דֶער זְרִיעָה,
עֶר אִיז עֶם מְגַדֵל ווִי אַ קִינְד, רַייסְט קְרִיעָה.
לְסוֹף אַז עֶר פַּטֶרְט אָפּ אַרְבַּייט אַזוֹי פִיל,
הֵייבְּט עֶר צוּ גָאט דִי אוֹיגֶען אוֹיף מִיט גֶעפִיהְל.
גָאט זָאל מִיט חֶסֶד אוֹיף זִיךְ נֶעהמֶען אַצִינְד,
בּוּשְׁפַּייזֶען, צוּהָאדֶעוֶוען דָאס יוּנְגֶע קִינְד.

שִׁבּוֹלֶת חִטִּים אוֹמֶרֶת · שִׁיר הַמַּעֲלוֹת מִמַּעֲמַקִּים קְרָאתִיךָ יְיָ׃

ער זאל רַחֲמָנוּת האָבּען אויף אַלע לײט,
און זאל גֶעבּען גוּטע רֶעגֶענס אין דער צייט.
עס זאל אויפגֶעהן און וואַקסען מיט הַצְלָחָה,
אויף פֶעלדער אויף קְרייטֶער זאל זיין די בְּרָכָה.
די קְרייטֶער אויפ'ן פֶעלד אַרום און אַרום,
וואס וואַקסען און בְּליהען מיט גאָטס הילף אוּמְטוּם,
ווי דערצֶעהלען גאָטס חֲסָדִים אָהן אַ צאָהל,
זינגֶען, זאגֶען שִׁירָה אַלֶע מיט אַ מאָל:
„די בּייטען אין פֶעלד האָסט דוּ אָנגֶעטרונקען,
טיף צווישען זיי דאָרט דאס וואַסער געזונקען,
מיט גוּסרֶעגֶענס דערווייכט די ערד, איטליכס אָרט,
דאס געוועקס, די תְּבוּאָה איהרע געבּענשט דאָרט".
שִׁבּוֹלֶת חִטִּים · דאס ווייץ, דער בּעסטער מין צווישען תְּבוּאוֹת דאָ,

וואס צוּ זיינע מַעֲלוֹת זיין גְלייכען ניטאָ,
וואָלט דאָך בּעדאַרפט פוּן אַלע גרֶעסער זיין אויך,
האַלטען דעם קאָפּ אַרויף, וואַקסען אין דער הויך, ג)
לְסוֹף גאָר איז עס דַוְקָא מֶעהר עָנָיו פוּן זיי,
קריכט ניט ווייט אויף די הויכע בּערג אַלערליי.
זיי שטופען זיך העט אויבּען אויף די בּערג דאָרט,
און ער נעהמט טיף נידריגֶער פוּן זיי איין אָרט. א)
און טאקי ווייל ער איז וויכטיג, אַזוֹי שווער,
טאַקע ווייל ער האט אין קאָפּ פוּן אַלע מֶעהר,

שִׁבּוֹלֶת שְׂעוֹרִים אוֹמֶרֶת. תְּפִלָּה לְעָנִי כִי יַעֲטֹף וְלִפְנֵי יְיָ יִשְׁפֹּךְ שִׂיחוֹ:

וויל ער איז פון אלע איטליכען ליבער,
איז ער א שפל און קוקט אראפ דריבער.
האט נאך דערצו איין אפען הארץ א פיינע, נב)
אזוי איז טאקי גאר די טבע זיינע.
פונ'ם ווייך דער טייערער וויכטיגער זאנג,
וואס זיינע מעלות זענען שוין בעקאנט לאנג,
ער האלט זיך גאר נידעריג און קוקט אראפ,
שאקעלט זיך און זאגט זיין שיר המעלות אפ.
„שיר המעלות, זאגט ער בהכנעה זיין שיר,
פון דער טיפקייט, א גאט, רוף איך צו דיר".
שבולת שעורים. דער גערשטען איז אויסגעברייט אין
דער וועלט ווייט,
און איז אומטום א מאכל פון ארמע לייט. נג)
איין מין, דער געוועהנטליכער איז דא פאראן,
הייסט ער ביים עולם „ראטעווע דעם ארמאן", נד)
וויל בשעת הונגער, אז פלעגט אויסקומען שמאל,
די גאנצע האפנונג אויף איהם געווען א מאל.
אויף איהם האט מען ארויסגעקוקט אין דער נויט,
צודערהאלטען די נשמה חאטש מיט זיין ברויט.
וויפיל תפילות בעט דער ארמאן מיט טרערען,
דער גערשטען זאל געראטען, צייטיג ווערען.
דרום פאסט טאקי ווי פונ'ם גערשטען דער זאנג
שאקעלט זיך, זאגט שירה מיט אזא געזאנג:

שְׂאָר הַשִׁבֳּלִים אוֹמְרוֹת. לָבְשׁוּ כָרִים הַצֹּאן וַעֲמָקִים יַעַטְפוּ בָר יִתְרוֹעֲעוּ אַף יָשִׁירוּ:

„אַ תְּפִילָה צוּם אָרְמַאן בְּשַׁעַת צָרוֹת אוּן לֵייד,
אוּן פַאר גָאט קְלַאגְט עֶר זִיךְ, פַארְגִיסְט זַיינֶע רֵייד".

שְׂאָר הַשִׁבֳּלִים. אַלֶע תְּבוּאוֹת אִין דִי זַאנְגֶען אַז זֵיי שְׁטֵעהְן,
מֶעג מֶען אָנְצוּקוּקֶען אוֹיף דִי פֶעלְדֶער גֶעהְן.
ס׳אִיז אַ פַארְגְנִיגֶען, אַ פְרֵייד צוּזֶעהן זֵיי דָארְט,
זֵיי שָׁאקְלֶען זִיךְ, שְׁטֵעהְן נִיט אַיין שְׁטִיל אוֹיף אֵיין אָרְט.
לָאז נָאר אַ קְלֵיין ווִינְטֶעלֶע בְּלָאזֶען אוֹיף זֵיי,
הַאפֶּען זֵיי ווִי קִינְדֶער זִיךְ אוֹיף מִיט אַ גֶעשְׁרֵיי.
אַהִין אוּן אַהֶער ווַארְפְט זִיךְ אִיטְלִיכֶער זַאנְג,
קִישֶׁען זִיךְ פְרַיינְדְלִיךְ, ווִיטֶען זִיךְ מִיט גֶעזַאנְג.
צוּ אַיין אָפֶּערֶע זֶענֶען דָא פֶעלְדֶער גְלַייךְ,
זֵיי זִינְגֶען, זֵיי זֶענֶען אוֹיסְגֶעפּוּצְט זֶעהר רַייךְ,
מִיט אַפָּארְהַאנְג, ווָאס אִיז מְשׁוּנֶה לַאנְג אִי בְּרֵייט,
אוֹיף אִיהם פוּן אַלֶע פַארְבֶען אַ גְרוֹיסֶע קְווַייט.
בֶּעדֶעקְט מִיט אַ לֶעבֶּעדִיגֶער ווָאלֶענֶער דֶעק-
מִיט טְשֶׁערֶעדֶעס שָׁאף אַלֶערְלֵיי אָהן אַיין עָק.
טַאקִי נָאר גָאט קֶען אוֹיסְוֶועבֶען אַזַא קְלֵייד,
צוּ אִיהם אַ הַלְלוּיָה זִינְגְט מֶען דָארְט מִיט פְרֵייד.
מֶען זֶעהט הֶערְט, גְרוֹיסְקַייט אִין אַלֶע עָרְטֶער,
דִי זַאנְגֶען זָאגֶען שִׁירָה, רֵיידֶען ווֶערְטֶער:
„מִיט שָׁאף בֶּעקְלֵיידֶען זִיךְ דִי פֶעלְדֶער אוּמְטוּם,
דִי טָאהלֶען ווִיקְלֶען זִיךְ מִיט תְּבוּאוֹת אַרוּם,

אילָנות שֶׁבַּשָׂדֶה אומְרִים. אָז יְרַנְנוּ כָּל עֲצֵי יָעַר:

עָס שְׁווִיבֶּעלְט, עָס גְרִיבֶּעלְט אִין אִיטְלִיכֶער זַייט,
עָס שְׁרַייעָן און עָס זִינְגֶען אַלֶע גַאנְץ ווייט.
אִילָנות שֶׁבַּשָׂדֶה. וָועהר שַׁיין הָאט בֶּעשַׁאפֶען גָאט דִי
וֶועלְט זַיינֶע.
אִין אִיהר גֶעפְּלַאנְצְט אַלֶערְלֵייא בֵּיימֶער פַיינֶע.
ווִי אַ גַן־עֵדֶן וֶועהט דוּרְךְ זֵיי דִי עֶרְד אוֹיס,
און נוּטְצֶען אֶהן אַ בְּרֶעג קוּמְט פוּן זֵיי אַרוֹיס.
דֶער מֶענְשׁ אָבֶּער מִיט זַיינֶע תַּאֲווֹת און זִינְד,
פַארְדַארְבְּט זִי אוּמְטוּם אַזוֹי ווִי אַ וַוילְד קִינְד.
נָאךְ אִין אָנְהֵייב אִיז זַיין הַארְץ גֶעוֶועזֶען נִישְׁט גוּט,
עֶר מַאכְט שְׁטַארְקֶע מִלְחָמוֹת און פַארְגִיסְט בְּלוּט.
אִין דִי מִלְחָמוֹת פַארְוִויסְט עֶר נָאךְ פֶעלְדֶער,
הַאקְט אוֹיס אַלֶערְלֵייא בֵּיימֶער, גַאנְצֶע וֶועלְדֶער.
פוּן אַ טְהֵייל מַאכְט עֶר אַ לַאגֶער אוֹיף דֶער שְׁטֶעל,
און דֶעם גְרֶעסְטֶען טְהֵייל גְלַאט חָרֵב, אוּמְזִיסְט תֵּל.
אַזוֹי הָאט אַמָאל אִין דֶער וֶועלְט זִיךְ פַּאסִירְט
אַזוֹי הָאבֶּען פֶעלְקֶער דֶענְסְמָאל זִיךְ גֶעפִיהְרְט.
ווִי עָס שְׁטֵעהט אִין פָּסוּק אִין אַ סַךְ עֶרְטֶער,
מִיט רֵיינֶע דִבּוּרִים, מִיט קְלָארֶע וֶוערְטֶער. (ה)
דְרִיבֶּער זָאגְט דֶער הֵיילִיגֶער נָבִיא אַ וָוארְט,
ווִי טֶענֶענְבֵּיימֶער און דֶער וַואלְד לְבָנוֹן דָארְט,
פְרֵייעָן זִיךְ אַז שְׁטַארְבְּט פוּן בָּבֶל דֶער מֶלֶךְ,
זִינְט דוּ לִיגְסְט אִין קֶבֶר, זָאגֶען זֵיי פְרֵיילֶעךְ,

לִפְנֵי יְיָ כִּי בָא לִשְׁפֹּט הָאָרֶץ יִשְׁפֹּט תֵּבֵל בְּצֶדֶק וְעַמִּים בֶּאֱמוּנָתוֹ:

גֶּפֶן אוֹמֶרֶת. כֹּה אָמַר יְיָ כַּאֲשֶׁר יִמָּצֵא הַתִּירוֹשׁ בָּאֶשְׁכּוֹל

זִינְט הָאסְט בֶּעקוּמֶען דִי מַפָּלָה, דֶעם שְׁלַאק,
קוּמְט אוֹיף אוּנְז מֶעהר נִיט קַיין הֶעקֶער מִיט זַיין הַאק. נו)
נָאר מִיר הָאפֶען, עֶס וֶועט קוּמֶען יֶענֶער טָאג,
אִין וֶועלְכֶען, לוֹיט דִי הֵיילִיגֶע נְבִיאִים׳ס זָאג,
וֶועט גָאט רִיכְטֶען צְוִוישֶׁען דִי פֶעלְקֶער אַ מָאל,
אוּן אוֹיסְגְלַייכֶען דִי פִיל אוּמוֹת אָהן אַ צָאהל,
פָאלְק אַקֶעגֶען פָאלְק נִישְׁט אוֹיפְהֵייבֶען קַיין שְׁוֶוערְד,
אוּן מֶעהר קַיין מִלְחָמָה הַאלְטֶען אוֹיף דֶער עֶרְד, נז)
גֶערֶעכְטִיגְקַייט אוּן וָוארְהַייט וֶועט זַיין גֶעשְׁטֶעלְט,
מֶען וֶועט נִיט שָׁאדֶען אוּן פַארְדַארְבֶען דִי וֶועלְט. נח)
זִיכֶער וֶועט מֶען זִיטְצֶען אִין וִויסְטֶע פֶעלְדֶער,
זִיךְ שְׁלֶעפֶען אוּן שְׁלָאפֶען אִין דִי וֶועלְדֶער. נט)
דִי בֵּיימֶער זָאגֶען שִׁירָה, שְׁרַייעֶן אִיצְט גְוַואלְד:
„אַ מָאל וֶועלֶען זִינְגֶען בֵּיימֶער פוּנֶ׳ם וַואלְד,
גָאט וֶועט קוּמֶען, וֶועט קוּמֶען רִיכְטֶען דִי עֶרְד,
נִישְׁט מִיט קַיין כְּלֵי־זַיִן אוּן נִישְׁט מִיט קַיין שְׁוֶוערְד,
מִיט גֶערֶעכְטִיגְקַייט וֶועט עֶר דִי וֶועלְט רִיכְטֶען,
אוּן דִי פֶעלְקֶער מִיט זַיין וָוארְהַייט פַארְרִיכְטֶען". ס)

גֶּפֶן. דֶער וַויינְשְׁטָאק אִיז יִשְׂרָאֵל אִין אַלֶע פֶעל,
זָאגֶען אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים אִין אַ שְׁטֶעל.

וְאָמַר אַל תַּשְׁחִיתֵהוּ כִּי בְרָכָה בּוֹ כֵּן אֶעֱשֶׂה לְמַעַן עֲבָדַי לְבִלְתִּי הַשְׁחִית הַכֹּל:

די צווייגליך, פונים ווייַנשטאק דער חיזוק גאר,
וואס טראגען בלעטער און טרויבען אלע יאהר,
דאס זענען די בעלי בתים, רייכע לייט,
וואס מען געפינט אין ישראל אלע צייט,
וואס מיט זייער חסד און צדקה געבען,
דערהאלטען זיי די ארמע לייט בײם לעבען;
די היינגלען טרויבען, די פירות גופא דארט,
דאס זענען די חכמים אין איטליכם ארט;
די בלעטער דארט, וואס פון אויבען ביז אראפ
פארדעקען די טרויבען און היטען זיי אפ,
דאס זענען מענשליך פונים נידריגען שטאנד,
וואס ארבייטען שווערע מלאכות אלער האנד.
זיי הארעווען מיט שווייס, ארבייטען אלסדינג,
די חכמים זאלען עסען, לעבען גרינג:
די ריטליך דארט, וואס דרעהען זיך ווילד ארום,
זענען יודישע ליידיגגעהער אומטום,
וואס פון זיי אליין קומט כלל גארנישט ארויס,
דרעהען זיך נאר און זויגען אנדערע אויס. סא)
דער ווייַנשטאק האלט זיך, אין איהם איטליכע זאך,
כל זמן עס וואקסען היינגליך טרויבען א סך.
אלא ניט, איז אין איהם נישטא דער עיקר,
צוהאקט מען איהם איינאנצען אויף שטיק-שטיקער.

תְּאֵנָה אוֹמֶרֶת. נוֹצֵר תְּאֵנָה יֹאכַל פִּרְיָהּ:

אִיז דָא אִין יִשְׂרָאֵל מֶענֶער מִיט פַארְשְׁטַאנְד,
הָאט עֶר צוּלִיב זֵיי אַ קִיוּם, אַ בֶּעשְׁטַאנְד.
זַיינֶע חֲכָמִים, וָואס שְׁפִּילֶען אַ רָאלְיֶע,
זֵיי פַארְרִיכְטֶען אִיהם דָאס מַזָל, דִי דָאלְיֶע.
וֶוען נִיט דִי גוּטֶע אוּן פְרוּמֶע, וֶוען נִיט זֵיי,
וָואס טוֹיגֶען דִי מִינֵי מֶענְשְׁלִיךְ אַלֶערְלֵיי.
דִי רַייכֶע לַייט זַיינֶע אוּן דִי בַּטְלָנִים
וֶוערֶען אִין דֶער וֶועלְט בֶּעטְרַאכְט פַאר גַזְלָנִים.
זֶענֶען לוֹיטֶער גְרָאז, בְּלֶעטֶער, אָרֶעם אִי רַייךְ,
מֶען מִישְׁט זֵיי אַלֶע אוֹיס מִיט דֶער בְּלָאטֶע גְלַייךְ.
טַאקִי נָאר דִי יִשְׂרָאֵל'ס גוּטֶע טְרוֹיבֶּען,
מֶענֶער וָואס גֶעלֶערֶענְט אִי אִין גָאט גְלוֹיבֶּען,
זֵיי הָאבֶּען גָאטְס וַויינְגָארְטֶען אִין יֶעדֶער צַייט
דֶערְהַאלְטֶען אוֹיף דֶער וֶועלְט אִין אִיטְלִיכֶער זַייט.
אַצוּנְד לָאמִיר נֶעהמֶען דֶעם וַויינְשְׁטָאק אַפִּיר,
אַזוֹי לָאזְט מֶען אִיהם זִינְגֶען, זָאגֶען זַיין שִׁיר:
„גָאט זָאגְט: וִוי אִין דֶעם הֵיינְגֶעל גֶעפִינְט זִיךְ וַויין,
זָאגְט מֶען דִי בְּרָכָה אִיז דָא, לָאז עֶס גַאנְץ זַיין;
אַזוֹי וֶועל אִיךְ צוּלִיב דִי גוּטֶע, פַיינֶע,
נִישְׁט פַארְדַארְבֶּען דִי אַלֶע יוּדֶען מַיינֶע״:
תְּאֵנָה־דֶער פַייגֶענְבּוֹים, וָואס בֶּערִיהמְט אִין דֶער וֶועלְט ווַייט,
זַיינֶע פֵּירוֹת וֶוערְד נִישְׁט צַייטִיג אִין אֵיין צַייט. סב)
בִּיסְלִיכְוַויים מוּז מֶען זֵיי אַלְץ קְלַייבֶּען דְרִיבֶּער.
בְּלַייבֶּען אוֹיפֶ'ן בּוֹים דִי פַארְטִיגֶע אִיבֶּער,

רִמּוֹן אוֹמֵר. כְּפֶלַח הָרִמּוֹן רַקָּתֵךְ מִבַּעַד לְצַמָּתֵךְ:

בעפאלט זיי עפּים א מין ווארעם א פּלאג,
און ווערען ווערעמדיג אלע אין איין טאג. סא)
מען מוז היטען די צייט און נישט פארגעסען,
אלא ניט, האט מען גארנישט וואס צו עסען.
מיט דעם פייגענבוים ווי אומצוגעהן ריכטיג
איז באמת איין ענין, וואס זעהר וויכטיג.
פונים פייגענבוים איז א מוסר פאר לייט,
ווי מען טאר ניט זיין פויל, פארשלאפען די צייט:
דער מענש מוז מיט ארבייט פארדינען אלסדינג,
הן תורה, הן וועלט-זאכען קומט נישט אן גרינג. סד)
אז מען איז נישט פויל,
האט מען אין דעם מויל:
ער זאגט: „ווער דעם פייגענבוים היט פארשטענדיג.
דער וועט די פירות זיינע עסען שטענדיג".
רמון, פון די ארץ-ישראל-פירות איינער,
איז דער מילגרוים, זעהר א רויטער, א שיינער,
אינווענדיג מיט א סך קערליך אנגעזעצט,
און אומטום ביים עולם בעליבט אי געשעצט.
אונזערע חכמים אין זעהר פיל ערטער,
גלייכען צו איהם די יודען מיט די ווערטער:
אפילו די ליידיגע מענשען ביי אייך
זענען פול מיט מצות ווי א מילגרוים גלייך. סה)
וועגען זיין געשטאלט און דעם רויטען קאליר,
פאסט טאקי דעם מילגרוים צוזאגען דעם שיר:

תמר אומר. צדיק כתמר יפרח כארז בלבנון ישגה:
תפוח אומר. כתפוח בעצי היער כן דודי בין הבנים
בצלו חמדתי וישבתי ופריו מתוק לחכי:

„ווי א העלפט מילגרוים א רויטע, א פיינע,
ווענען דיינע באקען, געליבטע מיינע". סו)
תמר. דער טייטעלבוים, א בוים וואס אומטום געאכט,
וואס פאר זיינע מעלות זיך בערידהמט געמאכט,
ער האט בעשיינט ארץ ישראל א מאל,
דארטען געבליהט און געוואקסען אהן א צאהל. סז)
זיין וואוקס איז וואונדער-שיין, שרעקליך הויך אי גלייך,
זיינע בלומען פיל, מיט זיסע פירות רייך. סח)
זיין וואקסען און זיין בליהען איז גאר אנטיק,
איז מיט זיינע פירות פאר מענשען א גליק.
ער איז א צייכען פון שלום, פון פרידען, סט)
צו איהם גלייך ווענען די פרומע ביי אידען,
מיט זייער גלייכקייט און מיט איטליכער זאך, ע)
בליהען, טראגען פירות און ניטצען א סך.
וואונדער-שיין איז דריבער די שירה געשטעלט,
וואס דער טייטעלבוים זאגט זי דער גאנצער וועלט:
„ווי א טייטעלבוים בליהעט דער צדיק אויך, עא)
ווי א צעדערבוים אין לבנון וואקסט ער הויך".
תפוח. פון די עפעלביימער א בערידהמטער סארט,
געפינט זיך ווייט אין ארץ ישראל דארט,
וואס שטעהט פאר זיינע מעלות ביים עולם הויך,
זיינע עפעל שמעקען זעהר, מען עסט זיי אויך. עב)

ווייער ריח קרעפטיגט, די קראנקע מחיה,
גיט־צו געזונט, גאר א נשמה א נייע. עג)
א צייכען פון ליבשאפט דארטען ביי די לייט,
ווענען זיי געוועזען אין דער אלטער צייט. עד)
דער מין בוים זאגט שירה, ווי איהם פאסט טאקע,
א שירה א זיסע און א געשמאקע:
ווי דער עפּעלבוים צווישען ביימער אין וואלד,
ווערד דורך זיין ריח פון אלע דערקענט באלד,
אזוי מיין געליבטער צווישען יונגע לייט,
אין זיין שאטען גלוסט איך זיצען אלע צייט,
ער קרעפטיגט מיך, גיט מיר צו געזונט א שטיק,
און זיין פרוכט צו מיין גומען זיס איין אנטיק.

פרק רביעי

שֶׁמֶשׁ אוֹמֶרֶת. שֶׁמֶשׁ יָרֵחַ עָמַד זְבֻלָה לְאוֹר חִצֶּיךָ

שֶׁמֶשׁ. דִי תּוֹרָה דֶערְלַייכְט דִי אוֹיגֶען, אִיז רֵיין קְלָאר,
אִיהרֶע וֶוערְטֶער רִיכְטִיג, אֱמֶת אוֹיף אַ הָאר,
דִי מַעֲשֵׂי בְּרֵאשִׁית שִׁילְדֶערְט זִי זֶעהר גֶעטְרַיי,
אִיהרֶע דֶערְצֶעהלוּנְגֶען פוּן אַ פֶעהלֶער פְרַיי.
אוֹיף אֵייבִּיג-אֵייבִּיגֶער צַייט אִיז אִיהר בֶּעשְׁטַאנְד,
דֶעם נַאר לֶערֶענְט זִי חָכְמָה, גִיט אִיהם פַארְשְׁטַאנְד.
„לִיכְט זָאל וֶוערֶען"-אִיז גָאטְס דֶער עֶרְשְׁטֶער בֶּעפֶעהל,
אוּן עֶס וֶוערְד לִיכְט דֶעם עֶרְשְׁטֶען טָאג אוֹיף דֶער שְׁטֶעל.
עֶרְשְׁט שְׁפֶּעטֶער גִיט דֶערְנָאך גָאט וַייטֶער אַ זָאג,
אוּן זוּן אוּן לְבָנָה וֶוערֶען דֶעם פֶערְטֶען טָאג. (עה
דֶעם פְּרָאסְטֶען עוֹלָם אִיז גֶעוֶועזֶען אַ וואוּנְדֶער,
קַשְׁיוֹת הָאט גֶעפְרֶעגְט אִימְלִיכֶער בֶּעזוּנְדֶער.
אַזֶעלְכֶם צוּוָאגֶען ווִי פַאלְט דִי תּוֹרָה אוֹיס,
פוּן דֶער לִיכְטִיגֶער זוּן קוּמְט דָאך לִיכְט אַרוֹיס,
ווִי אִיז מֶעגְלִיך צוּטְהֵיילֶען אִין צְוַויי טֶעג וַייט,
אַזֶעלְכֶם וָואס וֶוערֶען הָאט גֶעמוּזְט אִין אֵיין צַייט.
דִי גְרוֹיסֶע חֲכָמִים אִין אוּנְזֶערֶע טֶעג,
הָאבֶּען דֶערְגַאנְגֶען קְלָאר דֶעם אֱמֶת'ן וֶועג.

יְהַלְּכוּ לְנֹגַהּ בְּרַק חֲנִיתֶךָ: קוּמִי אוֹרִי כִּי בָא אוֹרֵךְ וּכְבוֹד יְיָ עָלַיִךְ זָרָח:

דִי זון אַלֵיין אִיז גָאר טונְקֶעל, הָאט קַיין שַיין,
אַרוּם אִיהר אִיז עֶפּיס אַ גַאז וָואס זֶעהר פַיין,
דֶער גַאז אַלֵיין-שַר אִיז דָאס לִיכְט, גַאנְץ רִיכְטִיג,
דוּרךְ דֶער זוּנְס בֶּעוֶועגוּנְג אִין אִיהם וֶוערְד לִיכְטִיג. ע׳)
אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים, וָואס זַייעֶרֶע רֵייד
טְרָאגֶען תָּמִיד אוֹיף זִיךְ פוּן מְשָׁלִים אַ קְלֵייד,
הָאבֶּען דִי אֵייגֶענֶע זַאךְ גֶעזָאגְט שוֹין לַאנְג,
מִיט זֶעהר אַ שֵׁיינֶער מַעֲשֶׂה אוֹיף זֵייעֶר גַאנְג:
בְּשַׁעַת קֹרַח הָאט מִיט מֹשֶׁה זִיךְ גֶעקְרִיגְט,
אוּן דִי עֶרְד דֶעמְמָאל הָאט פָּשׁוּט זִיךְ גֶעווִיגְט,
זֶענֶען זוּן אוּן לְבָנָה אִין דֶעם גֶעטִימֶעל,
אַרוֹיף אִין זְבוּל, הֶעט אִין אוֹיבֶּערְשְׁטֶען הִימֶעל.
רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, רוּפֶען זֵיי זִיךְ אָן,
וֶועסְט דוּ פַאר עַמְרָם׳ס זוּהן דָארְט דַיין מִשְׁפָּט טָאן,
וֶועלֶען מִיר לַייכְטֶען אוֹיף דֶער עֶרְד אַרָאפּ,
וֶוען נִיט, זָאגֶען מִיר דֶערְפוּן זִיךְ בֵּיידֶע אָפּ.
פַיילֶען אוּן שְׁפִּיזֶען וַוארְפְט דֶעמְמָאל גָאט אוֹיף זֵיי,
אוּן עֶנְטְפֶערְט מִיט אַ בֵּייזֶער, מִיט אַ גֶעשְׁרֵיי:
צוּ אַייךְ בּוּקֶען אַלֶע טָאג זִיךְ דִי הֵיידֶען,
דָאךְ לַייכְט אִיהר, קַיין וָוארְט אֲפִילוּ צוּרֵיידֶען.
מַיין כָּבוֹד דֶער הֵיילִיגֶער מַאכְט אַייךְ נִישְט אוֹיס,
פַאר אַ מֶענְשֶׁענְס כָּבוֹד שְׁטֶעלְט אִיהר זִיךְ אַרוֹיס.

ירח אומר. עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו:

אלע טאג אזוי בעקומען זיי פיילען,
און לייכטען דורכדעם אויף טויזענטער מיילען,
אזוי ווי פונ'ם פסוק דאס היילינע ווארט:
דורך פליהענדיגע פיילען ליכט שיינען זיי דארט: עז)
די כוונה זייערע איז אויבען אויף,
די זון איז טונקעל, נאר גאטס ליכט שיינט דארויף, עח)
דאס ליכט גאטס פון פריהער, פון די זיבען טעג, עט)
דערפון פליהען פיילען, שטראהלען אהן א ברעג.
אזוי איז כסדר פון אייביג אן געשטעלט,
און דורכדעם איז טאקי ליכטיג אין דער וועלט.
די חכמים'ס רייד זענען מחיה נפשות,
מען בעדארף נאר פארשטעהן זייערע דרשות.
נאך אזעלכע רייד און נאך אזא חקירה,
ווי וואונדער-שיין איז פון דער זון די שירה:
„די זון, די לבנה בעשטימט ער זייער ארט,
דורך פליהענדיגע פיילען ליכט שיינען זיי דארט.
שטעה אויף לייכט, אזוי זאגט זי ווייטער א שיר,
דיין ליכט איז דאך דא, גאטס כבוד שיינט אויף דיר".

ירח, די לבנה זעהט מען נישט תמיד אין איין שטאנד,
נישט תמיד גלייך זעהט מען איהר פנים אין לאנד,
צייטענווייס איז זי ביי אונז אינגאנצען דא,
צייטענווייס א שטיקעל, אדער גאר נישטא.

עס ווענדט זיך איהר פארענדערונג אלע צייט,
ווי זי שטעהט פון דער זון נאהענט אדער ווייט:
שטעהט זי צווישען דער ערד און זון אין דערמיט,
דענסמאל איז דער מולד און מען זעהט זי ניט.
וואס מעהר ווייטער פון דער זון ווערד זי גרעסער,
בעקומט אלץ מעהר פנים און זעהט אויס בעסער: פ)
אזוי טאנצט די לבנה איהר אייביגען טאנץ,
ווערד צייטענווייס געמינערט, צייטענווייס גאנץ.
אזוי מינען זיך אין פנים אלע צייט
די וואס קומען נעביך אן צו גרויסע לייט.
צו דער גרויסער זון קומט דאך אן די לבנה,
פון איהר נעהמט זי דאס ליכטיגקייט במתנה,
און אז מען קוקט יענעם אין דער האנד אריין,
מוז דאס פנים, דאס געשטאלט פארענדערט זיין.
מען שטעהט ווי עס קומט אויס, ווי נאך צייטען,
א מאל נאהענט און א מאל פונדערווייטען.
ווי נאך צייטען איז פון דער לבנה דער גאנג,
צייטענווייס איז ער קורץ און צייטענווייס לאנג.
זי ווייסט נישט די רגע פון איהר אונטערגעהן,
זי בלייבט א מאל קירצער, א מאל לייגער שטעהן. פא)
דעם טיפען ענין, די גרויסע כונה,
לאזט אונז אין איהר שירה הערען די לבנה:
„גאט מאכט די לבנה און אזוי זי געשטעלט,
צו צייטען זיך פארענדערען אין דער וועלט. פב)
די זון, וואס דארף ארום קיינעם זיך ניט דרעהן,
זי ווייסט זיך תמיד כסדר איהר אונטערגעהן.

כּוֹכָבִים אוֹמְרִים. וְהַמַּשְׂכִּילִים יַזְהִירוּ כְּזֹהַר הָרָקִיעַ וּמַצְדִּיקֵי הָרַבִּים כַּכּוֹכָבִים לְעוֹלָם וָעֶד:

כּוֹכָבִים, די שְׁטֶערֶן, וָואס אין הִימֶעל פִּיל אָהן אַ צָאהל,
וָואס קוּקֶען אַרָאפּ פוּן אוֹיבֶען אַלֶע מָאל,
זֵיי זִיצֶען ווִי די זוּן פֶּעסְט אוֹיף זֵייעֶר אָרְט,
הָאבֶּען זֵייעֶר לִיכְט און שַׁיינֶען אֵייבִּיג דָארְט.
אֵייבִּיג שְׁטֵעהֶען זֵיי און שַׁיינֶען אִינְאֵיינֶעם,
דַארְפֶען זֵייעֶר לִיכְט נִישְׁט בָּארְגֶען בַּיי קֵיינֶעם,
ווִי אַ שְׁטֵייגֶער די לְבָנָה און מַזָּלוֹת,
וָואס רַייסֶען אַלְץ אַנְדֶערֶע בַּיי די פָּאלֶעס,
דְרֵעהֶען זִיךְ אַרוּם דֶער זוּן ווִי אָרְמֶע לַייט,
און בֶּעקוּמֶען אַ נְדָבָה לִיכְט אַלֶע צַייט.
ווִי אוֹיךְ בַּיי אוּנְז מֶענְשֶׁען מַשְׂכִּילִים אַ סַך,
וָואס נֶעהמֶען אַלְץ בַּיי פְּרֶעמְדֶע אִיטְלִיכֶע זַאךְ,
פַארְשְׁטֵעהֶען און קֶענֶען מִיט יֶענֶעמְס פַארְשְׁטַאנְד,
אַלֵיין צוּפַארְשֶׁען זֶענֶען זֵיי נִיט אִין שְׁטַאנְד.
די שְׁטֶערֶען בֶּעדַארְפֶען קֵיינֶעמְס לִיכְט נִישְׁט, נֵיין,
זֵיי שַׁיינֶען און פוּנְקֶעלֶען אֵייבִּיג אַלֵיין. פג)
זֵיי בֶּעלַייכְטֶען נָאךְ מַזָּלוֹת אַלֶערְלֵיי,
וָואס גֵעהֶען און דְרֵעהֶען זִיךְ דָארְט אַרוּם זֵיי.
ווִי בַּיי אוּנְז די חֲכָמִים, גְרוֹיסֶע מֶענֶער,
וָואס זֵיי אַלֵיין זֶענֶען מוּפְלָגִים, קֶענֶער,
מִיט זֵייעֶר גוּטְסְקַייט, זֵייעֶר תּוֹרָה טַאקֶע,
זֶענֶען זֵיי פִּיל אַנְדֶערֶע מֶענְשֶׁען מְזַכֶּה.

וְאוֹמֵר. אַתָּה הוּא יְיָ לְבַדֶּךָ אַתָּה עָשִׂיתָ אֶת הַשָּׁמַיִם שְׁמֵי הַשָּׁמַיִם וְכָל צְבָאָם הָאָרֶץ וְכָל אֲשֶׁר עָלֶיהָ הַיַּמִּים

די לִיכְטִיגֶע שְׁטֶערֶען, וָואס לַייכְטֶען בַּיי נַאכְט,
זֵיי אַלֶע הָאט דָאךְ דֶער אױבֶּערְשְׁטֶער גֶעמַאכְט,
זַיין הַאנְד שְׁפְּרֵייט דֶעם הִימֶעל אוֹיס ווִי אַ גֶעצֶעלְט,
און די שְׁטֶערֶען אוֹיף זֵייעֶר וַואךְ דָארְט צוּשְׁטֶעלְט.
גָאט אַלֵיין אִיז אִין הִימֶעל אױבֶּען דֶער הֶער,
און אוּנְטֶען אוֹיף דֶער עָרֵד נִיטָא חוּץ אִיהם מֶעהר.
דָאךְ הָאבֶּען הֵיידֶען אוֹיף די שְׁטֶערֶען גֶעקוּקְט,
צוּ זֵיי זִיךְ גֶעקְנִיעט, צוּ זֵיי זִיךְ גֶעבּוּקְט.
גָאט זֵייעֶר מַיישְׁטֶער הָאבֶּען זֵיי נִישְׁט גֶעקֶענְט,
און גֶעדִינְט גָאר צוּ די וֶוערְק פוּן זַיינֶע הֶענְט.
די שְׁטֶערֶען אָבֶּער דָארְט אִין הִימֶעל אוּמְטוּם,
דֶערְצֶעהלֶען גָאטְס גְרוֹיסְקַייט, זַיין כָּבוֹד און רוּהם.
הַאלְטֶען דֶעם מֶענְשֶׁען אַ דְרָשָׁה בֶּעשְׁטֶענְדִיג,
זָאגֶען מוּסָר און מַאכֶען אִיהם פַארְשְׁטֶענְדִיג
זֵיי רֵיידֶען זֶעהר פִיל אִיבֶּער גָאט, אִיבֶּער לַייט,
וואוּיל וֶועלְכֶען פַארְשְׁטֵעהט, וָואס זֵייעֶר רֵייד בֶּעטַייט.
די שְׁטֶערֶען זָאגֶען שִׁירָה אֱמֶת רִיכְטִיג,
פוּן דֶער שִׁירָה וֶוערְד אִין די אוֹיגֶען לִיכְטִיג:
„די מַשְׂכִּילִים, וָואס קֶענֶען פַאר זִיךְ אַלֵיין,
שַׁיינֶען ווִי דֶער הִימֶעל פוּן יֶענֶעמְס לִיכְט שַׁיין;
די אָבֶּער וָואס טְהוּן גוּטְס און אַנְדֶערֶע מְזַכֶּה,
זֶענֶען ווִי שְׁטֶערֶען, וָואס גִיבֶּען לִיכְט טַאקֶע". סה)

וְכָל אֲשֶׁר בָּהֶם וְאַתָּה מְחַיֶּה אֶת כֻּלָּם וּצְבָא הַשָּׁמַיִם לְךָ מִשְׁתַּחֲוִים׃

דַארויף וָואס מֶען דִינְט צוּ זֵיי אִין פִיל עָרְטֶער,
זָאגֶען זֵיי רִיכְטִיג וַוייטֶער מִיט דִי וֶוערְטֶער:
„דוּ גָאט, דוּ אַלֵיין הָאסְט גֶעמַאכְט דִי הִימֶעל,
דִי הויכֶע הִימֶעל מִיט זֵייעֶר גֶערִימֶעל,
דִי עֶרְד מִיט דִי זַאכֶען אויף אִיהר אַלֶערְלֵיי,
דִי יַמִים מִיט דִי בֶּעשֶׁעפֶנִישׁ וָואס אִין זֵיי,
דוּ דֶערְהַאלְטְסְט אַלֶע, דוּ שְׁטֶעלְסְט זֵיי אַנִידֶער,
צוּ דִיר בוּקְט זִיךְ פוּן הִימֶעל דָאס גֶעשְׂלִידֶער“.

פרק חמישי

לִוְיָתָן אוֹמֵר. הוֹדוּ לַיְיָ כִּי טוֹב כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

לויתן, אין תהלים איז דא הודו א קאפיטעל
הייסט עס „הלל הגדול” מיט דעם טיטעל. פה)
דער גרויסער הלל איז דער נאמען זיינער,
א נאמען וועהר א שיינער, וועהר א פיינער,
און דעם נאמען האט עס בעקומען דריבער,
ווייל דער אויבערשטער, אונזער גאט דער ליבער,
זיצט אויבען און טהיילט ארויס דאס בעדערפניש,
אויף דער ערד אונטען צו אלע בעשעפניש.
אזוי שטעהט דאך דארט בפירוש, איז דער בעווייז:
„צו אלע בעשעפניש גיט ער זייער שפייז”.
און דאס איז א גרויסע וואונדערליכע זאך,
אויסצוהאלטען א וועלט מיט בריאים א סך. פו)
אויף איטליכען פון זיי צוהאבען איין אויג,
איטליכען בעזונדער געבען וואס איהם טויג.
פונ'ם קליין ווערמיל ביז דעם ראם מיט הערנער, פז)
דעם גראז, יענעם פלייש, דעם אנדערען קערנער.
דער לויתן, א בעשעפניש גאר א שרעק,
משונה גרויס, משונה לאנג, א וועלט אהן איין עק, פח)

דָּגִים אוֹמְרִים. קוֹל יְיָ עַל הַמָּיִם אֵל הַכָּבוֹד הִרְעִים יְיָ עַל מַיִם רַבִּים:

זַיין עֶסֶען, זַיין טְרִינְקֶען טָאר נִישְׁט זַיין גֶעפֶּעהלְט,
עֶר עֶסְט און טְרִינְקְט אַלֵיין פַאר אַ גַאנְצֶער וֶועלְט,
טְרִינְקְט הֶעם יַרְדֵן וַואסֶער אוֹיס אִינְגַאנְצֶען גָאר, פט)
און פַארְקְרִימְט זִיךְ נִישְׁט אֲפִילוּ אוֹיף אַ הָאר.
פון דְרַיי הוּנְדֶערְט מַייל און מֶעהר, אַזֶעלְכֶע פִּישׁ,
קוֹמֶען מַחֲנוֹת־וַויים בֶּעשְׁטֶענְדִיג צוּ זַיין טִישׁ, צ)
אִי דָאס אִיז עֶר דֶערְמִיט נָאךְ גָאר נִיט יוֹצֵא,
דִי חַלָּה קְוֶועלְט אִיהם נִיט אוֹיף דֶער הַמוֹצִיא
דֶער לִוְיָתָן, וָואס אַ וֶועלְט פַארְנֶעהמְט זַיין מוֹיל,
אִיז גֶעזוּנְט אַייזֶען, עֶס נֶעהמְט אִיהם נִישְׁט קַיין קוֹיל, צא)
וָואס עֶר בֶּעדַארְף הָאבֶּען עֶסֶען שְׁרֶעקְלִיךְ פִּיל,
און בַּיי גָאט אִיז עֶר אִינְגַאנְצֶען גָאר אַ שְׁפִּיל צב)
און שִׁיקְט אִיהם תָּמִיד צוּ זַיין לֶעבֶּענְס מִיטֶעל,
עֶר זָאגְט דֶעם הַלֵּל, הוֹדוּ דָאס קַאפִּיטֶעל.
עֶר זָאגְט אִיהם פוּן אָנְהֵייבּ, אִיז מִתְפַּלֵּל,
און אִיז שׁוֹין מוֹצִיא דִי וֶועלְט מִיט זַיין הַלֵּל.
„הוֹדוּ, לוֹיבְּט גָאט, זָאגְט עֶר שִׁירָה אוֹיף אַ קוֹל,
דֶען גוּט אִיז עֶר, זַיין גְנָאד אֵייבִּיג אַלֶע מָאל“.

דָגִים. דָוִד הַמֶּלֶךְ, דֶער מְשׁוֹרֵר דֶער זִיסֶער,
שִׁילְדֶערְט גָאטְס וואוּנְדֶער אִין דֶעם טִיף גֶעוַויסֶער,
דִי וָואס זֶעגְלֶען מִיט שִׁיפֶען אִין יַם נְסִיעוֹת,
וָואס הָאבֶּען פוּנֶם גֶעשֶׁעפְט אִין וַואסֶער יְדִיעוֹת,

זֵייא זֶעהֶען פוּן גָאט דִי גְרוֹיסֶע מַעֲשִׂים דָארְט,
אוּן דִי וואוּנְדֶער זַיינֶע אִין דֶעם טִיפֶען אָרְט.
קוּים זָאגְט עֶר, אוּן בַּאלְד וֶוערְד אַ שְׁטוּרֶעם, אַ ווִינְד,
דִי חְוַואלְיֶעס דֶערְהֵייבֶּען זִיךְ שְׁרֶעקְלִיךְ גֶעשְׁווִינְד.
זֵייא דֶערְהֵייבֶּען זִיךְ גַאנְץ הוֹיךְ בִּיז צוּם הִימֶעל,
זֵייא זִינְקֶען אִין אָפְּגְרוּנְט מִיט אַ גֶעטִימֶעל.
צוּמִישְׁט וֶוערֶען דִי שִׁיפְסְלַייט בַּאלְד אוֹיפֶין פְּלֶעק,
דִי נְשָׁמָה פָּשׁוּט גֵעהט זֵייא אַרוֹיס פַאר שְׁרֶעק.
אַז דֶער ווִינְד וֶוערְד שְׁטִיל, דִי חְוַואלְיֶעס אַנְשְׁווִיגֶען,
אוּן זֵייא קוּמֶען אַ הֵיים מִיט נְרוֹיס פַארְגְנִיגֶען,
לוֹיבֶּען זֵייא גָאטְס גְנָאד אִיטְלִיכֶער בֶּעזוּנְדֶער
הָאבֶּען לַייט צוּדֶערְצֵעהלֶען זַיינֶע וואוּנְדֶער. צג)
וֶוען מֶענְשֶׁען וָואס מִיט דֶעם יַם נִישְׁט גוּט בֶּעקַאנְט,
אוּן אִיז פַאר זֵייא בִּיז אַצִינְד אַ פְּרֶעמְדֶער קַאנְט;
וָואס פָאהרֶען אוֹיף אִיהם נָאר אוֹיבֶּען, אִי דָאס, גִיךְ,
אוּן ווֵייסֶען נִיט וָואס דָארְט אִינְוֶוענִיג טְהוּט זִיךְ,
וָוען זֵייא, פָאהרֶענְדִיג אַ מָאל אוֹיף דִי שִׁיפֶען,
דֶער צֵעהלֶען וואוּנְדֶער פוּנֶ'ם יַם דֶעם טִיפֶען,
וָואס זָאלֶען שׁוֹין זָאגֶען דִי פִישׁ אַלֶערְלֵייא,
וָואס דֶערְגַאנְצֶער יַם אִיז אַ וואוֹינוּנְג פַאר זֵייא.
זֵייא זֶעהֶען דָאךְ דָארְט פוּל אִין אִיטְלִיכֶער זַייט,
אוּן זֶעהֶען דָאךְ גָאטְס וואוּנְדֶער אִין אַלֶע צַייט,
זֵייא זֶעהֶען דָאךְ יָא גָאטְס כֹּחַ דָארְט אוּמֶטוּם,
הֶערֶען זַיינֶע קוֹלוֹת אַרוּם אוּן אַרוּם.
הֶערֶען אוֹיף דִי וַואסֶער זַיין שְׁרֶעקְלִיךְ גֶעשְׁרֵייא,
ווִי עֶר דֶערְלַאנְגְט מִיט כֹּחַ דֶעם יַם אַ דְרֵייא,

תַּנִּינִים אוֹמְרִים: הַלְלוּ אֶת יְיָ מִן הָאָרֶץ תַּנִּינִים וְכָל תְּהֹמוֹת:

אַז עֶר שְׁפְּרִינְגְט אַזְש אוּנְטֶער פְּלוּצְלִים פוּן אוּנְטֶען,
אוּן עֶפֶּענְט ווִי אַ מוֹיל אוֹיף זַיינֶע גְרוּנְטֶען,
ווִי גָאט שְׁטוּרֶעמְט, גִיט דֶעם שְׁטָאלְצֶען יַם אַ שְׁמִיץ,
מִיט זַיין קְנַאקֶענְדִיגֶען דוּנֶער, מִיט זַיין בְּלִיץ.
דֶער יַם שְׁטֶעלְט זִיךְ דִיבָּאם, סָאפֶּעט ווִי אַ פֶּערְד,
אָט שְׁפְּרִינְגְט עֶר אַרוֹיס, אָט צוּטְרָאגְט עֶר דִי עֶרְד.
עֶר צַאפֶּעלְט אוּן עֶס זֶעצְט אִיהם אַרוֹיס אַ שוֹים,
גָאט אָבֶּער הַאלְט מִיט כֹּחַ אִיהם בַּיי דֶער צוֹים.
דִי פִישׁ, וָואס אִין יַם נֶעכְטִיגֶען אוּן טָאגֶען,
זֵיי פַּאסְט זֵייעֶר שִׁירָה, זֵיי פַּאסְט צוּוָאגֶען:
„גָאטְס קוֹל הִילְכְט אִיבֶּער וַואסֶער אוּמְטוּם,
גָאט, וָואס אִיהם גֶעהֶער כָּבוֹד אִי רוּהם,
עֶר דוּנֶערְט מִיט גְרוֹיס כֹּחַ אַ שְׁרֶעק,
אִיבֶּער פִיל גֶעווִיסֶער אַהִן אַיין עֶק".

תַּנִּינִים. מְשׁוּנֶה ווִילְדֶע חַיּוֹת זֶענֶען אִין יַם דָא,
מְשׁוּנֶה גְרוֹיס אוּן שְׁטַארְק, זֵייעֶר גְלַייכֶען נִיטָא. (צד
זֵיי זֶענֶען אִין יַם דִי פַיינֶע בְּרִיּוֹת דָארְט,
אוּן גֶעפִינֶען זִיךְ דָארְטֶען אִין אִיטְלִיכְס אָרְט.
אִין אָפְּגְרוּנְטֶען וָואס טִיף אַ מוֹרָא, אַ שְׁרֶעק,
אַזְש בִּיז אַהִינְצוּ גְרוּנְטֶעוֶוען זִיךְ דִי שְׁלֶעק.
דִי אוֹצְרוֹת, וָואס גָאט פַארְבָּארְגְט וַואסֶער דַארִין,
אוּנְטֶער דֶער עֶרְד, וָואס קֵיינֶער קוּמְט נִישְׁט אַהִין,

עגור אומר. הודו ליי בכנור עשור זמרו לו:

אי די טיפע אוצרות האלטען זיי ניט אפ,
זיי שווימען און לאזען זיך אהין אראפ.
דאס וואס זיי זעהען דארטען פון גאטס וואנדער,
איז איביג א סוד פאר די מענשענס־קינדער.
זיי זעהען גאטס גבורות, וואס דארטען געהט פיר,
און קענען פון הללויה זאגען דעם שיר:
„הללויה, לויבט גאט, איהר פון דער ערד אונטען,
גרויסע ים־בעשעפעניש און אלע גרונטען".
עגור: דער עגור איז א פייגעל נישט קיין קליינער,
מיט לאנגע פיס ווי שטאלצען, זעהר א שיינער.
האלט זיך אויף די זומפען אין איטליכען קאנט,
און איז מיט דעם נאמען זשוראוועל בעקאנט, צה)
ער איז פון דער נאטור א גרויסער שרייער
דיין שטימע איז גאר א טרומייט זעהר טהייער. צו)
טרומייטערט ער, איז איהם נישט איינצושטילען.
האט געמעגט אויף אלע חתונות שפילען.
א געשוועסטערקינד האט ער אין א ווייט ארט, צז)
רופט מען איהם פשוט טרומייטערפויגעל דארט:
אונזערע חכמים איז בעקאנט זיין געשריי:
„כרוכיא דער שרייער" אזוי הייסט ער ביי זיי. צח)
דער קלעזמער גיט קאנצערטען נישט פאר קיין געלט,
איהם קען גאר אומזיסט הערען די גאנצע וועלט.
ער רייסט שרייענדיג זיך פשוט איין די קעהל,
א שירה צו גאט טרומייטערט ער זעהר העל:

חֲסִידָה אוֹמֶרֶת: דַּבְּרוּ עַל לֵב יְרוּשָׁלַיִם וְקִרְאוּ אֵלֶיהָ כִּי מָלְאָה צְבָאָהּ כִּי נִרְצָה עֲוֹנָהּ כִּי לָקְחָה מִיַּד יְיָ כִּפְלַיִם בְּכָל חַטֹּאתֶיהָ:

זאגט ווי איהם פאסט אזוי: „לויבט גאט אויף איין הארף,
אויף א פידעל פון צעהן שטרונעס שפילט איהם שארף״.

חסידה, דער פויגעל מיט לאנגע פיס, ווייס וואונדער־שיין,
דאס איז דער בושעל מיט זיין כבוד אליין, צט)
איטליכער זעהט איהם נישט איין מאל, נאר א סך,
ער שטעהט קוואטיר ביי אונז אויבען אויפ׳ן דאך.
מען לייגט איהם אונטער פון א וואגען א ראד,
ער זיצט דארטען בשלום, טהוט קיינעם קיין שאד.
זומער נאר איז ער אונזער גאסט, אויף א צייט,
און ווינטער פארלאזט ער אונז, פליהט אוועק ווייט.
פארלאזט זיין נעסט, ווארפט אוועק נעביך זיין ארט,
און פליהט אין ווארמע לענדער, אין גלות דארט.
אוממיטיג ווערד אויפ׳ן הארץ אז ער פליהט אוועק,
אוממוט וויסט־טרויעריג ווערד דענסמאל א שרעק.
קומענדיג פון זיין גלות אין אנהייב מאי,
ברייננט ער א פרעהליך געמיט אונז אויף דאס ניי.
א ניי לעבען ווערד דענסמאל אויף די פעלדער,
און עס שוויבעלט, עס גריבעלט אין די וועלדער.
אזוי וואנדערט ער תמיד אויף איין שטייגער,
תמיד אין איין צייט, ריכטיג ווי א זייגער.

נֶשֶׁר אוֹמֵר. וְאַתָּה יְיָ אֱלֹהִים צְבָאוֹת אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל

ירמיה הנביא שטראפט די יודען און קלאגט,
שטעלט דעם בושעל זיי פאר א מוסר און זאגט:
„דער בושעל, זאגט ער, וואס פליהט אין הימעל הויך,
ער אפילו ווייסט די צייטען זיינע אויך,
די צייט פון זיינע נסיעות קיינמאל פארפעהלט,
און מיין פאלק ווייס ניט גאטס פיהרונג אין דער וועלט”. (ק)
דער בושעל, וואס א שטארקער מקורב מיט לייט,
קען מיט זיין לעבען, וואס ער פיהרט אלע צייט,
איטליכען טרייסטען און אויסרעדען דאס הארץ,
בשעת עפים א צרה, עפים א שמארץ.
איך, ברידער, ווער פארוואגעלט, קען ער זאגען,
גאט העלפט, קום איך ווידער, צו—וואס זיך זארגען,
בפרט ירושלים, וואס נעביך וויסט, טויט,
איהר אויסרעדען דאס הארץ קען ער אין דער נויט.
אויף אלמדינג א צייט, נעהמט ער זי איין מיט רייד,
נאך צרות און גלות קומט מנוחה און פרייד.
דער בושעל אויפ׳ן דאך קוקט צו אונז אראפ,
און קלאפט פון דארטען די שירה זיינע אפ:
„רעדט דאס הארץ ירושלים אויס און זאגט איהר,
איהר שלעכטע צייט איז דערפילט, האט א שיעור,
איהר שולד איז בעוויליגט געווארען אצינד,
איז נעביך טאפעל בעשטראפט פאר איהרע זינד”.
נשר. דער אדלער, וואס וואקסט פון דער גילדענער פאהן,
איז מלך איבער די עופות פון לאנג אן. (קא)

הַקִּיצָה לִפְקֹד כָּל הַגּוֹיִם אַל תָּחֹן כָּל בֹּגְדֵי אָוֶן סֶלָה:

זַיין כֹּחַ, זַיין ווילְדְקַייט אִיז קַיין קָאטָאוֶועס,
פֵייגֶעל צִיטֶערֶען פַאר אִיהם אֵימוֹת מָוֶת.
שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז זַיין צָארֶען, מְשׁוּנֶה ווילְד זַיין גְרִים,
קַיין פִּיצֶעל רַחֲמָנוּת אִיז נִישְׁטָא בַּיי אִיהם.
עֶר פְלִיהט גַאנְץ הויךְ מִיט זַיינֶע שְׁטַארְקֶע פְלִיגֶעל,
קוּקְט אִין דֶער זוּן אַרַיין ווִי אִין אַ שְׁפִּיגֶעל.
קוּקְט אוֹיךְ אוּנְטֶען אַרָאפּ מִיט זַיין שַׁארְף אֵייגֶעל,
אוּן זוּכְט זִיךְ אַ קָרְבָּן אוֹיס פוּן דִי פֵייגֶעל.
אַ תַּקִיף אִין דֶער לוּפְט דָארְט אִיז עֶר אֵיינֶער,
פוּן זַיינֶע נֶעגֶעל דְרֵעהט זִיךְ נִישְׁט אוֹיס קֵיינֶער.
ווֶען דִי רָאבֶּען, שֵׁיינֶע, גוּטֶע חֶבְרָה-לַייט,
כָּלְבּוֹ'נִיקֶעס, ווָאס זֶענֶען שְׁרֶעקְלִיךְ פַּארְשַׁייט,
וַוארְפֶען אַ מָאל פוּן זִיךְ אַרָאפּ דִי לֵייצֶען,
נֶעהמֶען זִיךְ צוּנוֹיף דֶעם אָדְלֶער צוּרֵייצֶען,
שְׁווַייגְט עֶר תְּחִילַת אוּן מַאכְט זִיךְ גָארְנִישְׁט דַארוֹיס,
דֶערְנָאךְ הַאלְט עֶר דִי עַזּוּת שׁוֹין מֶעהר נִיט אוֹיס.
חַאפְּט זִיךְ אוֹיף, מַאכְט פוּן דִי אַפְּטְרִינִיגֶע תֵּל,
בֶּעשְׁטְרָאפְט זֵיי אַלֶע מִיט כַּעַס אוֹיף דֶער שְׁטֶעל.
עֶר צוּרַייסְט זֵיי מִיט זַיינֶע נֶעגֶעל אַ שְׁרֶעק,
פוּן זֵייעֶר שְׁרַייעֶן ווֶערְד אוֹיף אֵייבִּיג אַיין עֶק.
דֶער אָדְלֶער, ווָאס קֵיינֶעם מִיט גָאטֶס חֶסֶד, גְנָאד,
ווָאס אִיז גֶעזוּנְט אוּן בֶּעהִיט פוּן בֵּייז, פוּן שָׁאד,
ווָאס הָאט אַ פִּסְק אוּן נֶעגֶעל, שַׁארְפֶע ווָאפֶען.

עורב אומר. מִי יָכִין לָעֹרֵב צֵידוֹ כִּי יְלָדָיו אֶל אֵל יְשַׁוֵּעוּ: נוֹתֵן לִבְהֵמָה לַחְמָהּ לִבְנֵי עֹרֵב אֲשֶׁר יִקְרָאוּ:

זיינע פיינד דערמיט צוטויטען, צושטראפען.
אט דער מלך פון די עופות אלערליי,
זאגט ווי א גבור זיין שירה מיט געשריי:
„א, אלמעכטיגער גאט, פון הערשאפט דער הער,
שטארקער גאט ישראל׳ס, שטעה אויף, שוויג ניט מעהר.
אלע בעוואוינער פון דער ערד שלאג, שעדיג,
און קיינעם פון די פעלשער זיי ניט גענעדיג״.
עורב. די ראב, וואס איהרע פעדערען זענען שווארץ,
זי האט, זאגט מען, בטבע א שטיינערען הארץ.
די חכמים דערצעהלען אין פיל ערטער
וועגען איהר א מעשה אט מיט די ווערטער:
אז די ראב געווינט, זענען די קינדער וויים:
הא, זאגט דער זכר, וואס איז דאס פאר א נייס,
דו ביסט, א פנים, א נקבה א פיינע,
די קינדער זענען ממזרים, נישט מיינע.
ביידע שפייען זיי אויף די קינדערליך קלעק,
לאזען זיי איבער און פליהען ווייט אוועק.
וואס טהוט אבער גאט, דער פאטער אין הימעל,
ער לאזט פון זייער צואה, פונ׳ם שימעל,
ארויסגעהן עפים קליינע מיני מיקען,
כדי די יתומים׳ליך מיט זיי צודערקוויקען.
דער בארמהארציגער גאט הערט זייער געשריי,
און מיט יענע מיקען האדעוועט ער זיי,

זַרְזִיר אוֹמֵר. רַנְּנוּ צַדִּיקִים בַּיְיָ לַיְשָׁרִים נָאוָה תְהִלָּה.

בִּיז זֵיי וֶוערֶען שְׁוַוארְץ הַאלְזֶע, וַואקְסֶען גוּט אוֹיס,
אוּן פְלִיהֶען פוּן זֵייעֶר גֶעסְט דֶערְנָאךְ אַרוֹיס. קב)
אַ שֵׁיינֶעם דַאנְק גָאט, קְרַאקֶעט דְרִיבֶּער דִי רָאב,
זָאגְט שִׁירָה, אַ יְיַשֵׁר כֹּחַ פַאר זַיין גָאב.
זִי זָאגְט: „וֶוער שִׁיקְט דֶער רָאב צוּ, אִיהר שְׁפֶּען בַּאלְד,
וָוען אִיהרֶע הוּנְגְרִיגֶע קִינְדֶער שְׁרַייעֶן גְוַואלְד.
דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער, עֶר גִיט דֶער בְּהֵמָה אִיהר בְּרוֹיט,
דִי יוּנְגֶע רָאבֶּען, וָואס שְׁרַייעֶן אִין דֶער נוֹיט".
זַרְזִיר. דֶער זַרְזִיר אִיז, ווִי אַ סַךְ ווִילֶען הָאבֶּען,
אַ לַייבְּלִיכֶער קָרוֹב מִיט דִי רָאבֶּען. קג)
נָאר עֶס קֶענֶען זַיין אֲפִילוּ בְּרִידֶער צְוַויי,
דָאךְ זָאל אַ גְרוֹיסֶער חִילוּק זַיין צְווִישֶׁען זֵיי:
אֵיינֶער אִיז אַ רָשָׁע, טְהוּט אַלְסְדִינְג וָואס שְׁלֶעכְט,
אוּן דֶער אַנְדֶערֶער אִיז אַ צַדִיק, טְהוּט וָואס רֶעכְט.
דֶער זַרְזִיר, וָואס עֶר הֵייסְט מִיט דֶעם נָאמֶען שְׁטַאר, קד)
מֶעג זִיךְ אִין פַארְגְלַייךְ מִיט דֶער רָאב זַיין אַ נַאר,
עֶר קֶען ווִי זִי דִי פַאלְשְׁקַייטֶען נִיט מַאכֶען:
גַנְבֶהנֶען, רוֹיבֶּען, נָאךְ אַזֶעלְכֶע זַאכֶען; קה)
דִי מַדְרֵגָה זַיינֶע אִיז אָבֶּער גְרֶעסֶער,
עֶר אִיז פוּן דֶער רָאב פִיל שֶׁעהנֶער אִי בֶּעסֶער.
דִי פַארְבּ פוּן זַיינֶע פֶעדֶערֶען אִיז אוֹיךְ שְׁוַוארְץ,
עֶר אִיז אָבֶּער עֶהרְלִיךְ, הָאט אַ כָּשֵׁר הַארְץ.
פוּן קְלֵיידֶער אִיז קַיין רַאֲיָה נִישְׁט אַ פִּיצֶעל,
אֵיינֶער טְרָאגְט אַ שֵׁיינֶעם רָאק, אַ שֵׁיין מִיצֶעל,

אוּן עֶר אַלֵיין אִיז נִישְׁט וֶוערְט אִי אַ דְרַייעֶר,
אֵיינֶער גֵעהט אָרֶעם אוּן אַלֵיין זֶעהר טְהַייעֶר.
בֶּאֱמֶת אִיז אוּנְזֶער זַרְזִיר דֶער קְלֵיינֶער
אַ פִּקֵחַ אוּנְטֶער דִי פֵייגֶעל אֵיינֶער.
אַ גְרוֹיסֶע מִדָה טוֹבָה אִיז בַּיי אִיהם דָא,
בַּיי קֵיינֶעם אִין דֶער וֶועלְט אַזֶעלְכֶע נִיטָא:
בֶּעשְׁטֶענְדִיג אִיז עֶר מָלֵא שִׂמְחָה, פוּל פְרֵייד,
זִינְגְט תָּמִיד אֲפִילוּ אִין צָרוֹת אוּן לֵייד.
עֶס מֶעג זִיךְ שִׁיטֶען אַ שְׁנֵיי מִיט שְׁטִיקֶער אַייז,
אוּן דָא זָאל נִיט זַיין צוּעֶסֶען קַיין לֶעק שְׁפַּייז,
עֶר זִיצְט זִיךְ גַאנְץ לוּסְטִיג, פְרֵעהלִיךְ אוֹיף זַיין אָרְט,
זִינְגְט זַיינֶע נִגוּנִים אוּן גִיט קָאנְצֶערְט דָארְט,
גְלַייךְ ווִי דֶער לִיבֶּער זוּמֶער וָואלְט גֶעוֶועןְ הַיינְט,
אַרוּם אִיהם בְּלִיהֶען רוֹיזֶען אוּן דִי זוּן שַׁיינְט.
דֶעסְגְלַייכֶען וֶוען דֶער זוּמֶער גֵעהט שׁוֹין אַוֶועק,
אוּן בַּיי דִי פֵייגֶעל הָאט דִי אַרְבַּייט אַיין עֶק.
בְּמְעַט אַלֶע זֶענֶען פַארְשְׁטוּמְט, שְׁווַייגֶען שְׁטִיל,
הָאבֶּען אִין זִין דֶעם ווִינְטֶער אוּן טְרַאכְטֶען פִיל.
דֶענְסְמָאל צְווִינְגְט זִיךְ דֶער זַרְזִיר אוֹיף דָאס נַיי,
גְלַייךְ ווִי אִיבֶּער-אַ-נַיים אִיז דֶער חוֹדֶשׁ מַאי.
עֶר הָאט דֶעם זוּמֶער אוֹיסְגֶעפִיהְרְט צְוֵויי פְלִידֶען,
אוּן אִיז בָּרוּךְ הַשֵׁם מִיט זֵיי צוּפְרִידֶען.
דִי קִינְדֶער פְלִיהֶען אִיצְט אַרוּם אִין דֶער וֶועלְט,
זִינְגֶען אוּמְטוּם לִידֶער אוּן דֶער עוֹלָם קְוֶועלְט. קו)
הַכְּלַל, עֶר פַארְבְּרֵיינְגְט מִיט זִינְגֶען טֶעג אוּן נֶעכְט,
עֶר הָאט בִּטָחוֹן אִין גָאט, אוּן אִיז גֶערֶעכְט;

כנוית אומרת. למען יזמרך כבוד ולא ידם יי אלהי לעולם אודך:

דען יענע, וואס האפען צו גאט, שטעהט ער בײ,
דעם וואונש פון זײנע פרומע דערפילט ער טרײ.
דער זרזיר, וועלכער זינגט און קוועלט אלע צײט,
מעג מיט דער מדה א מוסר זײן פאר לײט.
ער האט בטחון און איז לוסטיג שטענדיג,
זאגט שירה און לויבט תמיד גאט פארשטענדיג.
ער זאגט: „זינגט, צדיקים, וואס אין גאט גלויבען,
רעכטפארטיגע, זײ פאסט טאקי צולויבען".

כנוית. אז דער ווינטער געהט אוועק מיט זײנע קעלט.
א ווארם ווינטעל בלאזט און בעלעבט ווערד
די וועלט

עס קומען צופליהען פײגעל אלערלײ,
זאגען שלום עליכם מיט א געשרײ,
קומט אויך א פײגעלע מיט די זומער-געסט,
שטעלט אויף אונזער פענסטער זיך בויען א נעסט.
די נעסט איז געמאכט קונציג-שײן ווי געטאקט,
דארט אין איהם נעכטיגט דאס פײגעלע און טאגט.
לעבט מיט זײן ווײבעלע און פיהרט אוים קינדער,
לעבט גליקליך, זינגט און פרײעט זיך גאר ווינדער.
דאס פײגעלע קען יעדער פון גרויס ביז קלײן,
דאס איז אונזער שוועלבעלע טאקי אלײן. (קז

א גאנץ זומער פליהט עס לוסטיג הין און הער,
מיינט, זיין גליק, זיין נעסט איז זיין אייביג געוועהר;
נאר אלסדינג אבער אויף דער וועלט האט א ברעג,
נישט אויף אייביג דויערען גליקליכע טעג;
דער זומער לויפט אויך אוועק, געל ווערד וואס גרין,
און וואו קומט דענסמאל דאס שוועלבעלע אהין.
אין די ווארמע מדינות פליהט עס אוועק וויים,
נאר פון פארצייטען ביז איצט דערציילען לייט
אז אין קאלטע ערטער געפינט מען פיל מאל
גאנץ דערפרוירענע שוועלבעליך אהן א צאהל.
ליגען טיף אין א זומפף דעם ווינטער איבער,
ביז וואנען עס קומט דער זומער דער ליבער,
וואס גיט זיי לעבען, א נשמה א נייע,
פליהען באלד ארויס און זענען זיך מחיה. קח)
דעם שוועלבעלע ביים אויפשטעהן פון גרוב ווידער,
איהם פאסט זינגען יענעם מזמור מיט לידער:
„גאט, האסט פון גרוב מיין נפש ארויף געבראכט,
נישט צו זינקען אין גרוב מיך לעבעדיג געמאכט.
זינגט צו גאט, פרומע, וועלכע אין איהם גלויבען,
צו זיין הייליגען נאמען זאלט איהר לויבען.
דען א רגע דויערט עס נאר אין זיין גרים,
לעבען אבער פיהלט מען אין דעם גנאד פון איהם:
אין אוונט נעכטיגט, שלאפט דאך געוויין, זארגען,
געזאנג אבער זינגט זיך אין דעם פריהמארגען.
און איך האב בשעת מיין גליק איינמאל,
געמיינט, איך גליטש מיך ניט אויס קיינמאל.

רַחֲמָה אוֹמֶרֶת. אֶשְׁרְקָה לָהֶם וַאֲקַבְּצֵם כִּי פְדִיתִים וְרָבוּ כְּמוֹ רָבוּ.

אִין דַיין גְנָאד שְׁטֶעלְסְט־דוּ שְׁטַארְק מַיין בַּארְג, מַיין גֶעשְׁטֶעל,
פַארְבָּארְגְסְט נָאר דַיין פָּנִים בַּאלְד, וֶוערְד אוֹיס מִיר תֵּל.
צוּ דִיר, גָאט, רוּף אִיךְ בְּשַׁעַת דֶעם שְׁמַארְץ,
אוּן צוּ גָאט בֶּעט אִיךְ מִיף פוּנ׳ם הַארְץ:
וָואס נִיטְצְט מַיין בְּלוּט, וֶוען אִיךְ וֶועל אִין גְרוּב גֵעהֶען,
לוֹיבְּט דֶען דִיךְ שְׁטוֹיבּ, גִיט דַיין וָוארְהַייט צוּפַארְשְׁטֵיעהְן?
הָארְךְ, גָאט, אוּן גְנֶעדִיג מִיךְ וֶוען אִיךְ שְׁרַיי,
גָאט, זַיי מַיין הֶעלְפֶער אוּן שְׁטֵיעה מִיר בַּיי.
אוּן דוּ הָאסְט טַאקִי מִיךְ גֶעהֶערְט,
מַיין קְלָאג צוּם טַאנְץ אִיבֶּערְגֶעקֶעהְרְט,
אוֹיפְגֶעשְׁפִּילֶעט מַיין זַאק, מַיין טְרוֹיעֶרְקְלֵייד,
אוּן מִיךְ אָנְגֶעגוּרְט מִיט שִׂמְחָה, מִיט פְרֵייד״. קט)
אִיטְלִיכְם וָוארְט אִין דֶעם קַאפִּיטֶעל בֶּעזוּנְדֶער,
שִׁילְדֶערְט דָאס שְׁוֶעלְבֶּעלֶעס לֶעבֶּען גָאר וואוּנְדֶער.
נָאר כְּדֵי זַיין שִׁירָה זָאל נִיט אוֹיסקוּמֶען לַאנְג,
זָאגְט עָס דִי לֶעצְטֶע שׁוּרָה פוּנ׳ם גֶעזַאנְג:
„בִּכְדֵי צוּזִינְגֶען דַיין רוּהם, נִיט שְׁוַייגֶען שְׁטִיל,
גָאט מַיין הַאר, אֵייבִּיג וֶועל אִיךְ דִיר דַאנְקֶען פִּיל״.

רַחֲמָה. כְּפִי אוּנְזֶערֶע גְרוֹיסֶע חֲכָמִים זָאגֶען,
זָאל רַחֲמָה דֶעם נָאמֶען שְׁרַקְרַק טְרָאגֶען. ק)
אוֹיף אַרַאבִּישׁ הֵייסְט שְׁרַקְרַק בִּינֶענְפְרֶעסֶער,
אַ פֵייגֶעל וָואס פוּן דֶער שְׁוַאלְבּ עָפִּיס גְרֶעסֶער.

אוּן וֶוענֶען צְווִישֶׁען זִיךְ גְלַייךְ אִין פִיל זַאכֶען,
בִּפְרַט נָאךְ אִין זֵייעֶר גֶעסְט וָואס זֵיי מַאכֶען.
גַאנְצֶע מַחֲנוֹת פוּן דֶעם מִין פוֹיגֶעל צוּגְלַייךְ,
גְרָאבֶּען לֶעבֶּער בַּיי דִי בְּרֶעגֶען פוּנֶ'ם טַייךְ,
וואוֹינֶען אֵיינֶער פוּנֶ'ם אַנְדֶערֶען נִישְׁט וַוייט,
וִוי אִין גְרוֹיסֶע שְׁטֶעדְט שְׁטוּפֶּען זִיךְ צוּנוֹיף לַייט.
אַלֶע בֵּיימֶער, וָואס וַואקְסֶען נֶעבֶּען בְּרֶעג דָארְט,
וֶוענֶען בֶּעדֶעקְט מִיט דִי פֵייגֶעל פוּן דֶעם סָארְט:
דֶער פְלִיהט אַוֶועק, דֶער קוּמְט, וֶועצְט זִיךְ אַנִידֶער,
עֶס אִיז דָארְטֶען אַ רַעשׁ, אַ גֶערִידֶער:
מֶען שְׁמוּעֶסְט, מֶען פַּייפְט, דִי פֶערְזַאמְלוּנְג אִיז שְׁטַארְק
עֶס רִידֶעוֶועט זִיךְ אַזוֹי וִוי אוֹיף אַ מַארְק.
דֶער פֵייגֶעל פְלִיהט גִיךְ, זַיינֶע פְלִיגֶעל זֶעהר לַאנְג,
דִי פִים אָבֶער וֶוענֶען קוּרְץ, נִישְׁט גוּט צוּם גַאנְג.
„זִיטְצְפִּיסְלֶער" אִיז זַיין פַאמִילְיֶע דַארִיבֶּער,
אוּן הָאט לִיבּ אוֹיף בֵּיימֶער צוּזִיצֶען לִיבֶּער:
דִי חֲכָמִים זָאגֶען דְרִיבֶּער מִיט פַארְשְׁטַאנְד:
וֶוען עֶר וֶועט זִיךְ זֶעצֶען אוּנְטֶען אוֹיפֶ'ן לַאנְד,
אוּן דָארְט זַיין שְׁרַקְרַק, שְׁרַקְרַק, פַּייפֶען גַאנְץ הֶעל,
דֶענְסְמָאל וֶועט מָשִׁיחַ קוּמֶען אוֹיף דֶער שְׁטֶעל, קיא)
אוּן וֶועט אוֹיךְ פַארְזַאמְלֶען צוּ זִיךְ מִיט זַיין וָוארְט,
דִי צוּזֵייטֶע, צוּשְׁפְּרֵייטֶע פוּן יֶעדֶען אָרְט,
וִוי דֶער רָחָם, וָואס גִיט אַ פַּייף מִיט זַיין קוֹל,
אוּן רוּפְט צוּנוֹיף דִי חֲבֵרִים אָהן אַ צָאהל.
אַזוֹי אִיז דֶער שְׁטֵייגֶער זַיינֶער אִין דֶער וֶועלְט,
אוּן מִיט עֵבֶל אִיז אִיהם דִי שִׁירָה גֶעשְׁטֶעלְט

טָסִית אוֹמֶרֶת. עֶזְרִי מֵעִם יְיָ עֹשֵׂה שָׁמַיִם וָאָרֶץ:
צִפּוֹר אוֹמֶרֶת. גַּם צִפּוֹר מָצְאָה בַיִת וּדְרוֹר קֵן לָהּ

רַחֲמָה זָאגְט: „אַ פַייף גִיב אִיךְ זַיי,
און פַארְזַאמֶעל זַיי מִיט מַיין גֶעשְׁרֵיי.
אִיךְ רוּף זַיי צוּנוֹיף גַאנְץ פְרַיי אַהֶער,
קוּמֶען אַלְץ וָואס וַוייטֶער מֶעהר און מֶעהר״.

טָסִית. דֶעם נָאמֶען טָסִית, וָואס דֶער טַייטְשׁ אִיז שְׁוֶועבֶען,
פַאסְט נָאר דֶעם פַּארַאדִיזְפוֹיגֶעל צוּגֶעבֶען.
ווייל עֶר פְלִיהט און שְׁוֶועבְּט אִין דֶער לוּפְט אַלֶע צַייט,
דְרִיבֶּער הָאבֶּען אַ מָאל אוֹיף אִיהם גֶעזָאגְט לַייט:
אַז עֶר קוּמְט גָאר פוּנ'ם גַן־עֵדֶן אַהֶער,
לֶעבְּט פוּן דֶער לוּפְט אַלֵיין, עֶסְט וַוייטֶער נִיט מֶעהר.
און מַחֲמַת עֶר שְׁוֶועבְּט תָּמִיד אִין דֶער לוּפְט הוֹיךְ,
דַארְף עֶר קֵיין פִּיס, און הָאט זַיי טַאקִי נִיט אוֹיךְ. קכ)
דֶער טָסִית, וָואס בֶּעקוּמְט גְלַייךְ פוּן גָאט זַיין בְּרוֹיט,
וָואס לֶעבְּט נִישְׁט אוֹיף דֶער עֶרְד אִין דַחֲקוּת און נוֹיט,
אִיהם גֶעהֶער שְׁוֶועבֶּענְדִיג אִין דֶער לוּפְט אוֹיבֶּען,
מִיט דֶער דָאזִיגֶער שִׁירָה גָאט צוּ לוֹיבֶּען:
„מַיין הִילְף אִיז, זָאגְט עֶר שְׁוֶועבֶּענְדִיג טָאג אוּן נַאכְט
פוּן גָאט וָואס הָאט דִי הִימֶעל און עֶרְד גֶעמַאכְט״.

צִפּוֹר. פוּן דִי אַלֶע מִינֵי פֵייגֶעל אַלֶערְלֵיי,
אִיז דֶעם מֶענְשֶׁען גוּט בֶּעקַאנְט דֶער וָוארָאבֵּיי. קכ)
עֶר דְרֶעהט זִיךְ אָפְּט נֶעבֶּען דִי הַייזֶער אַרוּם,
און גֶעפִינְט זִיךְ נֶעבֶּען אִיטְלִיכֶם הוֹיז אוּמְטוּם.

אֲשֶׁר שָׁתָה אֶפְרוֹחֶיהָ אֶת מִזְבְּחוֹתֶיךָ יְיָ צְבָאוֹת מַלְכִּי וֵאלֹהָי:
פְּרִיגִיּוֹת אוֹמְרִים. יוֹדוּךָ יְיָ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ כִּי שָׁמְעוּ אִמְרֵי פִיךָ:

עֶר זוּכְט בַּיי אוּנְז זִיךְ אוֹיס אוֹיף זַיין נֶעסְט אַיין אָרְט.
לֵייגְט אַייעֶר אוּן זִיצְט אוֹיס זַיינֶע קִינְדֶער דָארְט.
ווִי דָאס שְׁוָועלְבֶּעלֶע, וָואס הַאלְט בַּיי אוּנְז זִיךְ אוֹיף,
אוּן שְׁטֶעלְט אַ נֶעסְט זִיךְ אוֹיף דִי פֶּענְסְטֶער אַרוֹיף.
דֶער וָוארָאבֵּיי, וָואס אִיז אַ קְלֵיין בֶּעשֶׁעפְנִישׁ,
דָאךְ מִיט גָאטְס חֶסֶד הָאט עֶר זַיין בֶּעדֶערְפְנִישׁ,
עֶר טְרֶעט דָא מִיט אַ שִׁירָה צוּ גָאט אַרוֹיס;
עֶר פִישְׁטְשֶׁעט, שְׁווִישְׁטְשֶׁעט אַזוֹי זַיין שִׁירָה אוֹיס:
„אִי דֶער וָוארָאבֵּיי גֶעפִינְט זִיךְ אַ הוֹיז אוֹיךְ,
אוּן דָאס שְׁוָועלְבֶּעלֶע זִיךְ אַ נֶעסְט אִין דֶער הוֹיךְ.
עֶר פִיהְרְט בְּשָׁלוֹם דָארְטֶען אוֹיס זַיינֶע פְלִידֶען,
אוּן לֶעבְּט בָּרוּךְ הַשֵּׁם גְלִיקְלִיךְ צוּפְרִידֶען".
פְּרוּגִיּוֹת. אַ מִשְׁפָּחָה פֵייגֶעל אִיז דָא יַחֲסָנִים,
וָואס הָאבֶּען אִין דֶער וֶועלְט זֶעהר אַ שֵׁיין פָּנִים:
פַאר זֵייעֶר זִים קוֹלְכֶען, פַאר זֵייעֶר גֶעשְׁרֵיי,
אוּן מִיט דֶעם נָאמֶען פְרִיגִילִין רוּפְט מֶען זֵיי. (קיד
צְווִישֶׁען זֵיי זֶענֶען דָא בֶּערִיהמְטֶע זִינְגֶער,
וָואס פוּן זֵייעֶר גֶעזַאנְג לֶעקְט מֶען דִי פִינְגֶער:
דֶער שְׁטִיגְלִיץ, דֶער צַייזִיג וָואס אִין אוּנְזֶער קַאנְט,
דָאס קַאנַארֶעקִיל, וָואס אִיז אוּמְטוּם בֶּעקַאנְט.

תַּרְנְגוֹל בְּשָׁעָה שֶׁבָּא הַקָּדוֹשׁ בָּרוּךְ הוּא אֵצֶל הַצַּדִּיקִים בְּגַן עֵדֶן מְרַנְּנִין כָּל אִילָנֵי גַן עֵדֶן וְאָז גַּם הוּא מִתְעוֹרֵר וּמְשַׁבֵּחַ: בְּקוֹל רִאשׁוֹן אוֹמֵר. שְׂאוּ שְׁעָרִים רָאשֵׁיכֶם וְהִנָּשְׂאוּ פִּתְחֵי עוֹלָם וְיָבֹא מֶלֶךְ הַכָּבוֹד: מִי

נָאךְ און נָאךְ אַזֶעלְכֶע פֵייגֶעלִיךְ זֶעהר פִּיל,
וָואס גִיבֶּען קָאנְצֶערְט און זִינְגֶען מִיט גֶעפִּיהל,
וָואס שְׁפִּילֶען אִי פַּייפֶען, קְנַאקֶען און שַׁאלֶען,
בַּיי פִּירְשְׁטֶען און בַּיי שְׂרָרוֹת אִין דִי זַאלֶען.
אָט דִי מִינֵי פֵייגֶעל, וָואס זִינְגֶען עָק וֶועלְט,
וָואס יֶעדֶער הָאט פוּן זֵיי הֲנָאָה און קְוֶועלְט,
זֵיי לוֹיבֶּען גָאט, וָואס מַאכְט זֵייעָר קוֹל גֶעשְׁמַאק,
און זָאגֶען אִיהם אַזאַ שִׁירָה מִיט דֶעם קְנַאק:
„מְלָכִים פוּן דֶער עֶרְד לוֹיבֶּען דִיךְ, גָאט, מִיט, פְרֵייד,
אַז זֵיי הֶערֶען פוּן דַיין מוֹיל דִי זִיסֶע רֵייד".

תַּרְנְגוֹל. בְּשַׁעַת עֶס קוּמְט נָאר פוּן הַאלְבֶּע נַאכְט דִי צַייט,
וֵוייעָט דֶענְסְמָאל אַ ווִינְטֶעל פוּן צָפוֹן-זַייט. קטו)
דֶעם הָאהן אוּנְטֶער דִי פְלִיגֶעל בֶּערִיהְרְט דֶער ווִינְד,
עֶר חַאפְּט זִיךְ דִי רֶגַע אוֹיף און קְרֵעהט גֶעשְׁווִינְד.
אִין דֶער צַייט קוּמְט גָאט אִין גַן-עֵדֶן אַרַיין
מִיט דִי צַדִּיקִים זִיךְ מְשַׂמֵחַ צוּ זַיין.
און ווִי בַּאלְד עֶר קוּמְט נָאר אַרַיין אִין דֶעם אָרְט,
זִינְגֶען דִי בֵּיימֶער און דִי צַדִּיקִים דָארְט. קטז)
גַבְרִיאֵל דֶעם מַלְאָךְ רִיהְרְט דֶער ווִינְד פְרִיהר אָן
און עֶר שְׁרַייט זֶעקְס קוֹלוֹת אוֹיס דָארְט אוֹיבֶּענְאָן.

זה מלך הכבוד יי עזוז וגבור יי גבור מלחמה: בקול שני אומר. שאו שערים ראשיכם ושאו פתחי עולם ויבוא מלך הכבוד: מי הוא זה מלך הכבוד יי צבאות הוא מלך הכבוד סלה: בקול שלישי אומר. עמדו צדיקים

גבריאל, וואס איז פון גאט דארויף געשטעלט,
צופארשרייבען אלץ, וואס טהוט זיך אין דער וועלט,
ער טרעט באלד נאך די קולות זיינע ארויס,
און רופט די מעשים פון אלע מענשען אויס.
פון איהם קומט נאכדעם דער ווינד צום האן אהער,
וואס הייסט מיט דעם נאמען גבר גלייך ווי ער. (קיז
אי אויבען אי אונטען ווערד א געטימעל,
גבריאל, גאטס האן, שרייט קולות אין הימעל:
און דא אונטען קרעהט דער גבר, אונזער האן, (קיח
וואס האט אויך מיט די מענשענס מעשים צוטאן; (קיט
דען פון אייביג אן איז דאך דעם האנס שטייגער,
צוזאגען מענשען די צייט ווי א זייגער.
דער האן גיט די שירה פון אויבען איבער,
ער קרעהט און זאגט אויך די ווערטער דאריבער:

מיט דעם ערשטען קריי,
גיט ער א געשריי:
„טויערען הייבט אויף,
אייערע קעפ ארויף.
און דערהייבט זיך טהירען וואס אייביג שטעהן,
לאז דער מלך הכבוד אריינגעהן:

וְעִסְקוּ בַתּוֹרָה כְּדֵי שֶׁיִּהְיֶה. שְׂכַרְכֶם כָּפוּל לְעוֹלָם הַבָּא:

וְער איז דָאס דֶער מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, וְוער?
גָאט דֶער שְׁטַארְקֶער, דֶער גִבּוֹר, דָאס איז עֶר,
גָאט דֶער גִבּוֹר, דֶער הֶעלְד
אויף דֶעם מִלְחָמָה־פֶעלְד".
מִיט דֶעם צְוֶוייטֶען קְרֵיי,
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:
„טוירֶען הֵייבְּט אויף,
אַייעֶרע קֶעפּ אַרוֹיף.
און דֶערְהֵייבְּט זִיךְ טְהִירֶען וָואס אֵייבִּיג שְׁטֵעהן.
לָאז דֶער מֶלֶךְ הַכָּבוֹד אַרַיינְגֶעהן.
וְוער איז דָאס דֶער מֶלֶךְ הַכָּבוֹד, וְוער?
גָאט אִיבֶּער אַלֶע הֶערְשַׁארֶען דֶער הֶער,
עֶר איז דֶער מֶלֶךְ פוּן כָּבוֹד און רוּהם,
אויף אוֹיבִּיג אִין אַלֶע וֶועלְטֶען אוּמְטוּם".
אִין דֶעם ווינְטֶעל, וָואס נָאךְ הַאלְבֶּע נַאכְט ווייהֶעט,
און אִין דֶעם קוֹל פוּן אוּנְזֶער הָאן וָואס קְרֵעהֶעט,
הֶערְט זִיךְ צוּ דִי טְהִירֶען פוּן מִזְרַח אַ זָאג:
„גָאט גֶעהט אִין זַיין גָארְטֶען צוּם זַייט פוּנ'ם טָאג. קכ)
עֶפֶענְט זִיךְ, אִיהר טְהִירֶען, וָואס אֵייבִּיג שְׁטֵעהן,
לָאז דֶער מֶלֶךְ הַכָּבוֹד אַרַיינְגֶעהן.
עֶפֶענְט זִיךְ, טְהִירֶען, קוּקְרִיקוּ, קוּקוּרִיק,
און לָאז גָאטְס מָארְגֶענְשְׁטֶערֶען גֶעבֶּען אַ בְּלִיק". קכא)
מִיט דֶעם דְרִיטֶען קְרֵיי,
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:

בְּקוֹל רְבִיעִי אוֹמֵר. לִישׁוּעָתְךָ קִוִּיתִי יְיָ: בְּקוֹל חֲמִישִׁי אוֹמֵר: עַד מָתַי עָצֵל תִּשְׁכָּב מָתַי תָּקוּם מִשְּׁנָתֶךָ: בְּקוֹל שִׁשִּׁי אוֹמֵר. אַל תֶּאֱהַב שֵׁנָה פֶּן תִּוָּרֵשׁ פְּקַח עֵינֶיךָ שְׂבַע

„שְׁטֵעהט אוֹיף, צַדִּיקִים, לֶערְנֶען תּוֹרָה, דֶערְפַאר,
וֶועט אוֹיף יֶענֶער וֶועלְט טָאפֶּעל זַיין אֵייעֶר שָׂכָר".
מִיט דֶעם פֶערְטֶען קְרֵיי
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:
„אִיךְ הָאף, דֶער אוֹיבֶּערְשְׁטֶער וֶועט צוּ דַיין הִילְף זַיין, (קכב)
אוֹיב דוּ שְׁטֵעהסְט אוֹיף, וֶוען עֶס גִיט נָאר אַ שַׁיין".
אוּן צוּ דֶעם, וָואס שְׁטֵעהט אוֹיף פְּרִיהּ פִּינְף אַ זֵייגֶער,
נָאר לִיגְען אוֹיפֶ'ן בֶּעטֶעל אִיז זַיין שְׁטֵייגֶער,
עֶר לִיגְט, פוֹילְט זִיךְ פוּנֶ'ם בֶּעט צוּגֶעהן אַרָאפּ,
אִיהם מוּסֶרְט אוּנְזֶער הָאן אוּן זִידֶעלְט גוּט צָפּ.
מִיט דֶעם פִינְפְטֶען קְרֵיי
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:
„בִּיז וַואנֶען, פוֹילֶער, וֶועסְט דוּ זִיךְ לִיגֶען נָאךְ,
וֶוען וֶועסְט דוּ שׁוֹין אוֹיפְשְׁטֵעהְן, אַרָאפְּקְרִיכֶען דָאךְ".
אוּן צוּ דֶעם וָואס הָאט לִיב צוּשְׁלָאפֶען אַ סַךְ,
דֶער זֵייגֶער הַאלְט זֶעקְס אוּן עֶר הֶערְט נִישְׁט קֵיין וַאךְ,
חַאפְּט אוֹיף זַיין גֶעלֶעגֶער גֶעשְׁמַאק אוּן שְׁלָאפְט,
קוּקוּרִיקוּ שְׁרַייעְט אִיהם דֶער הָאן אוּן שְׁטְרָאפְט.
מִיט דֶעם זֶעקְסְטֶען קְרֵיי
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:
„לִיב נִישְׁט דֶעם שְׁלָאף, וֶועסְט לַיידֶען אָרֶמְקַייט אוּן נוֹיט,
שְׂפֶען דַיינֶע אוֹיגֶען וֶועסְט דוּ הָאבֶּען בְּרוֹיט".

לָהֶם: בְּקוֹל שְׁבִיעִי אוֹמֵר. עֵת לַעֲשׂוֹת לַיְיָ הֵפֵרוּ תּוֹרָתֶךָ:
יוֹנָה אוֹמֶרֶת. כְּסוּס עָגוּר כֵּן אֲצַפְצֵף אֶהְגֶּה כַּיּוֹנָה דַּלּוּ
עֵינַי לַמָּרוֹם יְיָ עָשְׁקָה לִּי עָרְבֵנִי: אוֹמֶרֶת יוֹנָה לִפְנֵי

דִי אָבֶער וָואס שְׁלָאפֶען אוֹיפְ'ן טָאג אַוֶּועק,
רִיהרֶען זִיךְ נִיט אֲפִילוּ וֶועק זֵיי אוּן וֶועק;
אוֹיף זֵיי צוּבֵּייזֶערְט זִיךְ שְׁרֶעקְלִיךְ אוּנֶזער הָאן,
גָאטס שְׁטְרָאף אוּן פִיל פּוּרְעָנוּת קְרֶעהט עֶר זֵיי אָן.
מִיט דֶעם זִיבְּטֶען קְרֵיי,
גִיט עֶר אַ גֶעשְׁרֵיי:
„צוּטָאן אַ מִשְׁפָּט אִיז דָא צוּ גָאט אַ צַייט,
פַארְשְׁטֶערְט הָאבֶּען זֵיי דַיין תּוֹרָה אַט דִי לַייט". קכג)

יוֹנָה, דִי טוֹיב אִיז אַ מְפוּרְסֶמֶת, יֶעדְ'ען בֶּעקַאנְט,
זִי גֶעפִינְט זִיךְ אוּמְטוּם אִין אִיטְלִיכֶען לַאנְט.
דִי מַעֲלוֹת אִיהרֶע ווֵייסְט יֶעדֶער בֶּעזוּנְדֶער,
זִי אִיז מָלֵא חֵן אוּן וָוארְקֶעט גָאר וואוּנְדֶער.
אִיהר וָוארְקֶען, דַאכְט זִיךְ, אִיז גָאר פָּשׁוּט אוֹיךְ שְׁטִיל,
אִין דֶעם לִיגְט אָבֶער גְרוֹיס לִיבְּשַׁאפְט אוּן גֶעפִיהל.
דָאס זִינְגְט זִי אִיהר גֶעלִיבְּטֶען שֵׁיינֶע לִידֶער,
וָואס צוּגֶעהֶען זִיךְ אִיהם אִין אַלֶע גְלִידֶער,
זִי לִיבְּט זֶעהר שְׁטַארְק, אִיז דֶעם גֶעלִיבְּטֶען גֶעטְרֵיי, קכד)
אִין לִיבְּשַׁאפְט ווִיל מֶען גֶענִיסֶען, לֶעבֶּען פְרֵיי,
וָואס גָאט גִיט אַבִּי מִיט דֶעם פְרַיינְד אִינְאֵיינֶעם,
אוּן נִישְׁט בֶּעדַארְפֶען אָנְקוּמֶען צוּ קֵיינֶעם.

הקדוש ברוך הוא. רבונו של עולם יהיו מזונותי מרורים
כזית בידך ואל יהיו מתוקים כדבש על ידי בשר ודם:

דריבער איז איהר ניט ליב צווימצען כסדר,
ווי די הינער פארשפארט אין מענשענס חדר. קכה)
זי מעג דארט האבען ברויט מיט דעם פולען מויל,
פע פזא ברויט, וואס מאכט אפהענגיג אי פויל.
זי בעדארף שטמען פריי, שעפען פרישע לופט,
קום ארויס, מיין געליבטער, זאגט זי און רופט.
קום, מיין געליבטער, ארויס אויף די פעלדער,
אין דערפער לאמיר פליהען און אין וועלדער.
אין די ווייגגערטנער אהין קום אין דער פריה,
זעהן ווי דער ווייגשטאק בליהט לאמיר טאן א פליה,
דארט, נשמה, וועל איך דיר מיין ליבשאפט געבען,
מיר וועלען וואקען, זיך קושען און לעבען. קכו)
פיל בעסער איז דארטען די פרוכט פון דערנער,
ווי צווימצען פארשפארט און פיקען קערנער.
די טויב גיט די רייד אין איהר שירה איבער,
זי וואקעט דא אזוי איהר שירה דריבער:
„ווי א פערד הירזעט איז גלייך דאס פישצען מיינס, קכז)
איך ברום ווי א טויב מיט א קול ניט קיין פיינס.
נאר מיינע אויגען הייב איך צום הימעל אויף,
און מיין געליבטער קוקט כלל נישט דארויף.
גאט בערויבט מיך אמת, מיין קול איז ניט שיין,
דערפאר מאכט ער עס זיס, געשמאק, מלא חן.

תָּסִיל (נ״א חָסִיל) אוֹמֵר. יְיָ אֱלֹהַי אַתָּה אֲרוֹמִמְךָ אוֹדֶה שִׁמְךָ כִּי עָשִׂיתָ פֶּלֶא עֵצוֹת מֵרָחוֹק אֱמוּנָה אֹמֶן:

רִבּוֹנוֹ שֶׁל עוֹלָם, זָאגְט דִי טוּיבּ וַוייטֶער:
בֶּעסֶער לָאז מַיינֶע שְׁפַּייז זַיין בִּיטֶערֶע קְרַייטֶער,
אַבִּי מִיט דַיין הַאנְד, אוֹיבֶּערְשְׁטֶער, זַיי מִיךְ מְזַכֶּה,
אֵיידֶער זִיסֶע וִוי הָאנִיג אוּן גֶעשְׁמַאקֶע,
נָאר דוּרְךְ אַ מֶענְשֶׁען, וָואס עֶר אִיז פְלֵייש אוּן בְּלוּט.
דִי גָאבּ פוּן אַ בָּשָׂר וָדָם אִיז נִישְׁט גוּט.

תָּסִיל. פוּן נֹחַ׳ן אָן בִּיז שְׁפֶּעטֶער אִין אוּנְזֶער צַייט,
אִיז דִי טוּיבּ אוּמְטוּם אַ שָׁלִיחַ בַּיי לַייט. (קכח)
זִי טְרָאגְט גִיךְ וִוי אַ בְּלִיץ אִין וַוייטֶע עָרְטֶער,
שָׁלוֹם-לַאֲהוּבִי-בְּרִיף, עֵצוֹת אוּן וֶוערְטֶער.
זִי הֵייבְּט דֶערְמִיט זִיךְ אוֹיף הוֹיךְ אִין הִימֶעל דָארְט,
פְלִיהט גֶעשְׁווִינְד בִּיז זִי קוּמְט צוּם בֶּעשְׁטִימְטֶען אָרְט.
אוּן גִיט אִיבֶּער דִי דֶעפֶּעשֶׁען גַאנְץ גֶעטְרַיי,
אִי אָהן אַ גְרָאשֶׁען פָּאסְט-פָּארְטֶע פְרַאנְק אוּן פְרַיי.
דֶער תָּסִיל אֵיינֶער פוּן דִי מִינֵי טוֹיבֶּען, (קכט)
עֶר אִיז דָאס דֶער בְּרִיפְטְרֶעגֶער וִוי מִיר גְלוֹיבֶּען.
דִי שִׁירָה זַיינֶע אִיז צוּהֶערֶען אַ פְרֵייד,
אַזוֹי זָאגְט דֶער תָּסִיל, דָאס אִיז זַיינֶע רֵייד:
„גָאט מַיין הַאר, דֶערְהֵייבֶּען וִויל אִיךְ דִיךְ מִיט אַ שִׁיר,
לוֹיבֶּען דַיין נָאמֶען, וָואס דוּ טְהוּסְט וואוּנְדֶער מִיט מִיר,
דִי עֵצוֹת אוּן יְדִיעוֹת וָואס פוּן דֶערְוַוייטֶען,
קוּמֶען פִּינְקְטְלִיךְ אָן זִיכֶער אִי בֶּעצַייטֶען״,

דִּצִּיפֹּרִי (נ"א אוּנְכִּי) אוֹמֵר. נַחֲמוּ נַחֲמוּ עַמִּי יֹאמַר אֱלֹהֵיכֶם:

אַוָּז הַבַּיִת אוֹמֶרֶת. הוֹדוּ לַיְיָ קִרְאוּ בִשְׁמוֹ הוֹדִיעוּ בָעַמִּים

דַּצִּיפֹּרִי. „מַיין גֶעלִיבְּטֶער רוּפְט זִיךְ אָן אוּן זָאגְט צוּ מִיר"
אַזוֹי שְׁטֵעהט דָארְטֶען אִין דֶעם בֶּערִיהמְטֶען שִׁיר.
„שְׁטֵעה-אוֹיף, מַיין טַהַייעֶרֶע, אוּן גֶעה פְּרַיי אַרוֹים,
דֶער וִוינְטֶער אִיז אַוֶּועק, דֶער רֶעגֶען שׁוֹין אוֹים.
בְּלוּמֶען שְׁפְּרָאצֶען, פוּן זִינְגֶען אִיז אִיצְט דִי צַייט,
פוּן דֶער טִירְקֶעלְטוֹיב דָאם קוֹיל הֶערְט זִיךְ דָא וַוייט. קל)
זִי קוּמְט פוּן דֶער פְרֶעמְד צוּרִיק נָאךְ תְּחִלַּת מַאי,
אוּן זָאגְט דִיר: גֶעה אוֹיף פוּן גָלוּת אַרוֹים פְּרַיי".
דָאם קוֹל פוּן דֶער טִירְקֶעלְטוֹיב, שְׁטֵעהט אִין אֵיין אָרְט,
דָאם אִיז פוּנֶ'ם מָשִׁיחַ דָאם קוֹל, דָאם וָוארְט. קלא)
דִי דַּצִּיפֹּרִי, פוּן דֶער טִירְקֶעלְטוֹיב אַ מִין, קלב)
זָאגְט שִׁירָה אוּן לֵייגְט אַרַיין חָכְמָה דַארִין.
זִי זָאגְט דָאם, וָואם אִיהר גֶעהֶער, וָואם זִי וַוייסְט,
„מַיין פָאלְק, אַזוֹי זָאגְט אַייעֶר גָאט, טְרֵייסְט, טְרֵייסְט".

אַוָּז הַבַּיִת. דִי גַאנְז הָאט אַ פִּיסְק אוֹיף שְׁרוֹיפֶען, שְׁרַייעְט שְׁטַארְק,
שְׁרַייעְט אַזוֹי וִוי דִי וַוייבֶּער אוֹיפֶ'ן מַארְק.
מִיט אִיהר גֶעשְׁרֵיי הָאט זִי רוֹים מַצִּיל גֶעוֶועזֶן.
דִי מַעֲשֶׂה דֶערְפוּן אִיז אַט אַזוֹי גֶעשֶׁעהֶן:
בְּשַׁעַת אִין דִי הֶענְד פוּן דֶער אוּמָה גַאלֶען,
אִיז דִי שְׁטָאדְט רוֹים אַ מָאל אַרַיינְגֶעפַאלֶען,

עֲלִילֹתָיו: שִׁירוּ לוֹ זַמְּרוּ לוֹ שִׂיחוּ בְּכָל נִפְלְאוֹתָיו:

האבען די רוימער זיך פארשלאסען דענסמאל,
אין זייער בעריהמטען טהורעם קאפיטאל.
איינער פונ׳ם שונא איז איינמאל ביי נאכט
ארויף אויפ׳ן טהורם, וואס ניט געווען בעוואכט.
אלע האבען דארט געשלאפען רוהיג־שטיל,
קיין הונד אפילו האט נישט געטאן א ביל.
די גענז אבער וואס דארט האבען דערהערט באלד,
און אנגעהייבען צושרייען שרעקליך געוואלד.
אויפגעהאפט האבען די רוימער זיך געשווינד,
זיך געלאזט אויפ׳ן פיינד גיכער פונ׳ם ווינד.
די אלע פיינד שטארק געשלאגען, פארטריבען,
און די גענז דערפאר אין פינקס פארשריבען.
בכדי אין דור דורות לאזען וויסען לייט,
וואס דאס שרייען פון די גענזליך בעטייט. קלג)
דריבער אז איינער זעהט א גאנז אין חלום,
זאגען די חכמים עליהם השלום,
לאז ער האפען חכמה צובעקומען גאר;
דען עס שטעהט, דרינגען זיי פון פסוק אוים קלאר,
די חכמות שרייען אויף דער גאס פארשטענדיג, קלד)
און שרייען שרייט דאך די גאנז אויך בעשטענדיג.
אם־כן אז די גאנז שרייעט אויף א קול הויך,
און דערצו בעווייזט זי נאך אויף חכמה אויך, קלה)
געהער דאך איהר מאכי נאך אזא חקירה
אויםצושרייען און צוזאגען די שירה:

אַוָז הַבָּר הַמְשׁוֹטֶטֶת בַּמִדְבָּר כְּשֶׁרוֹאָה אֶת יִשְׂרָאֵל עוֹסְקִין בַּתּוֹרָה אוֹמֶרֶת . קוֹל קוֹרֵא

„לויבּט צו גאָט, שרייַעט אוים זיין נאָמען און רוהם,
דערצעהלט זיינע מעשים די פעלקער אומטום.
זינגט און שפּילט צו איהם איטליכער בעזונדער,
שרייַעט און דערצעהלט אַלע זיינע וואונדער".

אַוָז הַבָּר. א מעשה דערצעהלט רבה בר בר חנה,
וואָס אין איהר ליגט זעהר א טיפע כּוָנה:
אין דער מדבּר זענען מיר א מאָל געוועזען,
און אויף דער רייזע דאָרט יענע גענז געזעהן,
וואָס זענען מיט שמאַלץ געוועזען אָפּגעגאָסען,
און אונטער זיי איז טייכען שמאַלץ געפלאָסען.
פאַר פעטקייט פאַלען די פעדערען אַרוים,
זיי האַלטען דאָס נעבּיך קוים מיט צרות אוים:
די שולד לייגט מען אויף די ישׂראל אַרויף,
זיי האַלטען מיט זייערע זינד משיח'ן אויף,
ער קען נישט קומען און מאַכען די סעודה,
מכבּד זיין מיט א געבּראַטענס גאַנץ יהודה.
דערוויַיל ליידען די גענז, זיי איז וועה און ווינד,
זיי לעבּען און ליידען פאַר ישׂראל'ס זינד. קלו)
די ווילדע גאַנז וואָס פליהט אין מדבּר אַרום,
ווען זי זעהט די ישׂראל לערנען אומטום,

בַּמִּדְבָּר פַּנּוּ דֶּרֶךְ יְיָ יַשְּׁרוּ בָּעֲרָבָה מְסִלָּה לֵאלֹהֵינוּ:
וְעַל מְצִיאוּת מְזוֹנוֹתֶיהָ בַּמִּדְבָּר אוֹמֶרֶת. אָרוּר הַגֶּבֶר

זָאגְט זִי שִׂירָה מִיט אַ גְרוֹיס שִׂמְחָה אוּן פְרֵייד,
רוּפְט מָשִׁיחַ זָאל שׁוֹין קוּמֶען מִיט דִי רֵייד:
„אַ קוֹל רוּפְט אִין דֶער מִדְבָּר, רַאמְט דֶעם הַארְם וֶועג,
גְלַייךְ מַאכְט אִין דֶער וִוידְסְטֶע אוּנְזֶער גָאט אַ שְׁטֶעג".
אוּן מִכֹּחַ אִיהר שְׁפַּייז אִין דֶער מִדְבָּר דָארְט,
זָאגְט דִי ווִילְדֶע גַאנְז בֶּאֱמֶת אַ גְלַייךְ וָוארְט:
אִיהר קְרוֹבָה, דִי שְׁטוּב-גַאנְז, וַוייזְט זִי, אִיז אַ נַאר,
דֶערְמִיט וָואס זִי מַאכְט דֶעם מֶענְשֶׁען פַאר אִיהר הַאר.
אַז אַךְ אוּן וֵועה דִיר, מַיין טְהַייעֶרֶע קְרוֹבָה,
וָואס דוּ קוּקְסְט אַרוֹיס אוֹיפֶ'ן מֶענְשֶׁענְס טוֹבָה:
עֶר גִיט דִיר אֱמֶת טַאקִי עֶסֶען הָאבֶער,
נָאר דַיין הַייטֶעל, נַאר, מֵיינְט עֶר דֶערְמִיט אָבֶער:
עֶר הָאדֶעוֶועט דִיךְ פוּן אַרְבֶּעל מִיט זַיין בְּרוֹיט,
כְּדֵי צוּ נֶעהמֶען פוּן דִיר יְרוּשָׁה נָאכֶ'ן טוֹיט:
עֶר מֵיינְט גָאר דַיין פְלֵייש, דַיינֶע גְרִיוֶוען, דַיין שְׁמַאלְץ,
פוּן זַיינְטְוֶועגֶען, נַארֶעלֶע, טְהוּט עֶר עֶס אַלְץ.
אוּמְזִיסְט ווִיל קֵיינֶעם דֶער מֶענְשׁ קַיין טוֹבָה טָאן,
אַז זַיין אֵייגֶענֶער בְּרוּדֶער גֵעהט אִיהם נִישְׁט אָן.
לֶעק דִיר דָארְט בַּיי מֶענְשֶׁען דִי טֶעלֶער, דִי טֶעפּ,
אוּן אִיךְ ווִיל מִיךְ בֶּעסֶער לֶעבֶּען דָא אִין סְטֶעפּ.
גָאט שְׁפַּייזְט מִיךְ מִיט חֶסֶד ווִי עֶר שְׁפַּייזְט דִי רָאב,
אֱמֶת גוּט טַאקִי אִיז נָאר פוּן גָאט דִי גָאבּ.

אָשֶׁר יִבְטַח בָּאָדָם: בָּרוּךְ הַגֶּבֶר אֲשֶׁר יִבְטַח בַּיְיָ וְהָיָה יְיָ מִבְטַחוֹ:

„פַארְפְלוּכְט אִיז דֶער וָואס הָאפְט אוֹיף אַ מֶענְשֶׁען,
דֶער וָואס צוּ גָאט הָאפְט, אִיהם מֶעג מֶען בֶּענְשֶׁען."

פרק ששי

שְׁרָצִים אוֹמְרִים. יְהִי כְבוֹד יְיָ לְעוֹלָם יִשְׂמַח יְיָ בְּמַעֲשָׂיו:

שְׁרָצִים. דִי שְׁרָצִים לִיגְען בַּאהַאלְטֶען און בֶּעגְרָאבֶּען,
קֵיינֶער ווִיל מִיט זֵיי קֵיין מַגָע-מַשָׂא הָאבֶּען.
זֶוענֶען אִין דֶער מִשְׁפָּחָה בֶּעשֶׁעפְּנִיש אַ פְּלֶעק,
מֶען וַוייכְט זֵיי ווִי אַיין עִפּוּשׁ, שְׁפַּייעָט אוֹיף זֵיי קְלֶעק;
נָאר לָאז מֶען אָבֶּער קוּקֶען אִין תּוֹךְ אַרַיין,
אִיז בְּשׁוּם אוֹפָן נִישְׁט רֶעכְט זֵיי מְבַוֶּה צוּ זַיין.
גָאט הָאט דָאךְ אוֹיךְ זֵיי בֶּעשַׁאפֶען מִיט זַיין הַאנְד,
אִי אִין זֵיי זֶועהט מֶען גָאטס כָּבוֹד און פַּארְשְׁטַאנְד,
עֶר הָאט זֵיי גֶעמַאכְט אַזוֹי ווִי אִיהם גֶעפֶעלט,
גְלַייךְ מִיט דִי אַלֶע בֶּעשֶׁעפְּנִיש אוֹיף דֶער וֶועלְט,
גָאט פְרֵייעָט זִיךְ, הָאט הֲנָאָה אוֹיךְ פוּן זֵיי,
ווִי פוּן דִי אִיבְּרִיגֶע בְּרוּאִים אַלֶערְלֵיי.
דַארִיבֶּער צוּשְׁפַּייעָן אוֹיף זֵיי טְהוּט מֶען שְׁלֶעכְט,
אַלְסְדִינְג וָואס גָאט הָאט גֶעמַאכְט אִיז גוּט אִי רֶעכְט. (קל״ז)
דִי דָאזִיגֶע רֵייד, דִי אֵייגֶענֶע חֲקִירָה
זָאגֶען דָא דִי שְׁרָצִים אָט אִין דֶער שִׁירָה:
„לָאז גָאטס כָּבוֹד אֵייבִּיג זַיין אִין דֶער וֶועלְט,
גָאט פְרֵייעָט זִיךְ מִיט זַיינֶע וֶוערְק און קְוֶועלְט.

אֱלִים שֶׁבַּשְּׁרָצִים אוֹמְרִים. אֶשְׁתְּךָ כְּגֶפֶן פֹּרִיָּה בְּיַרְכְּתֵי בֵיתֶךָ בָּנֶיךָ כִּשְׁתִלֵי זֵיתִים סָבִיב לְשֻׁלְחָנֶךָ:

אֱלִים שֶׁבַּשְּׁרָצִים. אַלֶע שְׁרָצִים הָאבֶען פִּיל קִינְדֶער
אַ שְׁרֶעק (קלח)

דִי קְלֵיינֶע לֵייגֶען אֵייעֶר אוּן מִיט אַיין עֶק,
וָואס פוּן זֵייעֶרֶע קִינְדֶער וֶועט דֶערְנָאךְ זַיין,
דָאס קוּמְט זֵיי אִין דֶער מַחֲשָׁבָה נִיט אַרַיין.
אַבִּי זֵיי לֵייגֶען אֵייעֶר אוּן זֵייעֶרְם גֶעטָאן,
אוּן וַוייטֶער גֶעהֶער זִיךְ מִיט זֵיי גָארְנִישְׁט אָן.
צוּ זַיין דִי קִינְדֶער אַ מוּטֶער, אַ פָּאטֶער,
דֶערְפוּן זֶענֶען זֵיי בִּכְלַל אַלֶע פָּטוּר.
דִי מִינִים, וָואס זֶענֶען שְׁטַארְקֶער אִי גְרֶעסֶער,
זֶענֶען שׁוֹין אִין דֶער זַאךְ אַבִּיסֶעל בֶּעסֶער.
אַ טְהֵייל זֶענֶען עָלְטֶערֶען זֶעהר גֶעטְרַייעַ,
אוּן מִיט זֵייעֶר הוֹיזְגֶעזִינְד זִיךְ גָאר מְחַיֶה.
מַאכֶען זִיךְ אַ הַייזֶעל עֶרְגִיץ אִין אַיין אָרְט,
דָאס וַוייב פְּלָאדֶעט אַ וֶועטְצֶעל קִינְדֶער אָן דָארְט,
גִיבֶּען זִיךְ בֶּעשֶׁטֶענְדִיג מִיט דֶעם קְלֵיינְוַוארְג אָפּ,
בִּיז זֵיי גֶעהֶען אוֹיף אֵייגֶענֶע קֶעסְט אַרָאפּ.
אָט נֶעהְמְט, אַ שְׁטַייגֶער, לְמָשָׁל דֶעם גְרוֹיסֶען שְׁטְשֶׁער, (קלט)
דֶעם מְחוֹר אִי דֶעם מַארְדֶער וּכְדוֹמֶה נָאךְ מֶעהר,
זֵיי זֶענֶען בֶּעפַּאלֶען מִיט קִינְדֶער אַ סַךְ,
אוּן הַאלְטֶען אַלֶע אוֹיס מִיט אִיטְלִיכֶער זַאךְ.

צְפַרְדֵעַ אוֹמֶרֶת. בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד.

דִי שְׁרָצִים, טַאטֶעס פוּן אַ זֶעטְצֶעל קִינְדֶער,
זֵיי זָאגְען דְרִיבֶּער דִי שִׁירָה גָאר ווִינְדֶער:
„ווִי אַ וַויינְשְׁטָאק, ווָאס גִיט פִּיל טְרוֹיבֶּען אַרוֹיס,
זֶעהט אִין דִי ווִינְקֶלְעֶן פוּנֶ'ם שְׁטוּבּ דַיין וַוייבּ אוֹיס.
ווִי צְווַיייגְלִיךְ פוּנֶ'ם אֵיילְבֶּערְטְבּוֹים, גְרִין אִי פְּרִישׁ,
זִיצֶען דַיינֶע קִינְדֶערְלִיךְ אַרוּם דַיין טִישׁ".

צְפַרְדֵעַ. בְּשַׁעַת יַעֲקֹב, אַזוֹי שְׁטֶעהֶעט גֶעשְׁרִיבֶּען,
הָאט פַארֶ'ן טוֹיט זַיינֶע קִינְדֶער פַארְקְלִיבֶּען,
אוּן הָאט גֶעווָאלְט זֵיי דֶעם קֵץ מְגַלֶה זַיין קְלָאר,
הָאט דִי שְׁכִינָה פוּן אִיהם זִיךְ אָפְּגֶעטָאן גָאר.
דָאס הָאט אִיהם גֶעעֶרְגֶערְט, שְׁרֶעקְלִיךְ גֶעקְרֵיינְקְט,
אֶפְשָׁר אִיז פַארְהַאן אַ פְּסוּל, הָאט עֶר גֶעדֵיינְקְט,
צְווִישֶׁען דִי קִינְדֶער מַיינֶע ווָאס זֶענֶען דָא,
דִי אֱמוּנָה אִין גָאט אִיז בַּיי זֵיי נִיטָא.
דִי קִינְדֶער הָאבֶּען בַּאלְד אַלֶע מִיט אַ מָאל
שְׁמַע יִשְׂרָאֵל גֶעשְׁרִיגֶען הוֹיךְ אוֹיף אַ קוֹל:
מִיר הָאבֶּען ווִי דוּ אֵיין גָאט אִין אוּנְזֶער הַאַרְץ,
הָאבּ, טַהַייעֶרֶער פָאטֶער, נִישְׁט קֵיין זָארְג, קֵיין שְׁמַארְץ.
„בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ"-מִיט גְרוֹיס גֶעפִיהל,
עֶנְטְפֶערְט דַארוֹיף יַעֲקֹב אוּן בְּלַייבְּט רוּהִיג שְׁטִיל.
צוּקְלֶערֶען הֵייבֶּען דָארְט דִי חֲכָמִים אָן,
ווָאס זָאלֶען מִיר מִיט דֶעם „בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד" טָאן.
זָאלֶען מִיר עֶס זָאגֶען, קוּמְט עֶפִּיס נִישְׁט אוֹיס,
משֶׁה רַבֵּינוּ זָאגְט עֶס דָאךְ נִישְׁט אַרוֹיס.

לָאז מֶען זְשֶׁע עֶס נִיט זָאגֶען, חָלִילָה וְחַס,
יַעֲקֹב הָאט עֶס דָאךְ גֶעזָאגט, עֶפִּיס אַ שְׁפַּאס.
אִיז מֶען גֶעפַאלֶען אוֹיף אַזאַ עֵצָה, בְּכֵן
מֶען זָאל עֶס אָפְּזָאגֶען שְׁטִיל צְוִוישֶׁען דִי צֵיין. (קט)
הֵייסְט דָאךְ, בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד זָאגְט מֶען יָא אִי נִיט,
אוּן מֶען אִיז יוֹצֵא לְכָל הַדֵעוֹת דֶערְמִיט.
צְווִישֶׁען בְּרָכוֹת אִיז דִי בְּרָכָה אַזאַ מִין,
וָואס זִי אִיז עֶפִּיס אִי אַהֶער אִי אַהִין.
עֶפִּיס אִיז זִי וִוי יֶענֶע בֶּעשֶׁעפְנִישׁ גְלַייךְ,
וָואס לֶעבֶּען אוֹיף דֶער יַבָּשָׁה אִי אִין טַייךְ. (קמא)
זֵיי גֶעפִינֶען זִיךְ עֶפִּיס אִי דָא אִי דָארְט,
אוּן זֶענֶען קֵיינְמָאל נִיט שְׁטֶענְדִיג אִין אֵיין אָרְט.
אַט פַאר דִי מִינֵי בֶּעשֶׁעפְנִישׁ אַלֶערְלֵיי,
וָואס נִיט קַיין פְלֵיישׁ אִי נִיט קַיין פִישׁ זֶענֶען זֵיי,
פַאר זֵיי אַלֶע שְׁפְּרִינְגְט אַרוֹיס בְּרֹאשׁ,
דִי צְפַרְדֵעַ אָדֶער דֶער פְּרָאשׁ, (קמב)
אוּן שְׁטֶעלְט אוּנְז דִי גַאנְצֶע טֶבַע זַיינֶע פִיר,
אִין דֶעם בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד, וָואס דָאס אִיז זַיין שִׁיר. (קמג)
„אִין מִיר, עוֹלָם, אַ בֶּעשֶׁעפְנִישׁ הָאט אִיהר אַייךְ,
וָואס לֶעבְּט אִי אוֹיף דֶער יַבָּשָׁה אִי אִין טַייךְ,
פַארְשְׁטֵעהט, עוֹלָם, מַיין שִׁיר, וָואס אִיךְ פְּרָאשׁ קְוַואקֶע,
בָּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מַלְכוּתוֹ אִיז עֶר טַאקֶע.
גֶעלוֹיבְּט אִיז גָאטס נָאמֶען אוּן זַיין קִינִיגְרַייךְ,
אֵייבִּיג אוֹיף דֶער עֶרְד אוּן וַואסֶער צוּגְלַייךְ. (קמד)
אַ חוּץ דֶעם בֶּעדַארְף מֶען וִויסֶען, אַז זַיין שִׁיר
זָאגְט דֶער פְּרָאשׁ וִוי קְרִיאַת־שְׁמַע לֵייעֶנְען מִיר.

נחש אומר. סומך יי לכל הנופלים וזוקף לכל הכפופים:

ברעקעקע, זאגט פריהער איין פראש שארף ארוים,
און דער גאנצער עולם פרעש הערט עס שטיל אוים.
און ווי דער חזן לאזט די ברכה אוים באלד,
ווערד דארט אין דעם עולם א געשריי, א גוואלד.
שרייען ברעקעקע און ווערען נתפעל,
אקוראט ווי ביים שרייען שמע ישראל:
קרקר, קוואר, ענטפערען שטילערהייט אויך פיל,
ווי ברוך שם כבוד מלכותו מען זאגט שטיל. קמה)
ביי פיל חכמים ווערד דער פראש פירגעשטעלט,
פאר א גרויסען בעל מתפלל עק וועלט,
ער דאווענט כסדר די גאנצע נאכט אוועק,
זאגט ברוך שם כבוד מלכותו אהן איין עק. קמו)
נחש. איטליכער פון אונז מענשען קען די שלאנג,
וואס קריכט ארום אויפ'ן בויך און איז לאנג.
גאט נעהמט ביי איהר אינגאנצען די פים אוועק,
זי קריכט און בייגט זיך קריכענדיג גאר א שרעק.
נאר ריכטיג איז גאטס ווערק, זיין פיהרונג גערעכט,
צו זיינע בעשעפניש איז ער ניט שלעכט.
ווען די שלאנג איז געפאלען אין איהר לעבען,
דאך קען זי איין עצה נאך פארט זיך געבען.
איז ביכולת אויפצוהייבען דעם קאפ הויך,
און אויפצושטעלען א טהייל פונ'ם גוף אויך. קמז)
א טהייל שליינג קענען גאנץ הויך זיך אויסשטרעקען,
און אויף זייער עק שטעהען ווי א שטעקען. קמח)

עַקְרָב אוֹמֵר. טוֹב יְיָ לַכֹּל וְרַחֲמָיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו:

דִי שְׁלַאנְג לוֹיבְּט דָא גָאט פַאר זַיין חֶסֶד צוּ אִיהר,
און זִי זָאגְט דַארִיבֶּער דֶעם דָאזִיגֶען שִׁיר.
„גָאט לֶעהֶענְט אַלֶע גֶעפַאלֶענֶע אוּנְטֶער,
שְׁטֶעלְט אוֹיף דִי גֶעבֵּייגֶענֶע וָואס דַארוּנְטֶער".
עַקְרָב, דֶער מֶענְשׁ קוּקְט אוֹיף דִי בֶּעשֶׁעפֶנִישׁ אַלֶערְלֵיי,
כְּפִי דֶעם נוּטְץ און דֶעם שָׁאד וָואס עֶר הָאט פוּן זֵיי.
פִיל בְּרוּאִים זֶענֶען אִיהם גְרוֹיס אִין דִי אוֹיגֶען,
און עֶר פְרֶעגְט, צוּ וָואס פָארְט אַזֶעלְכֶע טוֹיגֶען.
קוּמְט דָאךְ אַ פָּנִים אוֹיס, דִי וֶועלְט אִיז נִישְׁט גוּט,
און דֶער מַייכְטֶער אִיהרֶער ווייסט נִישְׁט וָואס עֶר טְהוּט.
פִיל הָאבֶּען גֶעמֶעגְט נִישְׁט וֶוערֶען גֶעבּוֹירֶען,
און דִי וֶועלְט וָואלְט דוּרְכְדֶעם גַארְנִישְׁט פַארְלוֹירֶען.
און וֶוען זֵיי, מֶענְשְׁלִיךְ, זָאלֶען הָאבֶּען דִי מַאכְט
וָואלְטֶען זֵיי דִי גַאנְצֶע וֶועלְט אִיבֶּערְגֶעמַאכְט.
אַזוֹי מֵיינֶען אָבֶּער מַאקִי נַארָאנִים,
יֶענֶע פַארְשׂוֹינֶען, דִי ווילְדֶע חַקְרָנִים.
אוּנְזֶערֶע חֲכָמִים זָאגֶען פַארְקֶעהרְט גָאר,
אַז אַלְסְדִינְג דָא אִין דֶער וֶועלְט בִּיז אוֹיף אַ הָאר.
אִיז בֶּעשַׁאפֶען גֶעוָוארֶען מִיט גְרוֹיס פַארְשְׁטַאנְד.
אוּמְזִיסְט מַאכְט אִי אֵיין בֶּעשֶׁעפֶנִים נִיט גָאטֶס הַאנְד. (קטס)
אֵיין תֵּירוּץ אִיז אוֹיף שַׁאֲלוֹת וָואס לַייט פְרֶעגֶען,
אַז גָאט בֶּעשַׁאפְט אַלְסְדִינְג פוּן זַיינְטְוֶועגֶען:
סְ'אִיז מַאקִי אוֹיךְ דָא אַ נוּטְצֶען אִין אַלְסְדִינְג,
קֵיין זַאךְ אִיז נִישְׁט אַוֶועקְצוּמַאכֶען גְלַאט גְרִינְג.

שַׁבְּלוּל אוֹמֵר. כְּמוֹ שַׁבְּלוּל תֶּמֶס יַהֲלֹךְ נֵפֶל אֵשֶׁת בַּל חָזוּ שָׁמֶשׁ:

שְׁמָמִית אוֹמֶרֶת. הַלְלוּהוּ בְצִלְצְלֵי שָׁמַע הַלְלוּהוּ בְּצִלְצְלֵי תְרוּעָה:

דֶער עַקְרָב אָדֶער דֶער סְקָארְפְּיָאן, אַזַא מִין,
וָואס אִיז שְׁרֶעקְלִיךְ גִיפְטִיג, זֶעהט אוֹיס וִוי אַ שְׁפִּין,
אֲפִילוּ אִי עֶר אִיז אוֹיךְ נִיטְצְלִיךְ, כִּ׳לֶעבֶּען,
אוּן דֶער חֶסֶד גָאטס דֶערְהַאלְט אִיהם בַּיים לֶעבֶּען.
אַזוֹי אִיז טַאקִי דִי אֱמֶתֶע חֲקִירָה,
דֶער סְקָארְפְּיָאן זָאגְט דַארִיבֶּער אָט דִי שִׁירָה:
„גָאט אִיז גְנֶעדִיג צוּ אִיטְלִיכֶען בֶּעזוּנְדֶער,
אוּן דֶערְבַּארְמְט זִיךְ אוֹיף זַיינֶע וֶוערק גָאר ווּאוּנְדֶער״.
שַׁבְּלוּל. דִי שְׁנֶעק אִיז אַ מִין וֶוערְמִיל וָואס וֵוייךְ אִי קְלֵיין
אִין אִיהר שִׁירָה שִׁילְדֶערט זִי זִיךְ אָפּ אַלֵיין:
„וִוי אַ שְׁנֶעק וָואס לָאזְט פוּן זִיךְ פַּייכְטְקַייט אַרוֹיס,
קְרִיכֶענְדִיג וֶוערְד זִי צוּרוּנֶען אוּן גֶעהט אוֹיס״. קנ)
שְׁמָמִית. אִין דֶעם וִוינְקֶעל פוּן אַייעֶר הוֹיז, קוּקְט אַהִין,
אַ רָאד וֶועבְּט דָארְטֶען וואוּנְדֶער־שֵׁיין אוֹיס דִי שְׁפִּין,
זִי אַלֵיין זִיצְט דָארְט אַקוּרַאט אִין דֶערְמִיט,
אָדֶער לוֹיעֶרְט הִינְטֶען אוּן מֶען זֶעהט זִי נִיט.
אוּן צוּ אִיהר פַארְבָּארְגֶענִישׁ פוּן דֶער פּוּטִינֶע,
צִיהֶען זִיךְ פֶּעדֶעמְלִיךְ לַאנְגֶע אוּן דִינֶע.
פַארפּוּטֶעט זִיךְ נָאר אַ פְלִיג אִין דֶער נֶעטְץ דָארְט,
שׁוֹיקְלֶען זִיךְ דִי פֶּעדֶעמְלִיךְ בִּיז צוּ אִיהר אָרְט:

זבוב בשעה שאין ישראל עוסקין בתורה אומר:
קול אמר קרא ואמר מה אקרא כל

תיכף מאכי שפרינגט זי ארויס פון איהר רוה,
און לויפט צו איהר רויב אין דעם נעק געשווינד צו.
די פליג וושעט, צאפעלט זיך הין אי צוריק,
און די שפין האט הנאה פון דער מוזיק.
מוזיק איז דאך באמת דער שפינס חיות, קנא)
הײנט וואס ארט זי, אז די פליג מאכט העוויות,
צאפעלט זיך, טאנצט און הייבט אונטער א פיסעל,
וושעט, זינגט און צימבעלט אויך צו אביסעל.
די שפין, וואס בעקומט איהר שפייז מיט קאפעלע,
זאגט שירה און לויבט גאט באלד אויף דער שטעלע:
„הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעזאנג,
הללויה, לויבט איהם מיט א צימבעלגעקלאנג".

זבוב. די פליג איז א גוטע זלידנע, א פגע,
זי לאזט אונז זומער ניט צורוה קיין רגע:
לאז מען אנידערשטעלען עפים א שפייז,
תיכף ומיד גיט זיך די פליג א ווייז.
שטעקט אריין דאס נעזיל צוחאפען א לעק,
איז זי געקומען, געהט זי שוין ניט אוועק.
טרייבט מען זי אוועק, קומט זי געשווינד ווידער,
קומט מיט א וושען און מיט א גערידער.
וושעט, וושעט פולע אויערען אונז אן,
מיר מוזען פון איהר ליידען, וואס זאל מען טאן.

הַבָּשָׂר חָצִיר וְכָל חַסְדּוֹ כְּצִיץ הַשָּׂדֶה: יָבֵשׁ חָצִיר

וואו מֶען עֶסט און טְרִינְקְט, דָארְטֶען אִיז דִי פְּלִיג דָא,
וואו מֶען לֶעגְט אִיז אִיהר פוּס אָבֶער נִיטָא.
וָואס הָאט זִי בֶּאֱמֶת צוּטָאן אִין דֶעם אָרְט,
וָואס מֶען קֶען נִיט חַאפֶּען קַיין שִׁירַיִים דָארְט.
נָאר דָאס פְּרֶעסֶען פַּאלְט דֶער פְּלִיג בָּאקִים אַרוֹיס,
סוֹף זוּמֶער גֵעהט דֶער זְלִידְנֶע דִי נְשָׁמָה אוֹיס.
זִי נֶעהמְט דָאס רוֹב אַיין אַ מִיתָה מְשׁוּנָה גָאר,
וֶוערד פַאְרדַארְט וְוִי גְרָאז און דֶערלֶעבְּט נִישְׁט קַיין יָאהר. (נ:)
פוּנְקְט פַארְקֶעהרט פוּן דִי יִשְׂרָאֵל דֶערמִיט,
וָואס אֵייבִּיג הָאט עֶר אַ קִיוּם און שְׁטַארְבְּט נִיט,
דוּרךְ דֶער תּוֹרָה, וָואס עֶר לֶערְנְט אַלֶע צַייט,
און דוּרךְ דֶעם נוּטְצֶען פוּן אִיהם צוּ אַלֶע לַייט.
לֶערְנְט יִשְׂרָאֵל, אִיז עֶר שְׁטַארְק דַארִיבֶּער,
הֶערט נִישְׁט און קוּמְט דִי אַלֶע מִיקֶען אִיבֶּער.
וֶוערֶען אָבֶער יַעֲקֹב׳ס גֶעצֶעלְטֶען אַ שֵׁיינְק,
מֶען עֶסט, טְרִינְקְט און לֶערְנֶען לֶערְנְט מֶען אַ קְרֵיינְק.
אָדֶער יִשְׂרָאֵל טְהוּט נָאךְ און מַאכְט בֶּעלֶע,
פַארְבֶּעט צוּ זִיךְ טֶענְצֶער מִיט דֶער קַאפֶּעלֶע,
נִיט מִיטָאגֶען דִי מָאדֶע יוֹצֵא צוּזַיין,
דֶענְסְמָאל קוּמְט אִי דִי פְּלִיג אִין זַיין הוֹיז אַרַיין
יָוִיל וְוִי דִי גֶעסט אוֹיךְ אָפְּלֶעקֶען אַ בֵּיינְדֶעל,
זִי טַאנְצְט און זְוִשֶׁעט, זְוִשֶׁעט מִיט אַ חֵנְדִיל.
מִיט אִיהר קוּמֶען אַהִין אִיז זִי מְרַמֵז קְלִיג,
אַז אִין דֵעם אוֹפֶן אִיז יִשְׂרָאֵל אַ פְלִיג.

נָבֵל צִיץ וּדְבַר אֱלֹהֵינוּ יָקוּם לְעוֹלָם: בּוֹרֵא נִיב שְׂפָתָיִם שָׁלוֹם שָׁלוֹם לָרָחוֹק וְלַקָּרוֹב אָמַר יְיָ וּרְפָאתִיו:

דורך בֶּעלֶע קֶען עֶר קַיין קִיוּם נִישט הָאבֶּען,
זַיינֶע טֶענְצֶער וֶועלֶען אִיהם נָאךְ בֶּעגְרָאבֶּען.
זֵיי עֶסֶען זַיין מִיטָאג און הָאבֶּען דִי גַאל,
יִשְׂרָאלִיק, אַזוי שְׁפָּאטֶען זֵיי, מַאכְט אַ בַּאל.
וֶוען יִשְׂרָאֵל גִיט מִיט תּוֹרָה זִיךְ נִישְׁט אָפּ,
פַאלְט עֶר שְׁרֶעקְלִיךְ פוּן זַיין מַדְרֵגָה אַרָאפּ.
דִי פְלִיג וָואס קוּמְט אויף זַיינֶע בֶּעלֶע צוּ גַאסְט,
זוּשֶׁעט דָארְטֶען און זָאגְט אַזֶעלְכֶס וָואס עֶס פַּאסְט:
„אַ קול זָאגְט, זַיי מוֹדִיעַ, רוּף און שְׁרַיי,
און וָואס אויסְצוּשְׁרַייעֶן זָאגט עֶס דֶערבַּיי.
וִוי גְרָאז אִיז אַלְסְדִינְג, וָואס אִיז פְלֵייש און בְּלוּט.
וִוי בְּלוּמֶען פוּן פֶעלד זַיין גְנָאד, וָואס עֶר טְהוּט.
גְרָאז וֶוערְד פַארְדַארְט און בְּלוּמֶען פוילֶען זָאר,
אָבֶּער גָאטס וָוארט בְּלַייבּט אויף אֵייבִּיגֶע יָאהר״. קנ:
אַרַיינְקוּמֶענְדִיג זוּשֶׁעט זִי און גְרִיסְט דָארט:
„עֶס וֶוערד בֶּעשַׁאפֶען פוּן דִי לִיפֶען אַ וָוארְט,
שָׁלוֹם עֲלֵיכֶם, גָאט זָאגט פְרִידֶען, פְרִידֶען,
אִי צוּם וַוייטֶען אִי צוּם נָאהֶענְטֶען אִידֶען.
אָ, אִיךְ וֶועל אִיהם אויסְהֵיילֶען גֶערֶען,
נִישְׁקָשֶׁה, עֶר וֶוערד בֶּעסֶער וֶוערֶען״.

צִפּוֹרֶת כְּרָמִים אוֹמֶרֶת. אֶשָּׂא עֵינַי אֶל הֶהָרִים מֵאַיִן יָבֹא עֶזְרִי:

נְמָלָה אוֹמֶרֶת. לֵךְ אֶל נְמָלָה עָצֵל רְאֵה דְרָכֶיהָ וַחֲכָם: הַנְּמָלִים עַם לֹא עָז וַיָּכִינוּ בַקַּיִץ לַחְמָם: נוֹתֵן לֶחֶם לְכָל בָּשָׂר כִּי לְעוֹלָם חַסְדּוֹ:

צִפּוֹרֶת כְּרָמִים. צְווִישֶׁען דִי הֵייְשְׁרֶעקֶען אִיז דָא אֵיינֶע,
וָואס זִי הֵייסְט „וַויינְהאֶהְנֶעלֶע" דִי שֵׁיינֶע,
וַוייל זִי הַאלְט הוֹיךְ אִין וַויינְגֶערְטְנֶער זִיךְ אוֹיף,
זִי פַארְרַייסְט דֶעם קָאפּ אִי דִי הֶענְד אַרוֹיף.
גְלַייךְ וִוי זִי דַאוֶוענְט, בֶּעט גָאט אַלֶע צַייט,
דִי דַאוְונֶערִין הֵייסט זִי דְרִיבֶּער בַּיי לַייט. (קנד)
אוּן וַוייל זִי אִיז דָא אוֹיף הוֹיכֶע עָרְטֶער,
דְרִיבֶּער זָאגט דִי דַאוְונֶערִין דִי וֶוערְטֶער:
„אִיךְ הֵייב מַיינֶע אוֹיגֶען צוּ דִי בֶּערְג אַפִּיר,
פוּן וַואנֶען דִי הִילְף מַיינֶע קוּמְט צוּ מִיר".

נְמָלָה. דִי מוּרֶעשְׁקֶע, וָואס אִיז אַ קְלֵיין בֶּעשֶׁעפְּנִיש,
הָארֶעוֶועט אוּן גְרֵייט זִיךְ אָן אִיהר בֶּעדֶערְפְנִיש.
וִוי קְלֵיין זִי אִיז, אַרְבַּייט זִי מַעֲשִׂים דָאךְ,
אוּן טְרָאגְט אוֹיף זִיךְ פוּן פַּרְנָסָה דֶעם יָאךְ.
זִי אִיז מִיט אִיהר אַרְבַּייטֶען אוּן אִיהר טָאן,
דֶעם מֶענְשֶׁען אַ מוּסָר פוּן אֵייבִּיג אָן. (קנה)
זִי זָאגט: „פוֹילֶער, דוּ בִּינְסט פוֹיל אִי אַפְּהֶענְדִיג,
דֶער מוּרֶעשְׁקֶעס גַאנְג זֶעה אוּן זַיי פַארְשְׁטֶענְדִיג.

חֲלִדָּה אוֹמֶרֶת. כׇּל הַנְּשָׁמָה תְּהַלֵּל יָהּ הַלְלוּיָהּ:
צִיָּה אוֹמֶרֶת. אוֹר זָרֻעַ לַצַּדִּיק וּלְיִשְׁרֵי לֵב שִׂמְחָה:

די מוֹרֶעשְׁקֶעס וֶוענֶען נִישט קֵיין שְׁטַארְקֶע לַייט,
אוּן גְרֵייטֶען דָאךְ זֵייעֶר בְּרוֹיט אִין זוּמֶער-צַייט.
גָאט גִיט בְּרוֹיט צוּ אַלֶע בֶּעשֶׁעפֶּנִיש גָאר,
וַוייל זַיין חֶסֶד אִיז אוֹיף אֵייבִּיגֶע יָאהר".
הוֹלְדָה, וָואס, דַאכְט זִיךְ, מַאכְט דָאס גַאנְצֶע וֶוייזֶעלֶע אוֹיס,
אוּן וָואס קוּמְט פוּן אַזאַ שְׁלַאק דֶער וֶועלְט אַרוֹיס.
בַּיי-טָאג לִיגְט עֶס פַארְבָּארְגֶען טִיף אִין דֶער עֶרְד,
אַזוֹי וִוי אַ מֶערְדֶער, וָואס לֶעבְּט מִיט זַיין שְׁוֶוערְד,
בַּיי-נַאכְט קְרִיכְט עֶס אַרוֹיס אוּן טְהוּט אָהן צָרוֹת,
הַרְגֶעט אוּן שְׁלָאגְט מִיט דִי הִיהֶנֶער כַּפָּרוֹת.
אוּן נָאךְ אַזאַ גְרוֹיסֶע רְצִיחָה וָואס אַ גְוַואלְד,
מַאכְט עֶס צוּ זִיךְ אִין דֶער נָארֶע פְּלֵיטָה בַּאלְד: קט)
נָאר אַז מֶען בֶּעטְרַאכְט אָבֶּער בֶּעסֶער אַלְסְדִינְג,
מַאכְט מֶען דָאס וִויזֶעל נִיט אַוֶועק אַזוֹי גְרִינְג.
אִי עֶר, וָואס לִיגְט אִין דֶער עֶרד טִיף נַיין אֵייְלֶען,
לֶעבְּט אִין דֶער וֶועלְט גָאטס כָּבוֹד צוּדֶערְצֵעהלֶען.
אִין אַ מִינְדְסְט בֶּעשֶׁעפְּנִיש אִיז דָא גָאטס וואוּנְדֶער,
אוּן עֶס פַּאסְט צוּם רִימֶעל אִיטְלִיכְס בֶּעזוּנְדֶער.
דָאס וִויזֶעל זָאגְט אוֹיךְ שִׁירָה, טַאקִי יָא:
„אִיטְלִיכֶע נְשָׁמָה לוֹיבְּט גָאט הַלְלוּיָהּ".
צִיָּה, דֶער מַארְדֶער אִיז אֵיינֶער פוּן דִי גְרוֹיסֶע שְׁלֶעק, קי)
עֶר טְהוּט דִי עוֹפוֹת צָרוֹת אָז גָאר אַ שְׁרֶעק.

חָתוּל אוֹמֵר. אֶרְדּוֹף אוֹיְבַי וְאַשִּׂיגֵם וְלֹא אָשׁוּב עַד כַּלּוֹתָם. אִם תַּגְבִּיהַּ כַּנֶּשֶׁר וְאִם בֵּין כּוֹכָבִים שִׂים קִנֶּךָ מִשָּׁם אוֹרִידְךָ נְאֻם יְיָ:

עֶר קְלֶעטֶערט אוֹיף דִי בֵּיימֶער גָאר אַ וִוינְדֶער,
פַארצוּקְט דָארט פֵייגֶעל מִיט זֵייעֶרֶע קִינְדֶער.
עֶר גֶעפִינְט דָאס הַייזֶעל פוּנֶ'ם וָוארָאבֵּיי אוֹיךְ
אוּן דִי נֶעסט פוּנֶ'ם שְׁוָועלְבֶּעלֶע אִין דֶער הוֹיךְ.
דֶערְשְׁמֶעקְט דִי פֵייגֶעלֶעךְ מִיטֶ'ן חוּשׁ הָרֵיחַ,
אוּן מַאכְט פוּן זֵיי דָארְט אַ מִזְבֵּחַ. קנח)
שְׁרֶעקְלִיךְ אִיז אָבֶּער זַיין רְצִיחָה, זַיין מַאכְט,
נָאר אִין דֶער פִינְסְטֶער, נָאר בְּשַׁעַת שְׁטָאק-נַאכְט.
הֵייבְּט אָבֶּער אָן צוּשֶׁערֵייעֶן אוֹיף טָאג,
אַנְטְלוֹיפְט אִין דֶער נָארֶע גֶעשְׁווִינְד דִי פְּלָאג,
דִי עוֹפוֹת וֶוערד לִיכְטִיג, גוּט אוֹיפֶ'ן הָאָרֶץ,
זֶענֶען גֶעזִיכֶערט פוּן וֵועהְטִיג, פוּן שְׁמַארְץ.
דֶער מַארְדֶער, וָואס לִיגְט בַּיי-טָאג אִין אַ פִינְסְטֶער אָרְט,
עֶר זָאגְט, ווִי אַלֶע מֶערְדֶער זָאגֶען, אַזַא וָוארט:
„לִיכְט שַׁיינְט אוּן גֵעהט צוּ דֶעם צַדִיק אוֹיף,
גוּטְהֶערְצִיגֶע פְרֵייעֶן זִיךְ דַארוֹיף".

חָתוּל. דִי קַאץ פַארְדִינְט בַּיי אוּנְז אִין שְׁטוּב אִיהר שְׁפַּייז,
זִי חַאפְּט אוּן פַארְטִילִיגְט דָארְטֶען דִי מַייז.
קוּמְט נָאר פוּן זַיין נָארֶע אַ מַייזֶעל אַרוֹיס,
דְרֵעהט עֶס זִיךְ פוּן דֶער קַאצְ'ס לַאפֶּעס נִיט אוֹיס.

עַכְבָּר אומר. אֲרוֹמִמְךָ יְיָ כִּי דִלִּיתָנִי וְלֹא שִׂמַּחְתָּ אוֹיְבַי לִי: (נ״א) וְאַתָּה צַדִּיק עַל כָּל הַבָּא עָלַי כִּי אֱמֶת עָשִׂיתָ וַאֲנִי הִרְשָׁעְתִּי:

דִי קַאץ צוּוַאגְט זִיךְ און שְׁפְּרִינְגְט גֶעשְׁווִינְד דַארוֹיף,
שְׁפִּילְט זִיךְ דֶערְמִיט אָן און פְּרֶעסְט עָם דֶערְנָאךְ אוֹיף.
דִי קַאטְץ הָאט אָבֶער אַ קְשְׁקֶע אָהן אַ דֶעק,
פוּן עוֹפוֹת גְלוּסְט זִיךְ אִיהר אוֹיךְ חַאפֶּען אַ לֶעק.
זִי דְרַאפֶּעט זִיךְ אוֹיף בֵּיימֶער, אוֹיף גְלַייכֶע וֶוענְד
און דֶערְטַאפְּט דִי פֵייגֶעלִיךְ אָין אִיהרֶע הֶענְד.
אַ קַאטָאוֶועס עֶפִּים וָואס דִי קַאץ פַארְפִיהרְט,
זִי אִיז אַ נַאשֶׁערִין, אַ פַייעֶר, אַ שְׁפִּירְט.
זִי זָאגְט: „אִיךְ יָאג מַיינֶע פַיינְד, חַאפּ זֵיי אוֹיפֶ'ן פְּלֶעק,
קֶעהר מִיךְ נִיט אוּם בִּיז אִיךְ דֶערגֶעה זֵיי דֶעם עֶק.
מֶעגְסט דִיר זִיךְ דֶערְהֵייבֶען וִוי אַיין אָדְלֶער הוֹיךְ,
און צְווִישֶׁען דִי שְׁטֶערֶען דַיין נֶעסְט מַאכֶען אוֹיךְ,
אִיךְ וֶועל דִיךְ, אוֹיף מַיין וָוארְט,
אַרָאפְּנֶעהמֶען פוּן דָארְט״.

עַכְבָּר. וֶוען דֶער מוֹיז גֶערָאט אַ מָאל און דְרֵעהט זִיךְ אוֹיס,
און גֶעהט בְּשָׁלוֹם פוּן דֶער סַכָּנָה אַרוֹיס,
בֶּענְשְׁט זִי אִין אִיהר נָארֶע גוֹמֵל מִיט אַ פְרֵייד,
זָאגְט שִׁירָה און לוֹיבְּט גָאט מִיט אַזֶעלְכֶע רֵייד:
„גָאט, אִיךְ ווִיל מִיט לוֹיבּ דִיךְ דֶערְהֵייבֶּען,
ווַייל דוּ הָאסְט מִיךְ אַרוֹיסְגֶעהֵייבֶּען,

בהמה דקה טהורה אומרת. מי כמכה באלים יי

און מיינע בייזע פיינט,
אויף מיר נישט דערפרעהט היינט".

האט אבער די קאטץ זי א חאפ געגעבען,
און זי געזעגענט זיך שוין מיט דעם לעבען,
דענסמאל זאגט זי ווידוי, נישט לאנג געטראכט,
אויף אלע שאדענס, וואס זי האט געמאכט:
„דו ביסט גערעכט פאר אלץ, וואס אויף מיר קומט אן,
דו טהוסט אמת, איך אבער האב שלעכטס געטאהן".

בהמה דקה טהורה. די קליינע ריינע בהמות
אין יעדען ארט

זענען שאף און ציגען פון איטליכען סארט.
בעקאנט זענען די ציגען שוין פון גאנץ לאנג,
מיט זייער שפרינגען און זייער שטאלצען גאנג
אין דער טשערעדע לויפען פארויס ציגען,
זיי אנצוקוקען דארט איז א פארגניגען.
צווישען די גבורים, וואס געהען אהן שרעק,
און זייער בטחון ווארפט זיי נישט אוועק,
צווישען זיי ווערד, אין היילינגען פסוק דארט,
אויך דעם ציגענבאק אפגעגעבען איין ארט. (קנט
דניאל האט צום ציגענבאק פארגליכען,
די שטארקע אומה יון אדער גריכען. (קס
אזוי איז דער שטייגער אויך פון זיין ברידער,
פון זיין קרוב דעם באראן אדער ווידער,

מִי כָּמֹכָה נֶאְדָּר בַּקֹּדֶשׁ נוֹרָא תְהִלּוֹת עֹשֵׂה פֶלֶא:

ער ווייזט דעסגלייכען זיין גרויס שטאלצקייט ארויס,
פיהרט די טשערעדע בעהארצט און לויפט פאראויס
אי זיין נאמען טראגען, ווי מיר ווייסען קלאהר,
א סך מלכי מזרח פון אייביגע יאהר. קסא)
נאר חוץ דעם איז זייער וואל אי זייער פעל
וואונדער־שיין אי זעהר ניטצליך אין אלע פעל.
אומטום אין דער וועלט מאכען זיך דערפון לייט
שיינע און טהייערע קליידער אלע צייט.
די ציגען האבען געהאט די זכיה גאר,
געבען צום משכן זייערע פעל און האר.
דער היילינער גאט, וואס טהוט גרויסע וואונדער,
וואס זיינס איז איטליכס בעשעפעניש בעזונדער,
וואס איז האר אומטום אין ים אי אויפן לאנד,
און איהם געהערען אלע חיות מיטאנאנד,
ער האט פון די אלע חיות אין דער וועלט,
די ריינע בהמה דוקא העבער געשטעלט.
וויקעלט דעם בית המקדש מיט איהר פעל איין,
און איז בעשיינט מיט היילינקייט געטליך פיין.
די בהמה דקה לויבט גאט דערפאר מיט פרייד,
דערהייבט איהם און זאגט שירה אט מיט די רייד:
„ווער איז ווי דו, גאט, צווישען שטארקע מלכים דא,
ווי דו בעשיינט מיט היילינקייט איז גאר ניטא,
דו, גאט, וואס דיך צולויבען איז א שרעק,
דו, וואס טהוסט וואונדערליכקייט אהן איין עק״.

בְּהֵמָה גַסָּה טְהוֹרָה אוֹמֶרֶת. הַרְנִינוּ לֵאלֹהִים עֻזֵּנוּ הָרִיעוּ לֵאלֹהֵי יַעֲקֹב:

בְּהֵמָה גַסָּה (דקה נ״א) טְמֵאָה אוֹמֶרֶת. יְגִיעַ כַּפֶּיךָ

בְּהֵמָה גַסָּה טְהוֹרָה. צְווִישֶׁען דִי מִינֵי גְרוֹיסֶע אוּן רֵיינֶע פִיה

וֶוענֶען דָא אִי אָזֶעלְכֶע אָקְסֶען אוּן קִיה,
וָואס זֶענֶען מְשׁוּנֶה ווִילְד, זֵעהר גֶעזוּנד אִי שְׁטַארְק,
מִיט גְרוֹיסֶע הֶערְנֶער אוּן אַ גֶעזוּנטֶען קַארְק.
דֶער בּוּפְלַאקס אַ שְׁטֵייגֶער קֶען מִיט זַיין כֹּחַ
אֲפִילוּ דֶעם לֶעמְפֶּערט פְלֶעטֶען דֶעם מוֹחַ. קסב)
הַיינְט דֶער אוּישְׂרָאָקְס עֶפִּים אַקַאטָאוֶעס,
מֶען צִיטֶערט פַאר אִיהם פָּשׁוּט אֵימוֹת מָוֶת.
דִי אַלֶע זֶענֶען דוֹרֵם מִיט דֶעם הָארֶען,
אוּן בְּרִילֶען וִוי אַ לֵייב בְּשַׁעַת דֶעם צָארֶען,
זֵיי גְרָאבֶּען פַאר כַּעַס אוּנטֶער זִיךְ דִי עֶרד,
אַ פַּחַד פַאלט אוֹיפֶ׳ן יֶעגֶער אוּן זַיין פֶערד.
זֵיי שְׁרַייֶען, רֶעוֶוען אוּן בְּרוּמֶען גָאר אַ שְׁרֶעק,
אוּן שָׁאקְלֶען נָאךְ דֶערצוּ פְּחָדִים מִיט דֶעם עֶק. קסג)
דִי דָאזִיגֶע שְׁטַארְקֶע בְּהֵמוֹת אַלֶערְלֵיי,
רֶעוֶוען אוּן זָאגֶען שִׁירָה מִיט אַ גֶעשְׁרֵיי:
„צוּ גָאט אוּנזֶער שְׁטַארְקַייט שְׁרַייעט אוֹיף אַ קוֹל,
צוּ גָאט פוּן יַעֲקֹב שַׁאלט אַלֶע מִיט אַ מָאל״.

בְּהֵמָה גַסָּה טְמֵאָה. פוּן דִי גְרוֹיסֶע אוּמְרֵיינֶע פִיה אִיז דָא פִיל,

וָואס זֵיי דִינֶען דֶעם מֶענְשֶׁען גֶעטְרַיי שַׁא שְׁטִיל,

כִּי תֹאכֵל אַשְׁרֶיךָ וְטוֹב לָךְ:

צְבִי אוֹמֵר. וַאֲנִי אָשִׁיר עֻזֶּךָ וַאֲרַנֵּן לַבֹּקֶר חַסְדֶּךָ כִּי הָיִיתָ מִשְׂגָּב לִי וּמָנוֹס בְּיוֹם צַר לִי:

ארבייטען איהם אומטום כל עבודות פרך,
טהוען מלאכות אהן א שיעור, אהן איין ערך.
זיי ארבייטען, נישט צו רייִדען קיין קרום וואָרט,
מען מעג זיי שמייסען, טויטען אויפ'ן אָרט,
זיי אליין מעגען זיך אי גאָר טרפה זיין,
נאָר זייער שפייז פארדינען זיי כשר פיין.
זיי געהען ניט ארום ליידיג, פוסט-און-פאס,
און שפאצירען ניט גלאט אזוי אויף דער גאס.
די ארבייט-בהמות, אונזערע טרייע קנעכט,
זיי זאָגען זייער שירה טאקי מיט רעכט:
„דערנעהרסט דו זיך פון דעם וואָס דיין האנד טהוט,
אז וואויל דיר דענסמאל, אז וואויל דיר און גוט".

צבי. ווען גאָט זאָל דעם הירש קיין גוטע פיס געבען,
וואָלט ער ניט זיכער געווען מיט דעם לעבען,
ווייל אויף איהם זענען א סך בעלנים דאָ,
קיין געשמאַקערם פון זיין פלייש כמעט ניטאָ.
נאָר קוים דערזעהט ער דעם פיינד פון דערווייטענס,
הייבט ער אויף די פיס און אנטלויפט בעצייטענס.
איידער נאָך דער יעגער נעהמט זיך צו דער פייל,
איז שוין דער הירש העט ווייט אנטלויפען דערווייל.

שׁוֹר אוֹמֵר. אָשִׁירָה לַיְיָ כִּי גָאֹה גָּאָה סוּס וְרֹכְבוֹ רָמָה בַיָּם:

אִיהם צוּדֶערְיָאגֶען אִיז נִישט אִין שְׁטַאנְד קַיינֶער,
דֶער הִירש נִישְׁקָשֶׁה הִיט זִיךְ גוּט דִי בֵּיינֶער.
אִין אָװֶענט פַּאסֶעט עֶר זִיךְ אוֹיף דִי פֶּעלדֶער,
גַאנְץ פְרֵיה אַנְטלוֹיפְט עֶר צוּרִיק אִין דִי װֶעלדֶער. קסד)
בֶּענְשט גוֹמֵל, דַאנְקְט דֶעם אוֹיבֶּערְשְׁטֶען פַאר זַיין גְנָאד,
װָאס הָאט אִיהם אַהִין גֶעבְּרַאכְט בְּשָׁלוֹם אָהן שָׁאד.
עֶר זָאגט: „דַיין שְׁטַארְקַייט בֶּעזִינג אִיךְ מִיט אַ שִׁיר,
אוּן אִיךְ לוֹיב פְרֵיהמָארְגֶענְס דַיין חֶסֶד צוּ מִיר,
דֶען מִיר אַ בֶּעשִׁיטְצוּנג בִּיסט דוּ גֶעװֶען טְרַײ,
אוּן לָאזט מִיךְ בְּשַׁעַת אַ נוֹיט אַנְטְלוֹיפֶען פְרַײ“:

שׁוֹר. צְװִישֶׁען דִי שְׁטָאלצֶע, װָאס זֶענֶען אוֹיף דֶער װֶעלט,
הָאבֶּען דִי חֲכָמִים אוֹיךְ דֶעם אָקְס גֶעשְׁטֶעלְט.
עֶר פַארְנֶעהמְט צְװִישֶׁען דִי בְּהֵמוֹת אַזאַ אָרְט,
אַזוֹי װִי דֶער לֵייבּ צְװִישֶׁען דִי חַיוֹת דָארט,
אוּן װִי צְװִישֶׁען דִי עוֹפוֹת דֶער אָדְלֶער אוֹיךְ.
דִי אַלֶע דְרַײ זֶענֶען שְׁטָאלְץ אוּן שְׁטֵעהֶען הוֹיךְ,
זֵיי שְׁטֵעהֶען אַלֶע דְרַײ צוּגְלַייךְ אִין גָאטס שְׁטוּל,
אוּן פַאר גָאט הָאט דָארְטֶען זֵייעֶר שְׁטָאלְץ אַ גְבוּל. קסה)
אוּנְזֶער אָקס דֶער שְׁטָאלצֶער אוּן דֶער גֶעזוּנְטֶער,
לֵייגט זִיךְ דֶעם אַלְמֶעכְטִיגֶען גָאט אַרוּנְטֶער.
עֶר גֵעהט מְרִיקֶענְדִיג מִיט זַיין שִׁירָה אַרוּים,
אוּן שְׁרַייעֶט אוֹיף דֶער גֶעמְבֶּע גָאטס גְרוֹיסְקַייט אוּים:

סוּס אוֹמֵר. הִנֵּה כְעֵינֵי עֲבָדִים אֶל יַד אֲדוֹנֵיהֶם כְּעֵינֵי שִׁפְחָה אֶל יַד גְּבִרְתָּהּ כֵּן עֵינֵינוּ אֶל יְיָ אֱלֹהֵינוּ עַד שֶׁיְּחָנֵּנוּ:

„אִיךְ זִינְג צוּ גָאט דֶעם גְרוֹיסְעֶן־גְרוֹיסֶען הֶער,
פוּן פָארְנֶעהְמְסְטֶע דֶער פָארְנֶעהְמְסְטֶער אִיז עֶר,
הֶעכֶער פוּן אַלֶע וַוייטֶער אוּן וַוייטֶער,
שְׁלַיידֶערְט אִין יַם דֶעם פֶערְד אוּן זַיין רַייטֶער“:

סוּס. דָאס פֶערְד אִיז דֶעם מֶענְשֶׁענְס דִינֶער אַ טְרַייעֶר,
עֶר פָאלְגְט אִיהם אִי אִין וַואסֶער אִי אִין פַייעֶר
עֶר טְהוּט אִיהם מְלָאכוֹת אִין שְׁטוּב אִי אוֹיפְ׳ן פֶעלְד,
גֶעהְט אִין דֶער מִלְחָמָה וִוי אַ שְׁטַארְקֶער הֶעלְד.
עֶר דִינְט זַיין הַאר טְרַייא וִוי דֶער גֶעטְרַייסְטֶער קְנֶעכְט
אֲפִילוּ וֶוען עֶר בֶּעהַאנְדֶעלְט אִיהם גָאר שְׁלֶעכְט.
עֶר אַרְבַּייט, שְׁלֶעפְּט מַשָׂא אוּן אִיז גָאר נִיט פוֹיל,
הוּנְגֶערְט, בִּיז דֶער הַאר גִיט אִיהם עֶפִּים אִין מוֹיל,
וַוארְט, בִּיז עֶר לָאזְט אִיהם עָטְמֶען אַבִּיסֶעל פְרַיי,
כְּדֵי צוּשְׁלֶעפֶּען מַשָׂא וִוידֶער אוֹיף דָאס נַיי. (קטו)
הַלְוַואי וָואלְטֶען אַזוֹי גָאט גֶעדִינְט אוֹיךְ לַייט,
הִיטֶען אוּן טָאן זַיינֶע גֶעבָאט אַלֶע צַייט,
נִישְׁט מוּרְמֶעלֶען, נִישְׁט זִינְדִיגֶען אוּן גְרַייזֶען,
נָאר וַוארְטֶען בִּיז גָאט וֶועט זַיין חֶסֶד וַוייזֶען.
דָאס פֶערְד וָואס טְהוּט זַיין הַאר אַזוֹי פִיל אִיבֶּער,
זָאגְט דִי דָאזִיגֶע שִׁירָה זַיינֶע דְרִיבֶּער׳
„אַזוֹי וִוי קְנֶעכְט קוּקֶען אוּן גַארֶען
צוּ דֶער הַאנְד פוּן זֵייעֶרֶע הַארֶען,

חֲמוֹר אוֹמֵר. לְךָ יְיָ הַגְּדֻלָּה וְהַגְּבוּרָה וְהַתִּפְאֶרֶת וְהַנֵּצַח וְהַהוֹד כִּי כֹל בַּשָּׁמַיִם וּבָאָרֶץ לְךָ יְיָ הַמַּמְלָכָה וְהַמִּתְנַשֵּׂא לְכֹל לְרֹאשׁ:

ווי פון אַ דִינסט די אויגֶען אִיהרֶע
צו דֶער הַאנד פון אִיהר מַאדַאם דִי גְבִירָה,
קוקֶען אונזֶערֶע אויגֶען צו אונזֶער הַאר,
בִּיז עֶר דֶערבַּארֶעמט זִיךְ אויף אונז דֶערפַאר.

חֲמוֹר. יֶענֶער אֵייזֶעל, וָואס דָארְטֶען אִין מִזְרַח־וַייט,
אִיז שְׁטַארְקֶער אִי שֶׁענֶער אִי חָשׁוּב בַּיי לַייט.
פִּיל מֶעהר פוּנֶ׳ם אֵייזֶעל וָואס אִין אונזֶער קַאנְט,
און אִיז דָארְט נָאךְ פְּרִיהֶער פוּנֶ׳ם פֶערד בֶּעקַאנְט. (קסז)
אויף אִיהם רַייטֶען אונזֶערֶע אָבוֹת אַ מָאל,
און בֶּעוִיטְצֶען מַחֲנוֹת אֵייזֶלֶען אָהן אַ צָאהל;
כְּפִי דִי הַבְטָחָה פון אֵייבִּיגֶע יָאהרֶען,
קוּמט מָשִׁיחַ אויף אַיין אֵייזֶעל צוּפָאהרֶען. (קסח)
אַ סַךְ גֶעלד פְּלֶעגט פַאר אִיהם בֶּעצָאהלֶען; זַיין הֶער,
פוּנֶ׳ם בֶּעסְטֶען און טְהַייעֶרְסְטֶען פֶערד נָאךְ מֶעהר. (קסט)
הָאבֶּען פֶערד אִיהם דֶערזֶעהן אִין דֶער מִלְחָמָה,
אִיז פַאר פַּחַד פון זֵיי אַרוֹיס דִי נְשָׁמָה. (קע)
דִי אוּמּוֹת הָעוֹלָם, אַ שַׁאנְדֶע, אַ שְׁפָּאט,
הָאבֶּען צוּם אֵייזֶעל גֶעדִינְט ווִי צוּ אַ גָאט.
צוּ אִיהם זִיךְ גֶעבּוּקט מִיט פִּיל וַאבַּאבָּאנֶעס,
און צוּ אִיהם אויךְ מַקְרִיב גֶעוֶועזֶן קָרְבָּנוֹת. (קעא)

פֶּרֶק אומר. יודוּך ה׳ כָּל מַלְכֵי אֶרֶץ.

נָאר דֶער אֵייזֶעל וַוארפט פון זִיךְ דִי שׁולד אַרָאפ,
און זָאגט פון לַייטִישֶׁע נַארֶעשְׁקַייט זִיךְ אָפּ.
„דָאס גְרוֹיסקַייט אִי שְׁטַארקַייט, זָאגט עֶר אִין זַיין שִׁיר,
דָאס שֵׁיינְקַייט און נִצָחוֹן גֶעהֶר גָאט צוּ דִיר.
אַלְסדִינְג אִין הִימֶעל און אוֹיף דֶער עֶרד צוּגְלַייךְ,
דַיינְס אִיז אִי דֶער קֶינִיג אִי דָאס קֶינִיגְרַייךְ״.

פֶּרֶק. דֶער מוֹילאֵייזֶעל אִיז אִין דֶער וֶועלט אַ פַּארְנֶעהם,
און הָאט פַאר זַיינֶע מַעֲלוֹת אַגְרוֹיסֶען שֵׁם.
אוֹיף אִיהם פְלֶעגֶען דִי גְרוֹיסֶע שְׂרָרוֹת רַייטֶען,
ווִי לְמָשָׁל אוּנְזֶערֶע מְלָכִים פַארְצַייטֶען
בְּשַׁעַת מֶען הָאט גֶעזַאלְבְּט שְׁלֹמֹה הַמֶלֶךְ,
אִיז עֶר דֶענסמָאל אוֹיף אִיהם גֶערִיטֶען פְרֵעהלִיךְ. קעב)
אִין פָּרַס פְלֶעגֶען אוֹיף אִיהם גָאר ווִי אַ ווִינד
דֶעם קֵיינִיגְס פֶעלְדְיֶעגֶערְס לוֹיפֶען גֶעשְׁווִינד,
און אוּמְטוּם פַּאנַאנְדֶערְטְרָאגֶען אוֹיף דֶער שְׁטֶעל,
דֶעם קֵיסֶרְ׳ס אוּקַאזֶען און זַיינֶע בֶּעפֶעל.
פון שׁוּשָׁן לוֹיפֶען אַרוּם דִי אֲחַשְׁתְּרָנִים,
בְּשַׁעַת דֶעם נֵס פון פוּרִים פַאר כַּמָה שָׁנִים. קעג)
הַכְּלָל, אוּנְזֶער מוֹילאֵייזֶעל אִיז זֶעהר גֶעאַכְט,
עֶר הָאט אִי בַּיי מְלָכִים זִיךְ אַ שֵׁם גֶעמַאכְט.
דְרוּם זָאגְט עֶר דִי שִׁירָה, וָואס אִיהם אִיז גֶעשְׁטֶעלְט,
„שֵׁם לוֹיבֶּען דִיךְ אַלֶע מְלָכִים פון דֶער וֶועלְט״.

גָּמָל אוֹמֵר. יְיָ מִמָּרוֹם יִשְׁאָג וּמִמְּעוֹן קָדְשׁוֹ יִתֵּן קוֹלוֹ
שָׁאוֹג יִשְׁאַג עַל נָוֵהוּ!

פִּיל אוֹמֵר. מַה גָּדְלוּ מַעֲשֶׂיךָ יְיָ מְאֹד עָמְקוּ מַחְשְׁבוֹתֶיךָ:

גָּמָל. אִין דֶער מִדְבָּר, וָואס שְׁרֶעקְלִיךְ וִויסט און טְרוּקֶען,
דָארְט פָּאהרט דֶער עוֹלָם אוֹיף דֶעם קֶעמֶעלס רוּקֶען,
מֶען לָאזט זִיךְ אוֹיף אִיהם אִין דִי מִדְבָּרְיוֹת טִיף,
אַזוֹי וִוי אִין דֶעם יַם אוֹיף אַ הַאנְדֶעלס-שִׁיף. קעד)
פָּאהרֶענְדִיג אוֹיפֶ׳ן קֶעמֶעל שְׁרַייט מֶען און זִינְגְט,
עֶר הָאט וֶעהר הֲנָאָה אַז מֶען פַייפְט און קְלִינְגט. קעה)
דָאס קֶעמֶעל אַלֵיין שְׁוַויְגט אַ מָאל אוֹיךְ נִיט שְׁטִיל,
און בַּאסֶעוֶועט צוּ מִיט אַ שְׁרֶעקְלִיךְ גֶעבְּרִיל.
בִּפְרַט נָאךְ דֶענְסְמָאל אִין דֶער פְּרוּכְטפֶּערוּנְגס-צַייט,
וֶוערד עֶס פָּשׁוּט מְשׁוּגָע, בְּרִילְט שְׁרֶעקְלִיךְ און שְׁרַייט.
עֶר שְׁרַייט אוֹיף זַיין וואוֹינוּנג אִין דֶער מִדְבָּר דָארט,
און מֶען הֶערט אִיהם שְׁרַייעֶנְדִיג אִין אִיטְלִיכֶם אָרט. קעו)
פוּנֶ׳ם הַאלז קְרִיכְט אִיהם נָאךְ דָאס בְּרִיל-הוֹיט אַרוֹיס,
וָואס וִוי אַ דוּדֶעלְזַאק וֶועהט עֶס מְשׁוּנֶה אוֹיס.
דָאס קֶעמֶעל שְׁרַייעֶנְדִיג מִיט אַ גֶעטִימֶעל,
זָאגט שִׁירָה אַזוֹי: „גָאט שְׁרַייט פוּנֶ׳ם הִימֶעל,
און פוּן זַיין הֵיילִיגֶען זִיטְץ גִיט עֶר זַיין קוֹל,
שְׁרַייעֶט און בְּרִילְט אוֹיף זַיין וואוֹינוּנג אַלֶע מָאל״.

פִּיל. אָנקוּקֶען דֶעם הֶעלְפַאנְד שְׁטֶעלט זִיךְ דִי הָאר אוֹיף,
מֶען בֶּעדַארף גוּט פַארְרַייסֶען דֶעם קָאפ אַרוֹיף,

חַיּוֹת הַשָׂדֶה אוֹמְרִים. בָּרוּךְ הַטּוֹב וְהַמֵּטִיב:

אַזוֹי גְרוֹיס אוּן אַזוֹי מְשׁוּנֶה הוֹיךְ אִיז עֶר,
פוּן דִי אַלֶע בֶּעשֶׁעפֶנִישׁ אִין דֶער וֶועלט מֶעהר.
אִין אִיהם זֶעהט אַרוֹיס אִיטלִיכֶער בֶּעזוּנדֶער,
וִוי גְרוֹיס גָאטס מַעֲשִׂים זֶענֶען גָאר וואוּנְדֶער.
וָואס טוֹיג דָא הַמְצָאוֹת אוּן צוּפִיל חֲקִירָה,
דֶער עֶלְפַאנְד אַלֵיין זָאגט עֶס אִין זַיין שִׁירָה:
גְרוֹיס אִיז דַיינֶע מַעֲשִׂים, גָאט, קֵיין קַאטָאוֶועס,
זֵעהר טִיף זֶענֶען דַיינֶע אַלֶע מַחֲשָׁבוֹת.

חַיּוֹת הַשָׂדֶה, בְּהֵמוֹת וָואס אוּנְטֶער דֶעם מֶענְשֶׁענס הַשְׁגָחָה,
זֵיי אִיז מְפַרְנֵס דֶער מֶענשׁ פַאר זֵייעֶר מְלָאכָה;
אָבֶער אוֹיפֶ׳ן פֶעלד דִי חַיּוֹת אַלֶערלֵיי,
אוּנטֶער וֶועמֶענס הַשְׁגָחָה, הַא, זֶענֶען זֵיי.
וֶוער הָאט עֶס אִין זִין אַזוֹי פִיל בֶּעשֶׁעפֶנִישׁ,
אִיטלִיכֶען צוּשִׁיקֶען זַיינֶע בֶּעדֶערפֶנִישׁ
וֶוער הָאט עֶס אוֹיף דִי אַלֶע חַיּוֹת אַיין אוֹיג,
אִיטלִיכֶער חַיָּה צוּגֶעבֶּען וָואס אִיהר טוֹיג.
גָאט דֶער גוּטֶער, וָואס שְׁפַּייזְט דִי וֶועלְט מִיט זַיין גְנָאד,
וָואס טְהוּט חֶסֶד אוּן שְׁטֵעהט אוֹיס אִיטלִיכֶענס שָׁאד,
עֶר גִיט דִי פֶעלְד־חַיּוֹת זֵייעֶר טֶעגְלִיךְ בְּרוֹיט,
עֶר פַארזָארְגט זֵיי מִיט פַּרְנָסָה אִין דֶער נוֹיט.
מֶען הָאט נָאךְ נִישְׁט גֶעפוּנֶען בִּיז אַהֶער,
פוּן הוּנְגֶער אִין וַואלד אַ גֶעפְּגֶרְטֶען בֶּער.

אַרְיֵה אוֹמֵר. ה׳ כַּגִּבּוֹר יֵצֵא כְּאִישׁ מִלְחָמוֹת יָעִיר קִנְאָה יָרִיעַ אַף יַצְרִיחַ עַל אוֹיְבָיו יִתְגַּבָּר:

זִינְט אִיךְ לֶעבּ, זָאגט רֶבִּי שִׁמְעוֹן אַ גְלַייךְ-וָוארט
וֶועה אִיךְ נִיט אַ לֵייבּ אַ טְרֶעגֶער אִין קַיין אָרט,
אוּן אַ פּוּקס זָאל שְׂרְגִיץ וואו אַ קְרֶעמֶער זַיין,
דָאךְ דֶערנֶעהֶרעֶן זֵיי זִיךְ אָהן צַעַר אוּן פַּיין. (קעז)
דִי פֶעלד-חַיּוֹת בַּאנקֶען, בֶּענְשֶׁען גָאט דֶערפַאר,
וָואס עֶר אִיז זֵיי אַלֶע מְפַרְנֵס אָהן צַעַר.
אַזוֹי בֶּענְשֶׁען זֵיי גָאט, זָאגֶען שִׁירָה הוֹיךְ:
„גֶעלוֹיבְּט זֵיי דֶער וָואס אִיז גוּט אִי מְהוּט גוּטס אוֹיךְ".

אַרְיֵה, פוּן זִינְט דִי וֶועלט שְׁטֵעהט בִּיז אִין אוּנְזֶערֶע טֶעג,
אִיז דֶער לֵייבּ פַאר זַיין גְבוּרָה, וָואס אָהן אַ בְּרֶעג,
אַ מֶלֶךְ אִיבֶּער אַלֶע חַיּוֹת אוּמְטוּם
אוּן אַלֶע גִיבֶּען אִיהם אָפּ כָּבוֹד אִי רוּהם
דִי אַלֶע חַיּוֹת צִיטֶערֶען פַאר זַיין בְּלִיק,
דִי נְשָׁמָה פַאלט זֵיי אַרוֹיס גִיט עֶר אַ הִיק.
נִישְׁטָא אַקֶעגֶען אִיהם קַיין עֵצָה, קַיין הִילְף,
עֶר בֶּעגְרָאבְּט זֵיי אִיטְלִיכֶען אִין דֶער עֶרד טִיף.
בְּשַׁעַת דֶער לֵייבּ קוּמט אִין כַּעַס אַרַיין שְׁטַארְק,
טְרֵייסֶעלט עֶר מִיט דֶער גְרִיוֶוע וָואס אוֹיפֶ׳ן קַארק,
שָׁאקֶעלט אַהִין אוּן אַהֶער אוֹיךְ מִיט דֶעם עֶק,
אוּן פַאר אִיהם וַוייזֶען זִיךְ דֶענְסְמָאל אִיז אַ שְׁרֶעק.
גֶעהט עֶר אוֹיף רוֹיבּ אַרוֹיס עֶרגִיץ אִין אַיין אָרט,
פַאלט אָהן אַ מְהוּמָה אוֹיף אַלֶע חַיּוֹת דָארט,

דֹב אומֵר. יִשְׂאוּ מִדְבָּר וְעָרָיו חֲצֵרִים תֵּשֵׁב קֵדָר יָרֹנּוּ יֹשְׁבֵי סֶלַע מֵרֹאשׁ הָרִים יִצְוָחוּ:

הינט צאפלען, יאמערען און קלאגען אזוי וויי,
אקסען מריקען און רעווען מיט א געשריי,
דיבאם שטעלען די פערד זיך אויף ווי פארריקט,
און שאף שטעהען איינאיינעם צונויפגעשטיקט. קעח)
דער שרעקליכער מלך קומט אויפ׳ן פלעק,
נעהמט זיין קרבן און לויפט דערמיט אוועק.
אזוי זאגט דער לייב זיין שירה דאריבער:
דער האר געהט ארוים אזוי ווי א גבור,
דערוועקט זיין צארן ווי אין מלחמה דער העלד,
שרייט, פילדערט און זיינע פיינד גיבר אין פעלד.

דוב. נאך דעם לייבס משפחה איז שטארק ווילד דער בער,
ווען נישט דער לייב, וואלט בעדארפט מלך זיין ער,
פאר זיינע לאפעס, וואס זיי האט נישט קיינער,
וואס איטליכען ברעכט ער מיט זיי די ביינער.
אויף בערג און אויף סקאלעס קריכט ער אין א העק,
דארטען האלט זיך אויף אונזער בער אהן איין עק. קעט)
פון דארטען ברומט ער צייטענווייס מיט א הילך,
און עס אנטפאלט איטליכען דער מאמעס מילך.
מען זעהט עפטערס דעם בער מיט א ציגיינער
אין מאטערס הויף זיצט דער בחור דער פיינער.
אויף זיינע לאפעס זעהט מען איהם דארט טאנצען,
און עס קומט עפים משונה אוים איגאנצען.

זְאֵב אוֹמֵר. עַל כָּל דְּבַר פֶּשַׁע עַל שׁוֹר עַל חֲמוֹר עַל שֶׂה עַל שַׂלְמָה עַל כָּל אֲבֵדָה אֲשֶׁר יֹאמַר כִּי

אַט איז דֶעם בֶּערם שִׁירָה, וָואס עֶר שְׁטֶעלט צוּנוֹיף
און זָאגט זִי בַּיי זִיךְ אָדֶער אִין טָאטֶערם הוֹיף:
„עֶס זִינְגְט דִי מִדְבָּר אוּן דִי שְׁטֶעדט אִיהרֶע דָארט,
דִי הֵייפֶּען, וֶועלכֶע זֶענֶען דֶעם טָאטֶערס אָרט.
עֶס שְׁרַייעֶן דִי אַיינְוואוֹינֶער אוֹיף אַ סְקַאלֶע,
פוּן דִי שְׁפִּיץ בֶּערג דָארטֶען בְּרוּמֶען זֵיי אַלֶע".

זְאֵב. דֶער וָואלף מִיט דֶעם הוּנד גֶעהֶרֶען זִיךְ קְרוֹבִים אָן.
און הָאבֶּען צְוִוישֶׁען זִיךְ בֶּעשְׁטֶענְדִיג צוּטָאן.
דֶער וָואלף לֶעבְּט אִין אַלֶע מְקוֹמוֹת פְּרַאנק און פְּרַיי,
און זָאגט זִיךְ נִישְׁט אָפּ פוּן דָבָר מִן הַחַי.
עֶר פַארצוּקט בְּהֵמוֹת וִוי אַ חַיָה רָעָה,
און הָאט פוּן אַ שֶׁעפֶּעלֶע שְׁטַארק הֲנָאָה.
הַאפְּט זִיךְ אַרַיין אִין טְשֶׁערֶעדֶעם אוֹיפֶ'ן סְטֶעפּ,
און דְרֵעהט שֶׁעפֶּעלִיךְ נֶעבִּיךְ דָארט אָפּ דִי קֶעפּ:
דֶער הוּנד אָבֶּער דִינְט זַיין בַּעַל־הַבַּיִת טְרַיי,
און שְׁרַייט אוֹיף אַזאַ מַעֲשֶׂה רַע: אַי, אַי, אַי.
אַי, פֶּעטֶער וֶועלְוֶועל, דוּ בִּיסט אַ רוֹצֵחַ,
הִיט זִיךְ פַאר מִיר, אִיךְ הָאב אַ חוּשׁ־הָרֵיחַ.
אִיךְ בִּין דָאךְ אַ שׁוֹמֵר, פָאלְג מַיין הַארס גֶעבָּאט,
צוּהִיטֶען אִין פֶעלד זַיינֶע בְּהֵמוֹת, זַיין סְקָאט,
וָואס ווילְסט דוּ, גַנָב אֵיינֶער, הָאבֶּען פוּן מִיר,
וַייטֶער, וַייטֶער אַבִּיסֶעל, גַזְלָן, גֵעה דִיר.

הוא זה עד האלהים יבא דבר שניהם אשר ירשיען אלהים ישלם שנים לרעהו:

היט זיך, זאג איך דיר אן מיטען הארבען ווארט,
דו גנב, גזלן, אלסדינג וואס אין דער קארט.
נאר דער וואלף אבער ביי זיך איז אויך גערעכט,
וואס בילסט דו אזוי, הונד, דו פארפלוכטער קנעכט,
און רעכענסט מיר דא אוים א צעטיל פון זינד,
דו ווילסט אפשר, הא, איך זאל לעבען פון ווינד.
דו בעדארפסט, עזות פנים, ניט פארגעסען,
אז איך בין א בשר ודם און וויל עסען.
מיט וואס בין איך ערגער פון אנדערע טאקע,
זיי מעגען עסען פלייש און איך א מכה.
מה רעש, וואס שרייסט דו אזוי אויף די ציין,
און דו, הונד איינער, האסט פיינט א פעטען ביין.
אלע חיות רויבען, פילען אן דעם בויך,
אפילו דיין בעל־הבית, ער עסט אויך.
און פונ׳ם על חטא,
איז קיינער נישט פטור.
דער וואלף איינענטליך דרינגט דא אוים ווי מעגליך,
אז גאט איז איטליכען מפרנס טאג־טעגליך.
און אויף דעם שטייגער, ווי ער בעקומט מזונות,
דארף ער קיינעם נישט אפגעבען חשבונות.
נאר, עולם, א מוסר דערמיט זאגט ער אייך,
אז דרינגען זענט איהר, מענשען, צו איהם ניט גלייך.

שועל אומר. הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו

איהר דארפט מאכי שסען, איהר ווענט פלייש און בלוט,
איהר ווייסט דאך אבער „טוב ורע“, וואס שלעכט, וואס גוט.
אייך האט גאט געזעצט, משפטים געגעבען,
ווי זיך אויפצופיהרען און ווי צו לעבען.
אונזערע בראוועס איז נישט געווענדט אין כח,
נאר אין דין תורה, יושר, הארץ און מוח.
פארדינען מוז מען דאס בעדערפניש אליין.
ביי יענעם צונעהמען איז נישט רעכט, ניט שיין.
אויף איטליכער פאלשער זאך און פאלשע רייד,
וועגען איין אקס, איין אייזעל, א שאף, א קלייד,
וועגען א פארלירונג עפים אויף א האר,
וואס מען וועט בעווייזען: אזוי איז דאס גאר,–
מוז ביידענס זאך, פון דעם אי פון יענעמס צד,
קומען פאר דיינים צומאכען א לאד,
און וועמען אומגערעכט געבען וועלען זיי,
דער מוז בעצאהלען דעם חבר פאר איינס צוויי“. (קס

שועל. דער פוקס, דער רמאי פון די חיות רעות,
איז אומטום בעקאנט מיט זיינע רמאות,
איבער איהם זענען דא מעשות אהן איין עק,
ווי ער שווינדעלט די חיות אפ גאר א שרעק. (קסא
די אלע חיות פון אויבען ביז אראפ,
טהוט ער מיט זיינע שפיצלעך אויף טערקיש אפ.

בְּלֹא מִשְׁפָּט בְּרֵעֵהוּ יַעֲבֹד חִנָּם וּפֹעֲלוֹ לֹא יִתֶּן לוֹ:

ער מאכט הוקעס-פוקעס, פאלט אויף המציאות,
ווי צולעבען גוט אויף פרעמדע הוצאות.
קלייבט אין שכנות זיך אריין אין יענעמס רוה,
און נעהמט דערנאך גאר מאקי די דירה צו.
דער בייבאק נעביך גראבט זיך א טיפע גרוב,
און בויעט דארטען אוים מיט קונצען א שטוב,
מאכט אן אויבערשטיבליך, אלקירם אין דער זייט,
האָרעוועט אויף דעם אוועק א היבשע צייט,—
וואקסט צום חנוכת הבית דער פוקס אוים,
און פון זיין מזל טוב קומט אומגליק ארוים.
האב, ברודער, זאגט ער, אויף מיר קיין פאראיבעל,
מיר געפעלט זעהר צו וואוינען אין דיין שטיבעל. (קפב)
אי וואס, פאר אונז ביידע איז קיין פלאץ ניטא,
נו, לאז אפטרעטען דער, וועמען איינג איז דא.
דער בייבאק ארבייט אויף דעם פוקס גאר אומזיסט.
און האט פון זיין ארבייט ניט קיין שום קאריסט.
א שיינער משא ומתן וואלט געווען,
ווען צווישען מענשען זאל אויך אזוי געשעהן.
איינער זאל בויען, בויען, ארבייטען שטארק,
און יענער זאל איהם געבען פלוצלים אין קארק.
מען וואלט געלעבט ווי אין סדום און עמורה,
און עובר געוועזען אויף כל התורה.
דער פוקס קען דערמיט אונז א מוסר געבען,
ער זאגט, אזוי טארען מענשען ניט לעבען.

כלבים אומרים. באו נשתחוה ונכרעה נברכה לפני יי עשנו:

„וועה, ווער זיין הויז בויט מיט אומרעכט, מיט איבעל
און שלא ביושר אי זיין אויבערשטיבעל,
מיט זיין חבר ווער עס ארבייט גאר אומזיסט,
און ער בעצאהלט איהם ניט זיין לוין, זיין פארדינסט.

כלבים. מען מעג אויף די הינד זיך זאגען וואס
מען וויל,
נאר פון דער געטריישאפט צום האר דאס געפיהל
קען מען בשום אופן ביי זיי נישט צונעהמען, (קפנ)
מען מעג אין דער מדה פאר זיי זיך שעהמען.
דער האר זייערער מעג זיי מאכען דעם טויט,
נישט געבען זיי אפילו א שטיקעל ברויט;
פונדעסטוועגען בלייבען זיי איהם געטריי דאך,
און ווארפען פון זיך כלל ניט אראפ זיין יאך
זיי האבען אמונה, זייער האר איז גוט,
אז ער שלאגט, מסתמא ווייסט ער וואס ער טהוט,
הלוואי אויף אונז מענשען געזאגט געווארען,
מען זאל אננעהמען פאר ליב אי גאטס צארען,
אפילו בשעת ער שטראפט אונז מיט זיין גרים,
זאל מען האבען אמונה, גלויבען אין איהם
און נישט אפטרעטען פון גאט אי אויף א האר.
די הינד אין זייער שירה זאגען דאס קלאר:

זרזיר אומר. ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך

„קומט, לאמיר זיך בוקען, פאלען ווי שקלאפען,
זיך קניען פאר גאט, וואס האט אונז באשאפען".

זרזיר. צווישען די הינד איז דא א גוזמא מינים,
וואס זיי צודערקענען דארף מען זיין מבינים.
אלע אבער דערקענען דעם דארען חארט,
וואס ער געפינט זיך אומטום אין איטליכם ארט,
פונדערווייטענם דערקענט איהם יעדער געשווינד,
דער הויכער, דארער חארט לויפט גיך ווי א ווינד. קפד)
איז געזונד אייזען און פאלט אן ווי א העלד,
אויף לעמפערטען אי חיות רעות אויפ'ן פעלד.
אין אפריקא וואלט ערטערוויים וען נישט ער,
מחמת די חיות צו וואוינען געווען שווער. קפה)
דריבער שטעהט ער אין פסוק אריינגעשטעלט,
צווישען דעם צעטיל גבורים אין דער וועלט. קפו)
זריזים ווי דער הארט זענען די יודען אויך,
דער קאפ זייערער איז פלינק, פליהט אין דער הויך:
זיי ריהרען זיך געשווינד אהין און אהער,
זענען טריי גאט און דעם קיסר זייער העער
וען נישט זיי, וואלטען ערטער מאכי זעהר פיל
געוועזען גאר טויט, ווי א בית עולם שטיל. קפז)
מען דערקענט דעם אידעל וואס ווי א חארט דאר,
ער איז אהן איין הרע א שטארקער גבר.

הָעַמִּים כָּל רֹאֵיהֶם יַכִּירוּם כִּי הֵם זֶרַע בֵּרַךְ יְיָ׃

דֶער דַארֶער חָארט מִיט הויכֶע פִּים קומט אַפִיר
און זָאגט אויף אַלֶע זַיינֶע מַעֲלוֹת דֶעם שִׁיר:
„צְווִישֶׁען פֶעלְקֶער וֶוערד זֵייעֶר זֶרַע בֶּעקַאנְט,
און זֵייעֶרֶע קִינְדֶער אִין אִיטלִיכֶען קַאנְט:
אַלֶע וָואס וֶעהֶען זֵיי דֶערקֶענֶען אָהן שְׁפָּאט,
אַז דָאס זֶענֶען קִינְדֶער אַ בְּרָכָה פון גָאט. קפח)

רַבִּי יְשַׁעְיָה תַּלְמִידוֹ שֶׁל רַבִּי חֲנִינָא בֶּן דוֹסָא הִתְעַנָּה שְׁמוֹנֶה וּשְׁמוֹנִים תַּעֲנִיּוֹת. אָמַר: כְּלָבִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם: וְהַכְּלָבִים עַזֵּי נֶפֶשׁ לֹא יָדְעוּ שָׂבְעָה, יִזְכּוּ לוֹמַר שִׁירָה. וְעָנָה לוֹ מַלְאָךְ מִן הַשָּׁמַיִם וְאָמַר לוֹ: יְשַׁעְיָה! עַד מָתַי אַתָּה מִתְעַנֶּה עַל זֶה הַדָּבָר? שְׁבוּעָה הִיא מִלִּפְנֵי הַמָּקוֹם בָּרוּךְ הוּא. מִיּוֹם שֶׁגִּלָּה סוֹדוֹ לַחֲבַקּוּק הַנָּבִיא לֹא גִלָּה דָבָר זֶה לְשׁוּם בְּרִיָּה בָּעוֹלָם, אֶלָּא בִּשְׁבִיל שֶׁאַתָּה תַּלְמִידוֹ שֶׁל חָכָם גָּדוֹל שְׁלָחוּנִי מִן הַשָּׁמַיִם לְזַדֵּקֵק אֵלֶיךָ וְאָמְרוּ: כְּלָבִים שֶׁכָּתוּב בָּהֶם:

וּלְכָל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֹא יֶחֱרַץ כֶּלֶב לְשׁוֹנוֹ, וְלֹא עוֹד אֶלָּא שֶׁזָּכוּ לְעַבֵּד עוֹרוֹת מִצּוֹאָתָם שֶׁכּוֹתְבִין בָּהֶם תְּפִילִּין וּמְזוּזוֹת וְסֵפֶר תּוֹרָה, עַל כֵּן זָכוּ לוֹמַר שִׁירָה. וּלְעִנְיַן הַשְּׁאֵלָה שֶׁשָּׁאַלְתָּ חֲזוֹר לַאֲחוֹרֶיךָ וְאַל תּוֹסִיף בַּדָּבָר הַזֶּה עוֹד כְּמוֹ שֶׁכָּתוּב: שׁוֹמֵר פִּיו וּלְשׁוֹנוֹ שׁוֹמֵר מִצָּרוֹת נַפְשׁוֹ: (קפט)

טוב טעם

א) הוא מזמור קמ״ח, שכל הנבראים העליונים והתחתונים משבחים ומשוררים לבוראם והוא הוא הפרק שירה בכלל, שבו נזכרו רק הסוגים הגבוהים מכל היקום. וזהו גם דעת בעל „חסד לאברהם״ כנזכר לעיל בפתיחה.

ב) רנו שמים וגו׳ הריעו תחתיות ארץ פצחו הרים רנה יער וכל עץ בו (ישעיה מ״ד כ״ג) וכן תכבדני חית השדה תנים ובנות יענה (שם שם כ׳) שמזה הוכיח ז״ל כי בעה״ח אומרים שירה (חולין ס״ד, ב׳) ועוד מקראות הרבה בכמה מקומות המתארים את עולם המציאות כמנגן ושר לפני המקום ב״ה ומספרים את כבודו:

ג) כתב המורה (פ״ח לשני) מן הדעות הקדומות, המתפשטות אצל הפילוסופים ורוב האנשים, שלתנועות הגלגלים קולות נוראים עצומים מאד. וסיעת פיטאגוריים כלה תאמין בזה שיש להם קולות ערבים נערכים עם גודלם כהערך נגוני המוסי״קא, וזהי הדעת מפורסמת באומתנו ג״כ (שיחזקאל היה מזו הדעת באמרו ואשמע את קול כנפיהם כקול מים רבים כקול שדי, אפודי וש״ט שם) הלא תראה החכמים יתארו גודל קול השמש בעת מרוצתה (והוא ביומא סוף פ״ק כ׳ מפני מה אין אדם נשמע קולו ביום כדרך שנשמע בלילה מפני גלגל חמה שמנסר ברקיע. ועוד שם אלמלי קול גלגל החמה נשמע קול המונה של כרך) וכן ראוי לכלם. אמנם אריסטו ימאן זה. ובס׳ יד החזקה (הלכות יסודי התורה פ״ג, ט׳) כתב עוד: כל הכוכבים והגלגלים כלן בעלי נפש ודעה והשכל הם, והם חיים ועומדים ומכירין את מי שאמר והיה העולם, כל אחד ואחד לפי גדלו ולפי מעלתו משבחים ומפארים ליוצרם. והוסיף לדבר בזה במורה (בחמישי לחלק שני) אמנם שהגלגלים חיים משכילים זה אמת נכון ג״כ מצד התורה וכו׳ עובדים את אדוניהם ישבחוהו ויהללוהו שבח גדול, אמר השמים מספרים כבוד אל וגו׳ התבונן סדורם בברכת הירח (באמרם ששים ושמחים לעשות רצון קונם) ומה שנכפל בתפלות ותורף המדרשות באמרו וצבא השמים לך משתחוים ובאמרו ברן יחד כוכבי בוקר ויריעו כל בני אלהים. והנה במדרש רבה (על פסוק האזינו השמים וגו׳) מכאן אתה למד שיש לשמים פה ולב ואוזן... ברא הקב״ה שמים וארץ שיהיו מקלסים אותו. והראב״ע

על הפסוק מקולות מים רבים (תהלים צ״ג ד׳) אמר: וזה לאות כי לגלגלים קולות וכן כתוב ביחזקאל כקול מים רבים

ד) מכנף הארץ זמירות שמענו (ישעיה כ״ד, ט״ז) ועי״ז אמרו ז״ל (סנהדרין צ״ד א׳) מיד פתחה הארץ ואמרה לפניו: רבש״ע אני אומרת לפניך שירה. ובתוספות שם: כתוב בתשובת הגאונים וכו׳ גבי חיות שש כנפים לאחד וכל כנף הוא אומר שירה אחת ביום בששת ימי החול וכשתגיע שבת אומרים החיות לפני המקום: רבש״ע אין לנו עוד כנף והקב״ה משיב להם יש לי עוד כנף אחד שאומר לפני שירה, שנאמר מכנף הארץ זמרות שמענו.

ה) ככתוב בברכת היוצר: והאופנים וכו׳ פנות צבאיו תמיד מספרים כבוד אל וקדושתו וכו׳ וכלם פותחים את פיהם בשירה ובזמרה ומברכים וכו׳ נעימות יתנו זמירות יאמרו וכו׳ ודומיהם הרבה המעידים, שמיסדי התפלה שמשו בדרך הקדש הזה לתאר כללות הבריאה כנגון יפה וטוב ונשגב להפליא.

ו) והיאך היא הדרך לאהבתו וליראתו, בשעה שיתבונן האדם במעשיו וברואיו הנפלאים והגדולים ויראה מהן חכמתו שאין לה ערך ולא קץ, מיד הוא אוהב ומשבח ומפאר ומתאוה תאוה גדולה לידע השם הגדול. וכשמחשב בדברים האלו עצמן, מיד הוא נרתע לאחוריו ויפחד, וידע שהוא בריה קטנה שפלה אפלה עומדת בדעת קלה ומעוטה לפני תמים דעות (הלכות יסודי התורה פ״ב, ב׳).

ז) כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה מעיד אני עליו שהוא נצול מיצר הרע ומפגע רע ומשטן המשחית ומכל מיני מזיקין ומחבלו של משיח ומדינה של גיהנם וזוכה ללמוד וללמד לשמור ולעשות ותלמודו מתקים בידו ומאריך ימים וזוכה לחיי עולם הבא:

והנה במאמר הזה יש חילופי גרסאות הרבה בכל המדורים שלפני, אלה מיחסים אותו לר׳ אליעזר בנוסח זו: תניא ר׳ אליעזר אומר כל העוסק וכו׳ (כמו בסדור שערי שמים) ואלה מתחילים: תניא רבי אומר וכו׳ (כמו בסדור קרבן מנחה, דפוס ווילנא) ובפרק שירה בס׳ בית אלהים להגאון מבי״ט הגירסא תניא רבי אליעזר הגדול וכו׳ וחילופי הנוסחאות מטילים ספק במאמר הזה ורוב דבריו הכלולים בו למי הם. ועי״כ אולי השמיט אותם הרב יעב״ץ והציג לפני הפרק שירה סתם רק הדברים המעטים האלה: כל העוסק בפרק שירה בעולם הזה זוכה ללמוד ותלמודו מתקים בידו ונצול מיצר הרע ומחבוט הקבר (בס׳ בית אלהים ליתא) ומדינה של גיהנם וזוכה לימות המשיח ולחיי העולם הבא, וכן הסדירו רבים לפני פרק שירה המאמר: תניא רבי אליעזר אומר כל האומר פרק שירה זה בעולם הזה זוכה ואומרו לעוה״ב שנאמר אז ישיר משה שר לא נאמר אלא ישיר מלמד שעתיד לומר לעתיד לבא, ובגמרא (סנהדרין צ״א, ב׳) מובא המאמר

הזה, בשינוי האומרו והטעם שלו, בלשון זה: א״ר יהושע בן לוי כל האומר שירה בעוה״ז זוכה ואומרה לעולם הבא שנאמר אשרי יושבי ביתך עוד יהללוך סלה. ומן הכתוב אז ישיר וגומ׳ הוכיח שם ר׳ מאיר לתחיית המתים מן התורה.

ח) גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת דרכי ולשמור דלתות היכלי ותורתי ולשמור מצותי וחקי, נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי, שמור פיך ולשונך מכל חטא ואשמה ואני אהיה עמך בכל מקום שתלך ואלמדך שכל ובינה מכל דבר והוי יודע שכל מה שברא הקב״ה לא בראו כי אם לכבודו, שנאמר כל הנקרא בשמי לכבודי בראתיו יצרתיו אף עשיתיו.

והנה יחסו זה המאמר ג״כ לר׳ אליעזר או לרבי אליעזר הגדול (בס׳ בית אלהים) ובגמרא (ברכות י״ז, א׳) הובאו הדברים האלו בשינוי לשון קצת מר׳ מאיר; מרגלא בפומיה דר׳ מאיר גמור בכל לבבך ובכל נפשך לדעת את דרכי ולשקוד על דלתות תורתי נצור תורתי בלבך ונגד עיניך תהיה יראתי. שמור פיך מכל חטא וטהר וקדש עצמך מכל אשמה ועון ואני אהיה עמך בכל מקום. וזהו דבר שצריך עיון.

ט) אמרו חז״ל על דוד מלך ישראל: בשעה שסיים ספר תהלים זחה דעתו עליו ואמר לפני הקב״ה רבש״ע יש בריה שבראת בעולמך, שאומרת שירות ותשבחות יותר ממני. באותה שעה נזדמנה לו צפרדע אחת ואמרה לו. דוד אל תזוח דעתך עליך שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך, ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת ממשלת עליה ג׳ אלפים משל, שנאמר וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף, ולא עוד אלא שאני עוסקת במצוה גדולה וזו היא המצוה שאני עוסקת בה. יש בשפת הים מין אחד שאין פרנסתו כי אם מן המים ובשעה שהוא רעב נוטלני ואוכלני, זו היא המצוה, לקיים מה שנאמר אם רעב שונאך האכילהו לחם ואם צמא השקהו מים כי גחלים אתה חותה על ראשו וה׳ ישלם לך. אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך. המאמר הזה מובא סתם מבלי שם אומרו ומלשון אמרו חז״ל וכו׳ משמע שמסדר פרק שירה הציג אותו פה, ומי הוא זה ואי זה הוא. והנה בזוהר (פרשת פנחס) אמרו: אף הוא פתח ואמר לא גבה לבי ולא רמו עיני ולא הלכתי בגדולות ובנפלאות ממני (תהלים קל״א א׳) האי קרא אמר דוד בשעתא דהוה אזיל על כיף נהרא והוה אמר רבש״ע כלום הוה בר נש בעלמא דאודי ומשבח לקיבלך כוותי. איזדמנא ליה צפרדע אחת, אמרה ליה דוד לא תתגאי דאנא עבדית יתיר ממך דמסרית גופאי על מימרא דמרי דכתיב ושרץ היאור צפרדעים והא אוקמוה. ותו דאנא מזמר ומשבח לילא ויוממא דלא שכיכו. בההוא שעתא אמר דוד ה׳ לא גבה לבי ולא רמו עיני וגומ׳. הנה זה המאמר נוטה ממאמר פרק שירה בלשונו ובזמן אמירתו, ואמנם הוא מפיץ אור על

זה מפני מה נזדמן לדוד צפרדע דווקא. והוא מפני דהוה אזיל על כיף נהרא ושם שורצת הצפרדע ביאור דאיהי מזמרת ומשבחת לילא ויוממא ולא פסיק פומה משירתא ותושבחתא כדרך הצפרדעים הקולנים, שקרקורן עולה תמיד ברעש וקול גדול, ובדין הוא שתאמר לדוד מה שאמרה. והכוונה לא שאמרה לו היא בדבר שפתים, כי הדבר אין בה אלא בדרכי חייה, שהיא לאכלה תמיד לשאר בעה"ח ובכ"ז היא פותחת תמיד את פיה בשירה ובזמרה. בזה למדה את דוד ענות צדק, הביאתהו לחשוב רעיון נכבד ומוסר השכל כזה. וגם הגאון מבי"ט אומר נזדמנה לו צפרדע כלומר עלה בדעתו ומחשבתו כי הצפרדע יכולה לענות לו ולומר אל תזוח דעתך. ומהו הדבור שנאמר וידבר שלשת אלפים משל וגו' הוא בלי ספק הוספת המסדר ליפוי הענין ע"ד משל ומליצה, כמו הדבור שנאמר אם רעב שונאך האכילהו וגומ' כי גחלים אתה חותה על ראשו וה' ישלם לך (משלי כ"ה, כ"א כ"ב) שהכתובים האלה אשר לשלמה מאוחרים בזמן מהצפרדע ומדוד מלך ישראל, ומה גם דרשת רז"ל על הכתוב הזה אל תקרי ישלם לך אלא ישלימנו לך (סוכה נ"ב, א') היתכן כי גם בלשון אל תקרי זה אמרה הצפרדע לדוד. אלא ודאי יפוי מליצי ויש כאן מצד המסדר, כדרך רז"ל באגדותיהם המחוכמות, ובהא שפיר מתישב המאמר התמוה הזה ותשואות חן חן לו בדבריו הנחמדים והמסולאים. ודוק היטב אמנם בתרגומי על הכתוב וידבר שלשת אלפים משל וגומ'.

י) השיר שהלוים היו אומרים בבית המקדש, בראשון מה היו אומרים **לה' הארץ ומלואה.** משנה היא במסכתא (תמיד ל"ג ב') מפורש בגמרא (ראש השנה ל"א, א) על שם שקנה והקנה ושלט בעולמו ופירש"י שקנה שמים וארץ והקנה תבל ליושבי בה כלומר קונה כדי להקנות ושליט בעולמו יחידי שלא נבראו המלאכים עד יום שני:

יא) בשני מה היו אומרים **גדול ד' ומהולל מאד** על שם שהלק מעשיו ומלך עליהן, ופירש"י הבדיל רקיע בין עליונים לתחתונים ונתעלה וישב במרום:

יב) בשלישי היו אומרים **אלהים נצב בעדת אל** על שם שגלה ארץ בחכמתו והכין תבל לעדתו. ופירש"י שגילה ארץ מקום מצב עדתו שנאמר ותראה היבשה בשלישי נאמר:

יג) ברביעי היו אומרים **אל נקמות ה'** על שם שברא חמה ולבנה ועתיד ליפרע מעובדיהן.

יד) בחמישי היו אומרים **הרנינו לאלהים עוזנו** על שם שברא עופות ודגים לשבח לשמו ופירש"י כשאדם רואה עופות משונים זה מזה נותן שבח למי שבראם

טו) בששי היו אומרים **המלך גאות לבש**, שגמר מלאכתו ומלך עליהם.

טז) והנה השיר שלהלוים בא ללמד על פרק שירה זה, ועל פי סדר השיר ההוא כדרתי גם אני השירה הזאת לפי סדר הבריאה בששת ימי בראשית, ונחלקה א"כ לששה פרקים, וכל פרק עם המשוררים שבו מכוון ליום הבריאה. ועיין לעיל בפתיחתי, מה שהארכתי לדבר בענין זה.

יז) ומושב יקרו בשמים ממעל ושכינת עוזו בגבהי מרומים (בעלינו) וכן המשילו ז"ל (בראשית רבה פ"ב) את השמים ואת הארץ במשל נאה זה: משל למלך שקנה לו שתי שפחות וכו׳ על אחת גזר שלא תזוז מפלטין ועל אחת גזר טירודין.

יח) על הפסוק והארץ היתה תהו ובהו סמכו רז"ל (בראשית רבה) את משליהם היקרים בדבר הגורל המר והרע של הארץ להופך מגורל השמים, שהוא טוב ונעים: ישבה הארץ תוהא ובוהא, אמרה: העליונים והתחתונים נבראו בבת אחת, העליונים ניזונין מזיו השכינה, התחתונים אם אינם יגיעים אינם אוכלים וכו׳ זו אינה יוצאה וזה מפלטין ועלי גזר טירודין וכו׳ העליונים חיים ותחתונים מתים:

יט) ולא כמחשבת ההורסים שחשבו שהשגחתו ית׳ כלתה אצל גלגל הירח, שהארץ ומה שבה נעזב, עזב את ה׳ את הארץ, אינו רק כמו שבאר לנו על יד אדון כל החכמים כי לה׳ הארץ, יאמר שהשגחתו ג"כ בארץ כפי מה שהשגיח בשמים (מורה בפ׳ נ"ד לחלק ג׳) והיא הכוונה בשירת הארץ לה׳ הארץ ומלואה וכו׳:

כ) שירת הארץ הזו נמצאה בדרז"ל (מדרש שיר רבה עה"פ אני חבצלת) הארץ אמרה אותו: אני הוא וחביבה אני וכו׳ שנאמר והיו מתוך נבלתי יקומו! לכשיבקשם הקב"ה ממני אחזירם לו וכו׳ אומרת שירה לפניו. שנאמר מכנף הארץ זמירות שמענו. והוא שיר נחמה נגד דברי תלונה שבפסוק והארץ היתה תהו ובוהו, כמובא לעיל:

כא) בתרגומי נתבוונתי לתרגום יונתן עה"פ מכנף הארץ וגו׳ (ישעיה כ"ד ט"ז) תושבחא שמענא לצדיקיא אמר נביא רז אגר לצדיקיא אתחזי לי, רז פורענות לרשיעיא אתגלי לי, וי לאנסיא דמתאנסין ולבזוזי בזזין דהא מתבזזין. והיא תשובה לכופרים בהשגחה. והנה יש גורסין: יום אומר. יום ליום יביע אומר ולילה ללילה יחוה דעת: לילה אומר. להגיד בבוקר חסדך ואמונתך בלילות: אבל הגאון מבי"ט בפרק שירה שלו אינו מונה אותם במספר המשוררים, וכן אינם בס׳ שערי השמים שסדר את פרק שירה לפי הנוסחא של ש"ח יצחק ושער שמעון: וזהו הפרק מכוון לבריאת שמים וארץ ביום הראשון מששת ימי בראשית.

כב) המקרה במים עליותיו השם עבים רכובו (תהלים ק"ד ג׳) ודוד הוא פירש במזמור זה מעשה בראשית כבתורה כדאיתא במדרש (שמות רבה פט"ו). והוא הרקיע שנברא ביום שני להבדיל בין דמים וזהו ענני כבוד. וכן הוא במדרש כונן: נטל מים ואורה וערבן זע"ז ועשה מהן סוכה של חשך וענני כבוד, שמשמע שם

הרקיע, ונקראו לדעת המפרש שם ענן אורו (איוב ל״ז, י״א) ולזאת יש נסח אח־ שעני כבוד אומרים הכתוב הזה: אף ברי יטריח עב יפיץ ענן אורו. גם המבי״ט כתב: בדברים שהם סבת הצמחים הוזכרו ענני כבוד בתוך עבים וגשמים. ואם הם שבעה ענני כבוד שהיו חופפים את ישראל במדבר כבר פסקו ופסקה שירתן עכ״ל:

כג) א״ר ברכיה לא פירשו המים התחתונים מן העליונים אלא בבכיה הה״ד מבכי נהרות חבש (איוב כ״ח, י״א). ר׳ תנחום מייתי לה מן הכא עושה ארץ בכחו וגו׳ לקול תתו המון מים בשמים (ירמיה י׳ י״ג) ואין לקול אלא בכי היך כה דאת אמר קול ברמה נשמע (בראשית רבה פ״ה):

כד) למה אין כתיב בשני כי טוב וכו׳ שבו נבראת מחלוקת, שנאמר ויהי מבדיל בין מים למים (שם):

כה) וז״ל המורה (פרק ל׳, ח״ב) וממה שצריך שתדעהו שאמרו ויבדל בין המים אינו הבדל במקום שיהיה זה למעלה וזה למטה וטבעם אחד, אמנם פירושו שהוא הבדיל בניהם בהבדל הטבעי וכו׳ שחומר אחד היה משותף וקראו מים ואח״כ הובדל בשלש צורות והיה קצתו ימים וקצתו רקיע וקצתו על הרקיע וכו׳ למעלה מן הרקיע נקראו מים בשם לבד לא שהוא אלו המים המיניים וכו׳. ורבו המפרשים במאמר זה, ואביא פה מה שכתב שם טוב שם וז״ל: אמרו במפרשים: כי האד הלח יעלה למעלה אצל האויר החם ואלו יקראו מים עליונים, ולמטה מאלו הרקיע, אשר נמצא בו האד הלח רב ויתעבה שם באופן, שזה החלק קר וכשיגיע האד הלח אל זה המקום יתהוו שם המים. א״כ ימצאו בכאן ג׳ מיני מים: המים העליונים ממעל לרקיע והם האד החם, המים העליונים הם מים בכח ונקראים בדרז״ל **מים זכרים** (פרקי רבי אליעזר פ״ה, פכ״ג) והמים התחתונים הם מים בפועל ונקראים בדרז״ל **מים נקבות** (שם). והרקיע עצמו, אשר הוא החלק, אשר נקרא **אבני שיש טהור** (חגיגה י״ד ב) והוא החלק הקר (וזהו שאמרו ז״ל הוגלדה הטיפה האמצעית, ר״ל החלק הקר מהאויר אשר שם מתהוה המטר) והמים אשר למטה, שהם היסודיים אשר נתהוו בחלק הקר. וענין זה ברקיע, שהוא האויר הקר כעין הקרח הנורא (יחזקאל א׳, כ״ב) ובהויית המטר והמים מסכים עם חכמת הטבע. ובגמרא (תענית ט׳ ב׳) מלמד שהעננים מתגברים ועולים לרקיע ומקבלים מי מטר, ר״ל ברקיע הם מתקררים ונופלים על הארץ בטיפות מטר. וכן הוא במדרש (קהלת רבה עה״פ כל הנחלים) היכן הם נעשים נוזלים בשחקים:

כו) שאול ואבדון לא תשבענה ועיני האדם לא תשבענה (משלי כ״ז, כ׳):

כז) עד דמטא (אלכסנדרוס מוקדון) לפתחא דגן עדן רמא קלא: פתחו לי בבא. אמרו ליה זה השער לה׳ וגו׳ אמר להון, אנא נמי מלכא אנא מיחשב חשיבנא הבו לי מידי. יהבו ליה גולגלתא חדא אתייא תקליה לכוליה דהבא וכספא דידיה בהדיה לא הוה מתקליה. אמר להון לרבנן מאי האי. אמרי גולגלתא דעינא דבישרא

ודמא דלא קא שבע אמר להו ממאי דהכי הוא. שקלי קלילי עפרא וכמיה לאלתר תקלא, דכתיב שאול ואבדון לא תשבענה ועיני וגו׳ (תמיד ל״ב, ב׳). והנה הגיהנם נברא ביום שני כאמרם ז״ל (בראשית רבה פ״א) ועוד בכמה מקומות בשני רקיע וגיהנם ומלאכים. ועיין פסחים נ״ד, א׳. והיכן הוא הגיהנם, הנה תנא דבי אליהו גיהנם למעלה מן הרקיע ויש אומרים לאחרי הרי חושך (תמיד ל״ב ב׳):

כח) שירת הים הזו נמצאת בדרז״ל (בראשית רבה פ״ה) מתחלת ברייתו של עולם לא היה קילוסו של הקב״ה עולה אלא מן המים, הדא הוא דכתיב מקולות מים רבים אדירים משברי ים, ומה היו אומרים **אדיר במרום יי** (תהלים צ״ג ד׳) ומזה יתבאר שלא היו אומרים הכתוב מקולות מים וגומ׳ מתחלתו אלא אדיר במרום שבסופו, ולזה נתכוונתי בתרגומי: והנה במקוה המים לימים לבעבור תראה היבשה התחילה בריאת יום השלישי. ואמרו רבותינו ז״ל (ב״ר, פ״ה) שלא נגמרה מלאכת המים עד יום ג׳ לפיכך כתוב בשלישי כי טוב שני פעמים אחד למלאכת המים ואחד למלאכתו של יום. וכן הוא בפרקי רבי אליעזר: בשלישי היו המים מכסים על פני כל הארץ וכשיצא הדבור מפי הגבורה יקוו המים עלו מקצות הארץ ההרים והגבעות ונתפזרו על פני כל הארץ ונעשו עמקים וכו׳ ונתגלגלו המים תקוו לעמקים וכו׳ מיד נתנאו המים ועלו לכסות הארץ כבתחלה עד שגער בהם הקב״ה וכבשן וכו׳ ועשה חול גבול לים. ואחד הוא הראב״ע המתנגד לזה בפירושו על יקוו המים (בראשית א׳ ט׳) וז״ל: ,כפי דעתי שזו הפרשה דבקה עם אשר עליה, כי הרקיע לא נעשה עד אשר יבשה הארץ וכו׳ וכן טעמו וכבר אמר אלהים יקוו המים וכו׳ ואתן לך עדים שנים. האחד וישם שם את האדם אשר יצר ואח״כ ויצמח ה׳ אלהים וקידם האדם הצמיחם וכו׳ רק פירושו וכבר יצר, ועל זה הפירוש יהי וירא אלהים כי טוב דבק עם בריאת יום שני ותדשא הארץ תחלת יום שלישי.׳ עכ״ל:

כט) הוא ע״ד הכתוב (איוב ל״ט י׳ י״א) ואשים בריח ודלתים ואומר עד פה תביא ולא תוסיף:

ל) מקור הנהרות הוא קבוצת מימי נחלים הנעשה מהתחברות מעינות שונים ומימי גשמים הנוזלים לרדת מפסגת ההרים ומקומות הנשאים, כל המים השוטפים הנה אצל מקורם והתחלתם הם גבוהים מעל פני הים יותר מבסופם והם הולכים ושוטפים לפי בנטיה עקומה ממעלה למטה, ע״ד הכתוב כמים המוגרים במורד, ומזה יתהוו אשדות הנחלים גבוהים או נמוכים, הכל לפי מקומם, קרוב למקורם נפילת ואשדות הנהרים חזקה יותר, ובאמצע הנהרות היא אינה חזקה כ״כ, ובסופם אינה נכרת כמעט (מספרי חכמת הטבע):

לא) כל השטח העליון מתחת פני האדמה בעומק ידוע הוא רטוב ומלא מים, ובבטן ההרים שם יזובו מים בכל מקום. כאשר יתפרצו באיזו מקום,

כתוך הארץ החוצה, אז נקראים מעינות ופלגים. (מספרי חכמת הטבע). מי המעינות כשהם מתפרצים לצאת ונובעים הם משמיעים קול דממה דקה ומקפצים ושרים כחוללים בנהימה ערבה. ומה נאה ויאה היא שירת המעינות על אוזן שומעת:

לב) הדברים האלה המאומתים בחכמת הטבע מיוסדים על דברי התורה (ח״ב פרק ל׳) בענין מעשה בראשית מדבור המתחיל: והוא שזה (היינו הויות המטר והרקיע) וכו׳ דוא להכרח התחייב כדי שתגלה הארץ וכו׳ וכתב המפרש שם טוב: „שבאמצעות האור והחשך נתהווה הרקיע שהוא האויר הלח וכו׳ והנה האויר סבת הויית המים בהעלת איד ולכן היתה סבה להראות היבשה ואח״כ נתהוו המקורים והצמחים״ עכ״ל. ועיין אמנם לעיל הערה כ״ח מה שאמר הראב״ע בזה, ושירת השדות תירה על היות שהתיסדות הארץ והתיסדות הרקיע, הנקרא ג״כ שמים בשתוף השם (מורה שם) תלויות ודבוקות זו בזו בחכמה ובתבונה של רבון העולמים, והבן זה. ויש עוד טעם לשירות השדות מקורות בני האדם. שעל ידי העסק בעבודת האדמה ובמעשה השדה נתעלה האדם במדרגה לשכון תחתיו בטח להשב מחשבות לעשית בכל מלאכה ונשתכללה הארץ בהכסה ובמדות טובות, ולא זו בלבד אלא שעל ידי עבודת השדות בחרישה ובזריעה ובנטיעה הפעילו בני אדם גם על האיקלים נשתנה לשבח במזג אוירה ובתכונת שמיה. ולהיות שהשדות הם גורמים לכל המעשים הנכבדים האלה לכן להם נאה ולהם יאה השיר שהם אומרים:

לג) המקומות האלה נקראים בכתוב נאות מדבר (אאזען) נות רועים מרביצים צאן:

לד) והנה לשירת המדבר יש זכר בדרז״ל (שיר רבה פסוק אני הבצלת) אמר המדבר, אני מדבר וחביב אני שכל טובות שבעולם הבויין בי, שנאמר אתן במדבר ארז שטה (ישעיה מ״א) וגו׳ ואומר לפניו שירה שנאמר ישושום מדבר וציה וגו׳ (שם כ״ה):

לה) אמרו צדיק כי טוב כי פרי מעלליהם יאכלו (ישעיה ג׳ י׳):

לו) והנה גן עדן נברא לדעת רז״ל (בראשית רבה פ״ט ועוד בכמה מקומות) בשלישי. ובפרקי רבי אליעזר: בשלישי פתח לגן עדן פתח בה והוציא ממנה נטעים על פני כל הארץ כל מיני עץ וכל מין עשב ודשא:

לז) כלשון הכתוב (תהלים קמ״ז, ז׳) המכסה שמים בעבים:

לח) כדכתיב (שם ק״ד ד׳) עושה מלאכיו רוחות:

לט) כמו שנאמר (משלי כ״ה, כ״ג) רוח צפון תחולל גשם, ואמרו המפרשים שהרוח הצפונית תברא הגשם בירושלים, כי היא תביא שם האדים העולים מן הים, כי הים הוא צפונית לה:

מ) ידוע הוא למבינים, כי הרוח מוליך ומביא זרע הצמחים למרחיק, מפריח אבקת הפרחים מפרחי הזכרים לפרחי הנקבות כמו במיני התמרים וכדומה בכדי להפרותם. ובדרז״ל נתפרשו פעולות הרוחות: רוח צפונית מזלת את הזהב רוח מזרחית מסערת את כל העולם, רוח דרומית מעלה רביבים ומגדלת עשבים (בבא בתרא כ״ה, א׳):

מא) בחכמה תרגם יונתן ברקים למטר עשה (תהלים קל"ה ז') ברקין למתת מטרא, כנודע שהברקים מסבבים ירידת גשמים בחזקה. והראב"ע פירש שם בחכמ"ה: ולמ"ד למטר בעבור, ג"כ לכוונה זו:

מב) שהיא שקולה כתחית המתים, ולר' אבוהו גדול יום הגשמים מתחיית המתים (תענית ז' א') ונקראים הגשמים גבורות גשמים מפני שיורדים בגבורה, שנאמר (איוב ט') עושה גדולות עד אין חקר ונפלאות עד אין מספר וכתיב (שם) הנותן מטר על פני ארץ וגו' (תענית א', א') והנה לפי סדר טבע הבריאה ירדו הגשמים ביום ג' כמו שכתוב במורה (ח"ב, פ"ל) שהעשבים והצמחים והאילנות הצמיחם השם אחר שהמטיר עליהם, ואד יעלה מן הארץ וגו' הוא ספור הענין הראשון, אשר היה קודם תדשא הארץ דשא, ולזה תרגם אונקלוס ועננא הוה סליק מן ארעא:

מג) גשמים הוא דבר שפעמים מתבקש ופעמים אינו מתבקש (תענית ד' ג') וכן חלקה אחת תמטר וחלקה אשר לא תמטיר (עמוס ד', ז'):

מד) טל לא מיעצר (תענית ג'):

מה) טל הוא דבר הנתבקש לעולם (שם ד', א'):

מו) ויתן לך האלהים מטל השמים וגו' (בראשית כ"ז כ"ה) מ"א יש הרבה לכמה פנים. והרמב"ן כתב: אין הברכה שיתן לו האלהים מטל השמים כמשמעו, כי הטל יורד בכל מקום. ונדחק לפרש שם שהברכה היא על הרבוי או שירד בעתו. וכפי שאני דורש פה, הכוונה שיתן לו מסגולותיו של הטל הטובות:

מז) והיה שארית יעקב בקרב עמים רבים כטל מאת ה' (מיכה ה' ו'):

מח) אמר לה הקב"ה בתי ובוי אני אהיה לך דבר המתבקש לעולם שנאמר (הושע י"ד, ו') אהיה כטל לישראל (תענית ד', א'):

מט) מה שושנה זו שרב יוצא עליה והיא כמושה, יצא טל היא מפרחת, כך ישראל וכו' הדא דכתיב אהיה כטל לישראל יפרח כשושנה (שיר רבה פסוק כשושנה בין החוחים):

נ) החטה שהיא חשובה מחמשה מיני דגן הנה באמת היתה לדעת רז"ל בתחלת ברייתו של עולם גדולה מאד ואמרו (בראשית רבה פט"ו) החטים מתמרות היו כארזי לבנון. אלא שחטא אדה"ר גרם ונעשו נמוכים ולעתיד לבוא עתידה חטה לדבריהם ז"ל שתתמר כדקל (כתובות קי"א ב') ואל תתמה על דברי רז"ל שהרי בחכמת הטבע הוברר הדבר, כי הצמחים הראשונים בימי קדם היו גבוהים מאד כאילנות:

נא) החטה אינה סובלת כ"כ איקלים קר כמו שאר מיני דגן ולפיכך אינה מתפשטת כמותם בארץ לא על פני שטחה לפאת הקוטבים ולא בגובה על ההרים הרמים, שהאויר שם קר, והיא צומחת ביותר בארץ מישור ובעמקים. ונאמר (שמואל א' ו', י"ג) ובית שמש קוצרים קציר חטים ב ע מ ק. והנה ממה שאמרו ז"ל (כתובות קי"א ב') עתידה חטה שתתמר כדקל ועולה בראש הרים משמע שעתה כשהיא נמוכה

אתה עולה בראש הרים, ולכן לה נאה לומר שיר ממעמקים קראתיך: ואפשר ג״כ כי השיר ממעמקים וגו׳ שהחטה אומרת קולע למה שאמרו ז״ל התם (שם) עתידים צדיקים שיעמדו במלבושיהם, ק״ו מחטה, מה חטה שנקברה ערומה יוצאה בכמה לבושין צדיקים שנקברו במלבושיהן עאכו״כ. ולפי שמהחטה הנקברת ועולה וצומחת ממעמקי ארץ למדו ענין תחית המתים, שפיר היא משוררת ממעמקים קראתיך ה׳. ודבר גדול קא משמע לן בזה:

נב) מה חטה זו כדוקה (שיר רבה פסוק בטנך ערמת חטים) וזה הסדק הולך באמצע ובלב החטה ונראה כצינור:

נג) השעורים הוא מאכל בהמה ועניים כאמרם ז״ל בכמה מקומות:

נד) האשכנזים הראשונים קראו לפנים מין שעורים המצוי בשם „רעטטעמאַ״ וכתוב בלעקסיקאן של מאיר, שזה השם נגזר מן „רעטטע דען מאַן״ כלומר הצל את האיש, ר״ל את העני שלא ימות ברעב.

נה) מנהג העמים הקדמונים בארצות המזרח היה לפנים להשחית כל עצי השדה והיערים של המדינה שנלחמו עליה לעשותה בזה למדבר שממה, ומציני כזאת רבות במקרא. מלך אשור אמר: ברוב רכבי אני עליתי מרום הרים ירכתי לבנון ואכרות קומת ארזיו מבחיר ברושיו וגו׳ (מלכים ב׳. י״ט כ״ג) וכן ונקף סבכי היער בברזל וגו׳ (ישעיה י׳ ל״ד); וקדשתי עליך משחיתים איש וכליו וכרתו מבחר ארזיך (ירמיה פ״ב, ז׳); ובקרדומות באו לה כחוטבי עצים כרתו יערה (שם מו כב׳ כג׳). ותורתנו התמימה הנה הזהירה: כי תצור אל עיר ימים רבים להלחם עליה לתפשה לא תשחית את עצה לנדח עליו גרזן וגו׳ (דברים כ׳, י״ט) וכתב הרמב״ן שם: „והטעם כי הנלחמים משחיתים בעיר וסביב הארץ אולי יוכלו לה כענין שנאמר וכל עץ טוב תפילו וגו׳. „ואעפ״י שנאמר לא תשחית את עצה צוה אלישע הנביא (מ״ב ג, יט) וכל עץ טוב תפילו. ופירשו ז״ל הדבר הזה, כיון התיר להם, שהיא (מואב) אומה בזויה ונקלית לפניו וכן הוא אומר (דברים כ״ג, ז׳) לא תדרוש שלומם וטובתם אלו האילנות הטובים שבהם. והרד״ק והרלב״ג אמרו, אפשר שהיתה מצוה לשעה כאליהו בהר הכרמל:

נו) גם ברושים שמחו לך ארזי לבנון מאז שכבת לא יעלה הכורת עלינו (ישעיה י״ד, ח׳) ואומר הראב״ע: והטעם, שהיה מצוה לכרות ארזים וברושים לעשות מהם מצור וסוללה:

נז) ושפט בין הגוים והוכיח לעמים רבים וגו׳ לא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה (שם ב׳. ד׳):

נח) והיה צדק וגו׳ עד לא ירעו ולא ישחיתו (שם י״א ה׳ ט׳):

נט) וישבו במדבר לבטח וישנו ביערים (יחזקאל ל״ד, כ״ה) כי לא יהיו עוד בז לגוים ולא יבוא עוד הכורת על יעריהם. וי״ת: ויתעתקון בחורשא, ויש לפותרו בלשון שינה, ובתרגומו כללתי שתי ההוראות יחד.

ס) והשתא אתי שפיר שירת האילנות: אז ירננו וגו׳ ר״ל בעת שיבוא ה׳ לשפוט תבל בצדק ולא ילמדו עוד מלחמה, אז לא ישחיתו אותם לנדוח עליהם הגרזן, ולפי דברי רז״ל (כתובות קי״ב. ב׳) בעת שלום ההיא עתידין כל אילני סרק שבא״י שיטענו פירות וא״כ נאה להם לומר שירה:

סא) בגמרא (חולין צ״ב, א׳) אמרו ז״ל: אומה זו (ישראל) כגפן נמשלה, זמורות שבה אלו בעלי בתים (פירש״י דמה הזמורה הוו מוציאה לולבין ועלים ופרי והוא עיקר הגפן כך בעלי בתים גומלי חסד ומחזיקים ידי עניים) אשכלות שבה אלו תלמידי חכמים, עלין שבה אלו עמי הארץ (פירש״י עלין שבגפן סובלין הרוח וכו׳ כך עמי הארץ הורשים וזורעין וקוצרין מה שתלמידי חכמים אוכלין), קנוקנות שבה אלו ריקנים שבישראל (פירש״י קנוקנות. ודייל״ש דלא חזו למידי. ואומר בעל מרפא לשון שהבלע״ז הזה צ״ל ווריל״ש, שפתרונו השריגים הדקים כפתולים שבגפן, המשתרגים בכריכות כריכות סביב כל דבר שנמצא קרוב אצלם) וידוע הוא שמיני השריגים הכורכים כשהם עולים ומשתרגים על צמחים אחרים בזה הם מוציאים להלותתם ממיתים ומאבדים אותם, וכן נמי הריקנים דלא חזו למידי ושפע פרנסתם יינקי מאחרים:

סב) התאנים אינן מתבשלות בבת אחת אלא היום מעט ולמחר מעט. (עירובין נ״ד ב׳ רש״י שם):

סג) התאנה הזו בזמן שנלקטה בעונתה יפה לה ויפה לתאנה ובזמן שאינה נלקטת בעונתה רע לה ורע לתאנה וכו׳ שכיון שהחמה זורחת על התאנים הן מתליעות (שיר רבה פסוק דודי ירד לגנו):

סד) מה תאנה זו כל זמן שאדם ממשמש בה מוצא בה תאנים אף דברי תורה כל זמן שאדם הוגה בהן מוצא בה טעם (עירובין נ״ד ב׳):

סה) ריקנין שבך מלאים מצות כרמון (ברכות נ״ז, א׳) ועוד בכמה מקומות:

סו) רקתך הוא גובה הפנים שקורין פומלויים בלע״ז (וואנגען, באקען, מן פאממע שפתרונו תפוח) אצל העינים, ובלשון גמרא קורין אותו רומני (מן רמון) דאפי ודומין לפלח חצי רמון מבחוץ, שהוא אדום ועגלגל. הרי קילום בנוי אשה (רש״י שיר השירים ד׳ ג׳):

סז) בארץ ישראל היו לפנים תמרים הרבה מאד, כמו שמצינו בכתוב (דברים ל״ד, י״ג) ירחו עיר התמרים. וכן עלו מעיר התמרים (שופטים א׳ ט״ז) התמר נקרא עץ יהודה. אספסינוס קיסר ובנו טוטוס שהחריב את ירושלים טבעו צורת תמר על המטבע שעשו לאות נצחון וכבוש ארץ יהודה (בספר תולדות הטבע לד״ח ביימע״ר, במין תמר). ולא לבד על מטבעות הרומאים כאלה היתה חקוקה צורת תמר עם כותבת, ״כיבוש יהודה״ Judaeacapta אלא אף על מטבעות עתיקות ממלכי בית החשמונאים נמצא מוטבעת צורת התמר כמו גם צורת אשכול ענבים או אלומת חטים (ראזענמיללער קדמוניות הקודש ח״ד, צד 303):

סח) מעל שרשי כפות התמרים יוצאי עוקצין ארוכים עם פרחים, בתמר זכר יש מחמש עד שמנה עוקצין כאלה, ובכל אחד כדי שנים עשר אלף פרחים:

סט) התמר היה לאות ולסמל השלום והשמחה ככתוב (ויקרא כ״ג מ׳) ובבל יומא דפגרא וטבא היו נוהגים אבותינו בימי קדם לשאת כפות תמרים בידם לאות ששון וגיל (חשמונאים א׳. ח׳ נ״א, חשמונאים ב׳, י׳, ו׳ ז׳) וכן הוא אות כזו אצל אומות העולם בימים ההם ובזמן הזה, אצל היונים היו נותנים להמנצחים בשחוק המלחמה כפת תמרים לאות נצחון (קדמוניות הקודש שם):

ע) התמר עולה בקומתו למישרים מבלי שום עקמומיות ולכן אמרו ז״ל (ויקרא רבה פ״ג) מה תמרה זו לבה מכוון למעלה כך ישראל לבם מכוון לאביהם שבשמים. גם מחמד המשיל את התמר בעבור קומתו הישרה ותועלתו הגדולה לבני אדם עם א״ש צדיק וישר, אשר לבו מכוון רק לעשות הטוב והישר:

עא) הנה לפי שהתמר יפרח בפרחים הרבה למאד כנזכר לעיל וגם כל השנה לא ינום ליחו וירקרקותו, לפיכך אמר הכתוב (תהלים צ״ב, י״ג) צדיק כתמר יפרח. ובזה יצאתי מידי באור שירת התמר בתרגומי, ויש אמנם עוד כוונה עמוקה מאד ונסתרת במה שהמשיל את הצדיק לתמר ומה שבכיתי בתרגומי אותה אגלה פה טפחיים, יראו ישרים וישמחו על אמרות כתבי קדשנו המאירות עינים, על הפסוק ואומר עם קני אגוע וכחול ארבה ימים (איוב כ״ט, י״ח) אמרו ז״ל (בראשית רבה פי״ט) עוף אחד ושמו חול (עיין ח״ב מספרי תולדות הטבע צד 349) אלף שנה הוא חי ובסוף אלף שנה אש יוצאה מקנו ושורפתו וכו׳ וחוזר ומגדל אברים וחי. והנה דבריהם אלו מסכימים עם מה שסופר אצל העמים הקדמונים על העוף פהעניקס, שהוא נשרף לעת זקנתו ומאפר השרפה יקיץ לחיי עולם וישוב לימי עלומיו, ואומרים הטבעיים והחכמים הגדולים המפורסמים, כי להאגדה הזו בדבר העוף פהעניקס, שיש בה הרגשה ורמז לתחית המתים ולחיי עולם, הביא את רעיון לב אדם התמר הזה, שנקרא בלשון יון פהעניקס, הוא השאיל לעוף הפלאות ההיא את שמו ותבונותיו הנפלאות באמת, כי זה התמר המשפיע שפע חיים ופרנסה לבני הארצות החמות מאז מעולם נפלא הוא באריכת ימיו ובדרך צמיחתו, עד שהחכם מאריטי יספר עליו, כי לא מצא אף אחד מאנשי המקומות ההם, שהתמר גדל שם, שיוכל להגיד כי בעיניו ראה בזמן מן הזמנים תמר אחד נכטש מת מעצמו בלי סבה חיצונית. עוד זאת שדרך התמר להפרותו לא מחרצנים, כי באופן זה אין פירותיו טובים, אלא מענפיו, שתוקעין בארץ ענף של דקל ויעלה ויצמח להפליא (ומה שאמרו בבא בתרא פ״ב תמר אין גזעו מחליף כוונו לשרשיו, כי אין להכחיש המציאות מה שהוא מעשים בכל יום) וגם אפרו של תמר נשרף מצמיח להפליא תמר חדש במקומו, ואין לך אריכת ימים וגידול מתמיד בלי הפסק יותר מזה. ולכן מה שאמר איוב וכחול ארבה ימים שהוא העוף פהעניקס הוא בעצמו אמר

דוד: צדיק כתמר יפרח, שהוא הנקרא בשם פהעניקס ור״ל ירבה ימים בהשארת הנפש כמו התמר הפהעניקס הזו, ומה שאמר זה אמר זה. ותרגם היוני והרומי שניהם מתרגמים באיוב וכחול ארבה ימים פהעניקס, פאלמא, ר״ל תמר. (עיין קדמוניות הקודש ח״ד צד 307 והלאה ובספר נאטורגעשיכטע להחכם ביימער 668) וכמה שאמרנו כי התמר בגידולו הנצחי מרמז על נצחיות והשארת נפש הצדיק ומצורף לזה שהיה אות נצחון כנזכר יובן היטב מה שאמרו ז״ל בחכמתם הנפלאה (ויקרא רבה פ״ל) הוא שדוד אמר לישראל אם קיימתם מצות לולב שנקרא נעים, שנאמר נעימות בימינך נצח וכו׳ שנאמר וגם נצח ישראל, ובמלת נצח שם יש הוראות נצחון והוראות נצחיות בזמן גם שתיהן, כי המתמיד הוא חזק והחזק הוא מתמיד (אוה״ש, שרש נצח) ולפי שהתמר הוא בטבעו מורה על הנצחיות שפיר אמרו שם עוד: כפת תמרים זה הקב״ה שכתוב בו צדיק כתמר יפרח, כי מי נצחיו כהקב״ה אל חי עילמים:

עב) כדכתיב (שיר השירים ז׳ ט׳) וריח אפך כתפוחים. ובעבור שהתפ״ח מתואר פה בריח טוב לכן הוכיחו מזה הבלשנים הגדולים שיכוון פה ביחוד למין תפוח זו הנקרא קוויטט״ע בלע״ז, שהיה גדל לרוב בארץ כנען ונחשב מאד אצל בני קדם בשביל ריחו הערב ביחוד, והיו מניחים אותו בחדרי המטות להתעדן מריחו: והנה בגמרא (שבת פ״ח א׳) למה נמשלו ישראל לתפוח, לומר לך מה תפוח זה פריו קודם לעליו, אף ישראל הקדימו נעשה לנשמע, פירש״י שם: פריו קודם לעליו וכך דרכו וחלוק משאר אילנות חנטת פירותיו קודם לעליו. והקשה ר״ת בתוספות שהרי אנו רואים שגדל כשאר אילנות. ונדחק לפרש דתפוח היינו אתרוג וכו׳, ואפשר לפרש כוונתם בזאת, דבשאר אילנות שהפירות חבויים בין העלים, לכן מרגישים מתחלה העלים ואח״כ הפורות וכאן בתפוח הזה היינו הקוויטטע שריח פירותיו נודף למרחוק, מרגישים מתחלה את הפירות ואח״כ כשמקריבים לגשת אליו יראו גם את העלים:

עג) חכמי הטבע אומרים כי ריח התפוח קוויטט״ע משיב נפש ומחזק הכח להפליא, וזהו שכתוב (שיר השירים ב׳, ה׳) רפדוני בתפוחים כי חולת אהבה אני:

עד) התפוח קוויטט״ע היה סמל אהבה אצל הקדמונים, נתינת תפוחי קוויטטען במתנה או לאכול אותם יחד עם חבירו היתה מורה על אהבה וחבה, ומזה יתבאר הכתוב (שיר ח׳, ה׳) תחת התפוח עוררתיך וגו׳ (קדמוניות הקודש ח״ד צד 311):

עה) כמו שנאמר בפסוק (בראשית א׳ י״ד) ובמדרש כונן: יום רביעי נטל אש והתמו וטבעו וקרא שמו שמש, בו ביום נטל האש וחתמו וטבעו וקרא שמו ירח:

עו) מנויה וגמורה בסוד רוב החכמים הגדולים, כי השמש הוא בעצמו גוף עבור, המוקף ממין אויר מיוחד כמו נרתק, ובמהירותו הנמרצה מאד שהוא מסתובב וסובב בתוכו הוא מעורר להוצאת חצי אור וחום כנרתיקו הזה:

עז) מאי דכתיב (חבקוק ג׳, י״א) שמש ירח עמד זבולה שמש וירח בזבול מאי בעיין והא ברקיע קבוע, מלמד שעלו שמש וירח מרקיע לזבול ואמרו לפניו: רבונו של עולם אם אתה עושה דין לבן עמרם (מקרח ועדתו) אנו מאירין ואם לאו אין אנו מאירין, באותה שעה ירה בהן חיצים וחניתות, אמר להן: בכל יום ויום משתחוים לכם ואתם מאירים, בכבודי לא מחיתם בכבוד בשר ודם מחיתם. ובכל יום ויום יורין בהן חיצין וחניתות ומאירים שנאמר לאור חציך יהלכו וגו׳ (שם) (נדרים ל״ט, ב׳):

עח) וזהו שאמרו: גלגל חמה יש לו נרתק הדא הוא דכתיב לשמש שם אהל בהם (קהלת רבה, פסוק וזרח השמש) כוונו לאד האוריי המקיף את השמש וקרנים מידו לו:

עט) הוא אור שבעת הימים. ובבראשית רבה (פ״ג) שבעה, ולא שלשה הן, והלא ברביעי נבראו המאורות אלא כאינש דאמר כן וכן אנא מפקד לשבעת יומיא דמישתותי (פירש ואותו דבר אינו משפיק לו רק יום אחד ושנים, מפני שאותו יום או יומים הוא מכלל ז׳ הימים אף כאן כיון שימי הבריאה היו ז׳ קורא גם לאור שלא נשתמש בו אלא ג׳ ימים אור של שבעת הימים) ואפשר דבמה שאמרו (שם ובהרבה מקומות) שגנז הקב״ה אותו האור כוונו בזה, כי קודם שנבראו המאורות ברביעי היה האור מאיר בפועל ע״י עצמו ואחרי שנברא השמש אותו האור נגנז בכח ואינו מאיר עוד בפועל אלא ע״י גירוי מסיבוב גלגל חמה:

פ) כאשר יבא הירח בין השמש והארץ ומאיר א״כ צד הירח הפונה להשמש ומחשך הצד הפונה אל ארצנו עד שאין אנחנו רואים אותו כלל ואז חידוש לבנה או מולד הירח, אח״כ יתרחק מהשמש הירח ויראה לנו אז חלק קטן משטחו המאיר לארץ וכו׳ (למודי הטבע י״ז):

פא) תניא אמר להם ר״ג לחכמים, כך מקובלני מבית אבי אבא פעמים שבא (הירח) בארוכה ופעמים שבא בקצרה. אמר רבי יוחנן מ״ט דבי רבי, דכתיב (תהלים ק״ד, י״ט) עשה ירח למועדים שמש ידע מבואו, שמש הוא דידע ירח לא ידע מבואו (ראש השנה כ״ה, א׳) ורש״ל: הירח נסתר בכל חודש שני ימים דהיינו קודם המולד קרוב לכ״ד שעות ולאחר המולד נ״כ קרוב לכ״ד שעות ולפ״ז אינו נראה הירח רק כ״ז יום ומחצה, אך יש בו קדימה ואיחור, כי לפעמים תתמהמה הסתירה הנזכרת ד׳ או ה׳ שעות פחות מכ״ד או יותר ממנו, לפני המולד או לאחר המולד, וע״ז אמרו הז״ל, שהירח פעם בא בארוכה ופעם בקצרה (למודי הטבע):

פב) על הפסוק עשה ירח למועדים וגו׳ פירש הראב״ע: מפרשים רבים אמרו, כי השם עשה הירח בעבור קביעת מועדי ה׳, ואין זה מטעם המזמור, רק יספר מעשה בראשית וכו׳ ופירוש עשה ירח למועדים, כי אחרי התחברו עם השמש מועדים ידועים בסוף כל חודש יתחדש הירח:

פג) כוכבי שבת יאירו ביותר אור מכוכבי לבת ולא יקבלו אורם מהשמש אך המה שמשים בפ״ע. הגדול והחשוב בין כוכבי שבת הוא השמש המאיר לארץ ולדרים עליה (למודי הטבע):

פד) הראב״ע אומר וז״ל: „והמשכילים יזהירו כזוהר הרקיע שיקבל האור, והמצדיקים לרבים מעלתם גדולה, על כן ככוכבים לעולם ועד, כי מעלת הכוכבים גדולה ממעלת הגלגלים, אף כי הרקיע שהוא למטה מן הגלגלים: ומה עמקו מחשבות רז״ל באמרם (בבא בתרא ח׳, ב׳) ומצדיקי הרבים ככוכבים לעולם ועד אלו מלמדי תינוקות, ר״ל שהם מוסרים נר מצוה ואור תורה לבני הנעורים ככוכבים שהם משפיעים אורם, משא״כ המשכילים שתורתם בתוך מעיהם, מקבלים ואינם משפיעים, הם מזהירים כזוהר הרקיע:

פה) מהיכן הלל הגדול ר״י אומר מהודו עד נהרות בבל (תהלים קל״ו) והוא בגמרא (פסחים קי״ח א׳):

פו) ולמה נקרא שמו הלל הגדול, מפני שהקב״ה יושב ברומו של עולם ומחלק מזונות לכל בריה (שם) פירש רשב״ם דכתיב ביה נותן לחם לכל בשר והייט דבר גדול:

פז) הקב״ה יושב וזן את כל העולם כולו מקרני ראמים עד ביצי כנים (עבודה זרה ג׳, ב׳):

פח) לויתן נחש בריח לויתן נחש עקלתון זכר ונקבה בראם (בבא בתרא, ע״ד, ב׳) ופירש״י שם: נחש בריח הוא לויתן וזקוף הוא כבריח, עקלתון לויתן נקבה שמקיף את כל העולם: ובפרקי רבי אליעזר: בה׳ השריץ מן המים לויתן נחש בריח (משמע זכר לבד ולא נקבה) מדורו במים התחתונים ובין שני סנפירין הבריח התיכון של ארץ עומד: ובמדרש כונן. יום חמישי נטל הקב״ה אור ומים וברא מהם לויתן ואשתו ותלה כל העולם כלו על סנפירין לויתן:

פט) ירדן מתגלגל ויורד לפיו של לויתן, שנאמר (איוב מ׳, כ״ג) יבטח כי יגיח ירדן אל פיהו (ב״ב שם):

צ) זימנא חדא הוה קא אזלינן בספינתא וחזינן ההוא כוורא דאפקיה לרישיה מימא והוה ליה קרני וחקיק עליה אנא בריה קלה שבים והוינא תלת מאה פרסי ואזילנא לפומיה דלויתן (ב״ב שם, א׳): ובפר״א. וכל התנינים הגדולים שבים מזונו של לויתן והוא פותח פיו. והתנין הגדול שבא יומו להאכל הוא בורח ונס ונכנס לתוך פיו של לויתן:

צא) עתיד גבריאל לעשות קניגיא עם לויתן וכו׳ ואלמלא הקב״ה עוזרו אין יכול לו (ב״ב שם):

צב) רביעיות יושב ומשחק עם לויתן שנאמר (תהלים ק״ד, כ״ו) לויתן זה יצרת לשחק בו (ע״ז ג׳, ב׳):

צג) יורדי הים באניות עושי מלאכה במים רבים: המה ראו מעשי ה׳

ונפלאותיו במצולה: ויאמר ויעמד רוח סערה ותרומם גליו: יעלו שמים ירדו תהומות נפשם ברעה תתמוגג: וגו׳ עד יודו להי חסדו ונפלאותיו לבני אדם (תהלים ק״ז מן פסוק כ״ג עד ל״א):

צד) הרמב״ן בפירושו על הפסוק ויברא אלהים את התנינים הגדולים (בראשית א׳ כ״א) אומר: הגידו היוונים בספרים שידעו מהם ארוכים חמש מאות פרסה. ורבותינו ג״כ הפליגו בהם.

צה) בספרי תולדות הטבע (ח״ב צד 439 הערה 78) הוכחתי בראיות ברורות מדברי רבותינו ז״ל ומספרי החכמים, כי העגור שבכתוב (ירמיה ח׳, ז׳) הוא העוף קראניך בלע״ז, ובלשון רוסיא זשוראוועל. וכן בערבי מתורגם השם עגור להעוף קראניך, והוא ממערכת בעלי רגלים ארוכות. והנה בסדר העופות שנבראו ביום חמישי עם הדגים והתנינים שמרתי פה סדר בריאתם בטבע כפי האפשר (תוה״ט. ח״ב צד 5):

צו) קול העגור הוא כקול החצוצרה, בעופו למסעיו יצוח בקול רעש גדול (שם צד 319 והלאה):

צז) הוא העגור הנקרא המחצצר, טראמפעטענפויגעל, משכנו בנגב אמעריקה (שם)

צח) בגמרא (קדושין מ״ד, א) קם ריש לקיש צווח כי כרוכיא, פירש״י: כרוכ א ...ר וב של עגור (עיין תוה״ט. ח״ב צד 439) ויפה תאר את הכרוכיא בעל אגרת בעלי חיים (שער שני פרק שביעי) ואמנם הכרוכיא השומרת היא זאת העומדת בשדה ארך הצואר והרגלים קצר הזנב והכנפים והוא ההולך בעופו שורק: וקרא אותה שומרת מפני שהעגור נשמר לנפשו ובעת ירעה בשדה יעמיד שומרים להזהירו מהרעה (תוה״ט ח״ב צד 320):

צט) בספרי תוה״ט (שם צד 440 הערה 81 הוברר, כי החסידה הוא העוף שטארך בלע״ז שבמדינתנו אנו קוראים אותו בושע״ל ולמין עוף זה ילעוז גם רש״י את החסידה בחומש (ויקרא י״א, י״ט) ביותר יאהב לעשות קנו על גג הבית ומשכוה׳ הנה בזאת שמניחים בשבילו על הגג אופן העגלה, ואמנם החסידה תקנן גם בצמרת העצים הגבוהים ככתוב (תהלים ק״ד י״ז) חסידה ברושים ביתה ועיין אודות ארחות חיי החסידה ודרך נסיעתה הנפלאה בבציר לארצות החמות בספרי תולדות הטבע (שם. מצד 326 והלאה עד 330).

ק) גם חסידה בשמים ידעה מועדיה וגו׳ ועמי לא ידעו את משפט ה׳ (ירמיה ח׳, ז׳):

קא) הוא המין נשר הזהב (גאלד־אדלער) ולזה רמזתי בתרגומי „פון דער גילדערנער פאן׳ והוא מתואר למלך העופות, וכן בגמרא (חגיגה י״ג, ב׳) מלך שבעופות נשר וכו׳ ובמדרש (שמות רבה פכ״ג) גאה שבעופות נשר וכו׳ והן קבועים תחת המרכבה של הקב״ה ועיין על אודות הנשר הזה וארחות חייו ותכונתו בספרי תולדות הטבע (ח״ב מן צד 71 עד 75):

קב) כשהעורב מוליד ילדיו לבנים ואומר הזכר להנקבה עוף אחר בא עליך

ומואסין אותם ומניחין אותם. מה הקב״ה עושה, מוציא מצואה שלהם יתושין ופורחין עליהם ואוכלים ומשם משחירים (תנחומא הובא בילקוט שמעוני רמז תקס״ג, וכן פירש״י בבא בתרא ח. א׳, עירובין כ״ב. א׳). וכן אמרו (כתובות מ״ט. ב׳) דעורב לא זיין את בניו. ועיין אמנם בספרי תוה״ט (ח״ב צד 429 הערה 49):

קג) עורב למיהנו להביא את הזרזיר (חולין ס״ב, א׳) וכן לא על חנם זרזיר הולך אצל עורב מפני שהוא מינו (ב״ק. צ״ב) ובאמת הזרזירים נספחים על מחנות עורבים ונודדים בארץ ככתוב בס׳ תוה״ט (שם צד 184):

קד) כמבואר בספרי (תוה״ט שם בהערה 84) והוא נקרא סקווארע״ין בלשון רוסיא. מראהו שחור ומגדלים אותו בבתים:

קה) העורב גונב כלי מתכות נוצצים כסף ושאר דברים וישאם אל קנו או יטמנם במסתרים, עיין אודותיו בס׳ תוה״ט (ח״ב מצד 188 עד 197).

קו) כל הנכבדות שמדובר פה בהזרזיר מלוקטים אחד לאחד ממה שכתוב אודות טבע הזרזיר וארחות חייו בספרי תוה״ט (ח״ב מצד 182 עד 184) ושירתו רננו צדיקים וגו׳ מסכמת עם טבעו ונאוה לו מאד, ומזה נודעת החכמה הגדולה שבפרק שירה:

קז) העוף סנונית נרדף עם צפור דרור, כי בגמרא (חולין ס״ב א׳) פירש״י: סנונית ארונדיילי״א והוא השוואלב״ע, או לאסטאטשקי״א בלשון רוסיא, כמו שפרשתי בס׳ תוה״ט (ח״ב הערה 36 והערה 41):

קח) מימי אריסטו ועד עתה יש בידנו הוכחות רבות, כי הדרור, היינו השוואלב״ע, יקפא במקומות הקרים, או כי יטבע בבוץ ומחום האביב יקיץ שנית לחיים, וכזה יהיה לעולמים לא לעתים רחוקות, ומקרוב נאספו הוכחות חדשות הרבה המצדיקות את הדבר הזה. במדינת נארוועגיה הוא מעשים בכל יום, אשר הדייגים מוציאים במכמרתם מן המים גלמים גלמים מצפרי דרור האחוזים יחד ובבית יחיו שנית. והדבר הזה מצד עצמו יתכן ולא נפלא יותר מקפאון הקפוד והצפרדע ושאר בעה״ח הרבה אחרים, שהם יקפאו כל החורף וישכבו בחוריהם כפגרים מתים ובאביב יקיצו ויצאו לפעלם (מספרי תוה״ט שם צד 137):

קט) כל הדברים האלה מתורגמים מן מזמור שיר חנוכת הבית (תהלים ל׳) מפסוק ה׳ העלית מן שאול נפשי חייתני מיורדי בור וגו׳ עד הפסוק האחרון למען יזמרך כבוד ולא ידום ה׳ אלהי לעולם אודך (שם ד׳ עד י״ג):

קי) בגמרא (חולין ס״ג א) אמרו ז״ל. רחם זו שרקרק. למה נקרא שמו רחם, כיון שבא רחם בא רחמים לעולם, וכן תרגמו יונתן שרקרקא, והעוף פראקראי״ק בערבי הוא המין אוכל הדבורים (בינענפרעסער. תוה״ט ח״ב צד 206 ובהערה 18 צד 418) שהוא שורק ומצפצף בקול חלילי. וכל הדברים פה אודותיו לקוחים מס׳ תוה״ט שם.

קיא) באמרם ז״ל (חולין שם) והוא דיתיב אמידי ועביד שרקרק, וגמירי דאי יתיב ארעא ושריק אתי משיחא שנאמר (זכריה, י׳ ח׳) אשרקה להם ואקבצם: ולפי״ז שירת הרחמה פה מרומזת בגמרא: ודוק במה שדקדקו לכתוב אצל השרקרק מלת יתיב, כי העוף שרקרק, היינו הבינענפרעסער נחשב לבעלי רגלים קצרות שהם משפחת זיטצפיסלע״ר:

קיב) הדברים האלה כתובים בספרי תוה״ט (ח״ב צד 198) על עוף הפרדס. לפנים היה העוף הזה נפלא מאד בארץ ועליו אמרו, כי אינו מצאצאי הארץ ויבא מעדן גן אלהים ואין לו רגלים ומרחף וטס תמיד באויר אשר הוא לבדו מזונו. וז״ל בעל שער השמים (מאמר רביעי) ויש מין עופות שאין להם רגלים והיא המין שנעשה באויר ומזונו האויר והוא הומר שלו ולא ינוח בארץ וע״כ לא יצטרך לרגלים, והטבע לא יעשה דבר לבטלה: להעוף הזו שטס תמיד באויר לו נאה באמת שם טסית, ולעוף טסית זו שבאה מעדן גן אלהים ואינה ניזונת מלחם הארץ ומב״א, כי אם מלחם אביה שבשמים תאכל באויר, לפי האגדה הנזכרת, לה נאוה לומר שירה: עזרי מעם ה׳:

קיג) אם אמנם כל בעלי כנף בכלל נקראים צפור, הנה יקרא בשם זה העוף שפערלינג או ווראבי״א בלרו״ם בפרט, הן שתי פעמים הוא בא בכתוב לעומת הדרור: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה (תהלים פ״ד, ד׳) כצפור לנוד כדרור לעוף (משלי כ״ו ב׳) מזה משמע שצפור הוא שם פרטי כמו דרור שנזכר אחריו והיא דעת הרד״ק (תוה״ט ח״ב צד 427 הערה 45) ועיין אודות תכונות הצפור וארחות חייו בספרי (שם צד 160 והלאה):

קיד) השם הרומי פריגילל״א, או פרינגילל״א הבולל מיני עופות שונים ממערכת כנף רנים (זינגפייגעל) בארתי הוראתו בספרי תוה״ט (שם צד 159) ושערתי שמזה בדרז״ל השם פריגיות (ברכות ל״ט א׳, ב״מ, כ״ד, ב׳) אשר הערוך בשם מפרשים אחרים אומר: „וי״א צפרים קטנים״ והם מיני השפערלינג״ם, הנקראים צפרים ביחוד כנזכר לעיל וטהורים (חולין קל״ט) והמנויים למיני הפריגילים. והם הם הפרגיות או הפרגיות שבפרק שירה, ולמיני הצפרים האלה שהם המשוררים המצוינים בכל העופות המזמרים ובעבור זה הם נמצאים בהיכלי מלך ושרים, המתענגים על נעימות קולם, הנה מה טוב ומה נעים להם השיר שהם אומרים. יודוך ה׳ וגו׳ כי שמעו אמרי פיך: והגירסא בקריאת השם פריגיות ובנוסח שירתו מוחלפת מאד, יש גורסין פרגות, ויש גורסין (כמו בס׳ בית אלהים להגאון מבי״ט) פרוגית ונוסח השירה הוא, יודוך וגו׳ ובס׳ בית יעקב להגאון יעב״ץ הגירסא פרוגיות אומרים ושירתם היא: בטחו בה׳ עדי עד כי ביה ה׳ צור עולמים, והנכון הוא כמו שכתבתי:

קטו) כאמרם ז״ל (ברכות ג׳, ב׳) כנור היה תלוי למעלה ממטתו של דוד וכיון שהגיע חצות לילה באה רוח צפונית ונושבת בו. ופירש״י שם דאמר מר

(בב״ב כ״ה א׳) ארבע רוחות מנשבות בכל יום וכו׳ ובחצות הלילה רוח צפונית:

קטז) ובפ״ש רוחא חד דבסטר צפון בהאי שלהוביתא ואזלא ושאט בעלמא וההיא שעתא אתפליג לילא בשלהוביתא אזלא ובטש בגדפוי דתרנגולא וקארי, וקב״ה לית ליה ניחא עד דעאל בגנתא דעדן לאשתעשע בנשמתין דצדיקייא וכו׳ בשעתא דקב״ה עאל בגנתא דעדן כדין כל אינון אילנין דגינתא וכל אינון נשמתין דצדיקיא פתחי ואמרי שאו שערים ראשיכם וגו׳ (זוהר פ׳ ויקהל):

קיז) בגמרא (יומא כ׳, ב׳) מאי קריאת הגבר, ר׳ שילא אמר קרא תרנגולא:

קיח) כתוב בתולעת יעקב וז״ל: רוח צפונית מנשבת בחצות הלילה ודופקת התרנגול וקורא, ידוע, כי הרוח ההוא מגיע מצפון לשר המשמש לפני הגבורה הנקרא גבריאל ונותן שש קולות, ואחר קריאה זו מכריז כל מעשה בני העולם, לפי שקסת הסופר במתניו וכותב ביום כל מעשה העולם הזה ומכריזו בלילה. ומהתעוררות הרוח ההוא בא לעולם השפל עד כנפי התרנגול הנקרא גבר על שם הגבר (ר״ל גבריאל) שבא אלוו הרוח כמוו, ובשעה שהגבר העליון קורא למעלה כל תרנגולי עולם קורין: וע׳ מדרש תלפיות ענף גבריאל, והנה בזוהר (פ׳ שמות) איתא, מלאכא דאתמנא על רוחיהון דצדיקייא לילה שמיה ואיהו גבריאל. וראוי לדעת, כי אצל העמים הקדמונים היה אז הגבר, היינו התרנגול מוקדש להלילה:

קיט) התרנגול יבשר שעות הלילה ועלות השחר ויעורר נרדמים בבוקר, יעיר את האכר לצאת לפע״ו בשדה ויעורר ישנים לקום ולעשות עבודתם, הרומאים הקדמונים הטבו את התרנגול למבשר עתידות, על פיו יצאו למלחמה או חדלו. בקראו לא בעתו או בערב יום היתה זאת סימן להם כי חדשות מתרגשות ובאות וחש עתידה למו (תוה״ט ח״ב צד 241, 257):

קכ) הוא כלשון הכתוב (בראשית ג׳, ח׳) קול ה׳ אלהים מתהלך בגן לרוח היום, ויש בכתוב זה מדוגמת מה שאיתא בהאגדה הנזכרת לעיל, כי באיתפליג לילא קב״ה עאל בגנתא דעדן:

קכא) והרי הוא כמו שכתוב בברכת יוצר: האל הפותח בכל יום דלתות שערי מזרח ובוקע חלוני רקיע. ולזה רומז התרנגול פה בקול קריאתו שאו שערים וגו׳:

קכב) פירשתי הפסוק פה לפי ענינו וכפירוש הראב״ע (בראשית מ״ט, י״ח) וז״ל: לישועתך קויתי ה׳, ופי׳ קויתי השם להיות ישועתך וכו׳ והטעם להושיעך:

קכג) בשבע קריאות שהתרנגול קורא יכוון לז׳ שעות מחצות הלילה ועד השעה הראשונה לאחר שעלה עמוד השחר, והולך וקורא כל שעה לעורר ישנים לפי מדרגתם. מתחלה הוא מעירר את הצדיק, השם לילות כימים לעסוק בדברי תורה ותושיה, ואח״כ את הבינונים, וכן הוא קורא על הסדר בהדרגה כמו שכתבתי בפנים. ואמנם בשביעית שכבר האיר השחר והגיע זמן קריאת שמע של שחרית ועדיין האיש האוהב לנום הוזה שוכב ואינו מתפלל עם נץ החמה, עליו הוא קורא: עת

לעשית להי׳ הפרי׳ תורתך, ר״ל נכונו לו שפטים מאת ה׳ על שהפר את מצותיו. והנה התרנגול או הגבר התחתון. שהוא מבחין בין יום ובין לילה וקורא גם ביום, לו ייחסו פה שבעה קולות, שהוא קורא בטביעית עם דמדומי חמה בשחרית, אבל גבריאל או הגבר העליון המכריז כל מעשה בני העולם בלילות ולילה שמו (כנזכר לעיל בהערה קי״ח) לו יחסו רק ששה קולות דהיינו ו׳ שעות מחצות הלילה עד עלות עמוד השחר:

קכד) יונה זו משעה שמכרת את בן זוגה עוד אינה ממירה אותו באחר, (שיר רבה פסוק הנך יפה):

קכה) היונה לא נכנעה עוד תחת האדם בכל לבה כמו התרנגולים׳ הדרים דירת קבע בבית בעליהם. ואמנם כצפור דרור היא משרכת דרכה ותעזוב לפעמים משכנה בבית בעליה. ואפילו יוני הבית יעופו לבקש מאכלם בשדה (תוה״ט ה״ב צד 281 והלאה ובהערה 69 צד 437):

קכו) והוא כלשון הכתוב (שיר השירים ז׳, י״ב, י״ג) לכה דודי נצא השדה נלינה בכפרים: נשכימה לכרמים נראה אם פרחה הגפן פתח הסמדר הנצו הרמונים שם אתן את דודי לך:

קכז) את הכתוב כסוס עגור וגו׳ (ישעיה ל״ח, י״ד) תרגמתי כתרגום יונתן שם: כסוסיא דאחיד ומנציף כן נציפת ופי׳ הרד״ק שם משמעו כמו סוס ורוכבו וכו׳ וענין מנציף כמו הסוף בדברי רז״ל סוס שצנף ולדעתי עגור בכאן תואר לצהלת הסוס (ועיין אבנים רש״י שם) ואני פירשתי את הפסוק הזה לפי הכוונה הנאותה פה להיונה:

קכח) עוד לפני אלפי שנים הנה זה ידעו לעשות את היונה לשליח, ונח הוא הראשון אשר שלח את היונה מן התיבה לדעת על ידה הקלו מי המבול מעל פני האדמה, עוד הרומאים הקדמונים היו משתמשים ביונים לשלוח על ידיהם דברי שלום ועצות למרחוק. בארצות המזרח נתפשט זה כבר המנהג לעשות בי דואר מיונים להריץ אגרות ממקום למקום. מחיר זוג יונים מלומדים היה לפנים אלף דרכמונים, וגם בדרז״ל נזכרו היונים נושאי אגרות והוא בשיר רבה (פסוק הנך יפה) יונה זו עוברת רוגליות הרבה וחוזרת לשובכה, ועוד ביטינו אלה מצאו הנוסעים בתי הרצים מיונים בערי בגדר ואלעפפא. כאשר ישלחו היונים עם האגרות ירקיעו לשחקים ויעלו מרום בגובה שמים, ויעופו קל מהרה כברקים (תוה״ט ח״ב צד 290 עד 292):

קכט) בגמרא (חולין ס״ב א׳) תסיל פסול משום תורין וכשר משום בני יונה, פירש״י שם תסיל מין יונה הוא (והענין כך הוא: תורים דווקא גדולים זקנים כשרים לקרבן, אבל בני תורים קטנים פסולים. בני יונה דוקא קטנים צעירים כשרים לקרבן אבל גדולים זקנים פסולין נמצא כשר בתורין פסול בבני יונה כשר בבני יונה פסול בתורין, כמו שמפורש שם דף כ״ב, א׳, ולכן אמרו בגמרא פ״ה שתסיל לפי ש״א

מין יונה הילכך אם בא להביאו משיזקין בתורת תורין פסול, אבל אם בא להביאו כשהוא עוד קטן וצעיר כשר. ופרשתי זאת פה אגב גררא כדי לתקן השגיאה של חכם צד"ת, שטעה לחשוב בפשט דהגמ׳ שתסיל הוא קטן במינו ובטבעו ומש״ה הוא כשר משום בני יונה ועל הטעות הזו תמך אח״כ הערותיו וגם אני נגררתי אחריו ומה שלא תקנתי בספרי תוה״ט שם הערה 71 אתקן פה). והנה בהספרים שלפני הנירסא חסיל, ואני אמנם אחרי העיון הראוי ראיתי לגרום תסיל שהוא מין יונה ושירתו מוכחת עליו, כי התסיל הזה הוא נאה לשירתו ושירתו נאה לו, אבל לחסיל כאי איכא למימר, והחילוף דת׳ בחי״ת קל הוא ומצוי מאד. ואם צפורת כרמים, שהיא מין ארבה, גורם מב״ש כמו אחרים צפורת ותשב אותה למין עוף, עאכו״ב יש רגלים להשערה שהחסיל זהו התסיל והוא מין יונה, ובכ״ז לא מחיתי את זכר החסיל והצגתיו בשני הצאי לבנה. ויגיד עליו רעו דאציפי הבא אחריו כי כוונתי להאמת בשם תסיל, כמו שיבואר להלן:

קל) ענה דודי ואמר לי קומי לך רעיתי יפתי ולכי לך. כי הנה הסתיו עבר הגשם חלף הלך לו: הנצנים נראו בארץ עת הזמיר הגיע וקול התור נשמע בארצנו: (שיר השירים ב׳ י׳, יא יב):

קלא) וקול התור זה קולו של משיח המבריז ואומר מה נאוו על ההרים רגלי מבשר (שיר רבה פסוק התאנה חנטה):

קלב) אצל התסיל בגמרא (שם) שהוא מין יונה כנזכר אמרו עוד: דאציפי ותורין של רחבה כשרין משום תורין ופסולין משום בני יונה. ואי״כ דאציפי הוא מין תורין, וכפירש״י שם. וכאשר זכינו למצוא בדרז״ל את העוף דציפי (או דאציפי, גם דייציפי כגירסת הערוך) אומר אני כי זה הוא בלי ספק העוף רציפי שהוא כתוב כן בכל הסדורים מבלי דעת מי הוא, כמו שהודה הגאון יעב״ץ ולא בוש לומר: „רציפי (נ״א אונכי) שתי אלה נפלאו ממני, כי חזרתי על כל המקראות והמדרשים ומה שיש בידנו מספרי הקודש ולא מצאתי מה ענין השמות הללו ע״ס פשוטם". ובאמת הוא הדציפי שבגמרא ונתחלפה האות ד׳ באות ר׳, ושתי האותיות האלו מתחלפות בנקל (ועיין המשביר אות ד׳) כמו האות ת׳ באות ח׳ כנזכר למעלה אצל תסיל, שבא בגמרא יחד עם דאציפי. ולפי שהדציפי הוא מין תור, והתור נזכר בכתוב (שיר ב׳, י״ב) אצל גאולת ישראל מגלות מצרים, וקול התור זה קולו של משיח כאמור לעיל, לפיכך נאה להדציפי לומר שיר נהמו נהמו עמי וגו׳ וא״כ שני עופות תסיל שהוא מין יונה ודציפי שהוא מין תורין הבאים יחד זו אצל זו בגמרא, באים ג״כ זו אצל זו בפרק שירה, ושירתם שפרה להם מאד. וכמו שזכינו למצוא הפתרון של רציפי כן נזכה לפתור גם את העוף אונכי ולגלות מקורו ואומר: דהנה באוצר המלין להערביאים מתורגם העוף רחם שבתורה בשם אנ״ק (קדמוניות הקודש ח״ד צד 317) ומזה השם עשה לו העברי השם אונכי על פי

דרכו בהוספת יו״ד בסוף המלה ובחילוף האות ק׳ באות כ׳ כמו שהוא החילוף הזה אצל הראשונים בשמות הרבה המובאים מעם לועז ודוגמתו גם בדרז״ל מסמרטוטי בלמי (ברכות נ״א) במקום קלמי, שהוא תרגום של כנים ובן הרבה (ועיין המעביר אות כ׳). ואם כן אונכי, או יותר נכון אנוכי הוא רחם. ולפי שאמרו ז״ל (חולין ס״ג א׳) למה נקרא שמו רחם כיון שבא רחם בא רחמים לעולם וגמירי דאי יתיב אארעא ושריק אתי משיחא, לפיכך נאה לו לאונכי, שהוא הרחם, לומר נ״ב לפי הנ״א בשירתו: נחמו נחמו עמי וגו׳:

קלג) המעשה הזה קרה בשנת 390 לפני סה״נ כבתוב בדברי הימים להרומאים והובא באריכות בספרי תוה״ט (ח״ב צד 397):

קלד) הרואה אוז בחלום יצפה לחכמה שנאמר (משלי א׳, כ׳) חכמות בחוץ תרונה וגו׳ והוא בגמרא (ברכות נ״ז, א׳):

קלה) על דבר קול צעקת האווזים וחכמתם ראה בספרי תוה״ט (שם מן צד 397 עד 400) ותמצא נפלאות. ובחכמה רבה שמו בפי האוז את השירה הודו לה׳ ק״או וגו׳ שירו לו זמרו לו וגו׳ ועיין אמנם בספרי תוה״ט (שם מן צד 97 עד 390) אוז מזמר ומה שהובא שם מן החכמים הקדמונים, כמו אפלטון ואריסטו, על אדות זמירותיו, אשר ינעים אל אל שמחת גילו. ומי יודע אם לא אליו כוונו בפרק שירה, ומלת בית מיותרת או מוחלפת היא. ובאמת הגאון מבי״ט לא גרס בית וכתב סתם אוז אומר. ונוסח שירת האוז בספרו הוא רק הפסוק הזה: שירו לו זמרו לו שיחו בכל נפלאותיו:

קלו) אלו הם דברי רז״ל (בבא בתרא ע״ג, ב׳) ואמר רבה בר בר חנה זימנא חדא הוה קא אזלינן במדברא וחזינן הנהו אוזי דשמטי גדפייהו משמנייהו והא נגדי נחלי דמשחא מתותייהו וכו׳ כי אתאי לקמיה דר׳ אלעזר אמר לו עתידין ישראל ליתן עליהם את הדין. ופירש״י שם ליתן את הדין, שבחטאתם מתעכב משיח ויש להם צער בעלי חיים לאותן אווזים מחמת שמנן: ולפיכך האוז הבר הזה כשרואה ישראל עוסקים בתורה ובמע״ט הוא מבשר ואומר קול קורא במדבר פנו דרך ה׳ וגו׳ כי הנה ישעו בא. ובזה כוונתי לפירוש יעב״ץ שמצאתיו אח״כ בפירושו (שהוא מעט הכמות ועולה בדרך הסודות וגימטריאות) ורק בזה לבד שווין אנחנו וגם זאת לא בכלו כי אם במקצתו:

קלז) על הפסוק שקץ הם לכם (ויקרא י״א, י׳) כתב החכם רנה״ו ז״ל: לא שהן שקץ בעצם, כי הם בריות שברא השם, וחלילה שיברא השם דבר משוקץ, אבל הוסיף מלת לכם, כלומר לעם קדוש כמוכם יחשבו לשקץ שלא ואבלום עכ״ל ומאד נמלצו הדברים באגרת בעלי חיים (שער שני פרק י״א) וזא מחכמת הבורא לא יברא דבר רק לתכלית ותועלת מכוון ומי שלא ידע זה יתמה ויעשה קושיות וספקות על מעשה הבורא ויאמר למה ברא את אלה ומה תועלת בם. כל זה לסכלותם אומרים וכו׳ ואלו השתדלו בענין הנמצאות אז התברר להם שהשגחת

השם כוללת מגדולי היצורים ועד קטנם בשוה ואשר אמרו בהיפך תעו מדרך האמת, עכ״ל. וראוי לדעת כי מאמיני בשתי רשויות האמינו כי הורמי״ז הפועל הטוב ברא את בעה״ח הטובים, ואהריטון הפועל הרע ברא את השקצים והרמשים ושאר בעה״ח הרעים. אמנם אנחנו בני ישראל נאמין באל אחד ובבורא אחד וכל מה שברא הקב״ה לא ברא דבר אחד לבטלה (שבת ע״ז, ב׳) ובמדרש (שמות רבה פ״י) אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם, כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם. והשתא אתי שפיר, שהשרצים אומרים יהי כבוד ה׳ לעולם ישמח ה׳ במעשיו לאשמעינן דכבוד ה׳ לבדו יהי לעולם כי הוא הבורא האחד וישמח במעשיו ובכל יצורי כפיו כי כל אשר עשה אלהים הנה טוב מאד והכל ברא לכבודו: והנה שרץ המים והאמפהיביען נבראים ביום החמישי אלא מפני שהשם שרץ כולל בל״ע שרץ המים ושרץ העוף ושרץ הארץ ביחד, לכן לא הפרדתי בינידם וכללתים יחד בפרק זה, וע״ד השם שרצים דברתי באריכות בספרי תוה״ט ח״ג הערה 3 מן צד 263 עד 267):

קלח) והשם שרץ בעברי מורה על רבוי ההולדה ונקראים השרצים כן בעבור שהם מתרבים מאד (ועיין בתוה״ט שם):

קלט) העכברים הקטנים עם הגדולים אוהבים מאד את ילדיהם ויכלכלום ברחמים רבים, אם צעירי העכברים הגדולים (ראמטען) יושבים בחור צד אחד, אז זנביהם הרבים עוד יתלכדו ולא יתפרדו, ואגודת עכברים כאלה נקראת מלך העכברים. ומלך העכברים הזה שאין ביכלתו להשיג לבדו מחסור נפשו הנה יכלכלוהו יולדיו כל הימים גם עוד רבים ממשפחתו והמה ידאגו תמיד לצרכיו (תוה״ט ח״א, צד 295: ומיני החולד הרעים מאד מפרנסים את בניהם באהבה ומלקקים אותם להעביר הזוהמא מעליהם. גם התנים (קראקאדיל) העז שבשרצים דואג לפרי בטנו (תוה״ט ח״ג צד 54):

קמ) על הפסוק ויקרא יעקב אל בניו ויאמר האספו ואגידה לכם וגו׳ (בראשית מ״ט א׳) דרשו רז״ל: בקש יעקב לגלות לבניו קץ הימין ונסתלקה ממנו שכינה, אמר שמא ח״ו יש במטתי פסול וכו׳ אמרו לו בניו שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד, אמרו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבנו אלא אחד. באותה שעה פתח יעקב אבינו ואמר ברוך שם כבוד מלכותו לעולם ועד. אמרי רבנן היכי נעביד נאמרוהו לא אמרו משה רבינו, לא נאמרוהו אמרו יעקב, התקינו שיהיו אומרים אותו בחשאי (פסחים כ״ו א׳):

קמא) ואם מצינו לרז״ל שהשכילו בדרך משל ומליצה לקרא בשמות אמן יתומה, אמן חטופה (ברכות מ״ז, א) וכן מזמורא יתמא (עבודה זרה כ״ד, ב׳), מדוע לא תכונה אותה הברכה, הנאמרת בחשאי להראות בזה פנים לכאן ולכאן, ברכה צפרדעית (ר״ל אמפהיבי״ת, שהוראתה החיים במים וביבשה) שהוא שם כולל לכל מיני בעה״ח שבמים וביבשה, כמו שיבואר:

קמב) בספרי תוה"ט (ח"ג צד 294) הערה 36) שם בררתי כי הצב (קרעטע) שהוא ממשפחת הצפרדע, הוא שם כללי לכל ארבע המערכות, הנכללות במפלגת האמפהיבי״ען, ממש כהשם לוריך המסמן בלשון אשכנז הישנה את הקרעטע (צב), אשר על שמו קרא החכם הטבעי אקען את כל האמפהיביע׳ן בשם לורכ״ע:

קמג) ר״ל בברכת בשכמל״ו שהוא מראה פנים לכאן ולכאן מת״אר טבע הצפרדע וכל מיני בעה״ח שבמים וביבשה

קמד) בדברים המעטים האלה שבתרגומי, דהיינו שבמלכותו של השם הוא לעולם ועד במים וביבשה, נתכוונתי עוד לרעיון אחד, הנשקף מדרשת רז״ל הנזכרת והוא: על הקריאה שמע ישראל ה׳ אלהינו ה׳ אחד שקראו בני יעקב, להורות שהם מאמינים באחדות ה׳ שהוא אחד ובורא ומנהיג אחד ואין עוד מלבדו, נתן יעקב אבינו תוקף לדבריהם ופתח ואמר בשכמל״ו, כלומר, אמנם כן, הוא מלך יחיד ואחד בעולמו ומלכותו בכל משלה, להוציא מדעת הטועים בימי קדם, שהאמינו ברשיות הרבה וחשבו בדעתם הנתעה שאלהים רבים בראו את העולם וכל אחד מושל בחלקו. זה עשה את הים וכל אשר בו וזה הארץ ומלואה וכו׳ וכמו שאמרו עבדי המלך ארם אלהי הרים אלהיהם (מלכים א. כ׳, כ״ג) גם טיטוס שאמר: כמדומה אני שאלהיהם של אלו אין גבורתו אלא במים וכו׳ אם גבור הוא יעלה ליבשה (גיטין נ״ג, ב׳) וכמו שאמר הצדוקי לרבי מי שיצר הרים לא ברא רוח ומי שברא רוח לא יצר הרים (חולין פ״ז א׳) אשר כנגד כל הדעות המשובשות האלה אמר דוד: כי אל גדול ה׳ ומלך גדול על כל אלהים: אשר בידו מחקרי ארץ ותועפות הרים לו: אשר לו הים והוא עשהו ויבשת ידיו יצרו (תהלים צ״ה, ג׳. ד. ה׳) והנה מטבע הבריות שבשמים וביבשה, העשוים להיות בשני ההפכים בים וביבשה יוסד עוז מלכותו של השם, כי הוא בורא אחד ואין שני להמשיל לו להחבירה, דאל״כ הרי התחייב להיות ברשות המים בריות מיוחדות וברשות הארץ בריות מיוחדות, ומניין מיני הבריות הללו הזקוקין למים וליבשה כאחד. ובהאי גוונא איתא בגמרא (סנהדרין ל״ט. א׳) א״ל ההוא אמגושא לאמימר מפלגך לעילאי דהורמיז מפלגך לתתאי דהורמין (כגירסת התוספות שם. ור״ל מחציו ולמעלה ברא אותו ארמוזד הפועל הטוב ומחציו ולמטה ברא אותו אהרימאן הפועל הרע אצל הפרסים) א״ל אם כן היכי שביק ליה הורמין להורמיז לעבורי מיא בארעיה. פירש״י שם להעביר מים בארצו שכל מה שאדם מכניס דרך פיו מוציא דרך הנקבים התחתונים, והוא ממש כמו שאמרנו פה בענין בעה״ח השוכנים במים וביבשה איך לא מיחו שתי הרשויות ביצירתם אלו לאלו, והרי הצפרדע הזו, הכוללת בשמה כל מיני האמפהיביען החיים במים וביבשה, מעידה על מלכות ה׳ הכללית בעולמו שברא לבדו, אשר לו הים והיבשת ושניהם ידיו יצרו. והוא היא בטבעה ובתכונתה הנפלאה הרי אומרת לנו: ברוך שם כב״ו מלכותו לעולם ועד, ומה עמקו מחשבות רבותינו ז״ל ששמו שירה כזאת בפי הצפרדע:

קמה) הדברים האלו כתובים בספרו תוה״ט (ח״ג צד 230) והם „ברעקעקע׳ יתן האחד קולו בראשונה וכל הקהל שומעים ושותקים, וכרגע יענו אף המה חלקם ואומרים „ברעקע׳ בכל כחם או עונים בלחש „קרקר״ , קוואר״ וגומרים רנתם כפי הנוסח הישן והמקובל בכל תפוצות הצפרדעים ממצרים ועד הנה:

קמו) בספר אגרת בעלי חיים (שער שני פרק עשירי) מתואר הצפרדע בדברים כאלה: הוא חכם ויקר וסבלן רב התשבחות ומרבה שיר לאלהיו לילה ויום וירבה התפלה בצהרים והתהלה בערבית על פלגי מים, ויש לו קבלת כבוד על בני ישראל משני הסדים שגמלם, אחד מהם כשהשליך נמרוד בן כוש לאברהם ידיד הרחמן באור כשדים הוא הביא המים בפיו וריקם על האש לכבותו (אולי כוונת האגדה הזאת היא על דרך שאמרנו לעיל , כי אברהם התוכח עם נמרוד בענין אחדות הבורא כדברי רז״ל והצפרדע הזו שהוא ביבשה הבוא המים בפיו, כלומר הביא המים שהוא חי גם בהם לראיה בפיו על זה, כי אל אחד ברא את עולמו והוא מלך העולם. ובזה נצל אברהם מנמרוד כי נסתתמו טענותיו) ופעם אחרת בימי משה בן עמרם נביא האמת שעזרו להחריב פרעה ועמו. והוא צח הלשון בעל דברים משבח ומהלל השם והוא מבעה״ח אשר יחיו במים וביבשה: וגם בהאגדה שלפני פרק שירה מתואר הצפרדע ממש בתוארים כאלה, כי היא אומרת שם: דוד על תזוח דעתך עליך, שאני אומרת שירות ותשבחות יותר ממך ולא עוד אלא כל שירה שאני אומרת ממשלת עליה ג׳ אלפים משל וכו׳ ובמדרש תנחומא (פרשה בא) קולנים אלו צפרדעים, ונקרא קולנים בעבור קול צעקתם:

קמז) נחשים מעטים יובלו לזקוף כדי שלישית מגופם. רובם יגביהו ראשם רק כדי חצי רגל מן האדמה ויש מגביהים אותו יותר (תוה״ט ח״ג צד 135):

קמח) ידוע הוא כי הצפעוני המצרי כאשר יאחזו המלחש בצוארו וילחץ ערפו אז יעבור בו נקשה ויזקוף ויהי למטה בכפו, ונקרא בשמו הזקפן אצל המצרים הקדמונים בגלל קומתו בקומה זקופה, וכן בדרז״ל כי זקיף זקיף כחויא (תוה״ט ח״ג צד 132 ובהערה 26 צד 285) גם נחש בתי העינים שבהודו יזדקף קוממיות (שם צד 177):

קמט) כמו שאמרו ז״ל (שבת ע״ז ב׳) ובמדרש (שמות רבה פ״י) אפילו דברים שאתה רואה אותן כאלו הם מיותרין בעולם כגון נחשים ועקרבים הן היו בכלל ברייתו של עולם. ועיין לעיל הערה קל״ז: והן הן הדברים בשירת עקרב טוב ה׳ לכל וגו׳:

קנ) השם שבלול בל״ע נגזר מלשון בלל ובארמית שבלל, שהוראתו לחלזה, ומסמן יפה היטב את הרמש שנעקק״ע, הפולט מקרבו ריר בשעה שהוא זוחל ומלחלח את המקום שרחש עליו. גם שמו היוני והרומיי לימסיא נגזר מלשון נמוח ותמס (צערפליעסע״ן) ועל תבונתו היאת אמר הכתוב במשל (תהלים נ״ח ט׳) כמו שבלול תמס יהלך, ידמה כאלו הוא נמס בהליכתו ונגר כמים (קדמוניות הקודש ח״ד צד 451 גם רש״י ילעוז (ובגמרא שבת ע״ז ב׳) שבלול לימצ״א, שהוראתו שנעקק״ע:

קנא) פעמים רבות הנה זה בהנו וראו בשממית כי היא מרגשת בנעימות המוסיקא ומתענגת לשמוע קול זמרה (תוה"ט להחכם לענץ ח"ג צד 150): וכל מה שאמור פה אודות השממית לקוחים מספרי חכמת הטבע:

קנב) הזבובים מתים לפעמים אם מעט ואם הרבה במיתה משונה ומיוחדת להם. בפישוט רגלים ימצאום לפעמים עומדים על הכתלים או על שאר דברים והחלק התחתון מגופם, או אחוריהם, מתנפח ועור שבין עגליו מתעפש ויהי כהציר גוות עד שאחוריהם מוסב מזה בעגולים חומים ולבנים. אם יפתוהו יראו, כי הוא ריק בתוכו ומעופש. ואף גם המקום שהם יושבים עליו מכוסה בהציר (פילצע, שיממעל) זה, המחזיק את נבלתם לבלתי תתפורר וא"כ הבשר של זבובים חציר. (ברעהם הלק ששי צד 409).

קנג) וענין השירה הזו כך הוא: בבתי המרזח והמשתה שם הזבוב מצוי, כי מקומו באשר יאכלו וישתו, והרי הוא במציאותו עמה כאלו מוכיח ואומר: כי כל הבשר חציר ואין בו ממש וקיום, וזה הוא בטבעו של הזבוב שמת במיתה משונה ובשרו נעשה חציר באמת כנזכר לעיל. וכל חסדו של בשר ודם שהוא עושה לבלות ימיו עם רעיו בהלולא והינגא ובתענוגים נופנים הוא כציץ השדה. רק דבר אלה"ט, היינו התורה התמימה, יקום לעולם ועל ידו יתקיים גם ישראל. וזהו בשעה שאין ישראל עוסקין בתורה כי אם בתענוגי בשרים, מיד הזבוב עלה בבית משתידם ואומר מה שנאה לו לומר:

קנד) מין הארבה וויינהאהנעל בלע"ז השוכנת בכרמים (שהם במקומות גבוהים ורמים) הנה זה דרכו וטבעו אשר רגליו הקדומות פרושות תמיד למעלה גם צווארו הוא זקוף, ונראה כאלו הוא נושא עיניו לשמים ומתפלל, ובעבור זה קראו לו הטבעים בשם „גאטעסאנבעטערין" מאנטיס רעליגיאזא בלע"ז. וצפורת זו השוכנת בכרמים שבהרים ומתפרנסת שמה והולכת נשיות גרון עם כפים פרושות לשמים כאלו היא מתפללת, לה נאה ויאה השירה אשא עיני אל ההרים וגו' שמשם בא עזרה ופרנסתה וזהו מאין יבוא עזרי פה לפי הכוונה:

קנה) רבותינו ז"ל הפליגו לספר בשבח הנמלה, ומצאתי לטוב להביא פה בפרק שירה את דבריהם שיהיו מוסר השכל לנו בני אדם ללמוד מהנמלה ארחות יושר ומשפט. במדרש (דברים רבה פ"ה) הנמלה הזו שלשה בתים יש לה ואינה כונסת בעליון מפני הדלף, ולא בתחתון מפני הטינה אלא באמצעי ואינה חיה אלא ששה חדשים, למה שמי שאין לו גידים ועצמות אינו חי אלא ששה חדשים, וכל מאכלה אינה אלא חטה ומחצה, והיא הולכת ומכנסת בקיץ כל מה שמוצאת חטין ושעורין ועדשים. א"ר תנחומא וכל חיה אינה אלא חטה ומחצה, והיא כונסת את אלו. ולמה היא עושה כן שאמרה שמא יגזור עלי הקדוש ברוך הוא חיים ויהא לי מיכן לאכול. אר"ש בן יוחאי מעשה היה ומצאו בבור שלה שלש מאות כור מה שמכנסת מן

הקיץ לחורף לפיכך אמר שלמה לך אל נמלה עצל ראה דרכיה וחכם וכו׳ ומהו ראה דרכיה וחכם, רבנן אמרי, ראה דרך ארץ שיש בה שבורחת מן הגזל. אמר רבי שמעון בן חלפתא: מעשה בנמלה אחת שהפילה חטה אחת והיו כולן באות ומריחות בה ולא היתה אחת מהן נוטלה אותה, באה אותה שהיתה שלה ונטלה אותה. ראה חכמה שיש בה. וכל השבח הזה שיש בה לא למדה מבריה, ולא שופט ולא שוטר יש לה שנאמר (משלי ו׳) אשר אין לה קצין שוטר ומושל, אתם שמיניתי לכם שופטים ושוטרים על אחת כמה וכמה שתשמעו להן:

קנו) על דבר החולד ועסקיו הרעים ראה בספרי תוה״ט (ח״א מן צד 131 והלאה וביחוד התולד הבואש, חארע״ק בל״ר) ושם פירשתי, שהוראת השם חולד היא לדעת רז״ל מענין כריה והפירה, כמו מחליד הקב״ה לפניהם את הארץ, ע״ש שהוא חופר בארץ חפירות:

קנז) הציה סובלת עליה בפרק שירה נוסחאות שונות והיא נודדת שם ממקום למקום ואין לה מעמד קבוע. באלה היא נרדפת עם מדבר וסמוכות שתיהן בפרק שירה, ובאלה היא ג״כ מלשון מדבר ושממה ובכ״ז מקומה שם בין העופות, ואחרים פותרים ציה לעוף בלי שום טעם מי הוא. ואומר אני, שזו הציה היא שבמקרא (ישעיה י״ג, כ״א) ורבצו שם ציים וגו׳ שפתר רש״י נמיות מרטירנ״ש בלע״ז דהי״נו מארטע״ם שבשם זה יכונה בלשון רומי המארדער ממשפחת החולד וכן פתר רש״י עוד הפעם (שם ל״ד, י״ד) וגם הרד״ק כתב ציים ים נמיות הנזכר בדברי רבותינו כדי שלא תקפוץ הנמיה, ומן ציים בלשון רבים היא ביחיד ציה, וזו הציה פה היא המין הוויזמארדער אשר יומם ישכב טמון בחוריו ובלילה יצא כגנב ומטפס וע״ל במהירות נפלאה, ומתפרץ אל לול העופות ומחנק וטורף באכזריות והורג לפעמים עשרה עד עשרים עופות בבת אחת (תוה״ט ח״א צד 142) הבוקר אור והציד איננו ונמלטת לחורה ולהעופות אורה ושמחה:

קנח) בדברים האלה יתפרש גם הנ״א מהשירה שהציה אומרת והיא: גם צפור מצאה בית ודרור קן לה וגו׳ אלא שהפעל מצאה שב על הציה לפי הכוונה פה ור״ל הציה תמצה בית הצפור על העצים:

קנט) שלשה המה מטיבי צעד וגו׳ ליש גבור בבהמה וגו׳ או תיש (משלי ל׳, כ״ט ל״א).

קס) והצפיר השעיר מלך יון (דניאל ח׳, כ״א): וראוי לדעת, כי המוקדנים, שהם מבני היונים, נקראו בימי קדם, בשתי מאות שנה לפני דניאל, בשם ״גנעאדע״ן: כשם העז בלשון יון. הגדה קדמונית מספרת, כי קאראנוס מלכם הראשון בלכתו עם מתי מספר מהיונים לבקש לו נחלה במדינת מקדוניא נצטוה מפי התרפים לצאת בעקבי העזים, שהם יוליכוהו בדרך למקום ממשלתו. ויהי בראותו עדר העזים, שברחו מפני רוח סערה, הלך אחריהם עד עדעססא, שם אוה למושב לו וקבע מעתה צורת העז בדגלו ותהי לנס בשדה המלחמה ויקרא את שם העיר ענעא לאמר

עיר העזים, ואת עמו ענעאדיים לאמר: עם העזים. וקרית העדים היתה עיר קבורת מלכי מוקדוניא. וראוי עוד להעיר, כי בן אלכסנדר מוקדון נקרא אלכסנדר ענ"ם לאמר בן העז ואיזו מהמלכים שמלכו אחרי אלכסנדר צורתם חקוקה על מטבעותיהם עם קרני הצפיר, וזהו שנאמר (דניאל שם ב') והצפיר קרן חזות בין עיניו, והנה לפני כמה שנים השינה חברת חוקרי קדמוניות בלונדן תבנית צפיר העזים עם קרן חזות אחת ממתכת עתיקה מאד, אשר הפרוה מאדמה באזיה הקטנה (קדמוניות הקודש. ח"ד צד 90): ובטח היתה קבועה לפנים על דגל מחנה אחד מהמוקדונים:

קסא) ראיתי את האיל מנגח וגו' ואין מציל מידו וגו' האיל אשר ראית בעל הקרנים מלכי מדי ופרס (שם ד', כ'): אמיאנוס מארצעללינוס יספר, בכל עת שמלך פרס עמד בראש חילו היה נשא עליו ראש איל משובץ באבנים טובות לאות מלכותו. גם על עמודי ההיכל העתיק שבפערסעפאליס נמצאים אילים לאות מלכות (קדמוניות הקודש ח"ד צד 83) ובעבור סימן הוד מלכות שיש לעתודים ואילים שפיר הם אומרים מי כמוכה באלים ה' כלומר אתה אל מלך גדול על כל המלכים ועתודי ארץ. ומצד שאוה לפאר מקום מקדשו בעורותיהם אומרים נ"כ כי כמוכה נאדר בקדש:

קסב) במלחמת הביפעל והנמר יתגבר לפעמים הביפעל וירמוס את הנמר ברגליו, וכל מעשה תקפו וגבורותיו ראה בתוה"ט (ח"א צד 493):

קסג) קול התאו הוא שאגה איומה ובקצפו יתנפל גם על האדם. ברעש ורוגז יחפוז זנבו ומעיניו האדומות לפידים יהלכו. הסוסים ירגזו ויבהלו מפניו (שם צד 490):

קסד) על דבר ארחות חיי הצבאים והאילים בשדה מדובר בספר תוה"ט (שם 411. ובצד 414).

קסה) והוא בגמרא (חגיגה יג. ב') ובמדרש (ש"ר פכ"ז) גאה שבעופות נשר, גאה שבבהמות שור, גאה שבחיות ארי וכלן נטלו מלכות ונתנו להם גדולה והם קבועים תחת המרכבה של הקב"ה וכו' וכל כך למה, כדי שלא יתגאו בעולם וידעו שיש מלכות שמים עליהם וכו' לה' כי גאה גאה. ולפיכך בצדק היא שירת השור: אשירה לה' כי גאה גאה וגו': והנה על הכתוב ויישרנה הפרות (שמואל א' ו'. י"ב) נאמר בגמרא (עבודה זרה כ"ד. ב') שאמרו שירה ומאי שירה אמרו. א"ר יוחנן משום ר"מ אז ישיר משה ובני ישראל וגו' (פרש"י אז ישיר כי גאה גאה) ולפ"ז שירת השור הזו יש לה זכר בדרז"ל:

קסו) הסוס דבק מאד באדם ונותן שכמו לסבול באהבה ולשאת את טרחו ומשאו (תוה"ט ח"א: צד 361) סוס הערבי עושה כל כח שיש אך ביכולת הסוס לעשות. להיות חבוש שלשים שעות בלי אכילה ושתיה ולרוץ דרך חמש עשרה שעות במדבר אפריקי, הבוער כאש להבה, בלי מספוא ומים וגם לדהור בדהרות דהרות שלש ארבע שעות בלי הפסק. הנה זאת היא פעולת סוס הערבי ודבר גבורותיו (שם 370) ועיין שם עוד על דבר הסוס, אשר נכבדות מדובר בו באריכות:

קסז) בארצות החמות החמור חזק ויפה ונחמד יותר מן החמור שבארצות ^A

ובעבור זה המשיל יעקב את יששכר לחמור גרם בשביל חשיבותו (בראשית מ״ט י״ד) בארצות הקדם ובאפריקא הצפונית ירכבו על חמורים יותר מעל הסוסים (תוה״ט ח״א צד 379 ובקדמוניות הקודש ה״ד 46):

קסח) הנה מלכך יבוא לך וגו׳ עני ורוכב על חמור (זכריה ט׳, ט׳):

קסט) פליניום יספר, כי השליט אקביאס קנה חמור אחד במחיר עשרים ואחד אלף ושתי מאות שקל כסף. מהיר יקר כזה לא נתנו בעד כל מין חי אחר (תוה״ט שם 481, ק״ד, הקוד. 44):

קע) בנבואתו על מפלת בבל מבני פרס ומדי יזכיר הנביא (ישעיה כ״א ז׳) בין רכבות האויב גם רכב חמור ולפי עדות הסופרים הקדמונים היו באמת חמורים בחיל כורש, ודריוש היסטאספיס נצח את הסכיתים ע״י החמורים שלקח עמו לשדה המלחמה כי מפני קולם ומראיהם חתו הסוסים ונבהלו. וגם גוים אחרים היו לוקחים חמורים למלחמה וביחוד בארם נהרים המצוינת בחמורים חזקים וטובים וסרנלא בפומיהו דהערביאים, כי חמור מלחמה לא ינום לעולם (קדמוניות הקודש, 47):

קעא) על הכתוב והעוים עשו נבחן ואת תרתק (מלכים ב׳ י״ז ל״א) אמרו חז״ל מאי? ניהו כלב וחמור (סנהדרין ס״ג.ב׳) ובעבור כל הדברים שאמרנו על החמור, בעבור גבורתו ותפארתו ונצחונו במלחמה ובעבור הגדולה שנתנו לו העכו״ם לפיכך הוא משבח ואומר בשירתו כי לך ה׳ הגדולה והגבורה וגו׳ כי כל בשמים ובארץ עשית ואין עוד אחר. ויש לפרש עוד שירת החמור בדרך דרש כי הנה איתא בפרקי רבי אליעזר (פ׳ לא) שחמורו של אברהם הוא החמור שרכב עליו משה בבואו למצרים והוא החמור שעתיד בן דוד לרכוב עליו, ובמדרש תלפיות ענף חמור הובא שאברהם מסרו ליצחק ויצחק ליעקב ויעקב ללוי כדי לחזור על הגרנות לישא המעשר ולוי מסרו לקהת וקהת לעמרם ועמרם למשה וכו׳ וכשעלה משה להר נבו למות שם עלה עם החמור ונשאר החמור שם על ההר ורועה שם עד שיבוא משיח. ונודע עוד מה שספרו בשבח חמורו של פנחס בן יאיר. הרי שהחמור זכה לגדולה בקרב העם עפ״י האגדה, והרואה חמור יצפה לישועה ולגדולה העתידה לבוא על ידו ולכן נאה הוא השיר שהחמור אומר: לך ה׳ הגדולה וגו׳ : ועיין עוד מגדולות החמור ומהכבוד אשר נחל בחצרות המלכים בס׳ תוה״ט (ח״א צד 380, 381):

קעב) וירכיבו את שלמה על פרדת המלך דוד (מלכים א׳ א׳ כ״ח) וכן מצינו שבני המלך דוד היו רוכבים על פרדים כדכתיב (שמואל ב׳. י״ג כ״ט) ויקומו כל בני המלך וירכבו איש על פרדו. ואבישלום רכב על פרד במלחמה (שם י״ח, ט׳ י׳) ומזה נראה, כי המיוחסים שבישראל ובני העליה היו רוכבים על פרדים, והמנהג היה בקאהירא שבמצרים, כי הכהנים ולמודי ה׳ מדת מחמד רחבו על פרדים (קד׳ הקוד, צד 56):

קעג) רוכבי הרכש האחשתרנים (אסתר ח׳ י׳, י״ד) והיא מלה פרסית תואר לפרדה:

קעד) הגמל אנית המדבר, כי המדבר הוא נוה גמלים וזולתו לא יתכן לעבור את המדבר הגדול (תוה״ט ח״א צד 323):

קעה) מנהלי הגמלים מרננים ושורקים חליפות כל הדרך ויותר אשר ירונן וירועע בקול רם יותר ימהרו הגמלים ללכת. לפעמים ילוה עוד אל מנגינותם קול המצילות שעל צוארי הגמלים. (תוה"ט ח"א צד 391, 393):

קעו) בשני חדשי השנה, בחודש שבט ואדר שבזמן ההוא חל מועד ההזדווגות יהיו הגמלים הזכרים שובבים ומשתגעים נושכים בשניהם ובועטים ברגליהם צועקים ונוהקים נאקת פחדים ושאגה איומה מאד ומפיהם יצא כמין שלחופית עור מרוקמת בעורקי הדם, והיא הנקראת שלחופית השאגה (בריללזאקק) שאוג ישאגו אז על נוהם במדבר והקול נשמע למרחוק (שם 394 ועוד בספרי הטבעים האחרים) ובספר שערי השמים (מאמר ד') ובעת חבורו של הגמל עם הנקבה הוא רע מאד ואם ימצא בעלי חיים או אדם יכהו וימחצהו עכ"ל. ובעבור שעסקיו של הגמל רעים לכן אמרו ז"ל (בראשית רבה פ"כ) ארורה האדמה בעבורך, שתהא מעלה לך דברים ארורים וכו' ותעלה לך גמל. והנה טבע הגמל השואג בנוה מדבר ומטיל אימה על בני אדם מתואר יפה היטב בפסוק שאוג ישאג על נוהו שיש בו מעין טבעו ותכונתו. זהו פשוטה של שירת הגמל לפי הטבע. ואפשר עוד לפרשה עפ"י דרשתם ז"ל. דהנה איתא במדרש (ויקרא רבה פי"ג) הגמל זו בבל, שנאמר אשרי שישלם לך את גמולך שגמלת לנו (תהלים קל"ז ח') ודבריהם אלו מבוארים היטב עפ"י מה שהחליטו החכמים, כי השם גמל הוא מלשון תגמול ותשלום (פארגעלטונג) ונקרא הגמל בשמו זה, לפי שהוא בטבעו נוקם, ונוטר הוא לאלה שעשו לו רעה לגמול להם כרעתם גם אחרי זמן רב. וכן אומרים הערביאים, כי מי שהכה את הגמל על לא דבר, אל יתיאש מן הפורענות, כי הגמל סוף סוף ישיב לו כגמול ידיו (קדמוניות הקודש ח"ד צד 7 והלאה): ורז"ל במה שאמרו גמל זו בבל מטעם שנאמר אשרי שישלם לך את גמולך כוונו ג"כ, שהגמל הוא מענין תגמול ופרעון. והנה האי קרא ה' ממרום ישאג וגו' שאוג ישאג על נוהו (ירמיה כ"ה ל') נאמר על מלך ששך הוא בבל, שהחריב בית מקדשנו והנביא אומר שם, כי ה' שואג על נוהו ועתיד הוא לשלם למחריבו את גמולו שגמל לנו. והושם הפסוק הזה, המורה על התגמול לבבל, בפי הגמל ונבחר יותר הפסוק הזה מן הפסוק אשרי שישלם לך את גמולך שבתהלים לפי שבפסוק ה' ממרום ישאג וגו' מתואר ג"כ תכונתו של הגמל הידועה לכל, והיא שאגתו הנוראה כנזכר:

קעז) רבי שמעון בן אלעזר אומר מימי לא ראיתי צבי קיץ וארי סבל ושועל חנוני והם מתפרנסים שלא בצער (קידושין פ"ב. ב'):

קעח) בעת האריה יתקצף יסמר תלתלי צוארו ויטלטלם, יחפוץ זנבו על עבי גבו ועל מתניו... בעלות האריה מסובכו ויקרב אל משכנות האדם אז ירגזו הכלבים ויילילו וינוסו לעזרה אל בעליהם, השורים נועים בקול שבר, הסוסים דוהרים ומשתוללים והצאן עומדים צפופים ואיש אחיו ידחקון (תוה"ט ח"א, צד 217):

קעט) הדוב שוכן בהרים ובסלעים וביערים ונמצא למרבה בהררי אלף גם בהררי קארפאטהען ובהררי פירעניען, ובאזיה הוא מצוי לרוב. עפ"י רוב מוליכים אותו הצוענים,

המלמדים אותו לפזז ולכרכר. ובעת שהוא רוקד יושר וירועע (תוה״ט מן צד 103 והלאה):

קפ) הזאב הוא חמסן וחוטף נורא בין בעה״ח הדורסים (בראשית רבה פצ״ב) טורף ואוכל את כל חיה, שביכלתו אך להתגבר עליה, חיות קטנות עם גדולות (תוה״ט ח״א צד 190) ובתבונתו הרעה הזאת הרי כאלו הוא אומר לנו, כי אנחנו בני אדם אין אנו ראוין להיות בכח ידינו, כי אלמלי כן תמלא הארץ חמס, ואולם כל זכיותינו וכחנו הוא רק בתורה, במשפטים ישרים ובחוקים טובים, על כל דבר פשע וגו׳ עד האלהים יבוא דבר שניהם וגו׳ ולמדנו גזל והמס מן הזאב בדרך השלילה כמו שלמדנו לפי רז״ל גזל מנמלה בדרך החיוב. ויש לפרש עוד ע״ד דרש כמה שאמרו ז״ל (בראשית רבה פכ״ו) אפילו זאב וכלב עתידין ליתן דין וחשבון אם פגעו באדם שלא כדין שמים וזהו שהזאב אומר בשירתו על כל דבר פשע וגו׳:

קפא) בנובליו וערמת לבו היה השועל למשל בארץ (תוה״ט שם 201) ג׳ מאות משלות שועלים היו לו לרבי מאיר (סנהדרין ל״ח. ב׳) ורש״י מביא שם איזו מעשיות מערמת השועל:

קפב) השועל חופר מערה לשבתו או כי יבוא לשכון במחילות עפר לא לו וידור גם במעונות התחש (דאכס, בייבאק). תבנית בית השועל היא כתבנית בנינו של בית התחש. יש להבית הזה באדמה תהלוכות הרבה ומכל חדרי הבית האלה הצדדים הוא קובע ישיבתו שם בחפירה העמוקה שבאמצע והרי משכנו הוא כמו הבית עם עליות (תוה״ט שם צד 126 וצד 201) ולפיכך לו נאה מאד לומר: הוי בונה ביתו בלא צדק ועליותיו בלא משפט וגו׳, וחכמתו של פרק שירה גברת בכל מקום מטאמרים של המשוררים, הנבחרים מן הכתוב והושמו בפיהם בחכמה רבה ונפלאה מאד:

קפג) וכן איתא בגמרא (הוריות י״ג א׳) הכלב מכיר את קונו:

קפד) השם זרזיר מתנים (משלי ל׳. ל״א) מתרגמים אותו למין הכלב ווינדהונד הזה שהוא גבה הקומה ארוך ודק והוא מיטיב צעד וקל ברגליו, ושמו זרזיר נגזר מן זרוז לפי שהוא מהיר וזריז מאד לרוץ ולדלג קל מהרה לכל רוח (תוה״ט ח״א צד 155 והלאה ובהערה שם):

קפה) זרזירי מתנים הם הטובים בכל כלבי אפריקי שלשה מהם ימיתו את הנמר. ולא יגזמו בזה אם יאמרו כי המקומות ההם לא היו נושבים לולא הכלבים האלה, כי הם יגיסו את פראי אדם השוכנים ביערים ויבריחו את הנמר והשועלים שאקאלען, גם האריה יענה ויחת מקול הכלבים עזי נפש האלה (שם צד 168 והלאה):

קפו) דכתיב (משלי ל׳ כ״ט ל״א) שלשה המה מטיבי צעד וגו׳ ליש גבור בבהמה וגו׳ זרזיר מתנים וגו׳:

קפז) וזהו כמו שאמרו ז״ל (תענית ג׳. ב׳) כשם שא״א לעולם בלי רוחות כך א״א לעולם בלא ישראל:

קפח) מכל מה שהבאתי פה על הזרזיר הנה נאה לו לומר השיר ונודע בגוים זרעם וגו׳. והנה בספרים אחרים יפקד מקומו כלל בין המשוררים ונזכר רק הזרזיר שבעופות ונוסח שירתו הוא ונודע בגוים וגו׳ ובספרים אחרים נזכר גם הזרזיר הזה אלא

בחילוף נוסח שירתו. באלה הוא אומר רננו צדיקים וגו׳ (והוא באיזה מהם וגם אצלי שירת הגרדיר שבעופות) ובאלה הוא אומר ונודע בגוים וגו׳ ובנוסחא זו בחרתי ונראה לי יותר:

קפט) המאמר הזה הובא בילקוט (רמז קפ״ז עה״פ ולכל בני ישראל לא יחרץ כלב לשונו) בשינוי לשון קצת ובכל הסידורים אשר לפני ישנה המאמר הזה אם מעט ואם הרבה בסגנון לשונו ואנכי כתבתי התענה פ״ח תעניות תחת פ״ה, כגירסת הילקוט והגאון סבי״ט. והטעם של פ״ח אומר המבי״ט שהוא כ״ב תעניות כנגד כ״ב אותיות התורה במספר ד׳ פעמים כנגד השם בן ד׳ אותיות, אבל הוא בגדולות ובנפלאות ממני. ובבאור המאמר התמוה הזו נראין לי דברי החכם בעל תולדות הארץ (תוה״ח. כלב) עפ״י מה שאמרו ז״ל (מכות כ״ד והובא במדרש בכמה מקומות דרש ר׳ שמלאי תרי״ג מצות וכו׳ בא דוד והעמידן על אחת עשרה וכו׳ בא מיכה והעמידן על ג׳ וכו׳ בא חבקוק (ב׳. ד׳) והעמידן על אחת וצדיק ו א מ ו נ ת ו יחיה. אשר המדה הזאת נלמד (כגזל מן הנמלה וצניעות מהחתול) מהכלב הבוטח ורב האמון וסובל את כל הנעשה לו מאת אדונו וע״כ יחסו לו בפרק שירה הכתוב (שענינו אשר ממנו ילמד האדם) באו נשתחוה ונכרעה וגו׳ כי נכון להכנע מאד כפני אדון כמוהו שהוא אלהינו וא״כ יכוונו היטב גם דברי המלאך שאמר מיום גלותי סודו להבקוק הנביא, היינו סוד האמונה והבטחון, כי הוא שהעמיד כל פעולות הישראלי על היסוד העיקרי הזה. ונראה לי עוד, כי אפשר מה שנתן המלאך טעם לשירת הכלב מזה שלא חרץ לשונו לכל בני ישראל במצרים זהו בעצמו הטעם של שירת הזרזיר, היינו הכלב המצוי באפריקי, האומר ונודע בגוים זרעם וצאצאיהם בתוך העמים וגו׳ ורומז למה שהכלב הזה הפריש בין ישראל להמצרים והכיר כי הם זרע ברך ד׳ ולבני ישראל לא חרץ לשונו. והנה מן הלשון „ולענין השאלה ששאלת חזור לאחוריך וכו׳״ שבמאמר הזה משמע, שר׳ ישעיה שאל עוד ענין אחר, שלא נזכר פה ועליו לא ענה לו המלאך כי על הפליאה בדבר שירת הכלב הרי השיב לו באר היטב. ואולי מה שהתענה פ״ח תעניות הוא כנגד פ״ח ענינים כתובים בפרק שירה שהתפלא עליהם ושאל מה ששאל:

תם ונשלם הפרק שירה. בעזרת הבוחר בשירי זמרה.